

Dzintars Ērglis

LCP VĒSTURES NEZINĀMĀS LAPPUSES

Dzintars Ērglis

LATVIJAS CENTRĀLĀS PADOMES VĒSTURES NEZINĀMĀS LAPPUSES

...am un laiku un vietam. Lūdzu stāties sakarā ar kapt. auto transporta lietās 7.kgs neatteiksies no

... un valstisko mērķu labad es lūdzu Jūs atbalstīt, kas ir Jūsu rīcībā resp. uzglabāšanā, tiktu paglābtas vedot tās uz šejieni. Katra ziņā būtu līdz ar Jums šurp atgādājama tie 160 klgr. (sidr.) un tad visas tās vērtības resp. kastēs kurām vērtīgāks saturs. Ja butu nepieciešama pārsainošana- lūdzu neatteikties arī no tās. Ja Jūs tiksāt informēti ka transporta objektā ir pietiekoši un labi-pamat visu. Lūdzu stāties sakarā ar kapt. auto transporta lietās 7.kgs neatteiksies no

ionalo un valstisko patrioti un energiski rūķums ir katastrofals un mūsu vērtības paliktu mēs savu mērķu sekmešanā un vērtības mēs gribētu objektā un nepieciešamā audas iestādē, vai arī, s arī jāzin ka mūsu šekākie kapitāli apkilāti. valstiskās) organizācijas. summas ir bājis iespē ir bijis tika valutas kopā

Poltuva Kapitāls
Veiksmi

4) Lomuro, Valdevara 67

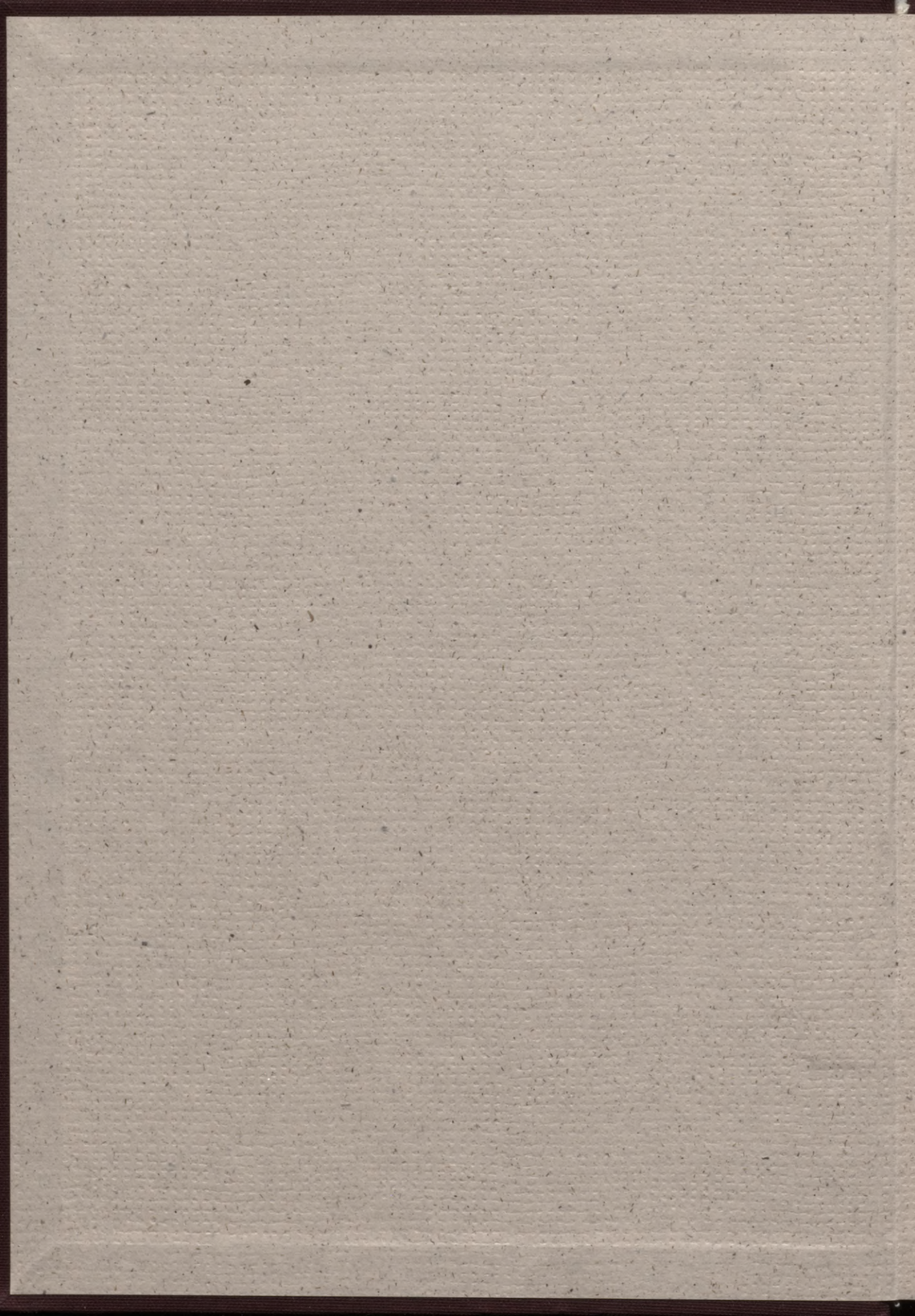
J. H. Naimtys iela 116
Anna Leenti

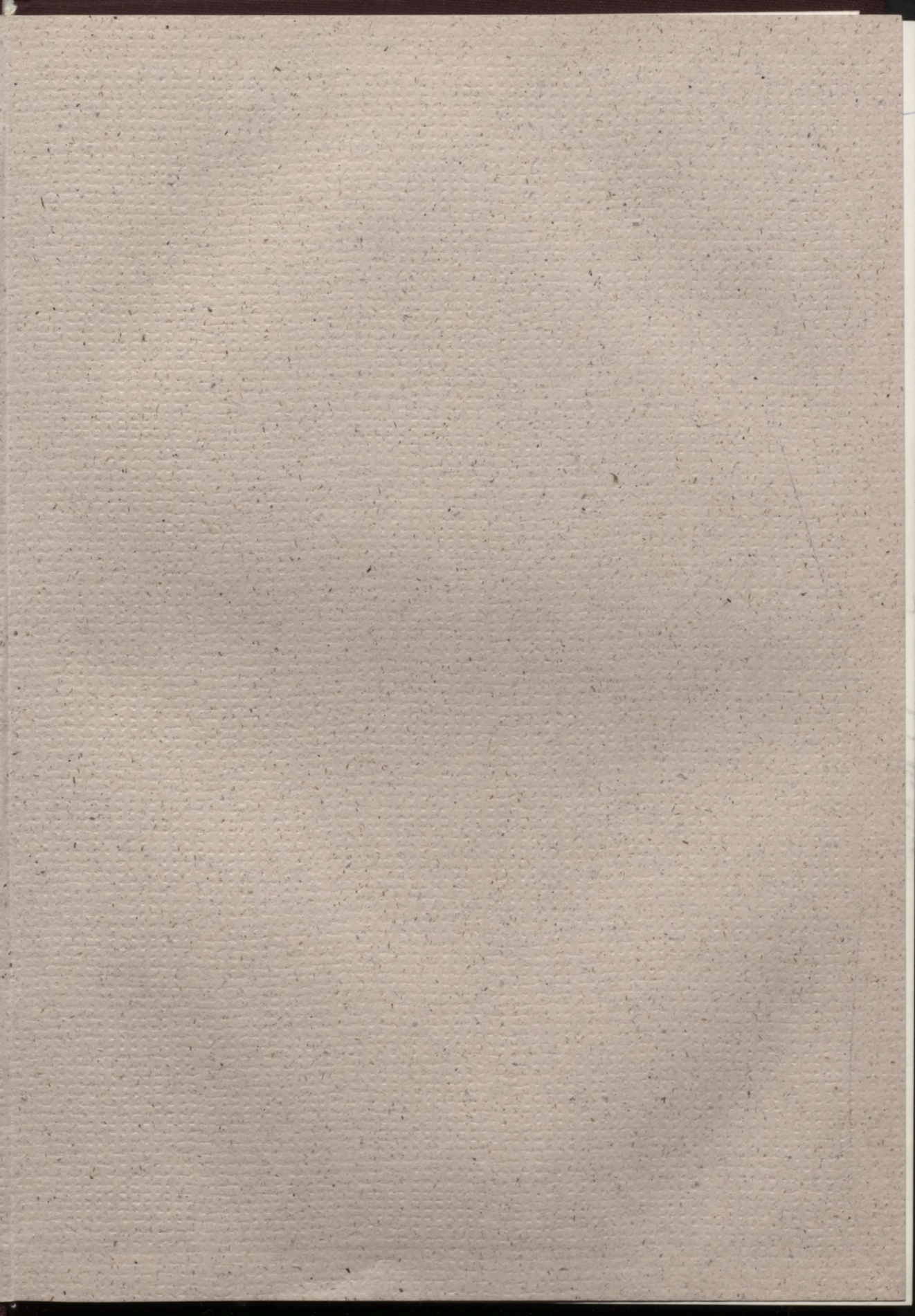
Rundales pag.

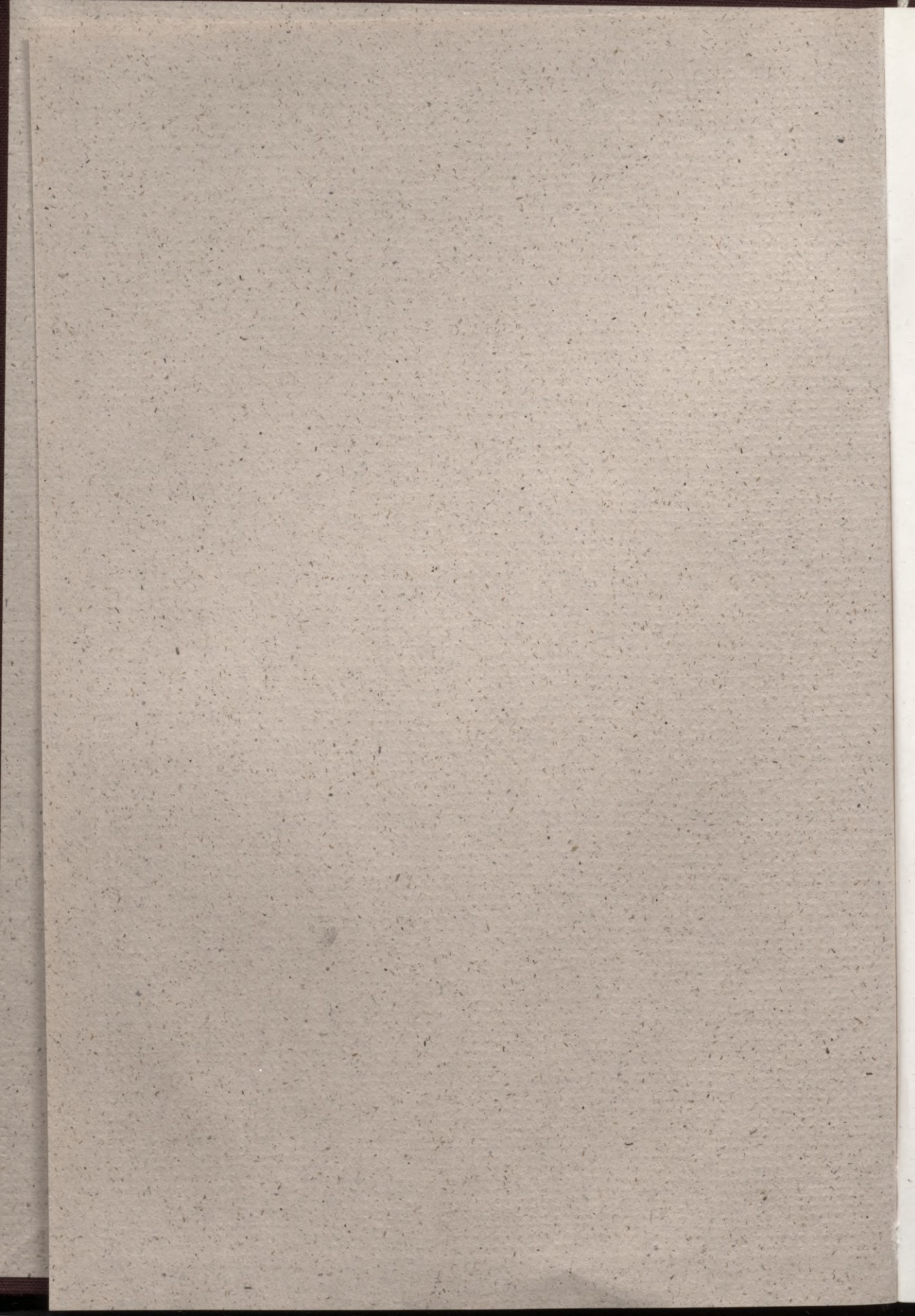

Dzintars Ērglis

LATVIJAS CENTRĀLĀS PADOMES
VĒSTURES
NEZINĀMĀS LAPPUSES

311 018

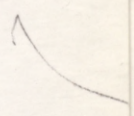
L
9

Latvian Erglis

INSTITŪS CENTRĀLĀS PĀRVALDES
STRUKTŪRES
PĒRĒMĀS LAPPUSES

Institute Erglis

240 166

UNIVERSITY OF MICHIGAN

2003-5
L 96

Latvijas Vēstures
Institūts

LU LATVIJAS VĒSTURES INSTITŪTS

Latvijas Vēstures
Institūts

L
9

Dzintars Ērglis

LATVIJAS CENTRĀLĀS PADOMES VĒSTURES NEZINĀMĀS LAPPUSES

Latvijas Centrālās Padomes vēstures avoti un literatūra	24
Avotu apskats	24
Literatūras apskats	29
Padomju vēstures literatūra	29
Latvijas Centrālās Padomes vēstures literatūra	31
Angļu valodā raksturotais Latvijas Republikas vēstures literatūra	36
Arheoloģiskā literatūra	38
Vēstures literatūra par karšcietņiem	39
1. nodaļa LATVIJAS CENTRĀLĀ PADOME	40
Latvijas Centrālās Padomes darbības lapa	41
Latvijas Centrālās Padomes darbības lapa	45
2. nodaļa LATVIJAS CENTRĀLĀS PADOMES DARBĪBAS LAPPUSĒS PĒC NAČISTISKĀS VĀČIJAS KAPITULĀCIJAS	98
3. nodaļa LATVIJAS CENTRĀLĀS PADOME DARBĪBAS LAPPUSĒS	100

Latvijas vēstures institūta apgāds
Rīga 2003

UDK 94(474.3)
Er 343

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

0303044162

Redaktore *Ilze Antēna*
Māksliniece *Ināra Jēgere*

Grāmatu finansējusi
Līgumsabiedrība
Konstantīna Čakstes pieminēkļa celšanai

ISBN 9984-601-66-8

© LU Latvijas vēstures institūts, 2003

Saturs

Priekšvārds. <i>Aivars Stranga</i>	7
Ievads	18
LATVIJAS CENTRĀLĀS PADOMES DARBĪBAS ATSPOGUĻOJUMS VĒSTURES AVOTOS UN LITERATŪRĀ	24
Avotu apskats	24
Literatūras apskats	29
Padomju vēstures literatūra	29
Emigrācijas vēstures literatūra	31
Atjaunotās Latvijas Republikas vēstures literatūra	36
Ārzemju vēstures literatūra	38
Vēstures literatūra par kureļiešiem	39
1. nodaļa LATVIJAS CENTRĀLĀ PADOME UN ĢENERĀĻA JĀŅA KUREĻA GRUPA	61
Latvijas Centrālās padomes un Kureļa grupas attiecības	61
Padomju represīvo orgānu arestētie kureļieši	75
2. nodaļa LATVIJAS CENTRĀLĀS PADOMES DARBĪBA LATVIJĀ 1945. GADĀ PĒC NACISTISKĀS VĀCIJAS KAPITULĀCIJAS	93
3. nodaļa LATVIJAS CENTRĀLĀS PADOME DARBĪBAS ATJAUNOŠANAS MĒĢINĀJUMI LATVIJĀ NO 1946. LĪDZ 1951. GADAM	135

0303044162

Nobeigums 170

1. pielikums
 Padomju represīvo orgānu arestētie LCP aktivisti
 un viņu atbalstītāji 175

2. pielikums
 Padomju represīvo orgānu arestētie
 generāļa Jāņa Kureļa grupas dalībnieki 184

Attēlu saraksts 203

Personu rādītājs 206

THE UNKNOWN PAGES OF THE HISTORY
 OF THE CENTRAL COUNCIL OF LATVIA. Summary 219

Priekšvārds

1940. gada 17. jūnijā, pārkāpjot daudzus līgumus, to skaitā 1920. gada miera līgumu un 1932. gada neuzbrukšanas līgumu, Padomju Savienība – tobrīd nacistiskās Vācijas sabiedrotā – ar tādu pašu attieksmi pret noslēgtajiem līgumiem kā nacistiem īstenoja neizprovocētu agresiju pret Latviju un okupēja mūsu valsti. Lai arī diktatora Kārļa Ulmaņa rīcība nekādā veidā nepretoties okupantam – pat ne politiski vai diplomātiski, nemaz nerunājot par militāro pretošanos – neapšaubāmi bija kļūdaina un pelna bargu kritiku, taču tā nedrīkst aizēnot pašu galveno: upura uzvedība, lai kāda tā arī būtu slepkavības brīdī, neattaisno slepkavu, un Padomju Savienība bija Baltijas valstu slepkava.

Pirmie okupācijas mēneši liecināja par Latvijas iedzīvotāju vairākuma nomāktību, traģiskas pārņemtu nolemtību, sāpēm par brīvības zaudēšanu. Taču tie radīja arī diezgan lielu okupantu līdzskrējēju baru, sākot ar sabiedrības atbirām, kuri 17. jūnijā ar gaviļiem sveica okupantu tankus, līdz, ar kaunu jāteic, ievērojamiem parlamentārā laikmeta politiķiem un 15. maija režīma darboņiem. Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas (LSDSP) – demokrātijas posma lielākās parlamenta partijas – vadošie politiķi nebija vienīgie, kuri piedāvāja sevi okupantu kalpībai, taču statistika īpaši drūma bija tieši viņiem: trīs no četriem partijas bijušajiem vadītājiem – A. Buševics, A. Rudevics un F. Menders – pietiecās okupantu dienestam, taču to kategoriski noraidīja dr. P. Kalniņš – bijušais LSDSP priekšsēdētājs, Latvijas parlamenta vadītājs no 1925. līdz 1934. gada valsts apvērsumam, kurš bija Latvijas neatkarībai, demokrātijai un rietumnieciskai orientācijai uzticīgs, bet kritiski noskaņots pret sadarbību ar komunistiem un “maskaviešiem” partijas rindās. Kad daži viņa partijas biedri, tāpat kā vairāki pilsoniski politiķi, savu gatavību sadarboties ar okupantiem mēģināja piesegt ar “naivu”, dažiem – varbūt arī patiesi naivu argumentu, ka komunisti esot “labojušies” pēc 1917. vai 1919. gada terora, P. Kalniņš

privātā sociāldemokrātu sanāksmē 1940. gada 5. jūlijā skaidri un viennozīmīgi paziņoja: "Nagus maukt labāk iemācījušies, neko citu."¹ Par to, ka daudzi nevēlējās viņā ieklausīties, spilgti liecina Paula Kalniņa dēla ambiciozā Bruno Kalniņa iesaistīšanās – lai arī īslaicīga – okupantu dienestā. Pauls Kalniņš jau 1940. gadā ieņēma nostāju, kurai viņš palika uzticīgs arī nacistu okupācijā, bet kuru noturēt nespēja ne viens vien redzams latviešu sabiedrīks un politisks darbinieks: jānoraida sadarbība ar jebkuru okupantu, komunistisko vai nacistisko; viens nav labāks par otru, abi ir Latvijas ienaidnieki.

Reti kura uzvedība Latvijas okupācijas sākumā bija ar tik jaunām sekām kā Ulmaņa režīma odiozā slepenpolīcijas vadītāja Jāņa Frīdrihsona rīcība. Nonācis čekas rokās, kas, protams, bija briesmīgi, viņš izstāstīja tik daudz, neaprstāmi daudz, ka tam nevar būt nekāda attaisnojuma. Desmitiem, simtiem cilvēku ne tikai no Latvijas, bet arī no viņa plašā paziņu, aģentu, sadarbības partneru vidus Lietuvā un Igaunijā tika raksturoti kā ārvalstu spiegi, Padomju Savienības un komunisma pretinieki. Nav grūti iedomāties, kāds liktenis viņus gaidīja. Netika saudzēti pat viņa nesenie aizbildņi un 15. maija apvērsuma līdzgaitnieki, piemēram, armijas komandieris ģenerālis K. Berķis. J. Frīdrihsons paziņoja krieviem, ka K. Berķis esot bijis naidīgi noskaņots pret Padomju Savienību padomju-somu kara laikā (1939.–1940. g.) un vēlējis uzvaru somiem, bet pasaules karā – britiem. Jau tas vien bija smags "noziegums", kas varēja nolemt apcietināto K. Berķi nāvei. Šķebinoši ir lasīt J. Frīdrihsona plaši stāstīto čekistiem par K. Berķa noslieci uz alkoholismu un naturālistiskos aprakstus par ģenerāļa uzdzīvi priekamājās.²

Taču būtu aplami iedomāties, ka 1940. gads atnesa Latvijai tikai okupāciju, kolaborantus vai kolaboracionistus.³ Brīvās Latvijas labākais devums – ideālistiskā un patriotiskā skolu jaunatne – 1940. gada rudenī sāka veidot pirmos skolēnu un jauniešu pretpadomju pulciņus. Brutālai un labi sagatavotai čekai nebija grūti izrēķināties ar viņiem, taču vismaz viena lielāka mēroga akcija – aptuveni 5000 pretpadomju lapiņu, kas tika izplatīti Latvijā 1941. gada 13. maijā, apliecināja augošo pretpadomju un pretkrievu noskaņojumu.⁴ Kaut gan pētījumi par pretpadomju kustību ir vēl nepilnīgi, liekas, ka Latvijā tai, vismaz vairumā gadījumu, nebija raksturīgs izteikts antisemītisms – atšķirībā no Lietuvas, kur vadošā antikomunistiskā organizācija Lietuviešu aktīvistu fronte (LAF) bija ārkārtīgi antisemītiska un aicināja uz fizisku izrēķināšanos ar "nodevējiem – ebrejiem".

1940. gada rudenī skolēniem un jauniešiem sekoja pieaugušo nacionālā pagrīde, izveidojot vairākas grupas – Tēvijas sargi, Jaunlatvieši, Latvijas Nacionālais leģions un citas. (Nevardarbīgā pretošanās kustībā iesaistījās arī ebreji, piemēram, labējais cionists M. Bodņa nodibināja pagrīdes grupu *Organizatsye farn folk*, darbojās arī dažas citas, cenšoties saglabāt ebreju identitāti un uzticību cionisma ideāliem.) Čekai tās izdevās atklāt un paralizēt 1941. gada pavasarī, savā labā izmantojot jau tolaik pretestības rindās parādījušos liktenīgo jautājumu, kas daudzus okupētās Latvijas cilvēkus vajās arī nacistu okupācijas laikā: vai ir iespējams sadarboties ar nacistisko Vāciju, tās izlūkdienestiem cīņā pret padomju okupantu. Lieki teikt, cik traģiski smaga bija atbilde, ja tā bija pozitīva – jā, var un jāsadarbojas. 1940.–1941. gada pretošanās grupu vadītāju – Edgara Rūjas, Jāņa Tamaņa, Jāņa Dāvja, Laimoņa Salas un citu – vārdiem jāatrod vieta mūsu atmiņā. Lai arī čekas represijas paralizēja pretošanos, tās gars nebija iznīcināts. Tūlīt pēc nacistiskās Vācijas uzbrukuma Padomju Savienībai 1941. gada jūnijā sākās partizānu darbība pret padomju okupantiem. Lai arī tā nekad neieguva tādu vērienu kā Lietuvā, kur 23. jūnijā sākās īsta nacionāla sacelšanās, tomēr arī Latvijā nacionālie partizāni darbojās, iespējams, gandrīz katrā ceturtajā pagastā, kopskaitā 129 pagastos, īpaši aktīvi – Priekulē, Tērvetes pagastā, Jēkabpils apriņķī, Siguldā (2. jūlijā), un viņu skaits tiek vērtēts pat vairākos tūkstošos.⁵ Nav zināms, ka nacionālie partizāni Latvijā būtu veikuši jebkādus uzbrukumus ebrejiem atšķirībā no Lietuvas, kur pat pirms nacistu karaspēka ierašanās bija notikuši daži uzbrukumi.⁶

Tikai viens padomju okupācijas gads, patiešām – baigs gads, bija radījis tādu naidu pret okupantiem, ka pirmo reizi vēsturē nākamie okupanti – vācieši – visā Baltijā nereti tika sveikti kā atbrīvotāji. Atbrīvošanas vietā nacistiskā Vācija atnesa tikai jaunu, ne mazāk brutālu okupāciju, kuras gaitā tika pārspēti pat staļiniskie noziegumi un nevainīgo upuru skaits Latvijā sasniedza šausminošu skaitli – vismaz 100 000 cilvēku. Nacistiskās Vācijas “vispārējais mērķis Baltijā, īpaši Igaunijā un Latvijā, bija, ka šie apgabali agrāk vai vēlāk kļūs par vāciešu dzīves telpu”, kas nozīmēja, ka liela daļa latviešu tiks padzīta no savas zemes, citi – iznīcināti, bet par derīgiem pārveidošanai, tas ir, latviskuma zaudēšanai, atzīts aptuveni 30% nācijas.⁷

Līdzās nacistu līdzskrējējiem, kuru tipiskākais piemērs bija O. Dankers (viņš pat Frīdrihu Jekelnu, lielāko nacistu bendi okupācijas laikā,

nosauca par latviešu tautas draugu, kurš "bauda latviešu tautas cieņu"), A. Silgailis, A. Plensners, R. Osis, V. Veiss, R. Štiglics, citiem "pašpārvaldes direktoriem" un slepkavu bandu vadoņiem – V. Arājam, M. Vagulānam un citiem – darbojās nacionālā pretošanās arī jaunajai okupācijai. Daudzas organizācijas un grupas – Latviešu nacionālistu savienība (LNS), Latviešu nacionālā padome (LNP), Latvijas sargi, Jaunpulki un citas – atšķīrās cita no citas ne tikai jautājumā par to, kāda darbība jāveic pret okupantiem, bet arī par to, kāda veida neatkarīgā Latvija jāatjauno – pilnīgi demokrātiska, atbilstoša 1922. gada Satversmei, vai – kā uzstāja LNS – tā būs "Latvija – latviešiem", kurā vara piederētu tikai latviešiem, t.i., pārkonkrustiska Latvija.⁸ Diemžēl, tāpat kā padomju okupācijas gadā, nacionālā pretestība kopumā nesagādāja nopietnas problēmas nacistu okupantiem. Toties vilšanās viņos pretestības rindās noveda pat vienu otru sākotnējo dedzīgo kolaborantu, piemēram, odiozo Gustavu Celmiņu.⁹ 1932. gadā viņš bija izveidojis radikāli antisemitisku organizāciju Ugusnkrusts (vēlāk – Pērkonkrusts), kas pieprasīja "iznīdēt šīs zemes lāstu – židus"; nedrīkst mierīgi noskatīties, "kā mūsu zemē dienu no dienas ciešāk nostiprinās Mazāzijas izdzimuma modernie pēcnācēji". Šādi lozungi piešķīra organizācijai slepkavnieciska antisemitisma nokrāsu – un šādi vārdi patiešām brūģēja ceļu pretim kolaborācijai ar nacistiem ebreju iznīcināšanā.¹⁰ Jau pirmajos divos darbības gados, vēl pirms 1934. gada 15. maija apvērsuma, organizācija konsekventi apstiprināja savas simpātijas ne tikai itāļu fašismam, bet arī vācu nacismam¹¹ un solīja pievērsties praktiskam teroram pret ebrejiem.¹²

Pēc 15. maija, vajāti un iedzīti pagrīdē, bet nepakļauti, pārkonkrustieši evolucionēja pretim sadarbībai ar nacistu izlūkdienestu un vēl lielākam naidam pret ebrejiem. 1938. gada novembrī pēc t.s. Kristāla nakts Vācijā (*Kristallnacht*), kuras laikā notika masveida uzbrukumi ebrejiem, sinagogu iznīcināšana un gandrīz simt ebreju (ieskaitot pašnāvības) nogalināšana, G. Celmiņš, kurš tobrīd atradās trimdā Helsinkos, rakstīja pārkonkrustiešiem uz Latviju: "… gribētos, lai Tu un visi Tavi biedri zinātu un ticētu skaidri, proti: 1. Ka Eiropa un pat visa pasaule atrodas lielas un dziļas pārkārtošanās priekšvakarā, jauna laikmeta sākumā, kas pārgrozīs cilvēci un pasauli [...] 2. Šoreiz žīdu liktenis Eiropā tiks izšķirts galīgi un radikāli, – jaunam laikmetam galīgi nostiprinoties, Eiropas valstīs nebūs vairs neviena žīda! Ka arī viņi to saprot pārāk labi, to rāda

tā brēka, ko viņi saceļ. [...] Tikai to ņem vērā un to Tu apliecini arī visiem tiem, kas līdz ar Tevi interesējas par tuvāko un tālāko nākotni, – šī norēķināšanās starp bijušā un aizejošā laikmeta stutētājiem, no vienas puses, un Jaunās Eiropas izcīnītāju nesēju priekšpulkiem, no otras puses, būs galīga, bez žēlastības, bez kompromisiem. Spānijas cīņas [pilsoņu karš un intervence Spānijā. – A. S.] ir tikai maigs pavasara vējiņš, salīdzinot ar to aukū, kas tīrīs Eiropu gaisu. [...]”¹³ Tā bija skaidra nacistu valoda.

G. Celmiņš Latvijā ieradās 1941. gada vasarā kā Austrumvācijā nacistu organizētās zonderfireru (*Sonderführer*) grupas dalībnieks vācu okupantu 291. kājnieku divīzijas sastāvā un, atklāti nosaucot sevi par “Latviešu nacionālsociālistiskās kustības [tātad – vācu nacisma paveida. – A. S.] vadoni”, pirmais aicināja vāciešus mobilizēt latviešus cīņai vācu armijas sastāvā, taču savu lielo ambīciju dēļ izraisīja vāciešu aizdomas, tika atstumts no latviešu policijas bataljonu tiešas izveides, lai gan to vervēšanas propagandistiskajā darbā viņš piedalījās ļoti aktīvi.¹⁴ Citi pārkonkrustieši vadīja tā saukto Latviešu kartotēku, ievācot ziņas par patriotiskajiem, nacistiem neuzticamajiem latviešiem. Tas, ka vēlāk, sarūgtināts par viņa piedāvājuma neīstenošanu un atskārtis, ka nacistu okupācija neparedz pat apcirtas autonomijas izveidi, G. Celmiņš pievērsās pagrīdes pretošanās darbībai, neatceļ būtisku jautājumu par to, kas viņa raibajā biogrāfijā dominēja – kolaboracionisms vai pretošanās un kura darbība bija rezultatīvāka – vadot “galveno komiteju” latviešu vervēšanai policijas bataljonos vācu pakļautībā vai piedaloties pretestībā. Daļa pārkonkrustiešu palika uzticīga vāciešiem līdz galam un ne uz kādu darbību, tai skaitā – kriminālnoziedzīgu, nebija īpaši jāmudina. Viņi pieslēgās nacistiem dedzīgi un, kā atzīmēja paši vācieši, “aktīvi piedalījās ebreju iznīcināšanā Latvijas apgabalā”¹⁵.

Nenoniecīnot un neaizmirstot nevienu pretošanās organizāciju, šūnu un indivīdu, īpašu uzmanību, manuprāt, pelna Latvijas Centrālā padome (LCP) profesora Konstantīna Čakstes vadībā – galvenokārt tās pausto politisko ideālu dēļ. Tā viennozīmīgi nostājās pret abiem Latvijas ienaidniekiem un okupantiem – komunistisko Padomju Savienību un nacistisko Vāciju – un noraidīja kolaborāciju ar jebkuru no viņiem, jo abi bija nāvīgi Latvijas ienaidnieki. Tā viennozīmīgi atbalstīja neatkarīgas un demokrātiskas – uz divām nesaraujami saistītām vērtībām balstītas – Latvijas atjaunošanu ar 1922. gada liberālo, demokrātisko un etniski tolerantu Satversmi, “Latviju – Latvijas tautai”. LCP vēlējās redzēt Latviju

demokrātisko Rietumvalstu politisko un ideoloģisko vērtību sistēmā un nosodīja holokaustu.¹⁶ Nebija nevienas pretošanās organizācijas Latvijā, kam nebūtu raksturīgs politisks naivums; no tā nebija brīva arī LCP, taču tas nebija antinacionāla kolaboracionisma apdvests.

LCP vēstures akadēmisko izpēti sāka mūsu lielais vēsturnieks Edgars Andersons (1920–1989), jau ilgu gadu to pašai dziedāji turpina Leonids Siliņš. LCP darbības dažādi aspekti atspoguļoti akadēmiskos un populārākos darbos, kuru autori ir H. Biezais, K. Kangeris, H. Strods, U. Neiburgs, O. Niedre un citi. Tagad lasītāju vērtējumam tiek nodots Latvijas Universitātes Vēstures institūta zinātniskā līdzstrādnieka Dz. Ērgļa darbs, veltīts mazāk zināmām LCP vēstures lappusēm, balstīts autoram raksturīgajā, ļoti rūpīgajā darbā ar avotiem un literatūru. Tas piemīt arī viņa novatoriskajiem pētījumiem par holokaustu Latvijā, līdzās dr. hist. Rudītei Viksnei ievadot jaunu, līdz šim akadēmiski gandrīz nepārstāvētu virzienu par ebreju iznīcināšanas gaitu Latvijas provincē, mazpilsētās.¹⁷

Iecere uzcelt Rīgā pieminekli nacionālajai pretestības kustībai, LCP un Konstantīnam Čakstem rosināja apsveicamu diskusiju par vairākiem nozīmīgiem Latvijas vēstures jautājumiem. Izskanēja arī vēlme elitāras "vareno" vēstures vietā vairāk uzmanības pievērst ikdienas, t.s. sociālajai vēsturei, "mazā cilvēka" vēsturei.¹⁸ Prasība nav jauna, vismaz Eiropas vēstures zinātnē, kur laika posmā no 1945. gada līdz 20. gs. 60. gadu beigām iezīmējās tradicionālās politiskās, ideoloģiskās un reliģiskās vēstures panīkums. Vēsturi virzošo politisko, ideoloģisko un reliģisko faktoru vietā nāca aizraušānās ar "sociālo vēsturi" – bezveidīgu konstrukciju, kurā varēja ietilpināt visu. Kreiso aprindās populāra kļuva pat t.s. anti-intelektuālā vēsture, kas izsmēja jebkuru tradicionālās vēstures kā zinātnes un mākslas sintēzi, pat nepieciešamību uzdot un mēģināt atbildēt uz valstu, tautu un nāciju būtiskākajiem jautājumiem.¹⁹ Taču, runājot par Latviju un ne tikai, gan "elites", gan "tautas" likteni radikāli iespaidoja, mainīja un sakropļoja tieši lielā vareno tirānu politika: Molotova–Ribentropa pakts (1939. g.), tam sekojošā Latvijas pirmā padomju okupācija, tad nacistu okupācija utt. Būtiskākais jautājums ir tieši okupācijas režīmu kriminālā daba, un koncentrēties galvenokārt uz t.s. ikdienas dzīvi, kam arī ir nepieciešama vēsturnieka uzmanība, tomēr nozīmētu aizvietot galveno ar mazāk svarīgo. Okupācijas režīmu kriminālās dabas nepietiekama izpēte var radīt vēstures ainas deformēšanu.²⁰

Neatkarīgās Latvijas jaunajai vēstures zinātnei ir vajadzīgi dažāda veida darbi gan "makro" vēsturē, gan "mikro" vēsturē, kas ir mazāk ieinteresēta vispārinājumos un plašos secinājumos, bet pievēršas agrāk neievērotiem "maziem" jautājumiem un virzās no "apakšas uz augšu", lai gan tas rada draudus, ka pazudīs aptverošāks skats.²¹ Tādējādi jebkuru notikumu vai procesu var aplūkot gan ar teleskopu, gan ar mikroskopu. Vēl vairāk vajadzīga, manuprāt, tradicionālā naratīvā vēsture – nekur nepazudusi un jau kopš 20. gs. 70. gadiem otro elpu pasaulē atguvusi. Vēsturniekiem jāprot ne tikai analizēt, bet arī interesanti un, cik iespējams, godīgi izstāstīt savu stāstu, mūsu gadījumā – dramatisku, traģisku un pretrunīgu stāstu par okupāciju, kolaborāciju un pretošanos. Labi noderētu arī biogrāfija kā žanrs. Mūsu historiogrāfijā izcils paraugs ir Edgara Dunsdorfa pētījums "Kārļa Ulmaņa dzīve". Biogrāfija ir smags, bet nemainīgi populārs un meistarīgai spalvai pateicīgs žanrs. Liekas, ko vēl varētu pateikt par dižo britu V. Čērčilu, taču Rojs Dženkins – atzīts biogrāfiku lielmeistars – ne tik sen publicēja jaunu, 1002 (!) lappuses biezu biogrāfiju. Biogrāfiju ir pelnījis arī Konstantīns Čakste, kura personība fascinēja pat tos, kuri sastapa viņu tikai uz īsu brīdi.²² Viņa humānisms vispārliciecinotāk izpaudās nostājā pret visvairāk vajātajiem – kādam ebrejam Štuthofā viņš izglāba dzīvību.²³

Katrs jauns pētījums par Latvijas tautas likteņiem Otrā pasaules kara laikā ir divkārt apsveicams. Pirmkārt, tāpēc, ka tiek pildīts galvenais katra vēsturnieka uzdevums – akadēmisku darbu radīšana, nereti smaga un nogurdinoša "vēstures rakstīšana", atklājot, apkopojot, analizējot un izskaidrojot jaunus faktus. Šis uzdevums ir smagāks par pretenciozu "intelektuālismu" vai populistisku publicistiku. Tikai tas var tuvināt mūs 1940.–1945. gada – padomju okupācijas pirmā gada, nacistu okupācijas un padomju otrās okupācijas sākuma – apkopojošai Latvijas vēsturei, tādai vēsturei, kādai, manuprāt, tai jābūt – ar svaigu skatu uz jauniem faktiem, ar analīzi un skaidrojumiem, taču tehniski perfekti uzrakstītai, ar to, bez kā īsta vēsture nevar iztikt, – spēcīgu stāstnieka talantu uzrakstītai.

Taču pētījumiem par padomju un nacistu okupāciju joprojām jāpilda arī cits uzdevums – izglītojošs, pat politisks, lai cik liela nepatika mums arī būtu pret šo vārdu. Tādu uzdevumu izvirza tas, ka Baltijas

tautas joprojām saskaras, tiesa, mazākā mērā nekā pirms dažiem gadiem, ar t.s. Nirnbergas konsensusa (*The Nuremberg Consensus*) – kā to sauca lielais britu vēsturnieks A. Dž. P. Teilors – negatīvajām sekām. Reti uz kurām tautām tik lielā mērā un visļaunākajā veidā attiecas izteiciens: vēsturi raksta uzvarētāji. Baltijas valstis bija vienīgās Eiropā, kuru neatkarība pēc nacistu sagraves netika atjaunota pat apcirtā, t.s. tautas demokrātiju, kā Polijā vai Čehoslovākijā, veidā, bet piedzīvoja vienas no kara uzvarētājas – staļiniskās Padomju Savienības – 46 gadus ilgu okupāciju. PSRS, kas ar Molotova–Ribentropa paktu visbūtiskākā veidā bija veicinājusi Otrā pasaules kara izcelšanos, bet ar 1939. gada 28. septembra draudzības līgumu ar nacistisko Vāciju bija kļuvusi par tās oficiālu sabiedroto, 1941. gada jūnijā pati krita par upuri sava drauga alkatībai un turpmāk bija pret Vāciju vērstās sabiedroto frontes sastāvdaļa.

Visā t.s. Sabiedroto vēstures shēmā (*The Allied Scheme of History*) jeb, Teilora vārdiem runājot, Nirnbergas konsensusa notikumu gaita tika aprakstīta atbilstoši “lielās trijotnes” – ASV, Lielbritānijas un PSRS – interesēm, ideoloģijai un propagandai.²⁴ Šajā shēmā Staļins bija cīnītājs pret nacistu tirāniju no sāka gala, “antifašists”; toties vislielākie shēmas upuri bija Austrumeiropas paverdzinātās tautas. Tās bija *en masse* nacistu līdzskrējēji – kolaboracionisti, lielākie antisemīti un ebreju iznīcinātāji Eiropā. Nedaudz pārspīlējot, varēja teikt, ka Hitlers ir nācis no Baltijas vai Ukrainas. Atbilstoši Nirnbergas tribunāla nostājai noziegumus bija veikuši tikai nacisti un viņu līdzskrējēji. Nacistu noziegumi, protams, bija neapprakstāmi un šaušalīgi, tas jāuzsver visstingrākā veidā, taču tie nebija vienīgie. Līdz pat šai dienai – līdz 21. gadsimta sākumam (!) – Krievija, PSRS mantiniece, vismaz nostājā pret Baltiju turas pie vecās shēmas. Atzinusi Padomju Savienības atbildību par tūkstošiem poļu karavīru – īstas pretnacistiskās koalīcijas dalībvalsts Polijas sagūstīto karavīru – noslepkavošanu Katiņā, tā joprojām neatzīst Baltijas okupāciju 1940. gadā un, piemēram, sarkano partizānu zvērības Latvijas teritorijā padomju-vācu kara laikā (bēdīgi slavenā Kononova lieta).

Līdz pat 20. gs. 80. gadu beigām Baltijas okupētajām tautām bija liegtas tiesības uz savu balsi, uz savu stāstu par padomju un nacistu okupāciju. Kad šīs tiesības līdz ar padomju okupācijas sabrukumu tika iegūtas, tūlīt nācās sadurties ar mērķtiecīgu Krievijas darbību veco mītu

saglabāšanai. Tai atbalstu nereti sniedza arī Rietumu autori un publicisti – Nirnbergas konsensusa uzturētāji vai, labākajā gadījumā, upuri. Tāpēc apsveiksim katru jaunu darbu par Latvijas, latviešu, citu mūsu zemes tautu likteni vienā no vistraģiskākajiem vēstures posmiem.

Aivars Stranga,
Dr. habil. hist., prof., Latvijas Universitātes
Latvijas vēstures katedras vadītājs

Atsauces un piezīmes

- ¹ Sīkāk sk.: Gore I., Stranga A. Latvija: Neatkarības mijkrēslis. Okupācija. 1939. gada septembris – 1940. gada jūlijs. – R., 1992. – 143.–147. lpp.
- ² Bijušās LPSR prokuratūras arhīvs, lieta nr. 1817/2243, arhīva nr. 43 894, 3. sēj., 71., 72. lp.; 4. sēj., 37.–39. lp.
- ³ Pat zinātniskajā literatūrā joprojām nav vienprātības, kādu vārdu un kad lietot – kolaborācija vai kolaboracionisms. Franču autoru darbos – bet tieši marionetiskais Viši režīms Francijā 1940. gada 23. oktobrī radīja šo jaunvārdu, kad maršals Petēns, Viši režīma galva, personiski tīkoties ar Hitleru, paziņoja, ka viņš ir tas, kurš sadarbosies ar nacistisko Vāciju (*collaborateur de l'Allemagne*), – ir iezīmējusies tendence, tiesa, ne vienprātīga, atdalīt kolaborāciju (*collaboration*) no kolaboracionisma (*collaborationisme*). Kolaborācija bija neizbēgama okupācijas vai marionetisku režīmu apstākļos, piemēram, tīri tehniskos, nepolitiskos jautājumos (viens piemērs: lai arī 1940.–1942. gadā Vācija vēl nebija tieši okupējusi visu Franciju, dzelzceļu sistēma bija vienota un tās tehniskai funkcionēšanai bija vajadzīga “sadarbība”), savukārt kolaboracionisms ir apzināta, pat noziedzīga, arī ideoloģiska sadarbošanās ar okupantiem, politiskais atbalsts viņiem un viņu mērķiem (sk.: *Agulhon M. La Republique. De Jules Ferrry a Francois Mitterrand. 1880 a nos jours.* – Paris, 1990). Angļu valodā izdotajos darbos toties ir sastopams viedoklis, ka ar vārdu “sadarbība” (*cooperation*) ir jāapzīmē neizbēgamā – īpaši, ja okupācija bijusi ilgstoša, nereti arī piespiedu vai bezizejas radītā, – nepieciešamība stāties dažāda veida attiecībās ar okupantu vai pat sadarboties ar viņu, protams – ne jau noziedzīgā darbība; savukārt kolaborācija (*collaboration*) bija apzināta kalpošana okupantiem, balstīta okupantu mērķu un ideoloģijas apzinātā atbalstīšanā un pat līdzdalībā noziedzīgu politisku vai kriminālu akciju veikšanā (sk., piemēram, *Trunk I. Judenrat.* – New York: Macmillan, 1973; *Bauer Y. Rethinking the Holocaust.* – New Haven; London: Yale University Press, 2001).
- ⁴ Sīkāk sk.: *Vilciņš T. Skolu jaunatne nacionālajā cīņā, 1940–1941.* – R., 1997; *Ciganovs J. Pretošanās padomju okupācijas režīmam Latvijā 1940.–1941. gadā // Latvijas okupācijas muzeja gadagrāmata, 2000.* – R., 2001; *Levin D. The Jews and the Sovietisations of Latvia, 1940–41 // Soviet Jewish Affairs, 1975, vol. 5, No. 1; Viļums J. Pretošanās okupācijai Latvijā,*

- 1940–1941 // Latvijas okupācijas muzeja gadagrāmata, 2002: Varas patvaļa. – R., 2003. – 127.–160. lpp.
- ⁵ *Strods H.* Sarkanarmijas haotiska atkāpšanās no Latvijas, 1941. gada 22. jūnijs – 5. jūlijs // Latvijas okupācijas muzeja gadagrāmata, 2001. – R., 2002. – 54.–57., 91. lpp. Tiesa, pastāv arī viedoklis, ka partizānu darbība Latvijā ir bijusi ļoti vāja: “.. dažās vietās, liekas, ne vairāk kā divpadsmit bija partizāni. Daudz biežāk bija grupiņas, kas uzturējās vai slēpās mežos, bet nekādā pretpadomju darbībā neiesaistījās” (*Ezergailis A.* Vācu laiki // Jaunā Gaita. – 2002. – Marts. – 35. lpp.). Viedokļu dažādība tikai pastiprina nepieciešamību turpināt nacionālās pretošanās vēstures nopietnu izpēti, jo šobrīd atšķirības ir pārāk lielas: *H. Strods* uzskata, ka 1941. gada jūnija beigās – jūlija sākumā, vācu uzbrukumam sākoties, Latvijā ir notikusi tautas sacelšanās pret padomju okupācijas varu, bet *A. Ezergailis* runas par sacelšanos nosauc par folkloru – mītiem, pasakām (*Ezergailis A.* Folklore versus History: A Problem in Holocaust Studies // Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 2. sēj. – R., 2001. – 117. lpp.).
- ⁶ Ievērojamākais Lietuvas holokausta pētnieks profesors Šaulus Sužedelis (*Saulius Sužiedelis*) uzskata, ka uzbrukumi ebrejiem notika antikomunistiskās sacelšanās laikā Viļņā pirms nacistu karaspēka ienākšanas un vairāki nelieli pogromi stihiski notika Lietuvas laukos. Sk.: *Sužiedelis S.* The Mass Persecution and Murder of Jews: The Summer and Fall of 1941. Referāts nolasīts starptautiskajā konferencē Viļņā “Holocaust in Lithuania in the Focus of Modern History, Education and Justice” 2002. gada 23.–25. septembrī.
- ⁷ *Kangeris K.* Latvija un tās iedzīvotāji trešā reiza plānos un okupācijas varā, 1941–1945. Publikāciju kopa. Promocijas darba kopsavilkums. – R., 2002. – 5., 6. lpp.
- ⁸ *Neiburgs U.* Nacionālās pretošanās kustības organizācijas Latvijā padomju un vācu okupācijas laikā, 1940–1945 // Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 1. sēj. – R., 2000. – 165. lpp.
- ⁹ “Cik komplikētas var būt okupācijas laika norises, rāda gadījumi, kad atsevišķi indivīdi dažādos laikposmos vai pat vienlaikus ir bijuši gan kolaboranti, gan arī pretošanās kustības dalībnieki.” Sk.: *Kangeris K.* Izvēles iespējas: “Jaunā Eiropa”, padomju republika vai neatkarīga valsts. Valststiesiskie jautājumi un “lielā politika” kara gados, 1941–1945. – Turpat. – 79. lpp.
- ¹⁰ *Stranga A.* Ebreji un diktatūras Baltijā, 1926–1940. – R., 2002. – 329., 330. lpp.; *Breikšs L.* Laiks attapties! // Universitāte. – 1932. – 15. febr.
- ¹¹ “Sevišķi raksturīgi, ka visi referenti [pērkonkrustieši. – A. S.] vienmēr cildina Itālijas un tag. Vācijas piemērus. Musolini un Hitleru P[ērkonkrusts] nostāda kā ideālu vadonības idejai un Itālijas un Vācijas iekārtas apzīmē par labākajām un vispareizākām..” Sk.: Latvijas politiskās policijas ziņojums par pērkonkrustiešu sapulci Rīgā 1933. gada 22. augustā // Latvijas Valsts vēstures arhīvs (LVVA), 3235. f., 3. apr., 110. l., 36. lp.
- ¹² 1933. gada 17. septembrī Pērkonkrusts noturēja vienu no visplašākajām tautas sapulcēm savā vēsturē – vairāk par tūkstoši klausītāju bija pārpildījis Amatnieku biedrības zāli Rīgā, kur *G. Celmiņš* paziņoja: “Ja pērkonkrusts nāksot pie varas, viņi netaupīšot un nežēlošot neviena, .. vispirms Latgalē pazudīšot dažādi žīdi ..” Ar īpašu naidu *G. Celmiņš*

vērsās pret t.s. *Ostjuden* jeb Austrumeiropas ebrejiem, kuri bija ieceļojuši Latvijā no Polijas un Krievijas; viņi bija iecerētā terora pirmais mērķis. Sk.: turpat, 46. lp.

¹³ LVVA, 3235. f., 3. apr., 132. l., 345.–350. lp.

¹⁴ *Biezais H.* Latvija kāškrušta varā. Sveši kungi – pašu ļaudis. – Gauja (ASV), 1992. – 212., 216., 233. lpp.

¹⁵ *Vaits R. G.* "Uzticamie vietējie iedzīvotāji": Kolaborācija Latvijā. – Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 1. sēj. – R., 2000. – 143. lpp.

¹⁶ LCP Paziņojums, adresēts ASV Valsts sekretāram 1944. gada jūnijā. Sk.: *Stocholm Documents. The German Occupation of Latvia 1941–1945; What Did America Know / Ed. by A. Ezergailis.* – Rīga, 2002. – P. 463–465.

¹⁷ Sk.: *Ērglis Dz.* Dažas holokausta epizodes Krustpilī: Beila Bella Veide // Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 2. sēj. – R., 2001. – 269.–299. lpp.

¹⁸ *Zelča V.* Elites elitārā vēsture // *Diena.* – 2002. – 7. dec. – 14. lpp.

¹⁹ Sīkāk sk.: *Hobsbawm E.* *On History.* – London: Abacus, 1997.

²⁰ To ir cita starpā pamatoti atzīmējis viens no izcilākajiem holokausta vēstures pētniekiem Jehuda Bauers (*Bauer Y.* *Rethinking the Holocaust.* – P. 113).

²¹ Par "mikro" vēsturi sk., piemēram, *Fredricson G. M.* *Wise Man* // *The New York Review of Books.* – 2002. – February 28. – P. 37–39.

²² Latvijas iedzīvotājs Eižens Doreds bija ieslodzīts Štuthofas koncentrācijas nometnē, turpat, kur K. Čakste. Pat 2002. gadā viņš atcerējās īso tikšanos ar K. Čaksti: "... mēs pārmijām nedaudz vārdu, bet, viņā klausoties un acīs skatoties, es sajutu to lielo spēku un pārliecību, kas iedrošina citus. Šī īpašība būtu viņu pavadījusi jebkurā šīs pasaules nostūrī, kur vien liktenis viņu aizvestu. Pasaule zaudējusi lielu cilvēku Čakstes kunga personā." Sk.: *Doreds E.* Es domāju par Čakstes kungu // *Rīgas Laiks.* – 2003. – Nr. 3. – 10. lpp.

²³ Štuthofā bija ieslodzīts arī K. Čakstes bijušais students Latvijas Universitātē Leons (Leonīds) Pancis, kuram K. Čakste ne tikai atdeva visdārgāko nometnē – maizi, bet arī citādā veidā palīdzēja izglābties. "Profesors Čakste izglāba manu dzīvību. Es vēlos, lai viņa padarītais tiktu atzīts.." 1989. gada 19. decembrī Leons Pancis rakstīja K. Čakstes atraitnei Anastasijai Čakstei, kura dzīvoja Kalifornijā ASV. Sīkāk par K. Čakstes lomu L. Panča glābšanā sk.: Muzejs un dokumentācijas centrs "Ebreji Latvijā", III / 1694.

²⁴ Sīkāk par to sk.: *Davies N.* *The Misunderstood Victory in Europe* // *The New York Review of Books.* – 1995. – May 25. – P. 7–11.

Ievads

Pretošanās kustībai Otrā pasaules kara gados Eiropā bija vispār-demokrātisks raksturs. Tā bija nacionāla, bet vienlaikus arī internacionāla, jo mērķis – nacistiskās Vācijas un tās sabiedroto sagraušana un savas valsts teritorijas atbrīvošana – bija kopīgs visām okupētajām tautām. Diemžēl Baltijas valstīm un tautām Otrā pasaules kara noslēgums ilgotās brīvības vietā atnesa vienīgi kārtējo okupācijas režīma maiņu.

1941. gada jūlijā nacistiskās Vācijas karaspēks okupēja Latviju. Padomju režīms beidza eksistēt, bet mūsu valsts neatkarība, uz ko cerēja daudzi Latvijas Republikas iedzīvotāji, netika atjaunota. Nacistiskā Vācija, tāpat kā PSRS, bija ieinteresēta tikai kundzības nodibināšanā pie Baltijas jūras un Latvijas valstiskuma jēdziena izskaušanā no sabiedrības apziņas. Jau 1941. gada nogalē Latvijā sākās nacionālā pretošanās kustība, kas visu nacistiskās okupācijas periodu vērsās pret iekaro-tājiem. Lielākā daļa grupu lokālā mērogā darbojās neilgu laika posmu, jo vācu SD tās sagrāva. Daudzi nacionālās pretošanās kustības dalībnieki nonāca nacistu cietumos un koncentrācijas nometnēs, bet daļu no viņiem pēc kara beigām vēlreiz represēja padomju režīms.

Par vienotu nacionālās pretošanās kustības centru nacistu oku-pētajā Latvijā centās kļūt viena no lielākajām un ietekmīgākajām preto-šanās kustības organizācijām – Latvijas Centrālā padome (LCP), kuras priekšsēdis bija Latvijas pirmā prezidenta Jāņa Čakstes (1859–1927) dēls Latvijas Universitātes profesors Konstantīns Čakste (1901–1945). Šo nelegālo organizāciju 1943. gada 13. augustā Rīgā nodibināja Latvijas Republikas pirmskara laika pēdējās – ceturtais – Saeimas četru lielāko politisko partiju – Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas (LSDSP), Zemnieku savienības, Demokrātiskā centra un Latgales kris-tīgo zemnieku un katoļu pārstāvji. Šīs četras partijas pēdējās Saeimas

vēlēšanās 1931. gadā bija ieguvušas 49 deputātu vietas no 100,¹ tāpēc LCP dibinātāji uzskatīja, ka ir tiesīgi pārstāvēt Latvijas tautas vairākumu. Organizācijas mērķis bija atjaunot Latvijā līdz 1934. gada apvērsumam pastāvējušo parlamentāro iekārtu, koordinēt cīņu pret nacistu un nākotnē iespējamo atkārtotu padomju okupāciju un atspēkot Rietumos izplatījušos uzskatu, ka latvieši brīvprātīgi sadarbojas ar nacistiskās Vācijas okupācijas varu un atbalsta tās politiskos mērķus.

Ierosinājums dibināt LCP radās Latvijas Republikas diplomātu aprindās ārvalstīs. Viņu vidū valdīja uzskats, ka Otrā pasaules kara beigās, slēdzot mieru, Baltijas valstu jautājumu izšķirs ASV un Lielbritānijas nostāja un tāpēc bija svarīgi pierādīt, ka Latvijā pastāv pret abām okupācijas varām vērsta pretošanās kustība. Tāpēc bijušais Latvijas sūtnis Zviedrijā Voldemārs Salnais (1886–1948) jau 1942. gada nogalē sāka meklēt iespēju radīt nacionālās pretošanās kustības centru Latvijā. Daudzas LCP iesaistītās personas aktīvi darbojās pretošanās kustībā Latvijā jau pirms organizācijas dibināšanas un, atbildot V. Salnā ierosinājumam, 1943. gada 22. jūlijā nosūtīja uz Zviedriju žurnālistu Leonidu Siliņu (dz. 1916. g.) ar plašu informācijas materiālu par stāvokli Latvijā. No tā sastādīja ziņojumu Rietumvalstu valdībām par nacistu okupācijas varas rīcību Latvijā, ko vispirms vācu valodā izdeva Stokholmā, bet vēlāk angļu tulkojumā – Vašingtonā.² Otrā pasaules kara laikā iznāca vairāki LCP pagrīdes izdevumi, kas tika izplatīti Latvijā.

Otrā pasaules kara laikā apstākļi veidojās tā, ka LCP pārstāvēja tikai latviešu tautības politiķi, jo Latvijas Republikas laika skaitliski lielāko minoritāšu politiski aktīvais slānis 1943. gadā jau bija sagrauts. Vācbaltieši no 1939. līdz 1941. gadam bija atstājuši dzimteni, gandrīz visus ebrejus 1941. gadā noslepkavoja nacistu okupācijas vara, bet krievu tautības politisko partiju vadītājus 1940. un 1941. gadā arestēja padomju represīvie orgāni.

LCP struktūra, kur pastāvēja iedalījums komisijās, kāds parasti nebija citām nacionālās pretošanās kustības grupām, atspoguļoja tās darbības virzienus. Organizācijā bija septiņas komisijas: ārlietu, militārā, informācijas, juridiskā, ekonomiskā, līdzekļu vākšanas un sakaru uzturēšanas komisija,³ kas nacistu okupācijas laikā nelegāli darbojās savu iespēju robežās. LCP nebija teritoriālā dalījuma. Plašākie tās darbības centri bez Rīgas bija Ventspils un Jelgava.

Īpaši jāuzsver, ka toreizējos kara apstākļos LCP savā politiskajā platformā deklarēja uzdevumu cīnīties pret abām okupācijas varām un, tāpat kā citas nacionālās pretošanās kustības grupas Latvijā, krasi norobežojās no komunistiskās pretošanās, un neveica terora aktus, kā arī pamatā negatavojās to darīt. Pretošanās veids bija arī izvairīšanās no mobilizācijas vācu armijā un darba dienestā, bēgšana uz Zviedriju, nacistu okupācijas varas iestāžu rīkojumu sabotēšana. LCP nonāca opozīcijā nacistu izveidotajai Latviešu Zemes pašpārvaldei, kas bez jebkādam pilnvarām runāja latviešu tautas vārdā, izsludināja mobilizāciju un dzina vīriešus karot par nacistiskās Vācijas uzvaru. Pašpārvalde, pilnībā pakļaujoties savu nacistisko saimnieku diktātam, realizēja darbību, kā rezultātā Latvijā tiktu ieplūdināti vācu kolonisti, bet vietējie iedzīvotāji – izsūtīti uz Krieviju. LCP noteikti nostājās pret Latviešu SS leģiona dibināšanu un mobilizāciju, bet nespēja to aizkavēt.

LCP informēja Rietumvalstis par gandrīz visu Latvijas ebreju noslepkavošanu, par ko Rietumos pat vēl 1944. gadā zināja ļoti maz.

LCP bija vienīgā no Latvijā eksistējošām nacionālās pretošanās kustības organizācijām, kas uzturēja regulārus sakarus ar bijušajiem Latvijas diplomātiem ārvalstīs un ar Lietuvas un Igaunijas nacionālās pretošanās kustības organizācijām. Visu trīs Baltijas valstu pretošanās kustības pārstāvju kopīgās sēdes savas darbības saskaņošanai visbiežāk notika reģiona ģeogrāfiskajā centrā – Rīgā.

Īpašu vietu LCP darbībā Otrā pasaules kara laikā ieņēma 1944. gada sākumā tapušais memorands, ko dēvē arī par manifestu jeb petīciju, bet uz ārzemēm izvesto kopiju – par deklarāciju. LCP saprata, ka pēdējās Saeimas partijas, kas veidoja organizācijas vadību, bija daļēji atbildīgas par nepretošanos Kārļa Ulmaņa (1877–1942) izdarītajam apvērsumam 1934. gadā. LCP sagatavoja politisku memorandu, ko parakstīja 190 Latvijā pazīstamas personas. Vajadzēja lielu pilsonisko drosmi, lai 1944. gada sākumā nacistiskās okupācijas apstākļos runātu par brīvas un demokrātiskas Latvijas atjaunošanu.

Memorands bija politisks, tas atgādināja Latvijas nelikumīgās iekļaušanas Padomju Savienībā norisi un uzsvēra faktu, ka pēc starptautisko tiesību normām Latvijas Republika joprojām uzskatāma kā tiesiski pastāvoša. Dokuments vērsās pret nacistiskās Vācijas okupācijas varas pasākumiem, to skaitā mobilizāciju leģionā, un Latvijas tautas vārdā deklarēja:

"1. Nekavējoties atjaunojama Latvijas Republikas faktiskā suverenitāte.

2. Sastādāma saskaņā ar spēkā esošo Latvijas Republikas 1922. g. satversmi Latvijas valdība uz koalīcijas pamatiem, kas pulcētu ap sevi visu Latvijas tautu.

3. Latvijas valdības tuvākiem galveniem uzdevumiem jābūt: valsts aparāta un Latvijas armijas atjaunošana, Latvijas valsts teritorijas aizstāvēšana pret draudošo Padomju Savienības iebrukumu un – cik tālu tas kara apstākļos iespējams – diplomātisko sakaru nodibināšana ar ārvalstīm un pirmā kārtā ar tām, kas atzītu šo mūsu deklarēto nācijas gribu un atbalstītu priekšā stāvošo militāro uzdevumu – Latvijas Valsts aizsargāšanu.

Pēc mūsu ieskata sekmējama arī ciešas savienības nodibināšana ar Igauniju un Lietuvu un šīs savienības pārveidošana Baltijas valstu konfederācijā, ja minētās valstis tam piekristu."⁴

Lai mazinātu parakstītāju iespēju nokļūt nacistu cietumos un koncentrācijas nometnēs, LCP memorandu vispirms 1944. gada 22. martā iesniedza Latviešu leģiona ģenerālinspektoram ģenerālim Rudolfam Bangerskim (1878–1958), lai viņš to savukārt nodotu tālāk nacistu okupācijas varas pārstāvjiem, kas gan netika izdarīts. Savukārt jau 1944. gada 29. februārī LCP dalībnieks L. Siliņš memorandu nogādāja Zviedrijā, un pēc kara gados LCP to izmantoja Rietumos kā propagandas materiālu.

Memoranda, kā arī Lietuvas un Igaunijas pretošanās kustības dalībnieku iekrišanas dēļ LCP vajāšana sākās 1944. gada 27. aprīlī ar organizācijas kurjera Žaņa Epnera (1911–2001) arestu un turpinājās visu nacistiskās Vācijas okupācijas laiku. Pēc K. Čakstes aresta 1944. gada 29. aprīlī LCP vadību pārņēma Bruno Kalniņš (1899–1990), bet pēc viņa apcietināšanas 1944. gada 12. jūlijā par LCP priekšsēdētāju ievēlēja Verneru Tepferu (1893–1958). 1944. gada 8. septembrī Rīgā notika pēdējā LCP sēde Latvijā, un pēc tam organizācijas vadība atstāja dzimteni.

Viens no lielākajiem panākumiem LCP darbībā bija palīdzības sniegšana cilvēkiem, kuri bēga uz Zviedriju, lai paglābtos no abām okupācijas varām. To paveikt nebija vienkārši, tomēr 1944. gada janvārī⁵ LCP uzsāka laivu satiksmi starp Zviedriju un Latviju un kopumā pārveda 2541 bēgli.⁶ LCP laivu akcijas uzdevums bija pārcelt uz Zviedriju memoranda parakstītājus un četru LCP veidojošo politisko partiju pārstāvjus ar viņu

ģimenes locekļiem, lai ārzemēs būtu Latvijas tautas vēlēti pārstāvji, taču izvesti tika arī daudzi Latvijas iedzīvotāji, kuri par organizāciju neko nezināja. Turklāt atšķirībā no privāto zvejnieku laivu īpašniekiem LCP laivās bēgli tika pārcelti uz Zviedriju bez maksas.

LCP priekšsēdis K. Čakste bija akadēmiskās vienības Austrums loceklis. Kā tas katrā nelegālā kustībā parasts, arī viņš varēja uzticēties tikai labi pazīstamiem un viena interešu loka piederīgajiem, tāpēc Austrums kļuva par LCP aktivistu kalvi. Sākoties LCP laivu akcijām, organizācijas darbībā Ventspilī un tās apkārtnē iesaistījās daudz vietējo iedzīvotāju.

Pēc Otrā pasaules kara Latvijā palikušie LCP dalībnieki turpināja cīņu pret padomju režīmu, bet emigrācijā organizācija sadalījās divās daļās – Zviedrijas un Vācijas LCP, kas darbojās zināmā mērā neatkarīgi viena no otras līdz 20. gs. 50. gadu sākumam, kad izbeidza savu darbību.

Padomju okupācijas gados LCP eksistence tika slēpta, savukārt emigrācijā nebija pieejami Latvijas arhīvi, un tāpēc izpalika pētījumu par organizācijas darbību pēc nacistiskās Vācijas karaspēka kapitulācijas Latvijā. Tādējādi tikai kopš 20. gs. 90. gadu sākuma mēs varam veikt objektīvu LCP un visas nacionālās pretošanās kustības analīzi un vērtējumu.

Nozīmīgāko LCP darbības posmu – no 1943. līdz 1945. gadam – savos darbos pamatā atspoguļojis organizācijas dalībnieks L. Siliņš un vēsturnieks Edgars Andersons (1920–1989). Savukārt pārējo nacionālās pretošanās kustības grupu cīņu pret nacistisko okupācijas režīmu Latvijā pētījis vēsturnieks Uldis Neiburgs u.c. autori.

Grāmatā autors aplūkos vairākas līdz šim nezināmas vai maz zināmas LCP vēstures lappuses, kas galvenokārt saistītas ar padomju režīma represijām pret organizācijas locekļiem un viņu atbalstītājiem pēckara Latvijā.

Pirmajā nodaļā “LCP un ģenerāļa Jāņa Kureļa grupa” tiks noskaidroti daži aspekti organizācijas saistībā ar Kureļa militāro vienību 1944. gadā un padomju režīma represijas pret Latvijā palikušajiem kureliešiem, no kuriem daļu kara laikā jau vienreiz bija arestējusi nacistiskā okupācijas vara.

Otrajā nodaļā “LCP darbība Latvijā 1945. gadā pēc nacistiskās Vācijas kapitulācijas” būs analizēta LCP locekļu darbība 1945. gadā Ventspilī un Rīgā, īpašu uzmanību pievēršot 1945. gada rudenī no Zviedrijas

atbraukušai LCP dalībnieku grupai un tam sekojošiem LCP aktīvistu un viņu atbalstītāju masveida arestiem.

Trešajā nodaļā "LCP darbības atjaunošanas mēģinājumi Latvijā no 1946. līdz 1951. gadam" būs aplūkoti neveiksmīgie mēģinājumi atjaunot LCP darbību Latvijā pēc tās faktiskās sagrāves, kad gan no Zviedrijas atbraukušie, gan Latvijā brīvībā palikušie organizācijas aktīvistu pilnībā nonāca padomju represīvo orgānu kontrolē.

Kopš 20. gs. 90. gadu sākuma Eiropas politiskajā kartē un starptautiskajās attiecībās ir notikušas lielas izmaiņas. PSRS un visas komunistiskās sistēmas sabrukuma rezultātā daudzas tautas ieguva vai atjaunoja savu valstisko neatkarību, ko tām neizdevās izdarīt pēc Otrā pasaules kara beigām. Lai atgūtu zaudēto brīvību, Latvijas tautai pusgadsimta garumā nācās nostaiģāt smagu pārbaudījumu, upuru un ciešanu pilnu ceļu. Tā sākumā blakus citām nacionālās pretošanās kustības organizācijām atradās LCP, kuras traģiskajām un maz zināmajām vēstures lappusēm arī veltīta šī grāmata.

Atsauces un piezīmes

- ¹ LR 4. Saeimas stenogrammu satura rādītājs. I un ārkārtējā sesija. – R., 1931. – 7.–10. lpp.
- ² *Siliņš L.* Latvijas Centrālā padome // *Latvju enciklopēdija, 1962–1982.* – Rokvila, 1985. – 2. sēj. – 383. lpp.
- ³ *Latvju enciklopēdija.* – Stokholma, 1953. – 2. sēj. – 1399. lpp.
- ⁴ *Neiburgs U.* LCP memorands par Latvijas neatkarības atjaunošanu, 1944. gada marts // *Latvijas Kara muzeja gadagrāmata, II.* – R., 2001. – 189. lpp.
- ⁵ *Andersons E., Siliņš L. u.c.* Latvijas Centrālā padome – LCP: Latviešu nacionālā pretošanās kustība, 1943–1945. – Upsala, 1994. – 142. lpp.
- ⁶ *Turpat.* – 214. lpp.

LATVIJAS CENTRĀLĀS PADOMES DARBĪBAS ATSPUGUĻOJUMS VĒSTURES AVOTOS UN LITERATŪRĀ

Avotu apskats

Materiāli par Latvijas Centrālo padomi līdz šim publicēti vairākos dokumentu krājumos un monogrāfijās.

Nozīmīgākos dokumentus par LCP darbību kara laikā no personiskā arhīva fondiem publicējis bijušais organizācijas dalībnieks Leonids Siliņš savā un vēsturnieka Edgara Andersona grāmatā "Latvijas Centrālā padome – LCP. Latviešu nacionālā pretestības kustība, 1943–1945",¹ kurā viņš pirmoreiz ievietojis LCP organizēto laivu sarakstu, Kureļa grupas dienasgrāmatu, 1944. gada memoranda parakstītāju vārdus, LCP organizēto laivu sarakstus un daudzus citus dokumentus. Šajā izdevumā no Latvijas Valsts arhīva (LVA) fondiem publicēti arī daži dokumenti par organizācijas aktivitātēm Latvijā pēc nacistiskās Vācijas kapitulācijas. Savukārt grāmatā "Nacistiskās Vācijas okupanti: Mūsu tautas lielās cerības un rūgtā vilšanās" L. Siliņš publicējis LCP memoranda oriģinālu un dokumentus, kas atklāj LCP sakarus kara gados ar Latvijas diplomātiskajiem pārstāvjiem ārzemēs. Pamatā tā ir LCP aktīvista un bijušā Latvijas sūtņa Zviedrijā V. Salnā sarakste ar Latvijas sūtni Lielbritānijā Kārli Reinholdu Zariņu (1879–1963) un LCP priekšsēdētāju K. Čaksti.² Darbā "Latvieši Štuthofas koncentrācijas nometnē, 1942–1945"³ L. Siliņš ievietojis nacistu represēto kureliešu sarakstus, LCP dalībnieka Laimona Pētersona (dz. 1919. g.) atmiņas par pārdzīvoto padomju ieslodzījuma vietās u.c. materiālus. Lai gan dokumentu atlase dažkārt ir subjektīva, L. Siliņš, tos publicējot, devis lielu ieguldījumu ne tikai LCP, bet visas Otrā pasaules kara vēstures izpētē Latvijā. Jācer, ka L. Siliņš no personiskā arhīva materiāliem sagatavos vēl vairākus dokumentu krājumus.

Andrieva Ezergaiļa sastādītajā dokumentu krājumā angļu valodā "Stockholm Documents. The German Occupation of Latvia, 1941–1945: What Did America Know?" (Stokholmas dokumenti. Vācu okupācija Lat-

vijā, 1941–1945: Ko Amerika zināja?) daudzi materiāli veltīti LCP darbībai 1943. un 1944. gadā.⁴ Krājumā ievietotie dokumenti ņemti no ASV Valsts departamenta, respektīvi, Ārlietu ministrijas arhīviem, un to nozīmīgākie autori ir LCP dalībnieki – bijušais Latvijas sūtnis Zviedrijā Voldemārs Salnais un LSDSP biedrs Fēlikss Cielēns.

Latvijas vēstures institūta izdotajā dokumentu krājumā “Latvija padomju režīma varā, 1945–1986: Dokumentu krājums” publicēti bijušā VDK arhīva materiāli par arestētajiem LCP dalībniekiem Albertu Klibiķi (1913–2001) un Eduardu Andersonu (1919–1947?).⁵

Vairāki LCP dokumenti ievietoti arī Kara muzeja⁶ un Latvijas Okupācijas muzeja⁷ gadagrāmatās, kā arī Viļa Samsona sastādītajā dokumentu krājumā “Latvijas suverenitātes ideja likteņgriežos”⁸ un dokumentu krājumā “Okupācijas varu politika Latvijā”.⁹

Darbības specifisko apstākļu dēļ LCP dokumentāro materiālu saglabāties ļoti maz. Tāpēc daudzos gadījumos jābalstās uz bijušā Latvijas PSR Ministru Padomes Valsts drošības komitejas arhīva¹⁰ 1986. fonda – “Latvijas PSR VDK par sevišķi bīstamiem pretvalstiskiem noziegumiem apsūdzēto personu krimināllietas” – dokumentiem. Šajā fondā iekļauts 52 612 krimināllietu¹¹ par vairāk nekā 49 300 arestēto personu,¹² kuras padomju režīms vajāja un tiesāja politisku iemeslu dēļ. Represētie cilvēki galvenokārt sodīti, piemērojot KPFSR Kriminālkodeksa 58. pantu par Dzimtenes nodevību. Turklāt viņu darbība nacionālajā pretošanās kustībā nacistu okupācijas laikā traktēta kā Dzimtenes nodevība, neņemot vērā, ka šie cilvēki vērsās pret tālaika PSRS un Rietumu sabiedroto kopējo ienaidnieku – nacistisko Vāciju.

Vairāk nekā 50 krimināllietu attiecas tieši uz LCP darbību Latvijā Otrā pasaules kara laikā un pirmajos pēckara gados līdz 20. gs. 50. gadu sākumam.

Grāmatā “No NKVD līdz KGB”¹³ citu padomju režīma represēto personu vidū minēti tikai 49 LCP locekļi un viņu atbalstītāji. Patiesībā skaitlis ir daudz lielāks. Tā kā gandrīz visi arestētie tika apsūdzēti arī par citiem “noziegumiem” nacistu un padomju okupācijas gados, tad bijušā VDK arhīva kartotēkā viņu darbība LCP netika īpaši uzsvērta, jo tā nebija galvenā apsūdzība. Autors noskaidrojis, ka padomju varas represīvie orgāni Latvijā arestēja vismaz 144 LCP aktīvistus un viņu atbalstītājus, taču šis skaitlis noteikti ir nedaudz lielāks, jo arhīvu studijas turpinās.

Krimināllietas ir ļoti specifisks vēstures avots, kas vairāku apstākļu dēļ katrā atsevišķā gadījumā jāvērtē kritiski, jo:

1) apcietinātie, cenšoties sevi glābt, iespēju robežās nestāstīja izmeklētājiem visu patiesību un dažkārt uzvēla vainu citiem;

2) ja apsūdzētos pratināja par notikumiem, kas norisinājās pirms vairākiem gadiem, viņi objektīvi varēja daudz ko neatcerēties un sajaukt;

3) sev vēlamo informāciju čekas izmeklētāji bieži ieguva, morāli un fiziski ietekmējot arestētos, kā arī dažreiz paši falsificēja faktus un piespieda arestētos parakstīt pratināšanas protokolus.

Neskatoties uz minētajiem trūkumiem, informācijas ziņā bijušā VDK arhīva krimināllietas tomēr ir visapjomīgākais avots par LCP darbību pēckara Latvijā. Nelielu daļu krimināllietu savos darbos izmantojis L. Siliņš, Astrīda Aļķe un U. Neiburgs.

LPSR VDK arhīva krimināllietas par LCP locekļiem var iedalīt vairākās grupās.

1. LCP darbība kara laikā.

Lai gan LCP darbību Otrā pasaules kara laikā pamatā izpētījis L. Siliņš un E. Andersons, tomēr šajās lietās sastopami atsevišķi nezināmi, dažkārt arī nepatīkami fakti par LCP darbību, galvenokārt jau Kurzemes katla laikā Ventpilī un tās apkārtnē, organizējot laivu satiksmi uz Gotlandi.

Visvairāk informācijas par LCP darbību Otrā pasaules kara laikā var atrast Kārļa Ernesta Frišenfelda, Artura Arniša u.c.; Riharda Zandes, Ērika Tomsona u.c.; Eduarda Andersona un Pētera Samsona; Rūdolda Ķīša u.c.; Osvalda Bileskalna; Augusta Bergmaņa krimināllietās.¹⁴ Tāpat materiāli par organizāciju kara laikā sastopami Jāņa Būdas u.c.; Ādolfa Andersona; Bronislava Butkus un Kārļa Grīnberga; Miķeļa Roba, Friča Zilbera u.c.; Kārļa Krieva; Kārļa Bruno Ķirša; Arnolda Jāņa Sproģa; Raula Šnores; Alfrēda Lāča; Roberta Brūveļa, Jāņa Flugina u.c.; Kārļa Veldres; Ainas Marijas Hindriksones, Alīnes Zigoldes, Augusta Matīsa Vitenberga (viņš arī Vītols) u.c.; Alberta Freija u.c.; Emmas Bērziņas; Jorena Zvejas, Miķeļa Lāča u.c. krimināllietās.¹⁵

Arestēto LSDSP biedru Kārļa Gulbja u.c., Klāva Lorenca; Teodora Līventāla; Jūlija Prūša; Ernesta Morica; Friča Mendera; Roberta Bilmaņa; Hermaņa Kaupiņa; Kristapa Eliasa lietās¹⁶ ir fakti par vadošo LCP locekļu darbību kara laikā Rīgā, jo arestētie ar viņiem uzturēja sakarus. Jāatceras, ka LSDSP bija viena no četrām, reāli – pat viena no divām galvenajām

partijām, kas veidoja LCP. Savukārt ziņas par LCP – galvenokārt LSDSP biedru – un Lietuvas pretošanās kustības – Stepona Kaira vadītās Lietuvas Atbrīvošanās Augstākās komitejas – sadarbību atrodamas Prona Brijuna¹⁷ krimināllietā.

2. LCP darbība pēc kara Latvijā.

Par LCP aktīvistu arestiem pirmajos mēnešos pēc nacistiskās Vācijas kapitulācijas, brīvībā palikušo padomes dalībnieku tālāko darbību 1945. gadā Ventspilī un Rīgā, Artura Arnīša grupas atbraukšanu no Zviedrijas 1945. gada rudenī un organizācijas faktisko sagrāvi var uzziņāt no Kārļa Ernesta Frišenfelda, Artura Arnīša u.c.; Ainas Marijas Hindriksones, Alīnes Zigoldes u.c.; Eduarda Andersona un Pētera Samsona; Emmas Bērziņas; Augusta Bergmaņa krimināllietām.¹⁸ Jāpiemin arī nacionālo partizānu atbalstītāju Ragni Jansones u.c.; Voldemāra Krastiņa, Augusta Ivara Samsona u.c.; Martas Vernereres; Alises Lejiņas; Mildas Marijas Damanes u.c.; Rasmus Ozoliņas krimināllietas.¹⁹ Šie cilvēki 1945. gadā uzturēja sakarus ar LCP dalībniekiem.

Ziņas par LCP dalībnieku atbraukšanu 1946. gada augustā no Zviedrijas, lai atjaunotu sakarus ar organizācijas dalībniekiem Latvijā, atrodamas Riharda Zandes, Ērika Tomsona u.c.²⁰ krimināllietā. Vairākas krimināllietas ierosinātas pret cilvēkiem, kuri uzturēja ar LCP dalībniekiem sakarus, bet VDTK operatīvo apsvērumu dēļ tika arestēti gan ātrāk, gan vēlāk nekā R. Zande, Ē. Tomsons un pārējie viņu atbalstītāji. Tie bija Jānis Pormalis, Ausma Kakliņa u.c.; Miķelis Robs u.c.; Jānis Vērsis; Edgars Sproģis; Osvalds Bileskalns; Rūdolfs Ķīsis u.c.; Lidija Kokle un Rūdolfs Kokle; Bernhards Press.²¹

LCP dalībnieku mēģinājumi atjaunot organizācijas darbību un viņu iesaistīšana spēlē ar Rietumvalstu izlūkdienestiem, ko noorganizēja ar padomju represīvo orgānu aģentu palīdzību, pamatā atrodama Miķeļa Roba, Friča Zilbera u.c.; Osvalda Bileskalna; Rūdolfa Ķīša u.c.;²² kā arī organizācijas dalībnieku atbalstītāju Hermaņa Mendes; Ādolfa Albata; Vilhelma Grāviša; Hermaņa Antoma u.c.; Jura Upmaņa; Fēliksa Melbārža (viņš arī Rūmnieks), Anša Baumaņa u.c.; Jāņa Lotiņa krimināllietās.²³

3. LCP darbība pēc kara Zviedrijā.

LCP darbība pēc kara Zviedrijā un sadarbība ar Rietumvalstu izlūkdienestiem atrodama to organizācijas dalībnieku un atbalstītāju krimināllietās, kuri no Zviedrijas ieradās Latvijā un tika arestēti, un tie ir: Arturs

Arnītis, Jānis Šmits, Laimons Pētersons u.c.; Rihards Zande, Ēriks Tomsons u.c.; Eduards Andersons u.c.; Fēlikss Melbārdis (viņš arī Rūmnieks) u.c.²⁴

Savukārt LCP aktīvisks Žanis Edgars Gerge²⁵ un organizācijas atbalstītāji Alfrēds Krūziņš, Milda Melita Krūziņa u.c.; Ernests Leduskukainis²⁶ tika notiesāti par citiem "noziegumiem", bet viņu darbība LCP padomju represīvo orgānu izmeklētājiem palika nezināma, tāpēc viņu krimināllietās par to nekas nav atrodams.

Padomju represīvie orgāni notiesāja arī SD darbinieku Teodoru Kammeru,²⁷ kurš nacistu okupācijas laikā pats represēja LCP aktīvistus, bet arī viņa krimināllietā šie fakti nav minēti.

Nozīmīgs avots ir arī bijušo LCP aktīvistu atmiņas. Daļa no tām publicēta presē, vairākas personas – Valentine Lasmane, K. E. Frišenfelds, Emīls Vecmanis, Paulis Pavārs – autoram ir snieguši intervijas.

LVA atrodas arī sabiedriskā darbinieka Ādolfa Klīves fonds,²⁸ kas izveidots no viņa dēla Visvalža Varneša Klīves 1994. gadā arhīvam nodotajiem materiāliem un kopā aptver 285 lietas. Vairāki Ā. Klīves manuskripti atspoguļo vispārējo stāvokli vācu okupācijas laikā Latvijā un ieskicē LCP izveidošanu un darbību. Līdz šim tos fragmentāri izmantojis E. Andersons grāmatā "Latvijas Centrāla padome", bet atsevišķu publikāciju par šo tēmu 1996. gadā žurnālā "Latvijas Arhīvi" sagatavojis Tāļivaldis Vilciņš. Pamatā Ā. Klīves fondā ir dokumenti par LCP darbību emigrācijā Vācijā.

Informācija par LCP darbību Zviedrijā atrodama arī LVA fondos "Latvijas Komunistiskās partijas Centrālā komiteja"²⁹ un "Latvijas PSR Ārlietu ministrija".³⁰

Atsevišķi materiāli par LCP sastopami Lielbritānijas Nacionālā arhīva (*Public Record Office*) Ārlietu resora Baltijas valstu nodaļā, kā arī Zviedrijas strādnieku kustības arhīvā Stokholmā, Francijas Ārlietu ministrijas arhīvā Parīzē u.c. avotu krātuvēs.

Savukārt par kureliešiem npublicēti un pilnībā neizmantojami materiāli glabājas Latvijas Kara muzejā,³¹ Latvijas Zinātņu akadēmijas Centrālajā arhīvā³² un pēc Otrā pasaules kara Vācijā izveidotās Latviešu Centrālās komitejas dokumentos, kas nodoti Herberta Hūvera vārdā nosauktā institūta arhīvam (*Hoover Institution on War, Revolution and Peace Archives*) Stenfordā (ASV),³³ u.c. dokumentu krātuvēs.

Līdz šim iepazītie publicētie un arhīvos apzinātie dokumenti un iegūtās atziņas ir pamats turpmākiem pētījumiem par LCP darbību dažādos laika posmos.

Literatūras apskats

LCP loma un nozīme ir gan pārspīlēta, gan noniecināta. Autors vēlas izvērtēt, cik bieži šīs nelegālās organizācijas darbība atspoguļota vēstures literatūrā, parādīt ļoti atšķirīgos uzskatus par LCP darbību un konstatēt, kas vēl darāms tēmas pilnīgai izpētei.

Padomju vēstures literatūra

Latvijā padomju režīma apstākļos LCP, tāpat kā visu nacionālo pretošanās kustību, vēsturnieki nepētīja, jo tā bija nevēlama tēma. Vēstures literatūrā LCP fragmentāri pieminēja tikai kopš 20. gs. 60. gadu sākuma un arī šajos gadījumos to neraksturoja kā pretošanās kustības organizāciju. Tā, piemēram, Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas 1959. gadā izdotajā "Latvijas PSR vēstures" 3. sējumā, kas aptver laika posmu no 1917. līdz 1950. gadam, par LCP nav neviena vārda.³⁴

Kopumā padomju vēstures literatūrā LCP pieminēta tikai garāmējot, bet Osvalda Eglītes grāmatā "Ēnas purvā"³⁵ tai pievērsta lielāka uzmanība. Uzskata, ka šī darba patiesie autori ir vēsturnieks Jānis Dzintars un bijušais ģenerāļa Jāņa Kureļa vienības virsnieks Indulis Dišlers (dz. 1920. g.), kurš Otrā pasaules kara beigās ar viltotiem dokumentiem uz Osvalda Eglītes vārda dzīvoja Kurzemē. Tā kā grāmata pamatā veltīta Kureļa grupas darbībai, tajā analizēta LCP loma tās tapšanā un darbībā, taču te sastopami arī vairāki visai apšaubāmi un pat melīgi apgalvojumi. Grāmatā uzsvērts, ka nacistu slepenie dienesti vēlējušies aktivizēt pretestību Sarkanajai armijai ar LCP palīdzību, ievirzot tās rīcību sev vēlamā un kontrolējamā gultnē.³⁶ Šāda LCP darbības motivācija sastopama ne tikai šajā grāmatā, bet visā padomju vēstures literatūrā, tāpēc arī J. Dzintars un I. Dišlers sava darba uzbūvi pakārto šim apgalvojumam.

Padomju historiogrāfijā LCP savos darbos visvairāk minējis J. Dzintars.³⁷ Vairākos rakstos viņš atkārtoti ļoti līdzīga satura apgalvojumu, ka LCP neesot domājusi nodarīt nacistiskajiem okupantiem nekādu

ļaušanu un 1944. gada pavasarī gestapo pieticis ar dažu organizācijas locekļu arestēšanu, lai organizācija ar savu nogaidīšanas taktiku beigtu eksistēt.³⁸

LCP darbība nedaudz aplūkota arī autoru kolektīva darbā "Latviešu tautas cīņa Lielajā Tēvijas karā", kur organizācija raksturota kā viena no nelielajām nacionālistiska rakstura grupām, kas sanākusi pāris reižu kopš 1943. gada augusta un kurā ietilpuši daži latviešu sociāldemokrātu un pilsonisko partiju darbinieki. Jāuzsver, ka autoru kolektīvs izmantojis latviešu emigrācijas autoru (lasi – buržuāzisko nacionālistu) kritiskās piezīmes par LCP.³⁹

Publicistiskos darbos LCP sagrāvi Latvijā pēc Otrā pasaules kara uzsver bijušais LPSR VDK priekšsēdētājs Jānis Vēvers,⁴⁰ Nikolajs Koko-revičs un Jānis Lapsa.⁴¹ Organizācijas darbību piemin arī akadēmiķis Vilis Samsons,⁴² vēsturnieks Jānis Riekstiņš,⁴³ bijušais Saeimas Strādnieku un zemnieku frakcijas deputāts Fricis Bergs,⁴⁴ Helmutš Kreicbergs⁴⁵ un personas, kuras slēpjas aiz pseidonīmiem R. Ievkalns,⁴⁶ Pēteris Dzilna un Kārlis Klāvs,⁴⁷ J. Silabriedis un B. Arklāns.⁴⁸

Visas padomju historiogrāfijas viedoklis par LCP vistrāpīgāk īsumā izteikts "Latvijas PSR Mazajā enciklopēdijā": "Latvijas centrālā padome – neliela nelegāla latv[iešu] burž[uāziskās] inteliģences grupa, kas izveidojās hitleriešu okupētajā L[atvijā] 1943, kad republikas robežām tuvojās atbrīvotāja Sarkanā armija un hitleriskās Vācijas neizbēgamā sagravē bija acīm redzama. L[atvijas] c[entrālā] p[adome] pārstāvēja to latv[iešu] buržuāzijas grupējumu, kas 1941 sveica okupantus, bet, nesaņēmis gaidītās ekon[omiskās] un politiskās priekšrocības, jutās vilies. Tās dalībnieki, vadoties no aplamās angļu–amerikāņu imperiālistu koncepcijas, ka II pas[aules] kara rezultātā PSRS tiks stipri novājināta un Rietumu valstis varēs diktēt tai savus noteikumus, cerēja "atkārtot 1919. gada variantu" un ar imperiālistu atbalstu pēc kara atjaunot burž[uāzisko] iekārtu L[atvijā].

L[atvijas] c[entrālās] p[adomes] sastāvā bija daži kādreizējo latv[iešu] meņševiku līderi (B. Kalniņš u.c.) un atsevišķi burž[uāziskie] darbinieki prof[esora] K. Čakstes vadībā. Padome vārdos deklarēja, ka noraidāma sadarbība ar vācu okupācijas varu, taču neaicināja pretoties tās rīkojumiem. Bez tam L[atvijas] c[entrālā] p[adome] neatzina pad[omju] partizānu atbalstīšanu un tādējādi būtībā pakalpoja hitleriešiem, mēģinot sašķelt un vājināt tautas antifašist[isko] cīņu. L[atvijas] c[entrālā] p[adome]

tomēr nespēja ar nacionālistiskiem lozungiem atturēt latv[iešu] tautas masas no aktīvas iesaistīšanās pad[omju] partizānu un antifašist[iskas] pagrīdes kustībā. Kad 1944 IV gestapo arestēja dažus L[atvijas] c[entrālās] p[adomes] loc[ekļus], tā beidza eksistēt."⁴⁹

20. gs. 80. gados iznākušajā "Latvijas padomju enciklopēdijā" LCP vairs nav pieminēta. Arī dažu šīs apjomīgās enciklopēdijas slejās no-
klūvušo organizācijas aktīvistu biogrāfijās neparādās viņu darbība šajā organizācijā.⁵⁰

Bieži vien LCP tika nomelnota Latvijas komitejas kultūras sakariem ar tautiešiem ārzemēs izdotajā propagandas avīzē "Dzimtenes Balss". 20. gs. 60. gadu pirmajā pusē bijušie LCP dalībnieki Kārlis Ernests Frišenfēlds (1912–2001)⁵¹ un Ēriks Tomsons (dz. 1918. g.),⁵² kuri tolaik jau bija atgriezušies Latvijā no ieslodzījuma vietām, bija spiesti "Dzimtenes Balss" slejās rakstīt atklātas vēstules par savu vilšanos organizācijas darbībā. Nav šaubu, ka vēstuļu tekstu viņiem "pasacīja priekšā" padomju represīvo iestāžu pārstāvji.

Jāpiemin arī samērā plašs LCP darbības atspoguļojums Arvīda Griģuļa romānā "Kad lietūs un vēji sitas logā".⁵³ Tajā aprakstīti daudzi patiesi gadījumi, jo grāmatas autoram bija pieejami VDK arhīva slepenie materiāli, tikai tie, protams, atspoguļoti atbilstoši padomju ideoloģijai.

Padomju Latvijas historiogrāfijā LCP minēta maz un, nemeklējot pierādījumus, politisku apsvērumu dēļ noniecināta. Lai to panāktu, dažkārt tika pat izmantotas emigrācijas autoru kritiskās piezīmes par LCP. Daudzi no padomju autoriem, lai neatklātu viņu saistību ar valsts represīvajām iestādēm, galvenokārt ārzemēm paredzētajos propagandas izdevumos publicējās ar pseidonīmu. Pārstāvēts bija viens oficiālais viedoklis, kas LCP, tāpat kā visu pārējo nekomunistisko pretošanās kustību Latvijā nacistu okupācijas laikā, vispār neatzina un tās dalībniekus pasludināja par savās cerībās vilušos kolaborantu grupu, kas drīzāk vājinājusi un šķēlusi anti-fašistisko, t.i., komunistisko, pretestību, nevis darbojusies pret hitleriešiem.

Emigrācijas vēstures literatūra

Atšķirībā no padomju vēstures literatūras emigrācijā par LCP sāka rakstīt jau 1945. gadā, tikai tur valdīja galēji pretējas nostādnēs par organizācijas darbības novērtējumu – no glorificēšanas līdz pilnīgai tās noliegšanai. Aplūkojot autorus, kuri deva pozitīvu vērtējumu organizācijas

darbībai, pirmām kārtām jāatzīmē Zviedrijā dzīvojošā filologa un bijušā LCP aktīvista L. Siliņa ieguldījums. Viņš kopā ar ASV vēsturnieku E. Andersonu sarakstīja monogrāfiju "Latvijas Centrālā padome – LCP. Latviešu nacionālā pretestības kustība, 1943–1945", kas nāca klajā 1994. gadā.⁵⁴ Tas neapšaubāmi ir visapjomīgākais pētījums par LCP, kas novērsa informācijas trūkumu par šo pretošanās kustības organizāciju. Pateicoties L. Siliņam, apkopots milzīgs materiālu klāsts. Diemžēl darbā vērojama LCP lomas izcelšana nacionālajā pretošanās kustībā Otrā pasaules kara gados Latvijā, bet noklusēta citu pretošanās grupu darbība.

L. Siliņš publicējis vairākus darbus par LCP arī pirms un pēc minētās grāmatas iznākšanas,⁵⁵ bet 2001. gadā klajā nāca viņa otrā grāmata ar visai polemisku nosaukumu "Nacistiskās Vācijas okupanti: Mūsu tautas lielās cerības un rūgtā vilšanās".⁵⁶ Šī darba autors gan nepiekrīt apgalvojumam, ka nacistiskie okupanti pat 1941. gada vasarā būtu bijuši visas latviešu tautas lielās cerības. Grāmatā pirmoreiz publicēts daudz jaunu dokumentu par LCP, galvenokārt no L. Siliņa personiskā arhīva, kas papildina 1994. gadā izdotās monogrāfijas saturu. Savukārt pēdējā L. Siliņa darbā "Latvieši Štuthofas koncentrācijas nometnē, 1942–1945"⁵⁷ atrodama informācija par arestētajiem kureliešiem un LCP darbību pēckara Latvijā.

Kopumā L. Siliņa darbi sniedz neatsveramu ieguldījumu ne tikai LCP, bet visas Latvijas Otrā pasaules kara vēstures problemātikā un atspoguļo to mūsu valsts patriotu nostāju, kuri neuzskatīja par iespējamu sadarboties ar nacistisko Vāciju un iebilda pret abām okupācijas varām.

Arī E. Andersons bez minētās sadarbības ar L. Siliņu vairākos darbos ne daudzas pievēršas LCP aktivitātēm, aprakstot Lielbritānijas politiku pret Baltijas valstīm Otrā pasaules kara laikā un ģenerāļa Kureļa grupas darbību.⁵⁸

Ieguldījumu LCP darbības izpētē devusi Stokholmā dzīvojošā valodniece un bijusī kustības aktīviste Valentine Lasmane (dz. 1916. g.), publicējot aculiecinieku atmiņu krājumu "Pāri jūrai 1944./45. g."⁵⁹ Viņa uzskata, ka LCP nevar saukt par organizāciju, jo tas bija politiskais centrs, kas nelegāli konstruējās 1943. gada augustā. Autore uzsver, ka slepenības apstākļos nebija daudz cilvēku, kuri sīki pārzināja LCP ieceres un politisko programmu. V. Lasmane atšķirībā no vairākuma autoru īpašu uzmanību pievērš t.s. Ventspils sakaru grupai un nepelnīti aizmirstajiem vienkāršajiem laivu apkalpes locekļiem, kuri, riskējot ar dzīvību, daudzas reizes šķērsoja Baltijas jūru abos virzienos.

V. Lasmane, pieminot savu personisko darbību LCP, šīs organizācijas noslāņošanas un šķelšanas labi raksturo dzejnieces Annas Dagdas (īstajā vārdā Olga Veronika Taube; 1915–1996) Kopotu rakstu ievadnodajā.⁶⁰ Anna Dagda vairākus dzejoļus Zviedrijā veltījusi LCP aktīvistiem Arturam Arnītim (1909–1986) un E. Andersonam.⁶¹

LCP dalībnieks bijušais Saeimas LSDSP deputāts un diplomāts Fēlikss Cielēns (1888–1964) organizācijas darbību analizē savos memuāros "Laikmetu maiņā".⁶² Viņš uzskata, ka starptautiskā ziņā LCP bijusi liela politiskā nozīme. Dodot LCP novērtējumu, F. Cielēns to salīdzina ar Lietuvas pretošanās kustību: "LCP ir veikusi svarīgu darbu vairākos virzienos. Ja tā nespēja kļūt par visas nācijas noteicēju, par kādu kļuva Lietuvas pretestības kustības centrs, tad mūsu LCP tomēr izvērtās par ideoloģisko centru visiem latviešu demokrātiskiem patriotiem."⁶³

Cits vadošs LCP darbinieks bijušais Saeimas LSDSP deputāts Bruno Kalniņš (1899–1990) par LCP rakstījis daudz mazāk, galvenokārt aplūkojot LSDSP biedru darbību tajā un nedaudz sīkāk analizējot organizācijas sakarus ar Igaunijas un Lietuvas pretošanās kustības dalībniekiem.⁶⁴ Iztirzājot B. Kalniņa darbību 1940. un 1941. gadā, viņa gaitām vēlāk LCP pieskaras arī bijusī Zviedrijas Strādnieku kustības arhīva darbiniece Baiba Vitoliņa, atgādinot, ka LCP Otrā pasaules kara gados pilnībā uzticējusies B. Kalniņam, neskatoties uz viņa pretrunīgo darbību padomju režīma gadā.⁶⁵

Vēsturnieks Edgars Dunsdorfs (1904–2002) dalās atmiņās, kā viņš un citi Latvijas Universitātes mācību spēki neveiksmīgi mēģināja atbrīvot no apcietinājuma 1944. gada aprīlī SD arestēto LCP priekšsēdētāju K. Čaksti, un analizē Jāzepa (Jezupa) Rancāna (1886–1969), B. Kalniņa, Kārļa Ludviga Sējas (1885–1962), Kristapa Upelnieka (1891–1944) un citu organizācijas vadošo locekļu darbību.⁶⁶

Teologs un vēsturnieks Haralds Biezais (1909–1995)⁶⁷ nedaudz pieskaras LCP, rakstot par kureliešiem, bet galvenokārt analizē organizācijas darbību 1944. gada sākumā sastādītā memoranda sakarā, par ko rakstījis arī kooperators un bijušais Kureļa grupas dalībnieks Vilis Pāvulāns (1906–1995).⁶⁸ H. Biezais uzsver, ka LCP memorands kārtējo reizi atklāja gan Latviešu leģiona ģenerālinspektora R. Bangerska, gan citu latviešu kolaboracionistu bezierunu pakļaušanos nacistiskajiem okupantiem.⁶⁹

Tā kā liela daļa emigrācijas publicistu nāca no tām latviešu aprindām, kas Otrā pasaules kara laikā cieši sadarbojās ar nacistisko okupācijas varu, gan aktīvi piedaloties Latviešu Zemes pašpārvaldes darbībā, gan publicējoties latviešu nacistiskajā presē, gan iesaistoties Latviešu SS leģiona veidošanā, tad saprotama bija viņu negatīvā un pat noliedzošā attieksme pret LCP.

Publicists Osvalds Freivalds (1905–1975) savos darbos LCP apskatījis vairākkārt.⁷⁰ Viņš uzsver, ka LCP personālā un politiskā bāze faktiski esot bijusi ļoti niecīga. Organizācija nekādu sevišķu konkrētu darbību attīstīt neesot spējusi, jo jau 1944. gada rudenī tās vadība Latviju atstājusi, pārceļoties uz Vāciju un Zviedriju.⁷¹ Savukārt, aplūkojot LCP aktivitātes bēgļu pārceļšanā uz Zviedriju, O. Freivalds pārmet tās dalībniekiem akcijas vājo organizētību, līdzekļu bezkontroles izlietošanu utt., bet ļoti saudzīgi kritizē nacistu okupācijas varu Kurzemes katlā.⁷²

LCP darbību negatīvi iezīmējis arī zvērīnātais advokāts Rūdolfs Turks.⁷³ Viņš uzskata, ka LCP aktivisti Zviedrijā esot uzskatījuši, ka jādzīvo mierīgi šīs karaļvalsts labvēlībā, neiejaucoties politiskos strīdos, lai nekaitētu paši savai miermīlīgai dzīvei. Tas neesot bijis pieņemams "Kurzemes cietokšņa laivās atbraukušajiem patriotiem". Šie cilvēki, kuru vidū, protams, bija pats R. Turks, atšķirībā no LCP iegūto brīvību esot uzskatījuši "par latviešu tautas likteņa vēlējumu brīvi un atklāti runāt ne tikai vajāto vārdā, bet arī tās tautas daļas vārdā, kas palika dzimtenē"⁷⁴.

Krājuma "Latviešu karavīrs otra pasaules kara laikā" 7. sējumā, kas iznāca 1979. gadā, pārpublicēts Paula Strantes raksts "Kurelieši".⁷⁵ 1954. gadā viņš to bija parakstījis tikai ar iniciāļiem.⁷⁶ P. Strante šajā rakstā kritizē LCP attieksmi pret leģionu: "Vērojot notikumus ar šīs dienas pieredzi, jāsaka, ka šī padome jau no pirmās dibināšanas dienas ne savas vainas dēļ iesāka mukt no vilka un izlikās neredzam, ka skrien virsū lācim. Kam lai latvietis toreiz būtu pretojies? Vai vāciešiem, kas zemi, vismaz garāmejot, atbrīvoja no komunistu žņaugiem un bija vienīgie sabiedrotie cīņā pret sarkano armiju? Vai varbūt mūsu pašu zēnu divīzijām, kas cīnījās frontē izmisīgā cīņā gan ar vācu ieročiem, bet ne par vācu lietu? Lūk, dilemma, kas jau no pašas radīšanas stundas LCP nolika traģiskā un viegli pārprotamā pozīcijā..."⁷⁷

Visgalējākos uzskatus pauž Alberts Eglītis.⁷⁸ Viņš pārspēj visus emigrācijas autorus nacistisko okupantu slavināšanā, dēvējot tos par latviešu tautas atbrīvotājiem no "komunistu žņaugiem". Savukārt LCP locekļiem

viņš velta murgainus apzīmējumus: "Viņi savā konspiratīvajā stāvoklī labāk nodarbojās ar lielummānijas pārņemtu filozofiju nekā pievērsa savas ausis un acis kailajām realitātēm un visam, kas notika tautā, kur pats no sevis rūga, cēlās un pārvērtās dzīvā enerģijā."⁷⁹

Kritisku viedokli par LCP darbību savos darbos izteicis arī R. Bangerskis,⁸⁰ politiķis un publicists Alfreds Jēkabs Bērziņš (1899–1977),⁸¹ Boriss Zemgals (politiskā darbinieka un jurista Alfrēda Valdmaņa (1908–1970) segvārds),⁸² Daugavas Vanagu organizācijas darbinieks Vācijā Jēkabs Leitītis,⁸³ vēsturnieks Indulis Kažociņš (1917–2000)⁸⁴ un pedagogs Arvids Dravnieks (1904–1977).⁸⁵

Par LCP negatīvi izsakās ne tikai autori, kuru lielākā daļa bija Otrā pasaules kara laika kolaboranti, bet arī nacionālās pretošanās kustības dalībnieks Eriks Ādolfs Aleksandrs Pārups (1908–1999).⁸⁶ Rakstā "Vairāk patiesības!" viņš izsaka savu viedokli par LCP: "Parasti latviešu pretestības kustības nopelnus mēģina pierakstīt Latvijas Centrālai Padomei (LCP), kas patiesībā bija dažu cilvēku kopa ar šauru darbības apjomu. [...] Vairāk nekā 2 gadus pirms LCP rašanās pastāvēja un sekmīgi darbojās nelegālas organizācijas, tās ierosināja pretestības kustību, vadīja un neļāva tai norimt. Pirms bij[ušo] pol[itisko] partiju darbinieki uzdrošinājās sazināties, jau tūkstošiem pretestības kustības dalībnieku atradās SD ieslodzījumu vietās. Simtiem jau bija nošauti, pakārti un nomocīti SD pagrabos. Sen pirms LCP rašanās jau pretestības kustība bija sasniegusi savu iespējami augstāko attīstības līmeni. [...] Ja šobrīd atmetam, ko darījusi pretestības cīņā LCP, tad latviešu pretestības kustība nezaudē nekā, ne plašuma, ne darbības nozīmē. Turpretim, ja atmetam to, ko darījušas nelegālās organizācijas, tad rodas jautājums, vai vispār par nozīmīgu latviešu pretestību var runāt. [...] LCP darbība aptver tikai niecīgu daļu no latviešu pretestības kustības darbības laika un apjoma. Tamdēļ jo sevišķi dīvains kļūst LCP grupas vairākkārt atkārtotais apgalvojums: "LCP noorganizēja un vadīja latviešu pretestības kustību."⁸⁷

LCP savos darbos un atmiņās minējuši arī daudzi citi emigrācijas autori: Stokholmas universitātes pētnieks Kārlis Kangeris,⁸⁸ Heronims Tihovskis (1907–1991),⁸⁹ atvaļinātais kapteinis Ādolfs Alfrēds Blāķis,⁹⁰ tautsaimnieks un bijušais LCP dalībnieks Arnolds Pēteris Aizsilnieks (1898–1982),⁹¹ tautsaimnieks Nikolajs Volfgangs Balabkins,⁹² vēsturnieks un publicists Uldis Ģermanis (1915–1997),⁹³ pulkvedis Aleksandrs Lasmanis

(1891–1978),⁹⁴ bijušais nacionālās pretošanās kustības dalībnieks Fredis Ziedonis Launags (1919–1991),⁹⁵ bibliogrāfs Jānis A. Krēsliņš,⁹⁶ bakteriologs un bijušais LCP dalībnieks Žanis Epnars⁹⁷ u.c. Pretstatā padomju enciklopēdiska rakstura izdevumiem organizācijas darbība plaši aprakstīta vēsturnieka Arveda Švābes (1888–1959) un E. Andersona sastādītajās enciklopēdijās.⁹⁸

Emigrācijas presē visvairāk uzmanības LCP savās slejās veltīja no 1944. līdz 1955. gadam Stokholmā iznākošā avīze "Latvju Ziņas".⁹⁹ Par organizāciju un tās aktīvistiem gan pozitīva, gan negatīva rakstura informāciju iespējams atrast arī citos emigrācijas periodikas izdevumos.¹⁰⁰

Lai arī pastāvēja lielas iekšējas pretrunas un autori cits pret citu asi uzstājās, latviešu emigrācijas vēstures literatūra devusi lielāko ieguldījumu LCP darbības izpētē. Tomēr par organizācijas darbību pēckara Latvijā tajā gandrīz nekas nav atrodams, jo autoriem nebija pieejami Latvijas arhīvu materiāli.

Atjaunotās Latvijas Republikas vēstures literatūra

Pēc Latvijas Republikas neatkarības atgūšanas LCP darbību objektīvi varēja sākt pētīt arī mūsu valsts vēsturnieki.

Nacionālās pretošanās kustības izpētei Otrā pasaules kara laikā Latvijā visnopietnāk pievērsies vēsturnieks Uldis Neiburgs.¹⁰¹ Viņš objektīvi izvērtē LCP lomu un vietu antinacistiskajā pretošanās kustībā un pamatoti uzsver, ka jānoraida historiogrāfijā izteiktie viedokļi par nacionālās pretošanās kustības centralizētu uzbūvi un visaptverošu darbību LCP vadībā.¹⁰²

Literatūrkritiķe Astrīda Aļķe vairākos rakstos aplūko LCP dalībnieku arestus pēc nacistiskās Vācijas kapitulācijas un tās iesaistīšanu padomju un Rietumvalstu izlūkdiensu spēlēs 20. gs. 40. gadu beigās un 50. gadu sākumā.¹⁰³

Totalitārisma seku dokumentēšanas centra (TSDC) darbinieku publicētajā dokumentā par LPSR VDK arhīva lietu "Lursens-S" atrodama neliela informācija ar LCP sakariem ar Rietumvalstu izlūkdiensiem.¹⁰⁴ TSDC speciālisti Indulis Zālīte un Ritvars Jansons īsumā pievēršas LCP darbībai, arī rakstot par nacionālo pretošanās kustību.¹⁰⁵

Atjaunotajā Latvijas Republikā publicētas arī divu emigrācijā dzīvojošo autoru atmiņas par savu darbību organizācijā. Žurnālā "Latvijas Arhīvi" ievietotas Saeimas Zemnieku savienības deputāta un

LCP aktīvista Ādolfā Klīves (1888–1974) atmiņas par LCP darbību līdz 1944. gada vasarai. Bez Ā. Klīves atmiņās sniegtā faktu materiāla vērtīgas ir arī paša memuāru autora pārdomas par nacionālo pretošanās kustību Latvijā kopumā, kā arī viņa viedoklis par LCP lomu tajā Otrā pasaules kara laikā. Tās, protams, ir subjektīvas, tomēr ievērojamas vērtas.¹⁰⁶ Agrāk nepublicēta informācija par LCP atrodama arī arheologam un vadošam organizācijas dalībniekam Valdemāram Ģinteram (1899–1979) veltītajā rakstu krājumā.¹⁰⁷ Tajā publicēti fragmenti no V. Ģintera dienasgrāmatas, kā viņš 1945. gada 8. maijā izbraucis no Ventspils uz Zviedriju un kā jaunajā mītnes zemē pavadījis pirmo mēnesi.

Sakarā ar ebreju glābšanu LCP savā darbā "Pieteikums pētījumam "Pretdarbība holokaustam Latvijā"" piemin muzeja un dokumentācijas centra "Ebreji Latvijā" vadītājs Mārgers Vestermanis.¹⁰⁸ Notikuma pamatā ir V. Lasmanes stāstījums, kā viņa ar O. V. Taubi un K. E. Frišenfeldu 1944. gada novembrī Ventspils apriņķa Dundagas pagasta Ģibzdes ciemā izglāba ebreju Izraelu Mihelsonu (1896–1995), kurš pēc tam ar LCP laivu pārvests uz Zviedriju.¹⁰⁹ Jāpiebilst, ka šī epizode izkropļotā veidā, speciāli parādot I. Mihelsonu nepievilcīgā gaismā, emigrācijā aprakstīta Ingridas Viksnas romānā "Mums jābrien jūrā"¹¹⁰ un O. Freivalda darba "Kurzemes cietoksnis" otrajā sējumā.¹¹¹

Vairākos darbos LCP darbību piemin profesors Aivars Stranga.¹¹² Pētījumā "Ebreji un diktatūras Baltijā, 1926.–1940. gads" viņš sniedz ļoti precīzu un objektīvu LCP darbības atspoguļojuma kopainu vēstures literatūrā: "[...] Vienaldzība ir tā, kas līdz šim brīdim nav iekustinājusi plašāku interesi un emocionālu atsaucību Latvijas Centrālās Padomes (LCP) darbībai (1943.–1944. gadā) nacistiskās okupācijas laikā. LCP vēlējas redzēt Latviju Vakareiropas demokrātisko valsti un ideālu saimē; tā pirmā mēģināja dokumentēt holokaustu Latvijā, uzdodot savam dalībniekam sociāldemokrātam Dr. F. Menderam sastādīt informāciju par to, kas tika nogādāta uz Zviedriju un ASV. Interese par LCP nekad pat attāli nav tuvojusies tādai aizrautībai, ar kādu tiek glorificēts ulmanisms vai, teiksim, latviešu ieroču vienības SS karaspēkā."¹¹³

LCP darbību aplūko arī akadēmiķis Jānis Stradiņš,¹¹⁴ vēsturnieki Heinrihs Strods,¹¹⁵ Indulis Ronis,¹¹⁶ Antonijs Zunda,¹¹⁷ Inesis Feldmanis un Jānis Taurēns,¹¹⁸ Ēriks Jēkabsons,¹¹⁹ Ainārs Lerhis,¹²⁰ Leo Dribins,¹²¹ Aurora Ūdre,¹²² Gints Apals,¹²³ Vita Zelče,¹²⁴ Ojārs Niedre,¹²⁵ Vineta

Rolmane¹²⁶ un Arturs Liepiņš,¹²⁷ publicisti Jānis Peters¹²⁸ un Visvaldis Lācis,¹²⁹ J. Čakstes piemiņas komitejas vadītāja Ieva Kvāle,¹³⁰ juristi Līna Birziņa¹³¹ un H. Kreicbergs,¹³² Latvijas Kultūras fonda jūrniecības vēstures kopas priekšsēdētājs Arvis Pope,¹³³ Ventpils novada muzeju darbiniece Inese Aide,¹³⁴ Valdis Stūrmanis,¹³⁵ Arvids Memenis¹³⁶ u.c. Organizācijas darbību pēta arī šī darba autors.¹³⁷

Organizācijas aktivitātes atspoguļotas vairākos dokumentu krājumos,¹³⁸ "Latvijas enciklopēdijā"¹³⁹ un atmiņu krājumā "Mūsu Malnava".¹⁴⁰ Par LCP regulāri raksta Latvijas preses izdevumi, visbiežāk saistot organizācijas darbību ar K. Čakstes personību un pēdējā laikā ar viņa pieminēti.¹⁴¹ Liela uzmanība pievērsta arī L. Siliņam¹⁴² un LCP memoranda oriģinālam.¹⁴³

Pašlaik Latvijā dzīvo vairs tikai daži bijušie LCP aktīvistu un atbalstītāji, tāpēc jāpiemin viņu atmiņas. Atmiņās par savu darbību LCP dalījies bēgļu pārcelšanas organizētājs K. E. Frišenfelds,¹⁴⁴ laivu pārcēlāji Ē. Tomsons¹⁴⁵ un Fricis Fogels (dz. 1911. g.),¹⁴⁶ radists Kurts Aleksandrs Grīnups (dz. 1919. g.)¹⁴⁷ un LCP atbalstītāji I. Dišlers¹⁴⁸ un Ernests Leduskukainis (dz. 1913. g.).¹⁴⁹ Savukārt citu aculiecinieku atmiņās¹⁵⁰ pieminēts LCP loceklis Osvalds Bileskalns (1910–1951).

Latvijas Republikā LCP darbība, tāpat kā citi vēstures jautājumi, par kuriem padomju režīma gados drīkstēja paust tikai vienpusēju un sagrozītu viedokli, aplūkota samērā daudz. Tiesa, lielākoties šis atspoguļojums atrodams publicistikā vai arī fragmentāri zinātniskajos darbos par citām vēstures problēmām, un tikai dažiem pamatā ir jauni arhīvu materiāli, nevis emigrācijas autoru darbu citēšana vai pārstāstīšana.

Ārzemju vēstures literatūra

LCP savos darbos pieminējuši arī daži ārzemju autori, kuri organizācijas darbību nav pētījuši, bet ziņas pārsvarā ieguvuši no latviešu vēsturnieku un publicistu darbiem.

Angļu publicists Toms Bovers (*Tom Bower*) grāmatā "Sarkanais zirkņķļa tīkls"¹⁵¹ uzsver LCP sakarus ar Rietumu izlūkdienestiem gan kara, gan pēckara gados.

Vācu vēsturnieks Hans Dīters Handraks (*Hans-Dieter Handrack*) rakstā "Die Kurelis-Verbände" (Kureļa vienības), analizējot kureliešu darbību, atgādina par LCP, jo tās militārās sekcijas vadītājs bija generāļa

Kureļa grupas štāba priekšnieks K. Upelnieks.¹⁵² Savukārt darbā "Das Reichkommissariat Ostland" (Ostlandes reihkomisariāts) H. D. Handraks uzsver, ka LCP balstījies uz 1922. gada Satversmi, cerējusi uz Rietumvalstu palīdzību un plānojusi Baltijas federāciju.¹⁵³

Cits vācu vēsturnieks Georgs fon Rauhs (*Georg von Rauch*) īsumā raksturo LCP savā grāmatā par Baltijas valstu vēsturi, to gan kļūdaini dēvējot par Centrālo komiteju.¹⁵⁴

Darbā par nacistu okupācijas režīmu Baltijas valstīs "Die Neuordnung der Baltischen Länder, 1941–1944" (Baltijas zemju jaunā kārtība, 1941–1944) LCP nedaudz piemin arī somu vēsturnieks Sepo Milliniemi (*Seppo Myllyniemi*). Rakstot par pretošanās kustību Baltijas valstīs, viņš uzsver LCP sakarus ar ārvalstīm un tās ticību, ka atkārtosies Pirmā pasaules kara beigu notikumi.¹⁵⁵

Baltiešu izcelsmes emigrācijas vēsturnieki lietuvietis Romualds J. Misjuns (*Romuald J. Misiunas*) un igauņis Reins Tāgepera (*Rein Taagepera*)¹⁵⁶ savā kopdarbā par Baltijas valstīm akcentē LCP sakarus ar Lietuvas un Igaunijas pretošanās kustībām un tās cerību, ka Otrā pasaules kara beigās Vācija un PSRS būs novājināta un Latvija ar Rietumvalstu palīdzību atgūs neatkarību. Autori tomēr pieļāvuši vairākas rupjas kļūdas.

Izraēlas publicists un tulkotājs Franks (Efraims) Gordons¹⁵⁷ savos darbos atgādina par LCP aktīvistu izglābto ebreju I. Mihelsonu un uzsver, ka mūsdienās šī organizācija par maz tiek popularizēta kā trešais spēks Latvijā Otrā pasaules kara gados un par to ārzemēs neko nezina. Šādai informācijai būtu liela ārpolitiska nozīme.

Vēstures literatūra par kureliešiem

Bijušā Latvijas armijas ģenerāļa Jāņa Kureļa (1882–1954) vadītai militārai vienībai līdz šim veltīts daudz dažāda rakstura un apjoma publikāciju gan par šo grupu kopumā, gan atsevišķām tās darbības epizodēm. Daļā publikāciju vienlaikus aplūkota arī LCP darbība, bet daudzos rakstos par kureliešiem LCP nav pat pieminēta. Tādējādi šo historiogrāfijas apskata daļu nevar pievienot kopējam vēstures literatūras apskatam par LCP, kaut arī tas daļēji dublē iepriekšējās apakšnodaļās minētos darbus.

Vienīgā par kureliešiem sarakstītā padomju autoru grāmata ir Osvalda Eglītes "Ēnas purvā".¹⁵⁸ Citi padomju laika autori – Vilis Samsons,¹⁵⁹ Jānis Dzintars,¹⁶⁰ Alfrēds Raškevics,¹⁶¹ Margērs Vestermanis

un Raisa Tizenberga,¹⁶² Jānis Riekstiņš,¹⁶³ Helmutš Kreicbergs,¹⁶⁴ Anna Pazare,¹⁶⁵ Abrams Kleins,¹⁶⁶ Fricis Bergs,¹⁶⁷ Jānis Vēvers,¹⁶⁸ kā arī autoru kolektīvi dažādos krājumos¹⁶⁹ kureliešu kustību īsumā aplūkojuši, rakstot par citām Otrā pasaules kara problēmām. Padomju vēsturnieki kureliešus dēvēja par buržuāziskajiem nacionālistiem, uzsvēra viņu saistību ar vācu izlūkdienestu un padošanos bez cīņas nacistiem 1944. gada 14. novembrī.

Visaptverošākie darbi, kuros izmantots plašs arhīvu materiāls un publikācijas par Kureļa grupu, pieder Haraldam Biezajam¹⁷⁰ un Leonidam Siliņam.¹⁷¹ Bez tam kureliešu darbība atzinīgi novērtēta latviešu emigrācijas vēsturnieku un publicistu Edgara Andersona,¹⁷² Edgara Dunsdorfa,¹⁷³ Valentines Lasmanes,¹⁷⁴ Kārļa Kangerā,¹⁷⁵ Andrieva Ezerģaiļa,¹⁷⁶ Arnolda Pētera Aizsilnieka,¹⁷⁷ Ādolfa Alfrēda Blāķa,¹⁷⁸ Žaņa Unāma,¹⁷⁹ Žaņa Epnera,¹⁸⁰ Erika Ādolfa Aleksandra Pārupa,¹⁸¹ Induļa Kažociņa,¹⁸² Jāņa A. Krēsliņa,¹⁸³ Arnolda Lūša,¹⁸⁴ Augusta Lāča,¹⁸⁵ Jūlija Poča,¹⁸⁶ Gunāra Rodes,¹⁸⁷ Ojāra Celles,¹⁸⁸ Jāņa Brieža,¹⁸⁹ Aleksandra Berķa¹⁹⁰ un vairākos enciklopēdiska rakstura darbos,¹⁹¹ kā arī atsevišķos rakstos¹⁹² un rakstu sērijās.¹⁹³ Minētie autori uzsvēruši kureliešu pretestību nacistiskajam okupācijas režīmam un cīņu par Latvijas valstiskuma atjaunošanu.

Savukārt visai noraidoši un bieži vien pat krasi negatīvi kureliešu kustību vērtējuši emigrācijas pārstāvji Rudolfs Bangerskis,¹⁹⁴ Arturs Silgailis,¹⁹⁵ Osvalds Freivalds,¹⁹⁶ Gustavs Celmiņš,¹⁹⁷ Alberts Eglītis,¹⁹⁸ Aleksandrs Lasmanis,¹⁹⁹ Arvids Dravnieks,²⁰⁰ Kārlis Augstkalns,²⁰¹ Jēkabs Leitītis,²⁰² Jānis Vitols,²⁰³ Alfreds Jēkabs Bērziņš,²⁰⁴ Arnolds Šinķis,²⁰⁵ Rūdolfs Turks,²⁰⁶ Jānis Ezergailis,²⁰⁷ krājuma "Latviešu karavīrs otra pasaules kara laikā" sastādītāji²⁰⁸ un citi, dažreiz pat anonīmi autori.²⁰⁹ Šie rakstītāji pārsvarā bija vācu armijas latviešu divīziju virsnieki vai personas, kuras nacistiskās okupācijas laikā ieņēma augstus administratīvos amatus. Viņu vērtējumā kureliešu kustība esot nesusi latviešu tautai tikai liekus upurus un vājinājusi tautas pretošanās spējas atkārtotas padomju okupācijas draudu priekšā.

Pēcpadomju periodā Latvijā kureliešu tēmai pievērsies Ēriks Jēkabsons,²¹⁰ Uldis Neiburgs,²¹¹ Arvids Memenis,²¹² Valdis Stūrmanis²¹³ un šī raksta autors.²¹⁴ Kurelieši minēti V. Samsona,²¹⁵ Latvijas Okupācijas muzeja,²¹⁶ Latvijas Valsts arhīva²¹⁷ un Latvijas vēstures institūta²¹⁸ saga-

tavotajos dokumentu krājumos, Tāivalda Vilciņa sagatavotajā Jāņa Veides dienasgrāmatas publikācijā,²¹⁹ kuru emigrācijas presē pārstāstījis Alfreds Jānis Bērziņš,²²⁰ Heinriha Stroda,²²¹ Vinetas Rolmanes,²²² Arvja Popes²²³ un Līnas Birziņas²²⁴ pētījumos. Recenzējot H. Biezā grāmatu, tēmas izpētes līdzšinējo stāvokli īsumā analizējis Normunds Bekmanis.²²⁵ Savās atmiņās dalījušies bijušie kurelieši Indulis Dišlers,²²⁶ Jānis Rubenis,²²⁷ Edvīns Daiga²²⁸ un Kurts Grīnups,²²⁹ tālaika notikumu aculiecinieki Rihards Rubīns,²³⁰ Henriks Logins,²³¹ V. Stiķe²³² un A. Mežgailis.²³³ Par Kureļa grupu rakstījis arī akadēmiķis Jānis Stradiņš,²³⁴ vēsturnieki Inesis Feldmanis un Jānis Taurēns,²³⁵ Gints Apals,²³⁶ Ojārs Niedre,²³⁷ J. Čakstes piemiņas komitejas vadītāja Ieva Kvāle,²³⁸ jurists Helmutis Kreicbergs,²³⁹ publicists Jānis Peters,²⁴⁰ žurnālisti Uldis Šmits,²⁴¹ Ainārs Dimants,²⁴² Klāvs Radziņš,²⁴³ Vanda Tomaševiča,²⁴⁴ Biruta Geriša,²⁴⁵ Jānis Trops,²⁴⁶ Jēkabs Avots,²⁴⁷ Nikolajs Kabanovs,²⁴⁸ Gunita Nagle²⁴⁹ un Nora Driķe.²⁵⁰ Viedokli par Kureļa grupu paudis mūsu valsts oficiālais laikraksts "Latvijas Vēstnesis".²⁵¹ Atšķirīgs no minētajiem autoriem ir bijušo latviešu leģionāru grupas viedoklis, kas Latvijā turpina emigrācijā uzsāktu nepamatoto kureliešu kritizēšanu.²⁵²

Kureliešu tēmai nedaudz pieskāries arī vācu vēsturnieks Hans Dīters Handraks²⁵³ un angļu publicists Toms Bovers,²⁵⁴ kuru darbos vietumis ir faktu kļūdas.

Kureļa grupas darbība aplūkota arī daiļliteratūrā. To savos darbos skāris Arveds Švābe,²⁵⁵ Ingrīda Viksna,²⁵⁶ Arvīds Grigulis,²⁵⁷ Francis Rekšņa un Harijs Gāliņš,²⁵⁸ Egils Upelnieks²⁵⁹ un I. Dišlers.²⁶⁰

1987. gadā bijušais Kureļa štāba saimnieciskais darbinieks V. Pāvulāns Zviedrijā rakstīja: "Vēl kāds zīmīgs faktors: kureliešus nīda vācieši, krievi un trimdā viena daļa mūsu tautiešu, un it sevišķi tādu ir daudz starp Daugavas Vanagiem. Mums, kureliešiem, nav iespējams pret šo dinastiju cīnīties, jo prese mūsu iebildumus neņem pretī."²⁶¹ Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas situācija šajā ziņā krasi mainījies. Nacistu nogalināto kureliešu piemiņa godināta, uzstādot viņiem vairākas piemiņas zīmes.²⁶² Savukārt 20. gs. 90. gadu zinātniskās publikācijas un ievērojamais rakstu skaits Latvijas presē liecina, ka interese par šo tēmu nav apsīkusi un kustību iespējams apskatīt no vairākiem jauniem aspektiem, turklāt tikai daži autori, līdzīgi daļai emigrācijas pārstāvju, nepamatoti asi kritizē Kureļa grupu.

Apkopojot līdz šim paveikto LCP darbības izpētē, jāsecina, ka, galvenokārt pateicoties L. Siliņam, pamatvilcienos ir izanalizētas organizācijas aktivitātes Otrā pasaules kara laikā Latvijā un Zviedrijā. Savukārt padomju režīma represijas pret LCP aktīvistiem un organizācijas sagrāve Latvijā, kā arī šķelšanās un darbības apsīkums emigrācijā laika posmā no nacistiskās Vācijas kapitulācijas līdz 20. gs. 50. gadu sākumam, izņemot atsevišķus rakstus, salīdzinoši maz atspoguļots vēstures literatūrā. Tādējādi par LCP pēckara darbības posmu pašlaik vēl nav iespējams gūt pilnīgu ieskatu.

Atsauces un piezīmes

- ¹ *Andersons E., Siliņš L. u.c.* Latvijas Centrālā padome – LCP. Latviešu nacionālā pretestības kustība, 1943–1945. – Uppsala, 1994. – 496 lpp.
- ² *Siliņš L.* Nacistiskās Vācijas okupanti: Mūsu tautas lielās cerības un rūgtā vilšanās. – R., 2001. – 307 lpp.
- ³ *Siliņš L.* Latvieši Štuthofas koncentrācijas nometnē, 1942–1945. – R., 2003. – 358 lpp.
- ⁴ Stockholm Documents. The German Occupation of Latvia. 1941–1945: What Did America Know? / Ed. by A. Ezergailis (Symposium of the Commission of the Historians of Latvia, vol. 5) – R., 2002. – XX+507 p.
- ⁵ Latvija padomju režīma varā: Dokumentu krājums. – R., 2001. – 128.–133. lpp.
- ⁶ *Neiburgs U.* LCP memorands par Latvijas neatkarības atjaunošanu, 1944. gada marts // Latvijas Kara muzeja gadagrāmata, II. – R., 2001. – 184.–203. lpp.
- ⁷ Latvijas Okupācijas muzejs. Latvija zem Padomju Savienības un nacionālsociālistiskās Vācijas varas, 1940–1991. Lettland unter sowjetischer und nationalsozialistischer Herrschaft. Eine Darstellung des Lettischen Okkupationsmuseums. – R., 1998. – 62., 68.–70. lpp.; Latvijas okupācijas muzeja gadagrāmata, 2001: Nācija gūstā. – R., 2002. – 189.–193. lpp.
- ⁸ Latvijas suverenitātes ideja liktenīgriežos. – R., 1990. – 150.–153. lpp.
- ⁹ Okupācijas varu politika Latvijā. – R., 1999. – 205.–207. lpp.
- ¹⁰ Bijušā Latvijas PSR Ministru Padomes Valsts drošības komitejas arhīva dokumenti 1991. gadā nonāca LR Prokuratūras, bet 1996. gadā – Latvijas Valsts arhīva pārziņā.
- ¹¹ *Bambals A.* 1941. gada 14. jūnijā izsūtīto Latvijas iedzīvotāju arhīva lietu dokumenti kā vēstures avots // 1941. gada 14. jūnija deportācija – noziegums pret cilvēci: Starptautiskās konferences materiāli, 2001. gada 12.–13. jūnijs, Rīga (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 6. sēj.). – R., 2002. – 373. lpp.
- ¹² Grāmatā no “No NKVD līdz KGB” minēts skaitlis 49 321, taču tas nav īsti precīzs. Sk.: No NKVD līdz KGB. Politiskās prāvas Latvijā, 1940–1986. Noziegumos pret padomju valsti apsūdzēto Latvijas iedzīvotāju rādītājs. – R., 1999. – XI lpp.

- ¹³ No NKVD līdz KGB. Politiskās prāvas Latvijā, 1940–1986. Noziegumos pret padomju valsti apsūdzēto Latvijas iedzīvotāju rādītājs. – XVIII+993 lpp.
- ¹⁴ Latvijas Valsts arhīvs (LVA), 1986. f., 1. apr., 99. l.; 28 636. l.; 28 635. l.; 29 669. l.; 38 864. l.; 2. apr., P-902. l.
- ¹⁵ Turpat, 1. apr., 633. l.; 4698. l.; 6832. l.; 7008. l.; 13 497. l.; 13 789. l.; 15 435. l.; 15 463. l.; 15 758. l.; 17 026. l.; 21 730. l.; 28 519. l.; 28 604. l.; 28 831. l.; 2. apr., P-854. l.
- ¹⁶ Turpat, 1. apr., 7116. l.; 2. apr., P-4463. l.; P-6268. l.; P-6980. l.; P-8315. l.; P-8316. l.; P-8322. l.; P-8737.; P-8914. l.
- ¹⁷ Turpat, 2. apr., P-10 448. l.
- ¹⁸ Turpat, 1. apr., 99. l.; 28 519. l.; 28 636. l.; 28 831. l.; 2. apr., P-902. l.
- ¹⁹ Turpat, 1. apr., 17 170. l.; 28 524. l.; 2. apr., P-827. l.; P-1789. l.; P-10 905. l.; P-10 945. l.
- ²⁰ Turpat, 1. apr., 28 635. l.
- ²¹ Turpat, 2013. l.; 7008. l.; 28 871. l.; 29 114. l.; 29 669. l.; 38 864. l.; 2. apr., P-1098. l.; P-3006. l.
- ²² Turpat, 1. apr., 7008. l.; 29 669. l.; 38 864. l.
- ²³ Turpat, 4928. l.; 6186. l.; 6432. l.; 6534. l.; 29 683. l.; 38 717. l.; 2. apr., P-2529. l.
- ²⁴ Turpat, 1. apr., 99. l.; 28 635. l.; 28 636. l.; 38 717. l.
- ²⁵ Turpat, 6171. l.
- ²⁶ Turpat, 1767. l.; 2. apr., P-10 776. l.
- ²⁷ Turpat, 1. apr., 13 035. l.
- ²⁸ Turpat, 1970. f.
- ²⁹ Turpat, PA 101. f., 8. apr., 5. l., 47. lp.
- ³⁰ Turpat, 1051. f., 1. a apr., 70. l., 52. lp.; 76. l., 2.–4., 13. lp.
- ³¹ Latvijas Kara muzejā glabājas Viļa Pāvulāna, Induļa Dišlera, Jāņa Ozola, Nikolaja Skribļa u.c. Kureļa grupas dalībnieku, kā arī Ērika Ādolda Aleksandra Pārupa un V. Pāvulāna sievas Annas Pāvulānes atmiņas.
- ³² Latvijas Zinātņu akadēmijas Centrālais arhīvs, Akadēmiķa Viļa Samsona fonds, nr. 40., 5. apr., 22. l. (Usmas un Abavas meži 1943.–1945.: “Sarkanā Bulta”, K. Mačiņa, N. Kapustina u.c. izlūkgrupas. R. Rubeņa (kureliešu) bataljons. Zlēku tragēdija).
- ³³ Hūvera institūts, Latviešu Centrālā komiteja (HI, LCK, Box 1). Fondā atrodas Arvida Kāja, Edgara Bērziņa, Pētera Zaļakmeņa, Jāņa Oša, Jāņa Rudziša u.c. Kureļa grupas dalībnieku pirmajos pēckara gados emigrācijā rakstītās atmiņas.
- ³⁴ Latvijas PSR vēsture. – R., 1959. – 3. sēj. – 664 lpp.
- ³⁵ Eglīte O. Ēnas purvā: Dokumentāls apraksts par latviešu buržuāzijas militāri politiskajām avantūrām Lielā Tēvijas kara beigu posmā Vidzemē un “Kurzemes katlā”. – R., 1989. – 238 lpp.
- ³⁶ Turpat. – 19. lpp.
- ³⁷ Dzintars J. Patiesība par tā saucamo “nacionālo opozīciju” // Dzimtenes Balss. – 1966. – Nr. 40. – 6. lpp.; Dzintars J. Pret ko bija vērsta latviešu buržuāzijas “nacionālā opozīcija” // Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis. – 1968. – Nr. 9. – 7., 8. lpp.; Dzintars J. Neredzamā fronte. – R., 1970. – 230.–234. lpp.; Dzintars J. “Mocekļi”... ar privilēģijām? // Ciņa. – 1984. – 27. janv.; Dzintars J. Ar lāstiem apkrautie // Ciņa. – 1984. – 1. jūl.;

- Dzintars J. Patiesība, kura jāzina // Padomju Latvijas Komunisti. – 1988. – Nr. 3. – 79.–81. lpp.; Nr. 4. – 75., 76. lpp.; Nr. 5. – 85., 86. lpp.; Nr. 6. – 83. lpp.
- ³⁸ Dzintars J. Patiesība par tā saucamo “nacionālo opozīciju”. – 6. lpp.; Dzintars J. Pret ko bija vēsta latviešu buržuāzijas “nacionālā opozīcija”. – 7. lpp.; Dzintars J. Neredzamā fronte. – 231. lpp.
- ³⁹ Latviešu tautas cīņa Lielajā Tēvijas karā, 1941–1945. – R., 1966. – 632., 633. lpp.; Борьба латышского народа в годы Великой Отечественной войны. – Рига, 1970. – С. 898–900.
- ⁴⁰ Vēvers J. Indīgās saknes: Čekista dokumentāls apraksts. – R., 1970. – 56. lpp.
- ⁴¹ Kokorevičs N., Lapsa J. Nelūgtie viesi // Zvaigzne. – 1987. – Nr. 15. – 26., 27. lpp.
- ⁴² Samsons V. Naida un maldu slikšņā. – R., 1983. – 201.–204. lpp.
- ⁴³ Riekstiņš J. Avantūra // Padomju Jaunatne. – 1975. – 5. marts.
- ⁴⁴ Bergs F. Maskas krīt // Dzimtenes Balss. – 1973. – 20. sept.
- ⁴⁵ Kreicbergs H. Vainīgie un nelaimīgie. – 1989. – 50., 55. lpp.
- ⁴⁶ Ievkalns R. Gestapo “goda viesi” // Dzimtenes Balss. – 1973. – 5. jūl.
- ⁴⁷ Dzilna P., Klāvs K. Bankrots: Dokumentāls apraksts ar atkāpēm. – R., 1986. – 170.–174. lpp.
- ⁴⁸ Silabriedis J., Arklāns B. “Politiskie bēgļi” bez maskas. – R., 1963. – 110.–112. lpp.
- ⁴⁹ Latvijas centrālā padome // Latvijas PSR Mazā enciklopēdija. – R., 1968. – 2. sēj. – 264. lpp.
- ⁵⁰ Kalniņš Bruno // Latvijas padomju enciklopēdija. – R., 1983. – 4. sēj. – 576. lpp.; Kalniņš Pauls // Turpat. – 577. lpp.
- ⁵¹ Frišenfelds K. Kam kalpoja LCP?: Stāsta aktīvs LCP darbinieks // Dzimtenes Balss. – 1964. – Nr. 24. – 1., 3. lpp.
- ⁵² Tomsons Ē. Es biju tur... aiz jūras // Dzimtenes Balss. – 1962. – Nr. 55. – 3. lpp.
- ⁵³ Grigulis A. Kad lietus un vēji sitas logā. – R., 1965. – 606. lpp. 1967. gadā pēc romāna ekranizēja mākslas filmu ar tādu pašu nosaukumu.
- ⁵⁴ Andersons E., Siliņš L. u.c. Latvijas Centrālā padome – LCP. – 496. lpp. Grāmata atkārtoti izdota 1995. un 2000. gadā. Savukārt 2002. gadā Latvijā grāmata izdota ar citu nosaukumu – “Latvija un Rietumi. Latviešu nacionālā pretestības kustība, 1943–1945”.
- ⁵⁵ Siliņš L. Latvijas Centrālā padome un laivas uz Zviedriju // Latvija šodien, 1985. – Nr. 13. – 15.–20. lpp.; Siliņš L. Koncentrācijas nometne Štuthofā // Archīvs: Raksti par latviskām problēmām. – Melburna, 1987. – 27. sēj. – 144. lp.; Siliņš L. Starp divu lielvaru dzirnakmeņiem // Neatkarīgā Cīņa. – 1993. – 10. aug.; Siliņš L. Mēs respektējām Latvijas Satversmi // Diena. – 1994. – 4. jūn.; Силиньш Л. Мы чтим Сатверсме Латвии // Диена. – 1994. – 4 июнь; Bēgļu laivām – 50: Latvijas Centrālās padomes locekļa Leonīda Siliņa uzruna Ventpīlī 1994. gada 6. augustā // Jūras Vēstis. – 1994. – 18. aug. – 8. lpp.; Latvijas Centrālās padomes locekļa Leonīda Siliņa uzruna Ventpīlī 1994. gada 6. augustā // Latvijas jūrniecības gadagrāmata. – Ogre, 1995. – 80.–83. lpp.; Siliņš L. The Latvian Central Council and boats to Sweden. – Uppsala, 2001. – P. 25; Siliņš L. Nacistiskās Vācijas okupanti: Mūsu tautas lielās cerības un rūgtā vilšanās // Latvijas Vēsture. – 2001. – Nr. 1. – 65.–73. lpp.; Nr. 2. – 35.–44. lpp.; u.c.

- ⁵⁶ *Siliņš L.* Nacistiskās Vācijas okupanti: Mūsu tautas lielās cerības un rūgtā vilšanās. – R., 2001. – 308 lpp.
- ⁵⁷ *Siliņš L.* Latvieši Štuthofas koncentrācijas nometnē, 1942–1945. – R., 2003. – 358 lpp.
- ⁵⁸ *Andersons E.* Divkosība draudzības maskā: Prof. E. Andersona pētījums par Anglijas Baltijas valstu politiku 2. pasaules kara laikā // *Laiks*. – 1980. – 17. sept.; *Andersons E.* Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture. – Toronto, 1983. – 433., 757. lpp.; *Andersons E.* Kurelieši // *Kara Invalids*. – 1988. – Nr. 33. – 29., 30., 32. lpp.; *Andersons E.* Kurelieši // *Literatūra un Māksla*. – 1990. – 2. jūn.
- ⁵⁹ *Lasmane V.* Pāri jūrai 1944./45. g. – Stokholma, 1993. – 294 lpp.
- ⁶⁰ *Anna Dagda.* Raksti. – R., 2001. – 16.–18., 468. lpp.
- ⁶¹ *Turpat.* – 17., 468. lpp.
- ⁶² *Cielēns F.* Baltijas federācija // *Latvju Ziņas*. – 1947. – 10., 13 dec.; *Cielēns F.* Laikmetu maiņā. – Stokholma, 1964. – 3. sēj. – 248.–256., 261.–311. lpp.; *Cielēns F.* Laikmetu maiņā: Atmiņas un atziņas, 5. grāmata, Latvija Eiropas traģēdijā. – Stokholma, 1999. – 100.–125., 142.–147. lpp.
- ⁶³ *Cielēns F.* Laikmetu maiņā. – 253. lpp.
- ⁶⁴ *Kalniņš B.* Kāda demagoģija // *Latvju Ziņas*. – 1947. – 25. janv.; *Kalniņš B.* Miris Kārlis Pauļuks // *Turpat.* – 21. maijs; *Kalniņš B.* Latvijas Centrālās padomes 5 gadi (1943–1948) // *Turpat.* – 1948. – 14. aug.; *B. K. [Kalniņš B.]* Kureliešu piemiņai // *Brīvība*. – 1955. – Nr. 1. – 3. lpp.; *Kalniņš B. K.* Čakstes piemiņai // *Turpat.* – Nr. 3. – 1. lpp.; *Kalniņš B.* Latvijas sociāldemokratijas piecdesmit gadi. – Stokholma, 1956. – 294.–296. lpp.; *Kalniņš B.* Fēlikss Cielēns septiņdesmitgadnieks // *Brīvība*. – Nr. 2. – 3. lpp.; *Kalniņš B.* Latvijas Sociāldemokratijas piecdesmit gadi. – Stokholma, 1993. – 205.–207. lpp.
- ⁶⁵ *Vītoliņa B.* Dažas liecības par Bruno Kalniņa darbību 1940.–1944. gadā // *Latvijas Vēsture*. – 2001. – Nr. 1. – 52.–66. lpp.; Nr. 2. – 48.–58. lpp.; Nr. 3. – 54.–65. lpp.
- ⁶⁶ *Dunsdorfs E.* Fragmentāras autobiogrāfiskas piezīmes: Par Latvijas Centrālo padomi un agresijas upuriem // *Archīvs: Raksti par latviskām problēmām*. – Melburna, 1987. – 27. sēj. – 14.–41. lpp.; *Dunsdorfs E.* Par Latvijas Centrālo padomi un agresijas upuriem // *Izglītība*. – 1993. – 11. febr.
- ⁶⁷ *Biezais H.* Kurelieši. – Itaka, 1991. – 202 lpp.; *Biezais H.* Latviešu akadēmisko aprindu organizētā pretestība vācu okupācijai // *Treji Vārti*. – 1992. – Nr. 147. – 45.–51. lpp.
- ⁶⁸ *Pāvilāns V.* Skaidrības labad: 1944. g. memorands // *Brīvā Latvija*. – 1992. – 23./30. nov.
- ⁶⁹ *Biezais H.* Latviešu akadēmisko aprindu organizētā pretestība vācu okupācijai. – 49. lpp.
- ⁷⁰ *Freivalds O.* Kurzemes cietoksnis: Dokumenti, liecības un atmiņas par latviešu tautas likteņiem 1944./1945. gadā. – Kopenhāgena, 1954. – 1. sēj. – 44., 45., 51., 64., 66., 67. lpp.; 2. sēj. – 51.–55. lpp.; *Freivalds O.* Latviešu politiskās partijas 60 gadus. – Kopenhāgena, 1961. – 150. lpp.
- ⁷¹ *Freivalds O.* Latviešu politiskās partijas 60 gadus. – 150. lpp.
- ⁷² *Freivalds O.* Kurzemes cietoksnis. – 2. sēj. – 53.–55. lpp.

- ⁷³ *Turks R.* Kureliešu pārpratums // *Latvju Žurnāls*. – 1952. – Nr. 7. – 8. lpp.; *Turks R.* Atmiņas // *Kara Invalids*. – 1988. – Nr. 33. – 44., 47. lpp.
- ⁷⁴ *Turks R.* Atmiņas. – 44. lpp.
- ⁷⁵ *Latviešu karavīrs otra pasaules kara laikā: Dokumentu un atmiņu krājums*. – *Vesterosa*, 1979. – 7. sēj. – 196.–200. lpp.
- ⁷⁶ *P. A. S. [Strante P.] 110 dienas ilūzijas par brīvību // Daugavas Vanagi*. – 1954. – Nr. 6. – 18.–21. lpp.
- ⁷⁷ *Latviešu karavīrs otra pasaules kara laikā*. – 196., 197. lpp.
- ⁷⁸ *Eglītis A.* Kureliešu sākums un traģēdija. Ceļā uz nesauli...: Reportāžas no laika, kurā nebija žēlastības un Dievs bija pazaudējis varu. – *Mineapolisa*, 1993. – 191.–194. lpp.; *Eglītis A.* Kureliešu sākums un traģēdija // *Talsu Vēstis*. – 1994. – 17. sept.
- ⁷⁹ *Eglītis A.* Kureliešu sākums un traģēdija. – 194. lpp.
- ⁸⁰ *Bangerskis R.* Mana mūža atmiņas. – *Kopenhāgena*, 1959. – 3. grām. – 87.–95., 149., 157., 158. lpp.
- ⁸¹ *Bērziņš A.* Tāls ir ceļš atpakaļ uz dzimteni. – [Bruklina], 1971. – 44.–46., 56. lpp.
- ⁸² *Zemgals B.* Dienās baltās nebartās. – *Ženēva*, 1949. – 102.–104. lpp.; *Zemgals B.* Dienās baltās nebartās. – *R.*, 1998. – 110., 111. lpp.
- ⁸³ *Pulkvedis Vilis Janums.* Raksti, stāsti un atmiņas. – *Toronto*, [b. g.]. – 44.–52. lpp.
- ⁸⁴ *Kažociņš I.* Realitātei par spīti // *Jaunā Gaita*. – 1995. – Nr. 202. – 58.–60. lpp.
- ⁸⁵ *Dravnieks A.* Kā radās kureliešu kustība // *Treji Vārti*. – 1980. – Nr. 1. – 3.–6. lpp.; *Dravnieks A.* Es atceros. Latvijas skolas un skolotāji. – [Bruklina], 1970. – 208.–212. lpp.
- ⁸⁶ *Pārups E.* Vairāk patiesības! // *Latvju Vārds*. – 1947. – 17., 21. maijs; *Pārups E.* Pretestības kustība // *Jaunā Gaita*. – 1986. – Nr. 3. – 36. lpp.
- ⁸⁷ *Pārups E.* Vairāk patiesības! – 17., 21. maijs.
- ⁸⁸ *Kangeris K.* Der Zentralrat Lettlands – LCP. Die lettische nationale Widerstandsbewegung, 1943–1945 // *Nordost-Archiv*. – 1996. – H. 2. – S. 513–517; *Kangeris K.* Divas okupācijas: Pretošanās // *Diena*. – 1999. – 21. aug.
- ⁸⁹ *Tichovskis H.* Bīskaps Jāzeps Rancāns: Dzīve un darbs. – [Toronto], 1973. – 177.–239. lpp.
- ⁹⁰ *Blāķis A.* Medaļas otrā puse: Okupācijas varu pavadā un jūgā, 1940–1945. – *Buenosairesā*, [b. g.]. – 16., 17., 100., 101., 199. lpp.
- ⁹¹ *Aizsilnieks A.* Dzīves šūpotnēs: Atmiņas. – *Stokholma*, 1979. – 159. lpp.
- ⁹² *Balabkins N.* Profesors Arnolds Aizsilnieks, 1898–1982 // *Latvijas Vēsture*. – 1996. – Nr. 5. – 134. lpp.
- ⁹³ *Ģērmanis U.* Aptumšoto cerību gaismā: LCP divdesmit gadu piemiņai // *Latvija*. – 1963. – 31. aug.; *Ģērmanis U.* Latviešu tautas piedzīvojumi. – *R.*, 1990. – 366. lpp. Šī grāmata pirms tam četras reizes – 1959., 1974., 1976. un 1987. gadā – izdota emigrācijā.
- ⁹⁴ *Lasmanis A.* Cerības un vilšanās: Latviešu karavīra dzīves stāsts. – *Upsala*, 1963. – 204.–209., 236., 254. lpp.
- ⁹⁵ *Launags F.* Latviešu nacionālo partizānu organizācija (LNPO) // *Archīvs: Raksti par latviskām problēmām*. – *Melburna*, 1987. – 27. sēj. – 190., 191. lpp.

- ⁹⁶ *Krēslīņš J. A.* Latvijas Centrālās padome un Stokholmas laikraksts "Latvju Ziņas" – nelokāmā ticībā brīvībai un demokrātiskai Latvijai // Baltijas valstis likteņgriežos. Politiskas, ekonomiskas un tiesiskas starptautiskās sadarbības problēmas uz XXI gadu simteņa sliekšņa. – R., 1998. – 665.–677. lpp.; *Krēslīņš J. A.* Latvijas Centrālās padome [The Latvian Central Council of Latvia] and the Stockholm Newspaper "Latvju Ziņas" [Latvian News]: Steadfast Believers in a Free and Democratic Latvia // The Baltic States at historical Crossroads: Political, economic and legal problems and opportunities in the context of international co-operation at the beginning of the 21st century. – Riga, 2001. – P. 622–637.
- ⁹⁷ *Epnērs Ž.* Pārceļšanās uz Zviedriju 1944. gadā: Atmiņu fragmenti // Akadēmiskā Dzīve. – 1995. – Nr. 37. – 21.–23. lpp.
- ⁹⁸ Latvju enciklopēdija. – Stokholma, 1952–1953. – 2. sēj. – 1109., 1399.–1401. lpp.; *Siliņš L.* Latvijas Centrālā padome // Latvju enciklopēdija, 1962–1982. – Rokvila, 1985. – 2. sēj. – 381.–389. lpp.; *Trapāns A., Launags F., Šilde A., Rode G., A. N., Cimbulis G.* Pretestības kustība // Turpat. – 1987. – 3. sēj. – 514. lpp.; *Siliņš Leonīds* // Turpat. – 1990. – 4. sēj. – 289. lpp.
- ⁹⁹ Prof. Konstantīns Čakste // Latvju Ziņas. – 1945. – 14. jūn.; Konstantīns Čakste // Turpat. – 28. jūn.; Latvieši vācu koncentrācijas nometnēs // Turpat. – 14., 20., 26. jūl.; 2. aug.; Latvijas Centrālā padome // Turpat. – 29. aug.; 1., 5. sept.; Miris Dr. P. Kalniņš // Turpat. – 1. sept.; Dr. P. Kalniņa mūžs un darbs // Turpat; Sūtņa V. Salnā runa Dr. P. Kalniņa piemiņas vakarā // Turpat. – 29. sept.; Nacionālās pretestības kustības militārā organizēšanās // Turpat. – 1. dec.; *Dziļleja K.* Atmiņas par Dr. P. Kalniņu // Turpat. – 1946. – 12. janv.; Latvijas Centrālā padome: LCP prezidija paskaidrojums // Turpat. – 1947. – 1. marts; Paziņojums par bīskapa J. Rancāna funkcijām // Turpat. – 4. jūn.; *Valters N.* Tiesību pamati // Turpat. – 9., 19. jūl.; Nerimstas // Turpat. – 30. aug.; Latviešu parlamentāriešu konference // Turpat. – 13. sept.; *Valters N.* Valsts un tautas pārstāvība // Turpat. – 24. sept.; Skaidrības labā: Saruna ar bīskapu J. Rancānu // Turpat. – 1. nov.; *Grīns J.* Feliksa Cielēna 60 gadi // Turpat. – 1948. – 7. febr.; *Cielēns F.* Voldemāru Salno pieminot // Turpat. – 7. aug.; Mūžs ar taisnu līniju // Turpat. – 1949. – 26. febr.; Čīņa, kas nerimsies: Prof. Konst. Čaksti pieminot // Turpat. – 1950. – 23. febr.; Vēl viens mēģinājums // Turpat. – 1952. – 18. sept.; Kas kavē politisko partiju sadarbību? // Turpat. – 1954. – 18. marts; Miris ģen. J. Kurelis // Turpat. – 16. dec.; Latvijas brīvības domai atdotā dzīve // Turpat. – 1955. – 17. febr.; Konstantīns Čakste // Turpat; u.c.
- ¹⁰⁰ Latvieši vācu koncentrācijas nometnēs // Latvju Domas. – 1945. – 8. nov.; N. T. Latvijas valsts vīri Stuthofas koncentrācijas nometnē // Tēvzeme. – 1946. – 27. janv.; U. R. Bruno Kalniņš par Latviju // Turpat. – 31. aug.; Latviešu iesniegums UN // Latvju Vārds. – 1946. – 23. nov.; Par izjukušām sarunām // Turpat. – 1947. – 19. febr.; Miris ģen. V. Tēpfers // Brīvība. – 1958. – Nr. 19. – 4. lpp.; Latvijas Centrālās padomes piemiņai, 1943–1963 // Turpat. – 1963. – Nr. 6. – 1. lpp.; Kā Rīgā apmelo sociāldemokrātus? // Turpat. – 1968. – Nr. 1. – 8. lpp.; Miris Pauls Grundulis // Turpat. – Nr. 6. – 8. lpp.; Rīgas aģitpropa nelegālais izdevums: Grāmata, kas oficiāli neeksistē // Turpat. –

1973. – Nr. 7. – 6. lpp.; “Ar akmeni padusē”: Maskavas “Izvestija” uzbrūk LSDSP un Brūno Kalniņam // Turpat. – 12. lpp.; Atcerēsimies Latvijas Centrālo padomi // Turpat. – 1984. – Nr. 1. – 4. lpp.; *Celle O.* Nacionālā pretestība krievu un vācu okupācijas gados // Laiks. – 1986. – 8. okt.; *Trapāns A.* Melni darvoto laivu vedums: Materiālu klāsts vēl gaida izdošanu // Turpat. – 3. dec.; *Eiche A.* Pieminot Konstantīnu Čaksti // Tēvzemes Avīze. – 1991. – 25. janv.; *Vilks H.* Vēsturiskas paralēles // Brīvā Latvija. – 1991. – 11. marts; *Počas J.* Kurelieši – nacionālās pretestības liecinieki // Daugavas Vanagu Mēnešraksts. – 1992. – Nr. 5. – 54. lpp.; *Upleja S.* Piemiņas plāksne Konstantīnam Čakstem // Jaunā Gaita. – 1993. – Nr. 193. – 54. lpp.; *Zvejnieks K.* Mūžībā aizgājusi izcila latviete // Brīvā Latvija. – 1995. – 29. maijs/4. jūn.; *Vilks H.* Ar laivu uz Zviedriju // Akadēmiskā Dzīve. – 1995. – Nr. 37. – 15., 16. lpp.; *Berķis A.* Grāmata par latviešu nacionālo pretestības kustību // Turpat. – 67.–70. lpp.; *Pētersons K., Celle O.* Atrasts unikāls dokuments // Brīvā Latvija. – 2001. – 19./25. maijs; *Celle O.* Trešā izvēle // Turpat. – 15./21. dec.; u.c.
- ¹⁰¹ *Neiburgs U.* Kara vēsturi neveido tikai leģionāru vai sarkanarmiešu cīņas: Par latviešu nacionālo pretošanās kustību // Diena. – 1999. – 16. marts; *Neiburgs U.* Ar ticību demokrātijai // Lauku Avīze. – 2000. – 1. jūl.; *Neiburgs U.* Kurelieši // Turpat. – 19. aug.; *Neiburgs U.* Latviešu nacionālās pretošanās kustības preses izdevumi Latvijā vācu okupācijas laikā, 1941–1945 // Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. – 2000. – 54. sēj. – Nr. 1./2. – 43.–58. lpp.; *Neiburgs U.* Nacionālās pretošanās kustības organizācijas Latvijā okupācijas laikā, 1940–1945 // Latvija Otrajā pasaules karā: Starptautiskās konferences materiāli, 1999. gada 14.–15. jūnijs, Rīga (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 1. sēj.). – R., 2000. – 164.–166. lpp.; *Neiburgs U.* Atrasts nozīmīga dokumenta oriģināls // Lauku Avīze. – 2001. – 5. maijs; *Neiburgs U., Ērglis Dz.* Nacionālā un padomju pretošanās kustība: Kopīgais un atšķirīgais, 1941–1945 // Totalitārie režīmi un to represijas Latvijā, 1940–1956: Latvijas Vēsturnieku komisijas 2000. gada pētījumi (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 3. sēj.). – R., 2001. – 267.–329. lpp.; *Neiburgs U.* LCP memorands par Latvijas neatkarības atjaunošanu, 1944. gada marts // Latvijas Kara muzeja gadagrāmata, II. – R., 2001. – 184.–203. lpp.; *Neiburgs U.* Jauna grāmata par vācu okupācijas politiku un nacionālo pretošanās kustību Latvijā // Latvijas Vēsture. – 2002. – Nr. 1. – 110.–112. lpp.
- ¹⁰² *Neiburgs U.* Latviešu nacionālās pretošanās kustības preses izdevumi. – 55. lpp.
- ¹⁰³ *Aļķe A.* Miglas pūšana Džugašvili žargonā // Karogs. – 1993. – Nr. 5. – 183.–195. lpp.; *Aļķe A.* Likteņgaitas // Uz ežiņas galvu liku: Traģiskās partizānu cīņas Latvijas mežos pēckara gados. – R., 1995. – 2. grām. – 100.–114. lpp.; *Aļķe A.* Faktu vākšanas laiks // Pretestības kustība okupācijas varām Latvijā: Atmiņās un dokumentos no 1941. līdz 1956. gadam. – R., 1997. – 7.–14. lpp.
- ¹⁰⁴ TSDC darbinieki. Arhīva lieta “Lursens-S” // Latvijas Arhīvi. – 1996. – Nr. 1/2. – 92.–95. lpp.
- ¹⁰⁵ *Zālīte I., Jansons R.* Ar 18. novembri sirdī // Lauku Avīze. – 1998. – 12. nov.; *Jansons R.* Latviešu leģionāru – pretošanās kustības dalībnieku programmatiskie mērķi // Latvijas Vēsture. – 2001. – Nr. 4. – 105. lpp.

- ¹⁰⁶ Latvijas Centrālā padome (*Klīve Ā.* Latviešu politiskie centieni vācu okupācijas laikā) // Latvijas Arhīvi. – 1996. – Nr. 1/2. – 81.–88. lpp.
- ¹⁰⁷ *Eglāja B.* Valdemārs Ģinters – arheologs un personība // Cauri gadsimtiem. Rakstu krājums, veltīts Valdemāram Ģinteram, 1899–1979. – R., 2000. – 9., 10. lpp.; *Ģinters V.* Dienasgrāmata // Turpat. – 15.–20. lpp.
- ¹⁰⁸ *Vestermanis M.* Pieteikums pētījumam “Pretdarbība holokaustam Latvijā” // Holokausta izpētes problēmas Latvijā: Starptautiskās konferences materiāli, 2000. gada 16.–17. oktobris, Rīga, un pētījumi par holokaustu Latvijā (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 2. sēj.). – R., 2001. – 404. lpp.
- ¹⁰⁹ *Lasmane V.* Pāri jūrai 1944./45.g. – 119.–130. lpp.; *Dagda A.* Raksti. – 17. lpp.
- ¹¹⁰ *Vīksna I.* Mums jābrien jūrā. – Kopenhāgena, 1951. – 133.–145. lpp.
- ¹¹¹ *Freivalds O.* Kurzemes cietoksnis. – 2. sēj. – 53. lpp.
- ¹¹² *Stranga A.* Bez demokrātijas nebūs Latvijas: Paulam Kalniņam – 120 // Latvijas Jaunatne. – 1992. – 28. febr.; *Stranga A.* Ebreji un diktatūras Baltijā, 1926.–1940. gads. – R., 1997. – 159. lpp.; *Gailītis V.* Partija pārtikušai valstij: Vēsturnieks Aivars Stranga pārlicināts – šodien Latvijā sociāldemokrātijai nav veiksmīgākais laiks // Diena. – 2001. – 27. okt.; *Stranga A.* Par pieminēkli Konstantīnam Čakstem un LCP // Neatkarīgā Rīta Avīze. – 2002. – 19. dec.
- ¹¹³ *Stranga A.* Ebreji un diktatūras Baltijā. – 159. lpp.
- ¹¹⁴ *Stradiņš J.* Latvijas Centrālā padome – pret svešām varām / V. Pētersones intervija // Diena. – 1993. – 20. aug.; Центральный Совет Латвии – против власти чужеземцев // Диена. – 1993. – 20 авг.; *Stradiņš J.* Zinātnieks, cīnītājs, moceklis – par brīvu un demokrātisku Latviju: Akadēmiķa profesora Jāņa Stradiņa runa K. Čakstes piemiņas plāksnes atklāšanas reizē LU Mazajā aulā 27. septembrī // Latvijas Vēstnesis. – 1994. – 1. okt. – 3. lpp.; *Stradiņš J.* Zinātnieks, cīnītājs, moceklis – par brīvu un demokrātisku Latviju // Akadēmiskā Dzīve. – 1995. – Nr. 37. – 70., 71. lpp.; *Stradiņš J.* Latvijas Republikas pamatā liktas demokrātiskas vērtības: (Ievadrūna Latvijas Zinātņu akadēmijas pilnsapulcē 2002. g. 2. maijā) // Zinātnes Vēstnesis. – 2002. – 20. maijs; *Stradiņš J.* Latvijas Republikas pamatā liktas demokrātiskas vērtības // Latvijas Vēsture. – 2002. – Nr. 2. – 5.–9. lpp.
- ¹¹⁵ *Strods H.* Tos svētkus būs aizliegts: No 23. līdz 26. Latvijas Neatkarības dienai // Lauku Avīze. – 1989. – 17. nov.; *Strods H.* Latvijas nacionālo partizānu karš, 1944–1956. – R., 1996. – [1. grām.] – 5., 39., 55. lpp.; *Strods H.* Latvijas nacionālo partizānu karš, 1944–1956. – R., 1999. – [2. grām.] – 66.–70., 77.–79. lpp.
- ¹¹⁶ *Ronis I.* Dažas Kārļa Ludviga Sējas (1885–1962) biogrāfijas lappuses: Baltijas valstis toreiz un tagad // Atmoda Atpūtai. – 1994. – 6., 13. aug.
- ¹¹⁷ *Zunda A.* Vācu okupācijas varas politika Latvijā: Nostādnes vēstures literatūrā // Totalitārie režīmi un to represijas Latvijā, 1940–1956: Latvijas Vēsturnieku komisijas 2000. gada pētījumi (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 3. sēj.). – R., 2001. – 193., 194. lpp.
- ¹¹⁸ *Feldmanis I., Taurēns J.* Pasaules vēsture vidusskolām // Latvijas Vēsture. – 2002. – Nr. 4. – 102. lpp.

- ¹¹⁹ Jēkabsons Ē. Arī viņi cīnījās par Latviju // Zvaigzne. – 1992. – Nr. 7/8. – 4. lpp.; Jēkabsons Ē. Kureliešu traģiskie likteņi // Latviešu Strēlnieks. – 1992. – Nr. 1. – 10. lpp.; Jēkabsons Ē. Kureliešu traģiskie likteņi // Atmoda Atpūtai. – 1992. – 16. dec.
- ¹²⁰ Lerhis A. Padomju režīma represijas pret neatkarīgās Latvijas diplomātiem // Totalitārie režīmi un to represijas Latvijā, 1940–1956: Latvijas Vēsturnieku komisijas 2000. gada pētījumi (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 3. sēj.). – 96. lpp.
- ¹²¹ Dribins L. Antisemitisms un tā izpausmes Latvijā: Vēstures atskats (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 4. sēj.). – R., 2002. – 130. lpp.
- ¹²² Ūdre A. Klāvs Lorencs un viņa atmiņu stāstījums // Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls (LVIZ). – 2001. – Nr. 2. – 158. lpp.
- ¹²³ Apals G. Vēstures rekonstrukcija // Diena. – 2002. – 7. dec.
- ¹²⁴ Zelče V. Elites elitārā vēsture // Diena. – 2002. – 7. dec.; [Zelče V.] Vēsture pašcieņas vārdā / G. Nagles intervija // Diena. – 2003. – 17. janv.
- ¹²⁵ Niedre O. Aukstā kara tuvciņā // Lauku Avīze. Mājas Viesis. – 2003. – 17. janv.
- ¹²⁶ Rolmane V. The Resistance in Latvia during the Nazi Occupation, July 1941 – May 1945 // The Anti-Soviet Resistance in the Baltic States. – Vilnius, 1999. – P. 131–148.
- ¹²⁷ [Liepiņš A.] Universitātes studentu un mācībspēku pretestības kustība nacistu okupācijas režīmam // Latvijas Valsts universitātes vēsture, 1940–1990. – R., 1999. – 99., 101., 102. lpp.
- ¹²⁸ Peters J. Latvietis 2. pasaules karā?: Leģionāru ēnā paliek latviešu nacionālās pretestības kustība, kas spoži raksturo latvieti divu naidīgu režīmu sadursmē // Diena. – 2002. – 31. aug.; Peters J. Čakste – bīstamāks par Ulmani / I. Šteimanes intervija // Neatkarīgā Rīta Avīze. Forums. – 2003. – 14./21. marts.
- ¹²⁹ Lācis V. Latviešu zemes un tautas vēsture, II. – R., [b.g.]. – 185.–192. lpp.
- ¹³⁰ Kvāle I. Konstantīns Čakste – cilvēks, kura mums pietrūkst // Diena. – 2002. – 17. dec.; Kvāle I. Precizējums rakstam “Konstantīns Čakste – cilvēks, kura mums pietrūkst” // Turpat. – 20. dec.
- ¹³¹ Birziņa L. LU profesori Jānis Čakste (1859–1927), Konstantīns Čakste (1901–1945): No Latvijas tiesiskās domas attīstības vēstures, XX gs. 20.–40. gadi. – R., 1996. – 12.–14. lpp.
- ¹³² Kreicbergs H. Pretestība // Diena. – 2002. – 6. nov.
- ¹³³ Pope A. Jūrā bridēji // Jūras Vēstis. – 1994. – 30. jūn.; 7., 14., 21., 28. jūl.; 4., 11. aug.; Поне А. Бегущие через море // Юрас Вестис. – 1994. – 7, 14, 21, 28 июль; 4, 11 авг.
- ¹³⁴ Aide I. Latviešu kultūras darbinieki bēgļu gaitās Ventspilī 1944. un 1945. gadā // Latvijas Arhīvi. – 2000. – Nr. 2. – 131. lpp.
- ¹³⁵ Stūrmanis V. Kurelieši // Latviešu Strēlnieks. – 1994. – Nr. 9. – 5. lpp.; Nr. 11. – 7. lpp.; 1995. – Nr. 3. – 8. lpp.
- ¹³⁶ Memenis A. Karavīri bēdājās: Stāsts par latvju tautas līdzdalību II pasaules karā. – R., 1993. – 160.–162. lpp.
- ¹³⁷ Žagars [Ērglis] Dz. Kam isti lietus un vēji sitās logā: Latvijas Centrālās padomes prāva. Čekas arhīvi par latviešu nacionālās pretestības kustību // Diena. – 1993. – 8. maijs; Жагарс [Эрглис] Дз. Кому и вправду дождь и ветер стучали в окно: Дело Центрального совета Латвии, 99 из архива Прокуратуры Латвийской Республики. Архивы ЧК о латышском национальном движении сопротивления // Диена. –

1993. – 17 июль; *Žagars [Ērglis] Dz.* E. Andersons un L. Siliņš. Latvijas Centrālā padome: Latviešu nacionālā pretestības kustība, 1943–1945 // LVIŽ. – 1994. – Nr. 4. – 181., 182. lpp.; *Žagars [Ērglis] Dz.* Dažas pretestības kustības īpatnības Latvijā // Latvijas Arhīvi. – 1995. – Nr. 2. – 22., 23. lpp.; *Ērglis Dz.* Arnoldam Aizsilniekam – 100 // LVIŽ. – 1998. – Nr. 1. – 205.–208. lpp.; *Ērglis Dz.* Latvijas Centrālās padomes un Lietuvas pretestības kustības sadarbība nacistiskās Vācijas okupācijas laikā, 1943–1945 // Acta Baltica' 99. – Kauņa, 1999. – 199.–203. lpp.; *Ērglis Dz.* Latvijas Centrālā padome un kurelieši // LVIŽ. – 1999. – Nr. 4. – 84.–103. lpp.; *Ērglis Dz.* Latvijas Centrālās padomes darbība Latvijā pēc nacistiskās Vācijas kapitulācijas // Turpat. – 2000. – Nr. 2. – 93.–118. lpp.; *Ērglis Dz.* Latvijas Centrālās padomes darbība Latvijā pēc Otrā pasaules kara // Latvija Otrajā pasaules karā: Starptautiskās konferences materiāli, 1999. gada 14.–15. jūnijs, Rīga (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 1. sēj.). – R., 2000. – 154.–162. lpp.; *Neiburgs U., Ērglis Dz.* Nacionālā un padomju pretošanās kustība: Kopīgais un atšķirīgais, 1941–1945 // Totalitārie režīmi un to represijas Latvijā, 1940–1956: Latvijas Vēsturnieku komisijas 2000. gada pētījumi (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 3. sēj.). – R., 2001. – 267.–329. lpp.; *Ērglis Dz.* Padomju represīvo orgānu arestētie ģenerāļa Kureļa grupas dalībnieki // Turpat. – 330.–370. lpp.; *Ērglis Dz., Lerhiss A. Siliņš L.* Nacistiskās Vācijas okupanti: mūsu tautas lielās cerības un rūgtā vilšanās // LVIŽ. – 2002. – Nr. 1. – 185.–187. lpp.; *Ērglis Dz.* Latvijas Centrālās padomes darbības atspoguļojums vēstures literatūrā // Turpat. – Nr. 2. – 123.–149. lpp.
- ¹³⁸ Latvijas suverenitātes ideja likteņgriežos. – R., 1990. – 150.–153. lpp.; Latvijas Okupācijas muzejs. Latvija zem Padomju Savienības un nacionālsociālistiskās Vācijas varas. 1940–1991. Lettland unter sowjetischer und nationalsozialistischer Herrschaft. Eine Darstellung des Lettischen Okkupationsmuseums. – R., 1998. – 62., 68.–70. lpp.; Okupācijas varu politika Latvijā. – R., 1999. – 170., 205.–207. lpp.; Three Stars – Three Crowns: Latvia–Sweden. – R., 2001. – 71., 74. lpp.; Latvija padomju režīma varā: Dokumentu krājums. – R., 2001. – 128.–133. lpp.; Latvijas okupācijas muzeja gadagrāmata, 2001: Nācija gūstā. – R., 2002. – 189.–193. lpp.; Stockholm Documents. The German Occupation of Latvia. 1941–1945: What Did America Know? / Ed. by A. Ezergailis (Stokholmas dokumenti. Vācu okupācija Latvijā, 1941–1945: Ko Amerika zināja?). – R., 2002. – XX+507 lpp.
- ¹³⁹ Andersons Ādolfs // Latvijas enciklopēdija. – R., 2002. – 1. sēj. – 212. lpp.; Andersons Eduards // Turpat. – 213. lpp.; Arnītis Artūrs // Turpat. – 315. lpp.; Atvars Jānis Arvīds // Turpat. – 365., 366. lpp.; Bastjānis Voldemārs // Turpat. – 546. lpp.; Bīleskalns Osvalds // Turpat. – 672. lpp.; Bļodnieks Ādolfs // Turpat. – 718., 719. lpp.; Breikšs Jānis // Turpat. – 759. lpp.
- ¹⁴⁰ *Ciblis L.* Malnava nebija tikai vieta – Malnava bija gars // Mūsu Malnava. Valsts Malnavas Lauksaimniecības vidusskolas vēsture, 1921–1944. Atmiņas. – R., 2001. – 342. lpp.; *Logins H.* Viņš atbrūņošanās pavēlei nepakļāvās // Turpat. – 449. lpp.
- ¹⁴¹ *Irbe A.* Par bēgšanu – toreiz // Diena. – 1991. – 13. jūn.; *Pļāvējs J.* Atgādinājumi // Liesma. – 1992. – Nr. 6. – 42.–44. lpp.; *Upleja S.* Piemiņas plāksne Konstantīnam Čakstem // Diena. – 1993. – 21. aug.; *Уплея С.* Президент открывает мемориальную доску в память

o Konstantīnē Čakstē // Diena. – 1993. – 21. avg.; *Kluinis A.* Maza, bet ļoti svarīga plāksnīte // Rīgas Balss. – 1993. – 23. aug.; *Survelis M.* Konstantīna Čakstes atgriešanās // Neatkarīgā Cīņa. – 1993. – 24. aug.; *Кабанов Н.* Драма в Курляндских лесах: 50 лет несостоявшейся альтернативе Латвии во II Мировой войне // Голос. – 1994. – № 1. – С. 17–22; *Rušeniece L.* Bēgļi, laivas, piemiņa // Neatkarīgā Cīņa. – 1994. – 8. aug.; *Zemberga K.* Latvijas Universitātē atklāj piemiņas plāksni profesoram Konstantīnam Čakstem // Vakara Ziņas. – 1994. – 28. sept.; *Bērziņa A.* Izdota grāmata Mintauta Čakstes simtajai dzimšanas dienai // Diena. – 1994. – 2. nov.; *Šmits U.* Kurelieši un kolaboracionisti // Lauku Avīze. – 1995. – 5. maijs; *Dimants A.* Vakar bija kureliešu ekspedīcija Kurzemē // Diena. – 1995. – 17. jūn.; *Šmits U.* Latviešu politiķi nacistu nāves nometnēs // Lauku Avīze. – 1997. – 11. apr.; *Gereiša B.* Mēs ticējām – Tēvzeme brīva reiz kļūs! // Kurzemes Vārds. – 1997. – 6. jūn.; Cilvēki vienmēr godinās patriotismu un varonību // Latvijas Vēstnesis. – 1997. – 10. jūn. – 15. lpp.; *Freiberģis I.* Uz suitu un ventiņu robežām. 1944.–1945. gada ziema // Kursas Laiks. – 1998. – 28., 29. janv.; *Федосеев Л.* Третий путь // Час. – 2000. – 15. янв.; *Daudze A.* Uz vistuvāko brīvo pasaules daļu: Gotlandietis Bengts Holmerts raksta par baltiešu bēgļiem un viņu glābējiem kara laikā // Diena. – 2000. – 5. aug.; Atklās piemiņas plāksni K. Čakstem // Turpat. – 2001. – 12. jūl.; *Arāja D.* Latvijas patriotam velta piemiņas plāksni: Konstantīns Čakste varēja kļūt par Latvijas prezidentu // Turpat. – 13. jūl.; *Egle I.* Par ticību maksā ar dzīvi: Konstantīna Čakstes simtgade var kļūt par impulsu vēstures izpētei // Turpat. – 26. jūl.; Atklāj piemiņas plāksni Konstantīnam Čakstem // Jūrmala. – 2001. – 19. jūl.; *Egle I.* Konstantīnu Čaksti varētu pārbedīt Latvijā // Diena. – 2001. – 10. aug.; *Кабанов Н.* Испытание нацизмом: Фальсификация Второй мировой войны в Латвии продолжается // Вести сегодня. – 2002. – 2. янв.; *Egle I.* Aicina izveidot pieminekli nacionālās pretošanās kustībai // Diena. – 2002. – 10. jūn.; *Grīnuma I.* Konstantīnu Čaksti cer pārbedīt nākamvasar: Pirmā Valsts prezidenta dēla Konstantīna Čakstes tuvinieki ir pārliecināti, ka atraduši viņa kapavietu Polijā // Turpat. – 18. sept.; *Barkāns E.* Rīgai gādās jaunus pieminekļus // Rīgas Balss. – 2002. – 10. okt.; K. Čakstes pieminekli iecerēts novietot Ļeņina pieminekļa vietā // Diena. – 2002. – 11. okt.; Veidos pieminekli Konstantīnam Čakstem // Neatkarīgā Rīta Avīze. – 2002. – 11. okt.; *Grīnuma I.* Čakstes piemineklim noskata vietu: Iniciatīvas grupas izvēlēta vieta neatkarīgas valsts ideālus simbolizējošajam Konstantīna Čakstes piemineklim – Elizabetes un Brīvības ielas stūris – jāizvērtē sabiedrības diskusijā // Diena. – 2002. – 16. okt.; *Grīnuma I.* Prezidente: Čakstes piemineklim jāstāv pilsētas sirdī // Turpat. – 17. okt.; *Gabre A.* Jāņa Čakstes patriotiskā dzimta // Rīgas Balss. – 2002. – 21. okt.; *Grīnuma I.* Premjers rosina valdībai lemt par atbalstu Čakstes piemineklim // Diena. – 2002. – 2. nov.; *Grīnuma I.* Izvēlēti tēlnieki Konstantīna Čakstes pieminekļa konkursam // Turpat. – 5. nov.; *Kreicberģis H.* Pretestība // Turpat. – 6. nov.; Drosme brīvības vārdā // Turpat. – 9. nov.; *Caune D.* Konstantīns Čakste // Neatkarīgā Rīta Avīze. Mēs. – 2002. – 9. nov.; *Pakalniņa L.* Čakste un demokrātija: Piemineklim jāuzrunā ne tikai tie, kuri par to maksā // Diena. – 2002. – 13. nov.; *Grīnuma I.* Pieminekļu padome iesaka vietu Čakstem izvēlēties rūpīgāk // Turpat. – 15. nov.; *Bārbale A.* Šaubās par Čakstes pieminekļa vietu //

- Rīgas Balss. – 2002. – 15. nov.; *Grīnuma I.* Čakstes dēls aizdedz noslāpēto neatkarību // *Diena*. – 2002. – 16. nov.; Atbalstām patriotisko ieceri // *Rīgas Balss*. – 2002. – 19. nov.; *Nagle G.* Čakste – piemineklis // *Diena*. *SestDiena*. – 2002. – 14.–20. dec. – 48.–50. lpp.; *Grūtups A.* Stāsts par nacionālo pašapziņu un aizdomīgumu // *Diena*. – 2002. – 27. dec.; *Bagātais G., Boruks A., Kļaviņš E.* Vai vajadzīgs piemineklis Konstantīnam Čakstem?: Atklāta vēstule Rīgas domei // *Rīgas Balss*. – 2003. – 13. janv.; *Gabre A.* Čakste sev pieminekli negribētu // *Turpat.*; *Krēslis J.* Čakste ir godināšanas vērts // *Turpat*. – 15. janv.; *Osis J. A.* Vēsturiskā atmiņa, vēsturiskais centrs un piemineklis Konstantīnam Čakstem // *Diena*. – 2003. – 20. janv.; Čakstes piemineklim – 18 variantu // *Turpat*. – 4. febr.; *Avotiņš V.* Vēsturē jābūt kā operā: Konstantīna Čakstes personības reklāmas ruļļi masu medijos liecina par naudas spēku // *Neatkarīgā Rīta Avīze*. – 2003. – 6. febr.; *Pakalniņa L.* Ļenins ir miris: Viņa vietā jāliek pavisam cita veida piemineklis // *Diena*. – 2003. – 6. febr.; *Kļaviņa A.* Vai vērts atražot klišejas: Līdz 13. februārim Melngalvju namā apskatāmi konkursa darbi Konstantīna Čakstes piemineklim // *Turpat.*; *Ermuiža A.* Vai Čakstes piemineklim jābūt Rīgas centrā? // *Neatkarīgā Rīta Avīze*. – 2003. – 10. febr.; *Demakova H.* Pieminekļa K. Čakstem nākotne: Vai pietiks dūšas atzīt, ka rezultāts ir vāja atblāzma no idejas ziņā skaistā piedāvājuma // *Diena*. – 2003. – 12. febr.; *Taurītis K., Miķelsons J., Kalniņš G.* Leģionāri ieilst // *Rīgas Balss*. – 2003. – 24. febr.; *Līdumnieks I.* Konstantīna Čakstes pēdējās dienas // *Lauku Avīze*. – 2003. – 27. febr.; *Briedis Ē.* Rados ar karali un prezidentu // *Privātā Dzīve*. – 2003. – Nr. 9. – 30. lpp.; *Daugmalis V.* Pie viena galda ar leģionāriem // *Neatkarīgā Rīta Avīze*. – 2003. – 14. marts; *Čaupova R.* Izšķirošais ir forma jeb Tā, kā uzplaukst puķes pavasarī / I. Šteimanes intervija // *Neatkarīgā Rīta Avīze*. *Forums*. – 2003. – 14./21. marts; *Doreds E.* Es domāju par Čakstes kungu // *Rīgas Laiks*. – 2003. – Marts. – 9., 10. lpp.; u.c.
- ¹⁴² *Čaklais M.* Atspēlēšanās pēc 45 gadiem?: Leonīdam Siliņam atteikta vīza // *Literatūra un Māksla*. – 1990. – 30. jūn.; Un jūra vārijās kā elles katls... / I. Helmanes intervija ar L. Siliņu // *Latvijas Jaunatne*. – 1992. – 25. apr.; Vai atceraties, kas bija LETA? / A. Dimanta intervija ar L. Siliņu // *Diena*. – 1995. – 5. maijs; Leonīds Siliņš // *Zinātnes Vēstnesis*. – 1995. – Nr. 17. – 2. lpp.; Cilvēkziņas: Leonīds Siliņš // *Diena*. – 1996. – 10. maijs; Leonīds Siliņš – LZA goda doktors // *Zinātnes Vēstnesis*. – 1996. – 20. maijs; *Čaklais M.* Sarkano un brūno kāvu blāzmā // *Rīgas Balss*. – 1998. – 11. nov.; *Galzons E.* Spīdolas balva – Konstantīna Čakstes līdzgaitniekam // *Diena*. – 2002. – 16. dec.; *Driķe N.* Atbraucis ziņnesis Briedis: Leonīds Siliņš dokumentē savu Latvijas Centrālās padomes laiku // *Turpat*. – 27. dec.; *Liepiņa G., Driķe N.* Kurzemes slepenā dzīve maksāja dārgi: Bēgļu pārvešanā bija iesaistīti daudzi, taču par to un Latvijas Centrālo padomi pastāstīt var vairs tikai daži // *Turpat*. – 2003. – 3. janv.; *I. T.* Latvieši Štuthofas koncentrācijas nometnē, 1942–1945 // *Zinātnes Vēstnesis*. – 2003. – 10. marts; *Kipere Z.* Sūtības apziņa // *Turpat*. – 10. marts; u.c.
- ¹⁴³ *Štokmane L.* Zem grīdas atrod neatkarības memorandu // *Rīgas Balss*. – 2001. – 3. maijs; *Arāja D.* Memorands atklāj Čakstes dēla traģisko likteni // *Diena*. – 2001. – 4. maijs; *Arāja D.* Memorandā prasa Latvijas valstiskuma atjaunošanu // *Turpat*; *Brīnumaina*

- atrašana // Turpat; Nepakļaujoties ne bolševikiem, ne nacistiem: Par jauniegūto Latvijas Centrālās padomes memoranda oriģinālu // Latvijas Vēstnesis – 2001. – 5. maijs; u.c.
- ¹⁴⁴ *Vembre I.* Triju Zvaigžņu ordenis bēgļu pārcelājam // Neatkarīgā Rīta Avīze. – 2001. – 22. febr.; *Trops J.* Latviešu bēgļu glābējs saņem Triju Zvaigžņu ordeni // Diena. – 2001. – 22. febr.; *Teibe J.* Trīszvaigžņu ordeņa virsnieks // Ventas Balss. – 2001. – 23. febr.; *Brūvere M.* Ar tautas likteni grods mūža pavediens // Talsu Vēstis. – 2001. – 19. maijs; *Vembre I.* Miris Triju Zvaigžņu ordeņa kavalieris // Neatkarīgā Rīta Avīze. – 2001. – 24. aug.
- ¹⁴⁵ *Liepiņa G.* Bēgļu pārcelājs no Mērsraga uz Gotlandi // Diena. – 1998. – 16. nov.; *Liepiņa G., Driķe N.* Kurzemes slepenā dzīve maksāja dārgi: Bēgļu pārvešanā bija iesaistīti daudzi, taču par to un Latvijas Centrālo padomi pastāstīt var vairs tikai daži // Turpat. – 2003. – 3. janv.
- ¹⁴⁶ Visu mūžu esmu bijis uz ūdens vai pie ūdeņiem / V. Vadziņa intervija ar F. Fogelu // Talsu Vēstis. – 2000. – 5. febr.
- ¹⁴⁷ Kurelieša Grīnupa dzīves sīkstums / V. Kraujas intervija ar K. Grīnupu // Lauku Avīze. – 1999. – 27. febr.
- ¹⁴⁸ *Dišlers I.* Neproklamētā neatkarība // Lauku Avīze. – 1997. – 5. maijs.
- ¹⁴⁹ *Liepiņa G., Driķe N.* Kurzemes slepenā dzīve maksāja dārgi // Diena. – 2003. – 3. janv.
- ¹⁵⁰ *Kursītis S.* Atmiņu ceļos. – Rēzekne, 1994. – 145.–148. lpp.; *Indrups V.* Cilvēks, kas palika šajā krastā // Jaunā Balss. – 1997. – Nr. 23. – 11. lpp.
- ¹⁵¹ *Bower T.* The Red Web: M16 and the KGB Master Coup. – London, 1989. – P. 43–47, 59–79; *Bovers T.* Sarkanais zirnekļa tīkls // Lauku Avīze. – 1993. – 6., 8., 13., 16., 20. apr.
- ¹⁵² *Handrack H.-D.* Die Kurelis-Verbände // Jahrbuch des baltischen Deutschtums. – 1978. – S. 136.
- ¹⁵³ *Handrack H.-D.* Das Reichkommissariat Ostland. Die Kulturpolitik der deutschen Verwaltung zwischen Autonomie und Gleichschaltung 1941–1944. – Scheden, 1979. – S. 87.
- ¹⁵⁴ *Rauch G., von.* Geschichte der baltischen Staaten. – München, 1977. – S. 217, 218.
- ¹⁵⁵ *Myllyniemi S.* Die Neuordnung der Baltischen Länder 1941–1944: Zum nationalsozialistischen Inhalt der deutschen Besatzungspolitik. – Helsinki, 1973. – S. 263, 264.
- ¹⁵⁶ *Misiunas R. J., Taagepera R.* The Baltic States: Years of Dependence 1940–1980. – Los Angeles, 1983. – P. 65; *Misiunas R. J., Taagepera R.* The Baltic States: Years of Dependence 1940–1990. – Los Angeles, 1993. – P. 67.
- ¹⁵⁷ *Gordon F.* Latvian and Jews between Germany and Russia. – Stockholm, 1990. – P. 37, 45; *Gordons F.* Latvieši un žīdi spilēs starp Vāciju un Krieviju. – Stokholma; Rīga; Toronto, 2001. – 86., 100., 101. lpp.; Jāpopularizē trešais spēks: Iznākusi Franka Gordona grāmata “Latvieši un žīdi spilēs starp Vāciju un Krieviju”, apgāds Memento / E. Zirņa intervija ar F. Gordonu // Diena. – 2001. – 29. sept.; Franks Gordons: Nils Muižnieks sāk laboties / E. Līciša intervija ar F. Gordonu // Lauku Avīze. – 2003. – 30. janv.

- ¹⁵⁸ *Eglīte O.* Ēnas purvā. – R., 1989. – 233 lpp. Pastāv uzskats, ka grāmatas patiesie autori ir bijušais kurelietis Indulis Dišlers un vēsturnieks Jānis Dzintars. I. Dišlers kara beigās ar viltotiem dokumentiem uz Osvalda Eglītes vārda dzīvoja Kurzemē.
- ¹⁵⁹ *Samsons V.* Kurzemes partizāņi. – R., 1956. – 196.–203. lpp.; *Samsons V.* Kurzemes partizāņi. – R., 1959. – 301., 302., 336.–345. lpp.; *Samsons V.* Kurzemes katlā. – R., 1969. – 213.–230. lpp.; *Samsons V.* Kurzemes meži šalc. – R., 1974. – 291.–310. lpp.
- ¹⁶⁰ *Dzintars J.* Patiesība par tā saucamo “nacionālo opozīciju” // *Dzimtenes Balss*. – 1966. – Nr. 40; *Dzintars J.* Pret ko bija vērsta latviešu buržuāzijas “nacionālā opozīcija” // *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*. – 1968. – Nr. 9. – 8.–10. lpp.; *Dzintars J.* Neredzamā fronte. – R., 1970. – 192., 234., 235., 237. lpp.; *Dzintars J.* Tā sākās kureliešu traģēdija // *Dzimtenes Balss*. – 1971. – 19. aug.; *Dzintars J.* Kāpēc Jekelns likvidēja paša izlolotos kureliešus? // *Turpat*. – 9. sept.; *Dzintars J.* Latviešu fašistiskā buržuāzija hitleriešu izlūkdienešņa kalpībā // *Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis*. – 1982. – Nr. 10. – 59.–61. lpp.; *Dzintars J.* Patiesība, kura jāzina // *Padomju Latvijas Komunisti*. – 1988. – Nr. 3. – 79.–81. lpp.; Nr. 4. – 70. lpp.; Nr. 5. – 86. lpp.; Nr. 6. – 85. lpp.; *Dzintars J.* Hitleriešu specdienestu loma banditisma organizēšanā Latvijā 1944.–1945. gadā // *Vidzeme*. – 1990. – Nr. 8/9. – 7. lpp.; *Дзинтарс Я.* Роль гитлеровских спецслужб в создании бандитских формирований на территории Советской Латвии в 1944–1945 годах // *Vidzeme*. – 1990. – Nr. 6/7. – 10. lpp.; Nr. 8/9. – 11. lpp.
- ¹⁶¹ *Raškevičs A.* Viņu istā seja. Par latviešu buržuāzisko nacionālistu prettautisko darbību Lielā Tēvijas kara laikā // *Padomju Latvijas Komunisti*. – 1958. – Nr. 9. – 37., 38. lpp.; *Raškevičs A.* Viņu istā seja. – R., 1960. – 63.–67. lpp.; *Raškevičs A.* Viņu istā seja. – R., 1962. – 99.–105. lpp.; *Raškevičs A.* Kurelieši // *Latvijas PSR Mazā enciklopēdija*. – R., 1968. – 2. sēj. – 194. lpp.
- ¹⁶² *Vestermanis M., Tizenberga R.* No Latvijas darbaļaužu cīņas vēstures vācu fašistisko iebrocēju aizmugurē // *Padomju Latvijas Komunisti*. – 1954. – Nr. 9. – 28. lpp.
- ¹⁶³ *Riekstiņš J.* Avantūra // *Padomju Jaunatne*. – 1975. – 5. marts.
- ¹⁶⁴ *Kreicbergs H.* Vainīgie un nelaimīgie. – R., 1989. – 54.–56. lpp.
- ¹⁶⁵ *Pazare A.* Kaps nav mēms. – R., 1962. – 65.–67. lpp.
- ¹⁶⁶ *Kleins A.* Pie Abavas, meži kur šalc // *Liesma*. – 1971. – 18. maijs.
- ¹⁶⁷ *Bergs F.* Maskas krīt // *Dzimtenes Balss*. – 1973. – 20. sept.
- ¹⁶⁸ *Vēvers J.* Indīgās saknes. – R., 1970. – 39.–43. lpp.
- ¹⁶⁹ *Latvijas PSR vēsture*. – R., 1959. – 3. sēj. – 467., 468. lpp.; *Latviešu tautas cīņa Lielajā Tēvijas karā*. – R., 1966. – 633., 634. lpp.; *Борьба латышского народа в годы Великой Отечественной войны*. – Рига, 1970. – С. 900–902; *Latvijas padomju enciklopēdija*. – R., 1984. – 5. sēj. – 584., 585. lpp.
- ¹⁷⁰ *Biezais H.* Kurelieši. – Itaka, 1991. – 202 lpp.; *Biezais H.* Latvija kāškrusta varā. Sveši kungi – pašu ļaudis. – [Īstlasinga], 1992. – 350.–353. lpp.; *Biezais H.* Latviešu leģions un dezertieri // *Kara Invalids*. – 1986. – Nr. 31. – 24. lpp.
- ¹⁷¹ *Andersons E., Siliņš L.* Latvijas Centrālā padome – LCP. – 49., 50., 82., 137., 148.–150., 175., 176., 192., 240., 245.–350. lpp.; *Siliņš L.* Koncentrācijas nometne Štuthofā //

- Archīvs. – Melburna, 1987. – 27. sēj. – 144. lpp.; *Siliņš L.* Mēs respektējam Latvijas Satversmi // *Diena*. – 1994. – 4. jūn.; *Силиньш Л.* Мы чтим Латвии // *Диена*. – 1994. – 4 июнь; *Siliņš L.* Latvieši Štuthofas koncentrācijas nometnē, 1942–1945. – R., 2003. – 358 lpp.
- ¹⁷² *Andersons E.* Kurelieši // *Kara Invalids*. – 1988. – Nr. 33. – 26.–38. lpp.; *Andersons E.* Kurelieši // *Literatūra un Māksla*. – 1990. – 2. jūn.; *Andersons E.* Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture. – Toronto, 1983. – 432.–434., 757. lpp.
- ¹⁷³ *Dunsdorfs E.* Fragmentāras autobiogrāfiskas piezīmes par Latvijas Centrālo padomi un agresijas upuriem // *Archīvs*. – Melburna, 1987. – 27. sēj. – 37.–40. lpp.; *Dunsdorfs E.* Par Latvijas Centrālo padomi un agresijas upuriem // *Izglītība*. – 1993. – 11. febr.
- ¹⁷⁴ *Lasmane V.* Pāri jūrai 1944./45. g. – 11., 32., 34., 130.–135. lpp.
- ¹⁷⁵ *Kangeris K.* Der Zentralrat Lettlands – LCP. Die lettische nationale Widerstandsbewegung 1943–1945 // *Nordost-Archiv*. – 1996. – H. 2. – S. 516, 517; *Kangeris K.* Divas okupācijas: Pretošanās // *Diena*. – 1999. – 21. aug.
- ¹⁷⁶ *Ezergailis A.* Par Helmūta Kreicberga “pretestību” // *Diena*. – 2002. – 23. dec.
- ¹⁷⁷ *Aizsilnieks A.* Dzīves šūpotnēs: Atmiņas. – Stokholma, 1979. – 160.–163. lpp.
- ¹⁷⁸ *Blāķis A.* Medaļas otrā puse. – Buenosaires, [b. g.]. – 139., 140., 193.–207. lpp.
- ¹⁷⁹ *Unāms Ž.* Melnā vara toreiz un tagad. – R., 1993. – 42.–45. lpp.
- ¹⁸⁰ *Eņners Ž.* Pārceļšanās ar laivām uz Zviedriju 1944. gadā: Atmiņu fragmenti // *Akadēmiskā Dzīve*. – 1995. – Nr. 37. – 22., 23. lpp.
- ¹⁸¹ *Pārups E.* Leģionā: Pirmais kara posms // *Jaunā Gaita*. – 1986. – Nr. 3. – 35. lpp.; *Pārups E.* Leģionā: Vācijas kara posms // *Turpat*. – Nr. 4. – 34. lpp.
- ¹⁸² *Kažociņš I.* Latviešu nacionālo partizānu pēckara karš // *Archīvs*. – Melburna, 1987. – 27. sēj. – 56.–69. lpp.; *Kažociņš I.* Realitātei par spīti // *Jaunā Gaita*. – 1995. – Nr. 202. – 59., 60. lpp.
- ¹⁸³ *Krēsliņš J. A.* Latvijas Centrālā padome un Stokholmas laikraksts “Latvju Ziņas” – nelokāmā ticībā brīvai un demokrātiskai Latvijai // *Baltijas valstis likteņgriežos. Politiskas, ekonomiskas un tiesiskas starptautiskās sadarbības problēmas uz XXI gadu simteņa sliekšņa*. – R., 1998. – 668., 669. lpp.
- ¹⁸⁴ *Lūsis A.* Cilvēks bez mājas: Mācītājs bēgļu gaitās. – Mineapolisa, 1976. – 5.–9. lpp.
- ¹⁸⁵ *Lācis A.* Ozolvīru pulki. Aizsargu organizēšanās, iekārta, darbība, cīņas un pametumi. – Linkolna, 1974. – 229.–241. lpp.
- ¹⁸⁶ *Počas J.* Kurelieši – nacionālās pretestības liecinieki // *Daugavas Vanagu Mēnešraksts*. – 1992. – Nr. 5. – 54. lpp.; *Počas J.* Tikai par Latviju // *Turpat*. – 1997. – Nr. 6. – 55., 56. lpp.
- ¹⁸⁷ *Rode G.* Noslēptās Latvijas vēstures lappuses // *Kara Invalids*. – 1983. – Nr. 28. – 44. lpp.
- ¹⁸⁸ *Celle O.* Nacionālā pretestības kustība krievu un vācu okupācijas gados // *Laiks*. – 1986. – 8. okt.
- ¹⁸⁹ *Briedis J.* Latviešu leģionāri: Latviešu pretestības kustība Gestapo žņaugos // *Latviešu Ziņas*. – 1946. – 23. febr.
- ¹⁹⁰ *Berķis A.* Grāmata par latviešu nacionālo pretestības kustību // *Akadēmiskā Dzīve*. – 1995. – Nr. 37. – 69. lpp.

- ¹⁹¹ Latvju enciklopēdija. – Stokholma, 1952–1953. – 2. sēj. – 1108.–1112. lpp.; Latvju enciklopēdija, 1962–1982. – Rokvila, 1985. – 2. sēj. – 229.–233., 384. lpp.
- ¹⁹² No Ņēvas līdz Elbai, Latviešu slepenā dienesta atmiņas: Rīgas gestapo Kurzemē. – Dānija, 1948. – 20.–32. lpp.; Par Stuthofas apstākļiem // Latvju Ziņas. – 1945. – 14. jūn.; Latvieši vācu koncentrācijas nometnēs // Turpat. – 14. jūl.; Latvijas Centrālā padome // Turpat. – 1. sept.; Latvieši vācu koncentrācijas nometnēs // Latvju Domas. – 1945. – 8. nov.; B. K. Kureliešu piemiņai // Brīvība. – 1955. – Nr. 1. – 3. lpp.; Latvijas Centrālās padomes piemiņai 1943–1963 // Turpat. – 1963. – Nr. 6. – 1. lpp.; Atcerēsimies Latvijas Centrālo padomi // Turpat. – 1984. – Nr. 1. – 4. lpp.; J. R. Kureliešu traģēdija // Brīvā Latvija. – 1995. – 23./29. janv.
- ¹⁹³ Nacionālās pretestības kustības militārā organizēšanās // Latvju Ziņas. – 1945. – 1., 15. dec.; Rubeņa bataljona cīņas Kurzemē ar vāciešiem // Turpat. – 1946. – 29. jūn.; 3., 6., 13. jūl.; V. P. [Vilis Pāvulāns] Priekš 2 gadiem likvidēja kureliešus // Turpat. – 13., 20., 23., 30. nov.
- ¹⁹⁴ *Bangerskis R.* Mana mūža atmiņas, 4. grāmata. – Kopenhāgena, 1960. – 9.–44. lpp.
- ¹⁹⁵ *Silgailis A.* Pretestības kustība Latvijā līdz 1950. gadam // Daugavas Vanagu Mēnešraksts. – 1971. – Nr. 3. – 26.–28. lpp.
- ¹⁹⁶ *Freivalds O.* Kurzemes cietoksnis: Dokumenti, liecības un atmiņas par latviešu tautas likteņiem 1944./1945. gadā. – Kopenhāgena, 1954. – 1. sēj. – 66.–71. lpp.; 2. sēj. – 68.–78. lpp.
- ¹⁹⁷ *Celmiņš G.* Latviešu tautas pretestības izpausmes pret okupācijas varu, 1940–1945 // Jaunā Gaita. – 1989. – Nr. 2. – 35. lpp.; Nr. 3. – 40.–43. lpp.
- ¹⁹⁸ *Eglītis A.* Kādas nacionālas ieceres traģēdija // Latvija Amerikā. – 1953. – 25., 29. apr.; 2., 6., 9., 13., 16. maijs; *Eglītis A.* Kureliešu sākums un traģēdija // Ceļā uz nesauli...: Reportāžas no laika, kurā nebija žēlastības un Dievs bija pazaudējis varu. – Mineapolis, 1993. – 191.–230. lpp.; *Eglītis A.* Kureliešu sākums un traģēdija // Talsu Vēstis. – 1994. – 27. aug.; 3., 17. sept.
- ¹⁹⁹ *Lasmanis A.* Cerības un vilšanās: Latviešu karavīra dzīves stāsts. – Upsala, 1963. – 189.–192. lpp.
- ²⁰⁰ *Dravnieks A.* Kureliešu traģēdija // Latvija. – 1951. – 7. febr.; *Dravnieks A.* Es atceros: Latvijas skolas un skolotāji. – [Bruklina], 1970. – 208.–210., 222., 229., 230. lpp.; *Dravnieks A.* Kā radās kureliešu kustība // Treji Vārti. – 1980. – Nr. 1. – 3.–6. lpp.
- ²⁰¹ *Augstkalns K.* Kurelieši objektīvā skatījumā // Latvija. – 1951. – 10. janv.
- ²⁰² *Pulkvedis Vilis Janums:* Raksti, stāsti un atmiņas. – Toronto, [b. g.]. – 44.–52. lpp.
- ²⁰³ *Vītols J.* Cīņa ar Sarkano bultu // Kara Invalids. – 1982. – Nr. 27. – 30., 31. lpp.
- ²⁰⁴ *Bērziņš A.* Tāls ir ceļš atpakaļ uz dzimteni. – [Bruklina], 1971. – 42., 44.–46. lpp.
- ²⁰⁵ *Šinķis A.* Kurelieši Kurzemē // Daugavas Vanagu Mēnešraksts. – 1970. – Nr. 2. – 32.–43. lpp.
- ²⁰⁶ *Turks R.* Kureliešu pārpratums // Latvju Žurnāls. – 1952. – Nr. 7. – 7., 8. lpp.
- ²⁰⁷ Kādas traģēdijas 15 gadi: Kapteiņa Kristapa Upelnieka piemiņai // Ezergaiļa grāmata: Jāņa Ezergaiļa skices un atmiņas, 1898–1984. – Itaka, 1988. – 113., 114. lpp.
- ²⁰⁸ Latviešu karavīrs otra pasaules kara laikā. – Vesterosa, 1977. – 5. sēj. – 187.–191., 242. lpp.; Latviešu karavīrs otra pasaules kara laikā. – Vesterosa, 1979. – 7. sēj. – 190.–201., 355. lpp.

- ²⁰⁹ P. A. S. 110 dienas ilūzijas par brīvību // Daugavas Vanagi. – 1954. – Nr. 6. – 14.–21. lpp.; Ģenerāli Kureli pieminot // Turpat. – 1955. – Nr. 1. – 5., 6. lpp.; LKOK ģenerālis J. Kurelis // Lāčplēsis. – 1958. – Nr. 3/4. – 33. lpp.; *Celle O.* Nacionālā pretestība krievu un vācu okupācijas gados // Laiks. – 1986. – 8. okt.
- ²¹⁰ *Jēkabsons Ē.* Arī viņi cīnījās par Latviju // Zvaigzne. – 1992. – Nr. 7/8. – 4., 5. lpp.; Nr. 9/10. – 17. lpp.; *Jēkabsons Ē.* Kureliešu traģiskie likteņi // Latviešu Strēlnieks. – 1992. – Nr. 1. – 10.–12. lpp.; *Jēkabsons Ē.* Kureliešu traģiskie likteņi // Atmoda Atpūtai. – 1992. – 16. dec.; Latvijas armijas augstākie virsnieki. – R., 1998. – 278., 311. lpp.
- ²¹¹ *Neiburgs U.* Kara vēsturi neveido tikai leģionāru vai sarkanarmiešu cīņas: Par latviešu nacionālo pretošanās kustību // Diena. – 1999. – 16. marts; *Neiburgs U.* Kurelieši // Lauku Avīze. – 2000. – 19. aug.; *Neiburgs U.* Štuthofa latviešu ieslodzīto liecībās // Lauku Avīze. Mājas Viesis. – 2003. – 10. apr.
- ²¹² *Memenis A.* Karavīri bēdājās: Stāsts par latvju tautas līdzdalību II pasaules karā. – R., 1993. – 157.–163. lpp.
- ²¹³ *Stūrmanis V.* Kurelieši // Latviešu Strēlnieks. – 1994. – Nr. 9. – 5. lpp.; Nr. 10. – 10. lpp.; Nr. 11. – 7. lpp.; Nr. 12. – 8. lpp.; 1995. – Nr. 1. – 10. lpp.; Nr. 2. – 6. lpp.; Nr. 3. – 8. lpp.
- ²¹⁴ *Žagars [Ērglis] Dz.* Kam īsti lietus un vēji sitās logā. Latvijas Centrālās padomes prāva. Čekas arhīvi par latviešu nacionālās pretestības kustību // Diena. – 1993. – 8. maijs; *Жагарс [Эрглис] Дз.* Кому и вправду дождь и ветер стучали в окно // Диена. – 1993. – 17 июль; *Žagars [Ērglis] Dz.* Dažas pretestības kustības īpatnības Latvijā // Latvijas Arhīvi. – 1995. – Nr. 2. – 22. lpp.; *Ērglis Dz.* Arnoldam Aizsilniekam – 100 // LVĪŽ. – 1998. – Nr. 1. – 207. lpp.; *Ērglis Dz.* Latvijas Centrālā padome un kurelieši // Turpat. – 1999. – Nr. 4. – 84.–103. lpp.; *Ērglis Dz.* Kurelieši Štuthofas koncentrācijas nometnē // Turpat. – 126.–128. lpp.; *Ērglis Dz.* Padomju represīvo orgānu arestētie ģenerāļa Kureļa grupas dalībnieki // Totalitārie režīmi un to represijas Latvijā, 1940–1956: Latvijas Vēsturnieku komisijas 2000. gada pētījumi (Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 3. sēj.). – R., 2001. – 330.–370. lpp.
- ²¹⁵ Latvijas suverenitātes ideja likteņgriežos. – R., 1990. – 158.–162., 169., 170. lpp.
- ²¹⁶ Latvijas Okupācijas muzejs. Latvija zem Padomju Savienības un nacionālsociālistiskās Vācijas varas. 1940–1991. Lettland unter sowjetischer und nationalsozialistischer Herrschaft. Eine Darstellung des Lettischen Okkupationsmuseums. – R., 1998. – 70. lpp.; Dokumenti liecina. Latvijas vēstures dokumentu izlase skolām 1939–1991. – R., 1999. – 32. lpp.
- ²¹⁷ Okupācijas varu politika Latvijā. – R., 1999. – 170., 557. lpp.
- ²¹⁸ Latvija padomju režīma varā, 1945–1986: Dokumentu krājums. – R., 2001. – 130. lpp.
- ²¹⁹ Partizāna dienasgrāmata // Latvijas Arhīvi. – 1995. – Nr. 1. – 81.–83. lpp. Dienasgrāmatas autors Jānis Veide (1907–1973) bija Rīgas apriņķa policijas priekšnieks un 5. Rīgas aizsargu pulka komandieris.
- ²²⁰ *Bērziņš A. J.* Ko atklāj Latvijas Čekas arhīvi: Jaunas ziņas par kureliešiem un latviešu nacionālajiem partizāniem pēc kara Latvijā // Austrālijas Latvietis. – 1995. – 12. maijs.
- ²²¹ *Strods H.* Latvijas nacionālo partizānu karš, 1944–1956. – R., 1996. – 39., 47., 48., 68.–74. lpp.; *Strods H.* Latvijas nacionālo partizānu karš: Dokumenti un materiāli, 1944–1956. – R., 1999. – 33., 34., 70.–76. lpp.

- ²²² *Rolmane V.* The Resistance in Latvia during the Nazi Occupation (July 1941 – May 1945) // *The Anti-Soviet Resistance in the Baltic States.* – Vilnius, 1999. – P. 141–143.
- ²²³ *Pope A.* Jūrā bridēji // *Jūras Vēstis.* – 1994. – 30. jūn.; 7. jūl.
- ²²⁴ *Birziņa L.* LU profesori Jānis Čakste (1859–1927), Konstantīns Čakste (1901–1945): No Latvijas tiesiskās domas attīstības vēstures, XX gs. 20.–40. gadi. – 13. lpp.
- ²²⁵ *Bekmanis N.* Kureļa vīru gaitas // *Latvijas Vēsture.* – 1994. – Nr. 3. – 70., 71. lpp.
- ²²⁶ *Dišlers I.* Neproklamētā neatkarība // *Lauku Avīze.* – 1997. – 5. maijs.
- ²²⁷ *Rubenis J.* Kureliešu traģēdija // *Literatūra un Māksla.* – 1992. – 3., 10. apr.
- ²²⁸ *Daiga E.* Latviešu nacionālās apziņas sākums // *Tālava.* – 1990. – Nr. 20.
- ²²⁹ Kurelieša Grīnupa dzīves sīkstums / V. Kraujas intervija ar K. Grīnupu // *Lauku Avīze.* – 1999. – 27. febr.
- ²³⁰ *Rubīns R.* Kureliešu traģēdija // *Kursas laiks.* – 1994. – 10., 12. dec.; *Rubīns R.* Bleķa kroni likt... // *Neatkarīgā Cīņa.* – 1995. – 18. marts.
- ²³¹ *Logins H.* Viņš atbrūņošanās pavēlei nepakļāvās // *Mūsu Malnava.* Valsts Malnavas Lauksaimniecības vidusskolas vēsture, 1921–1944. Atmiņas. – 447.–449. lpp.
- ²³² *Stiķe V.* Es viņus atceros // *Literatūra un Māksla.* – 1990. – 11. aug.
- ²³³ *Mežgailis A.* Piebildes pie “Kureliešiem” // *Literatūra un Māksla.* – 1990. – 10. nov.
- ²³⁴ Latvijas Centrālā padome – pret svešām varām / V. Pētersones intervija ar J. Stradiņu // *Diena.* – 1993. – 20. aug.; *Центральный Совет Латвии – против власти чужеземцев // Диена.* – 1993. – 20 авг.
- ²³⁵ *Feldmanis I., Taurēns J.* Pasaules vēsture vidusskolām // *Latvijas Vēsture.* – 2002. – Nr. 4. – 102. lpp.
- ²³⁶ *Apals G.* Vēstures rekonstrukcija // *Diena.* – 2002. – 7. dec.
- ²³⁷ *Niedre O.* Aukstā kara tuvciņā // *Lauku Avīze.* Mājas Viesis. – 2003. – 17. janv.
- ²³⁸ *Kvāle I.* Konstantīns Čakste – cilvēks, kura mums pietrūkst // *Diena.* – 2002. – 17. dec.
- ²³⁹ *Kreichbergs H.* Pretestība // *Turpat.* – 6. nov.
- ²⁴⁰ *Peters J.* Latvietis 2. pasaules karā?: Leģionāru ēnā paliek latviešu nacionālās pretestības kustība, kas spoži raksturo latvieti divu naidīgu režīmu sadursmē // *Turpat.* – 31. aug.
- ²⁴¹ *Šmits U.* Kurelieši un kolaboracionisti // *Lauku Avīze.* – 1995. – 5. maijs; *Šmits U.* Latviešu politiķi nacistu nāves nometnēs // *Turpat.* – 1997. – 11. apr.
- ²⁴² *Dimants A.* Vakar bija kureliešu ekspedīcija Kurzemē // *Diena.* – 1995. – 17. jūn.
- ²⁴³ *Radziņš K.* Viņi bija vienīgie...: Kureliešu piemiņai // *Atmoda Atpūtai.* – 1992. – 9. dec.
- ²⁴⁴ *Tomaševiča V.* Kureliešu traģēdija // *Latviešu Strēlnieks.* – 1994. – Nr. 8. – 14. lpp.
- ²⁴⁵ *Gereiša B.* Mēs ticējām – Tēvzeme brīva reiz kļūs! // *Kurzemes Vārds.* – 1997. – 6. jūn.
- ²⁴⁶ *Trops J.* Godina kureliešu piemiņu // *Diena.* – 1997. – 9. jūn.
- ²⁴⁷ *Avots J.* Top piemiņas zīme Liepājā nošautajiem kureliešiem // *Kurzemes Ekspresis.* – 1994. – 19. okt.; *Avots J.* Piemiņas zīme kureliešiem atklāta // *Turpat.* – 10. dec.
- ²⁴⁸ *Кабанов Н.* Драма в Курляндских лесах: 50 лет несостоявшейся альтернативе Латвии во II Мировой войне // *Голос.* – 1994. – № 1. – С. 17–22.
- ²⁴⁹ *Nagle G.* Kāds ir Latvijas virsnieks? // *Diena. SestDiena.* – 2002. – 16. nov.

- ²⁵⁰ *Driķe N.* Takas pāri kureliešu kauliem: Pie Karostas cietuma nošauto, to skaitā 8 kureliešu virsnieku, kapavieta ir šo cilvēku piemiņas necienīga // *Diena*. – 2003. – 24. janv.
- ²⁵¹ Cilvēki vienmēr godinās patriotismu un varonību // *Latvijas Vēstnesis*. – 1997. – 10. jūn.
- ²⁵² *Bagātais G., Boruks A., Kļaviņš E.* Vai vajadzīgs pieminēklis Konstantīnam Čakstem?: Atklāta vēstule Rīgas domei // *Rīgas Balss*. – 2003. – 13. janv.; *Taurītis K., Miķelsons J., Kalniņš G.* Legionāri iebilst // *Turpat*. – 24. febr.
- ²⁵³ *Handrack H.-D.* Die Kurelis-Verbände // *Jahrbuch des baltischen Deutschtums*. – 1978. – S. 136–140; *Handrack H.-D.* Das Reichkommissariat Ostland. Die Kulturpolitik der deutschen Verwaltung zwischen Autonomie und Gleichschaltung, 1941–1944. – S. 87, 88.
- ²⁵⁴ *Bower T.* The Red Web: M16 and the KGB Master Coup. – S. 44–46.
- ²⁵⁵ *Švābe A.* Dundagas dievaines: Kureliešu piemiņai // *Bargā laikā*. – Roholše, 1947. – 81.–84. lpp.
- ²⁵⁶ *Vīksna I.* Mums jābrien jūrā. – 256 lpp.
- ²⁵⁷ *Grigulis A.* Kad lietus un vēji sitas logā. – 134.–137., 147.–178. lpp.
- ²⁵⁸ *Rekšņa F., Gāliņš H.* Spartaks Kurzemē. – R., 1979. – 78.–87. lpp.
- ²⁵⁹ *Upelnieks E.* Manam tēvam // Pretestības kustība okupācijas varām Latvijā: Atmiņas un dokumentos no 1941. līdz 1956. gadam. – R., 1997. – 125.–127. lpp.
- ²⁶⁰ *Dišlers I.* Svešu varu sprostos // *Ogres Vēstis*. – 2000. – 7. jūl.; 18., 25. aug.; 15. sept.; 6., 13., 20. okt.; 16., 30. nov.; 2001. – 26. janv.; 2. febr.
- ²⁶¹ V. Pāvulāna 1987. gada 17. decembra vēstule Lukīnam.
- ²⁶² 1994. gada 8. decembrī Liepājas Karostā atklāja piemiņas zīmi astoņiem 1944. gada 20. novembrī nošautajiem Kureļa grupas štāba virsniekiem, bet 1997. gada 8. jūnijā atklāja Kureļa grupas darbībai veltītu piemiņas akmeni Ventpils rajona Puzes pagasta Stiklos (Annahitē), kur 1944. gada novembrī atradās tās štābs, un piemiņas zīmes kritušajiem kureliešiem Ventpils rajona Usmas pagasta Dzelzkalnu kapos.

1. nodaļa

LATVIJAS CENTRĀLĀ PADOME UN ĢENERĀLA JĀŅA KUREĻA GRUPA

Latvijas Centrālās padomes un Kureļa grupas attiecības

Par bijušā Latvijas armijas ģenerāļa Jāņa Kureļa grupu rakstījuši daudzi autori, tomēr gandrīz neviens no viņiem nav centies sīkāk analizēt LCP un minētās grupas attiecības, viennozīmīgi uzskatot, ka kurelieši bija LCP militārā vienība.

No pārējiem autoriem atšķirīgs ir ASV dzīvojošā bijušā nacionālās pretošanās kustības dalībnieka Artura Neparta (dz. 1921. g.) viedoklis, kas noliedz Kureļa grupas pakļautību LCP: “.. Visā savā pastāvēšanas laikā Kureļa grupa ieguva ieročus un tehniskās ierīces no vāciešiem, kā arī izpildīja vācu dotos rīkojumus un norādījumus. Šādos apstākļos runāt par “LCP paspārni” tikai tādēļ, ka dažas vadošās personas sevi saistīja ar vairāk teorētisko kā reālo LCP, manuprāt, ir nevietā..”¹

Vai kureliešus radīja LCP militārā komisija?

LCP militāro komisiju vadīja ģenerālis J. Kurelis, un tajā bija arī kapteinis Kristaps Upelniņš (1891–1944), tomēr ne jau viņi nodibināja aizsargu grupu, kas 1944. gadā oficiāli saucās Rīgas aizsargu pulka ģenerāļa Kureļa grupa,² bet vēsturē iegājusi ar nosaukumu Kureļa grupa vai Kureļa vienība. Izpildot nacistu okupācijas varas rīkojumu no vēl atlikušajiem Rīgas apriņķa aizsargiem noorganizēt pa vienam bataljonam Rīgā, Skrīveros, Slokā un Dolē, 1944. gada jūlija otrajā pusē Rīgas apriņķa priekšnieks un vienlaikus 5. Rīgas aizsargu pulka komandieris Jānis Veide (1907–1973) pilnvaroja ģenerāli J. Kureli 3. un 4. iecirkņa aizsargus organizēt militārā vienībā, nosaucot to par Rīgas aizsargu pulka ģenerāļa Kureļa grupu,³ kam vajadzēja sagatavot vīrus pāriešanai Sarkanās armijas aizmugurē, bet frontes tuvošanās gadījumā aizstāvēt noteiktu frontes sektoru.

Par ģenerāli J. Kureli kļuva 1925. gadā. Pirmā pasaules kara laikā viņš komandēja 5. Zemgales latviešu strēlnieku pulka bataljonu, Krievijas Pilsoņu kara laikā – Imantas pulku, bet Latvijas armijā – Tehnisko divīziju.

J. Kurelis 1940. gada maijā tika atvaļināts no Latvijas armijas vecuma dēļ, bet 1943. gadā iestājās 5. Rīgas aizsargu pulkā.⁴ J. Kurelis bija ļoti piemērots jaundibinātās grupas komandiera amatam augstās pakāpes dēļ.

Vienlaikus ar Kureļa grupu pēc J. Veides pavēles tika nodibinātas vēl divas līdzīgas vienības, ko komandēja pulkvedis Jānis Vītols (1876–1952) un pulkvežleitnants Edvīns Mednis (1897–1967). Diemžēl par šīm abām vienībām vēstures literatūrā nav nekādas informācijas. J. Veides lēmumu akceptēja Aizsargu organizācijas priekšnieks Augusts Dzenītis (1900–1963). Tomēr nacistu okupācijas varas apstākļos ne A. Dzenītis, ne J. Veide nebija tiesīgs radīt līdzīga rakstura bruņotas organizācijas, tāpēc Kureļa grupas dibinātājs jāmeklē augstākos varas ešelonos. Paradoksāli, bet tas bija Augstākais SS un policijas vadītājs Ostlandē un Ziemeļkrievijā Frīdrihs Jekelns (1895–1946), kurš pats vēlāk pavēlēja iznīcināt kureliešus.

Vēl pirms kureliešu grupas nodibināšanas LCP Ārzemju delegācijas sekretārs L. Siliņš ar LCP locekļiem Rihardu Zandi un Pēteri Klibiķi 1944. gada 12. jūlijā ieradās Latvijā no Gotlandes. Viņi atveda sev līdzī rāciju un apmetās Ventspils apriņķa Ventas pagasta Tārgales ciema Dzelmē mājās, kur nelegāli jau uzturējās kustības aktīvisti A. Arnītis un E. Andersons. Pēc dažām dienām no Ventspils ieradās LCP sakarnieks Alfons Priedīte (1908–1993) un atveda K. Upelnieku, kuram tobrīd jau bija zināms par gaidāmo Kureļa grupas dibināšanu. Notika sapulce, kurā sprieda par to, kā uzturēt radiosakarus ar Zviedriju. Pēc sapulces R. Zande un P. Klibiķis devās uz Rīgu, kur abi tika ieskaitīti Kureļa vienībā un iepazīstināti ar radistu Ozolu.⁵ Pēc četrām dienām R. Zande saņēma divas rācijas – no Zviedrijas atvesto, kas bija noslēpta Ventspils apriņķa Landzes muižā pie mācītāja Jāņa Pilmaņa (1912–1983), un no K. Upelnieka cilvēkiem. No Zviedrijas atvestā nedarbojās, tāpēc R. Zande ar Ozola palīdzību saremontēja kureliešu iedoto radiatoraitāju.

1944. gada jūlija beigās R. Zande un P. Klibiķis kopā ar J. Kureli, K. Upelnieku, virsleitnantu Jāni Gregoru (1893–1944), seržantu Vili Pāvulānu (1906–1995) u.c. devās no Rīgas uz Rīgas apriņķa Skrīveru pagasta Robežu mājām, kur 1944. gada 28. jūlijā sākās kureliešu vienības organizēšana. R. Zande pildīja radista funkcijas, bet par viņa palīgiem kļuva P. Klibiķis un LCP aktīvis Boriss Mangolds. Sakarus nodibināt nebija viegli, radisti pat izbrauca uz Baltijas jūras piekrasti, bet arī tur mēģinājums nodibināt sakarus ar Zviedriju beidzās nesekmīgi. Pēc dažām

dienām R. Zandem tomēr izdevās uztvert zviedru militārā izlūkdienesta raidstaciju. Tādējādi LCP pirmās telegrammas uz ārzemēm nosūtīja ar Kureļa grupas atbalstu 1944. gada vasarā no Skrīveriem, Mazsalacas, Lēdmanes, Mālpils un Allažiem.⁶ Pirms tam visi sakari ar Zviedriju tika uzturēti tikai ar ziņnešiem, kuri informāciju pārveda ar laivām. Pirmajā telegrammā no Latvijas tika ziņots, ka L. Siliņš ticies ar K. Upelnieku un V. Tepferu un ka viņš atgriezīsies Zviedrijā.⁷

Telegrammās dažkārt tika pārraidīta civiliedzīvotāju sniegta pārspilēta un nepārbaudīta informācija par padomju karavīru zvērībām, piemēram: "630 iedzīvotāji no Ļaudonas un apkārtnes tika 1944. gada 6. augustā sadzīti kādā laukā un bez vecuma un dzimuma izšķirības, kopā ar bērniem apšauti ar ložmetēju uguni."⁸ Raksturīgi, ka arī paša Kureļa grupas dienasgrāmatā nepārbaudīti fakti daudzreiz pieņemti par īstenību.

Pēc padomju karaspēka izlaušanās 1944. gada augustā pie Tukuma R. Zande tika pārcelts uz Rīgu, no kurienes viņam neizdevās atjaunot radiosakarus ar Zviedriju. Kad vācu armija atkaroja koridoru starp Kurzemi un Rīgu, R. Zande pārbrauca uz Ventspili, un tādējādi kureliešu štābam vairs nebija radista un līdz ar to arī tiešu sakaru ar ārzemēm.

1944. gada 23.–29. septembrī visa Kureļa grupa pārcēlās no Skrīveriem uz Strazdes muižu Talsu apriņķī, bet 29. oktobrī – tālāk uz bijušo Annahites stikla fabriku (tag. Ventspils rajona Puzes pagasta Stikli), kas atradās Ventspils apriņķa Puzes pagastā. Turpmāk sakarus ar LCP vadību Ventspilī kurelieši uzturēja ar minētā P. Klibiķa un štāba sakaru virsnieka Induļa Dišlera starpniecību. Viņu kontaktpersonas Ventspilī bija Nikolajs Oskars Alksnītis (1915–1981), Osvalds Bileskalns, Voldemārs Mežaks u.c. Daudzkārt uz Ventspili devās arī K. Upelnieks, kurš piedalījās LCP locekļu sanāksmēs Ventspils rajona meliorācijas kantorī Raiņa ielā un tika informēts par grupas darbību un bēgļu stāvokli. Pats K. Upelnieks mudināja organizēt aizsargu paš aizsardzības grupas, kā arī apzināt un saglabāt iestāžu rīcībā esošo degvielu, lai varētu nepieciešamības gadījumā evakuēties uz Zviedriju.⁹

Kureļa grupas rīcībā Kurzemē bija radiatoraidītājs, ko I. Dišlers saņēma Ventspilī no LCP, bet tas nedarbojās, tāpēc radiosakarus ar LCP vadību Zviedrijā grupa nevarēja uzturēt. LCP rīcībā toreiz bija vairāki radisti. Ērtākās raidīšanas vietas bija Baltijas jūras tuvumā, bet Kureļa vienības atršanās vieta gan Strazdē, gan vēlāk Annahitē bija pārāk tālu no piekrastes.

Kureļa grupas telegrammu tekstus LCP vadībai Zviedrijā kureliešu sakarnieki nodeva V. Jaunzemei, kura tobrīd dzīvoja Ventspilī, Lauku ielā 4. Viņa tos savukārt nodeva citiem LCP aktīvistiem, kuri tekstus nogādāja radistiem Ventspils apkārtnē. J. Kurelis mēģināja saistīties ar starptautisko Sarkanā Krustu, lai iegūtu no tā proviantu un medikamentus. Zviedru Sarkanais Krusts atbalstu tomēr nesniedza.¹⁰ Toties zviedru izlūkdienests pieprasīja informāciju par vācu un padomju armiju izvietojumu un darbību, gestapo arestiem, civiliedzīvotāju izvešanu uz Vāciju, kā arī cita veida ziņas par stāvokli Latvijā. Šāda veida informāciju kurelieši pārsūtīja ar LCP laivām rakstveidā.¹¹

1944. gada 10. oktobrī K. Upelnieks sasauca uz sēdi dažas radistu grupā iesaistītas personas, deva norādījumu par raidāmo ziņu saturu un, cita starpā, teica: "Nekādas stratēģiskas ziņas nedos, ja tās nāks krievu rokās vai tiem par labu. Ja angļi var panākt to, ka krievi nenāk, tad jā. Mēs neļausim sev rīkli pārgriezt. Angļiem nav nekādas varas apturēt krievu briesmu darbus pret latviešiem."¹² Šādu kureliešu sašutumu izsauca fakts, ka saskaņā ar PSRS un ASV 1943. gadā noslēgto līgumu par savstarpēju slepenās informācijas apmaiņu nacistiskās Vācijas okupētajās teritorijās padomju izlūkdienests no ASV, Anglijas un Zviedrijas izlūkdienestiem saņēma Baltijas valstu nacionālās pretošanās kustības dalībnieku savākto informāciju par politisko un saimniecisko stāvokli Latvijā.¹³

Nacistu okupācijas varas represīvie orgāni 1944. gada nogalē arvien lielāku uzmanību pievērsa t.s. Zviedrijas braucējiem, tāpēc O. Bileskalns vienreiz lūdza un arī saņēma piecus bruņotus kureliešus, lai apsargātu Baltijas jūras krastu no vācu žandarmērijas pārcelšanās laikā. Paši Kureļa grupas dalībnieki negatavojās atstāt Latviju, kaut gan sarunas ar V. Jaunzemes starpniecību par J. Kureļa ģimenes un štāba darbinieku pārcelšanu uz Zviedriju notika.¹⁴

Krasu neapmierinātību kureliešos izraisīja civiliedzīvotāju masveida izvešana uz Vāciju, kas sākās 1944. gada septembrī, un daudzu Kureļa grupas vīru pārsūtīšana pāri frontei uz padomju aizmuguri vācu izlūkdienesta sastāvā. LCP un kurelieši bija pret Latvijas iedzīvotāju izvešanu uz Vāciju piespiedu kārtā, kur tos izvietoja galvenokārt nacistu kara rūpniecības uzņēmumos nožēlojamos apstākļos. Šī akcija vājināja arī nacionālās pretošanās kustības spēkus pašā Latvijā. 1944. gada oktobra sākumā Kurzemē vācu virspavēlniecība paziņoja par gaidāmo obligāto civiliedzīvotāju evakuāciju uz Vāciju.

1. att. Konstantīns Čakste

8. oktobra vakarā Kureļa štābā Strazdes muižā notika visu vienības komandieru apspriede,¹⁵ kurā tika runāts par to, kā pretoties šim vācu okupācijas varas aktam, kā arī par grupas mērķiem, taktiku un izredzēm. Nolēma saistīties ar LCP vadību un kopīgi izstrādāt konkrētu pasākumu plānu. Otrajā dienā K. Upelnieks kopā ar I. Dišleru brauca uz Ventspili uz sarunām ar LCP. Ventspilī N. O. Alksnītis aizveda abus uz K. Čakstes brāļa bijušā Latvijas Senāta Kasācijas departamenta senatora Mintauta Čakstes (1893–1962) dzīvokli, kurā atradās arī LCP loceklis advokāts Jānis Breikšs (1887–1965). K. Upelnieks ziņoja par stāvokli Kureļa grupā, uzsverot gaidāmos sarežģījumus saskarē ar vācu militārās varas aizmugures iestādēm un gestapo orgāniem, kā arī lūdza skaidras norādes tālākai darbībai un sīkāku informāciju. M. Čakste atbildēja, ka viņiem pašiem neesot informācijas un viņi pārtiekot no cenzētām radioziņām. Ar laivu kurjeriem un rācijām tolaik ieguva tikai informāciju par evakuāciju. K. Upelnieks uzsvēra, ka Kureļa vienība nolēmusi pretoties civiliedzīvotāju evakuācijai no Kurzemes un, ja būs vajadzīgs, izrādīs bruņotu pretestību. M. Čakste un J. Breikšs paziņoja, ka viņi nevar sankcionēt tamlīdzīgus Kureļa štāba lēmumus pretoties vāciešiem, jo situācija ir neskaidra. Tika nolemts sūtīt M. Čaksti un J. Breikšu uz Zviedriju pēc palīdzības.

I. Dišlers atzīmēja, ka, nespēdams samierināties ar darbības apstikumu, K. Upelnieks ierosināja pasludināt Latvijas neatkarību Ventspilī, kur vāciešiem tobrīd nebija daudz karaspēka.¹⁶ M. Čakste atteicis, ka tas neesot reāli, jo vācieši atvilktu no frontes pāris pulku ar smagajiem ieročiem. Lai iegūtu politisku kapitālu, vajadzētu noturēties vismaz trīs nedēļas, jo igauņi savā t.s. vienas diennakts valstī 1944. gada septembrī esot veltīgi izlējuši asinis.¹⁷ LCP rīcībā arī nebija spēcīgu radiatoraitāju, kas spētu nogādāt pāri Baltijas jūrai informāciju par Latvijas valsts atjaunošanu. LCP tobrīd nesaskatīja reālas militāras palīdzības iespēju. Tā rēķinājās, ka Sarkanā armija drīzumā aplenkīs Kurzemi un vācieši pārstās izvest civiliedzīvotājus uz Vāciju, tāpēc pagaidām jāatturas no sacelšanās pret nacistiem.¹⁸

Atgriežoties no Ventspils, tika noturēta Kureļa vienības komandieru sapulce, kurā konkrētus lēmumus nepieņēma, jo tika saņemta informācija, ka padomju karaspēks Kurzemes dienvidos izlauzies pie jūras, tādēļ nebija vajadzības nekavējoties pieņemt lēmumu par pretošanos nacistiem.¹⁹

2. att. Jānis Kurelis

15. oktobrī I. Dišlers atkal ieradās Ventspilī pie M. Čakstes, kurš grasījās izbraukt uz Zviedriju un no turienes solīja izsūtīt konkrētus norādījumus. Tā kā nekādas direktīvas no LCP Kureļa vienība nesaņēma, tad 16. oktobrī tā pati izstrādāja divus bruņotas sacelšanās plānus.

1. Gadījumā, ja notiktu nacistu karaspēka ātra evakuācija no Kurzemes, Kureļa bruņotajiem spēkiem jāevakuējas uz Zviedriju. Šim nolūkam jāsagrābj placdarms jūras krastā starp Ventspili un Liepāju un jānotur tas kā pret nacistiem, tā arī pret Padomju armiju, lai dotu iespēju pilnībā evakuēties. Lai veiktu šo operāciju, Kureļa vienībai spēku bija pārāk maz, tāpēc tika nolemts saistīties ar Latviešu leģiona regulārajām daļām un operāciju veikt kopīgi.

2. Ja neizdotos iegūt placdarmu, bija paredzēts sadalīties mazās grupiņās, slēpties mežā un gaidīt izdevīgu brīdi, kad sacelties pret padomju varu.²⁰

Kureļa uzdevumā I. Dišlers kopā ar seržantu V. Pāvulānu un Kureļa štāba leitnantu Robertu Nikolaju Rubeni (1917–1944), kurš vēlāk vienīgais ar savu vienību pretojās F. Jekelna vadītajiem SS un SD vīriem, nodibināja sakarus ar Dundagā dislocētā Latviešu leģiona 19. SS divīzijas rezerves pulka komandieri majoru Rubeni. Pēdējais apsolīja vajadzības gadījumā palīdzēt aizstāvēties pret nacistiem un Sarkanu armiju.²¹ Major Rubenis nebija LCP loceklis, bet bija informēts par tās darbību. Grūti spriest, vai šim solījumam bija reāls pamats. Zinot leģiona vadības negatīvo nostāju pret kureliešu kustību, šķiet, ka solījums sniegt palīdzību bija tikai majora Rubeņa un vēl dažu virsnieku, nevis visa 19. SS divīzijas rezerves pulka komandējošā sastāva viedoklis. Latviešu leģiona augstākie virsnieki uzskatīja, ka Kureļa grupa veicina leģionāru dezertēšanu. Daudziem no viņiem bija augstprātīga un pat nicinoša attieksme pret kureliešiem.

Atceļā no Dundagas abi kurelieši Ventspilī informēja N. O. Alksnīti un O. Bileskalnu par panākto vienošanos ar majoru Rubeni un rakstiski iesniedza izstrādātos plānus. O. Bileskalns iegūto informāciju solīja nosūtīt LCP vadībai uz Zviedriju un par saņemto atbildi informēt kureliešus.

Atbilde no LCP vadības Zviedrijā bija šāda.

1. 25. oktobrī L. Siliņš ticis ar angļu izlūkdienesta *Secret Intelligence Service* (SIS) darbiniekiem Zviedrijā un saņēmis apstiprinājumu, ka Lielbritānija sniegs palīdzību LCP, ja aprīlī vai maijā angļu flote atradīsies Baltijas jūrā un tajā laikā Kurzemē vēl būs vācieši.

3. att. Kristaps Upelnieks

2. Zviedrijas valdība pēc diplomātiskām sarunām ar PSRS aizliegusi LCP nelegālo laivu satiksmi, bet turpmāk to nodrošinās angļu SIS.

3. Visi nākamās Latvijas valdības locekļi jau nogādāti Zviedrijā.

4. J. Kurelis līdz nākamās Latvijas valdības paziņošanai iecelts par kara ministru un Latvijas prezidentu.²²

Pēdējā punkta patiesīgumu, kas pirmajā mirklī šķiet apšaubāms, apstiprina LCP telegramma uz Latviju 1944. gada novembrī: "Angļu pārstāvji dod norādījumus turēt Kurzemi līdz tam laikam, kad angļu-amerikāņu flote ienāks Baltijas jūrā. Flotes ienākšanas laiku Baltijas jūrā nevar noteikt. Atkarībā no apstākļiem un jūsu rīcībā esošiem līdzekļiem izlemjiet, vai to var darīt, un rīkojieties. Ja vietējie apstākļi to pieļauj, jādeklarē Latvijas valsts suverenitātes atjaunošana. Ja uz vietas LCP nēsastāda pagaidu valdību, kas izdarītu deklarāciju, deklarāciju izdod bruņoto spēku virspavēlnieks ģen[erālis] K[urelis], kas pagaidām līdz pagaidu valdības sastādīšanai arī pārņem visu militāro un civilo varu. Pagaidu valdības sastāvu tādā gadījumā paziņos vēlāk."²³

Atbildi kurelieši saņēma mutiski, kad viņu štābā ieradās V. Jaunzeme. Abi kureliešu plāni netika atbalstīti, bet tos arī nenoliedza. Pēc Zviedrijā esošajām ziņām nacisti Kurzemē nenoturēšoties ilgāk par trijiem mēnešiem, turklāt viņu atkāpšanās brīdī Baltijas jūrā jāienāk angļu flotei, kas sniegs kureliešiem palīdzību evakuācijai uz Zviedriju. Kurelieši sapratuši, ka viņiem ir izdevīga vāciešu uzturēšanās Kurzemē vēl vismaz trīs četrus mēnešus.²⁴

V. Lasmane uzsvēra, ka 1944. gada 11. novembrī²⁵ viņa kopā ar pulkvedi Jēkabu Gustavu Albertu (1894–1952) atbrauca no Ventspils uz Annahiti, lai noskaidrotu apstākļus un piedāvātu Kureļa štābam evakuēties uz Zviedriju. Savukārt J. G. Albertu LCP cerēja iesaistīt kureliešu rindās, kur trūka profesionālu militāru speciālistu. Viņam vajadzēja palīdzēt pārvest kureliešus nelegālā stāvoklī un saglabāt viņu dzīvo spēku represijās līdz t.s. x stundai. Tieši tādu taktiku LCP piekopa arī pēc Otrā pasaules kara, kad noliedza bruņotu pretestību padomju varai un visas cerības saistīja ar Rietumvalstu palīdzību nākotnē, kad starptautiskā situācija Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošanai kļūs labvēlīga.

Pēdējais no LCP aktīvistiem ar kureliešiem tikās Arnolds Pēteris Aizsilnieks (1898–1982), kurš 1944. gada 13. novembra vakarā kopā ar Latvijas Universitātes docentu Kārli Zīvertu (1907–1961) ieradās Kureļa

4. att. Roberts Nikolajs Rubenis

vienības štābā Annahitē. K. Upelniekam vajadzēja F. Jekelnam iesniegt rakstiski savas prasības, kurš tās solījis nosūtīt tālāk augstākām nacistu varas iestādēm. K. Upelnieks tās uzrakstīja latviski un lūdza pārtulkot vāciski. Abi atbraucēji tik labi vāciski neprata, tāpēc paņēma dokumentu līdzī, apsolut sameklēt cilvēku, kurš to varētu pārtulkot, un Kureļa štābu atstāja tikai 14. novembrī agri no rīta.²⁶

Kurelieši neko nepaspēja realizēt, jo 1944. gada 14. novembrī tika sagrauti. Kureļa štābs nebija sagatavots atklātai cīņai ar vāciešiem, tāpēc pārspēka dēļ padevās bez pretošanās, lai gan par nacistu nodomiem tam informācijas netrūka. To apliecina 4. un 7. novembra ieraksti Kureļa grupas dienasgrāmatā, kas liecina, ka kurelieši no dažādiem avotiem tikuši brīdināti par gaidāmo ielenkšanu, atbruņošanu, izformēšanu un likvidēšanu.²⁷ Izņēmums bija Rubeņa bataljons, kas varonīgi cīnījās pret F. Jekelna vadītajām SS un SD daļām līdz 1944. gada decembra vidum.

Baidoties no latviešu leģionāru reakcijas, nacisti kureliešus oficiāli apvainoja sadarbībā ar padomju izveidoto partizānu organizāciju Sarkanā bulta. Vēl skarbākus vārdus, attaisnojot nacistu rīcību, izsacīja daži pret kureliešiem noskaņotie latviešu emigrantu autori: "Bet no augstākās vācu vadības puses nevarēja prasīt, lai tā katrā atsevišķā gadījumā atšķir, vai lieta grozās ap patriotisma pārņemtiem kureliešiem, "Sarkanās bultas" avantūristiem vai arī atsevišķām klaidoņu un dezertieru bandām."²⁸

Šiem vārdiem grūti ko piebilst, tāpēc tie lai paliek uz rakstītāja sirdsapziņas.

Kureliešu sagraves brīdī P. Klibiķis un I. Dišlers neatradās štābā un tādējādi izglābās no aresta. P. Klibiķis bija Ventspilī, kur viņam vajadzēja saņemt jaunāko informāciju no Zviedrijas. I. Dišlers Ventspilī ieradās 17. novembrī un nodeva rakstisku informāciju V. Jaunzemei un O. Bileskalnam par kureliešu iznīcināšanu.²⁹

V. Lasmane atceras: "Kad pienāca 14. novembris, mēs stāvējām mūsu kantorī pie loga, raudzīdamies, kā kurelieši soļoja pa Ventspils ielu, vāciešu apsargāti. Viņi gāja bez ieročiem, nolaistām galvām, un uz ietnēm stāvošie ļaudis pacēla cepures atvadām. Viņus – 454 skaitā – transportēja uz Vāciju, daudzus uz viņpasauli."³⁰

Vai kurelieši pildīja nacistu pavēles un rīkojumus? Daļēji – jā, jo viņiem nācās meklēt kompromisu, lai realizētu savus mērķus un ieceres. Tomēr, ja kurelieši būtu akli pildījuši nacistu rīkojumus un pakāpeniski

neizietu no nacistu pakļautības, tad viņus neiznīcinātu. K. Upelnieka liktenīgā cerība uz Rietumvalstu palīdzību tobrīd bija nepamatota. Kureliešu štābs 1944. gada rudenī atradās samērā izolētā stāvoklī, bet cerības uz ASV un Lielbritānijas palīdzību kara noslēguma posmā loloja arī tās labi informētās latviešu aprindas, kā, piemēram, Roberts Osis (1900–1973) u.c., kas bija cieši saistītas ar nacistiskajiem okupantiem.

Jau pēc kureliešu štāba darbinieku sodīšanas ar nāvi F. Jekelns savā 21. novembra ziņojumā rakstīja: "Liepājas ostā vervē Kureļa aģenti, izplatot ziņas – Kurelis saņēmis zināmas garantijas no Anglijas. Bez tam Kurelis uzturot ar bijušo latviešu valsts vīru

Sējas – sūtnis Zviedrijā,

Zariņa – sūtnis Londonā,

Bilmaņa – sūtnis ASV

starptautību sakarus caur Zviedriju ar rietumvalstīm."³¹

Šeit gan ieviesusies kļūda, jo V. Salnā vietā ierakstīts LCP loceklis K. L. Sēja, kurš tajā laikā jau atradās nacistu apcietinājumā. Arī vācu armijas grupas Ziemeļi dienasgrāmatā izlūkošanas daļas priekšnieks fon Gersdorfs, pamatojoties uz F. Jekelna ziņojumu, izdarījis šādu ierakstu par ģenerāli J. Kureli: "Viņa [t.i., Kureļa] štāba kungi, kā tas nepārprotami ir pierādīts, ir uzturējuši slepenus sakarus ar Zviedriju un Angliju, vakar ar karatiesas spriedumu ir nošauti."³²

Abi dokumenti atklāj galveno iemeslu, kāpēc 1944. gada 20. novembrī Liepājā ar nāvi sodīja Kureļa štāba virsniekus, un tā ir sadarbības meklēšana ar nacistiskās Vācijas ienaidnieku Lielbritāniju un formāli neitrālo Zviedriju, kas šajā Otrā pasaules kara posmā bija mainījusi savu orientāciju Rietumu sabiedroto virzienā. Sakarus ar šīm valstīm kurelieši varēja uzturēt tikai ar LCP palīdzību. Visā kureliešu pratināšanas un tiesāšanas laikā nacistus pamatā interesēja tikai organizācijas sakari ar Latvijas sūtņiem ārvalstīs.

LCP panāca, ka kureliešu iznīcināšana nepalika nepamanīta Rietumos. Angļu laikraksts "The Times" par kureliešu traģēdiju publicēja sava Stokholmas speciālkorespondenta rakstu, kurš informāciju ieguva no LCP pārstāvjiem Zviedrijā.³³

Starp LCP un kureliešiem nebija subordinācijas. Lai gan J. Kurelis un K. Upelnieks bija LCP locekļi un vadīja tās militāro komisiju, Kureļa grupu pilnībā nevar uzskatīt par LCP rīcībā esošu bruņotu spēku, bet vienlaikus nevar arī noliegt ciešo sadarbību, kas vistiešāk izpaudās

5. att. Olga Veronika Taube un Valentine Jaunzeme

sakaru uzturēšanā ar Zviedriju. Apstākļos, kad visa LCP vadība bija atstājusi Kurzemi un pārcēlusies uz Zviedriju, K. Upelnieks bieži vien bija spiests rīkoties patstāvīgi, sevišķi jau 1944. gada novembrī, kad no LCP vadības Zviedrijā tika saņemti visai nekonkrēti norādījumi turpmākai darbībai. Ņemot vērā darbības specifiku, bez J. Kureļa un K. Upelnieka vienībā bija virsnieki, kuriem par nelegālu pagrīdes organizāciju – LCP – bija visai neskaidrs priekšstats. Arī paša K. Upelnieka nākotnes plāni ne vienmēr ir izprotami, jo grūti restaurēt notikumus, kas nav dokumentēti.

Pēc Kureļa organizācija sagraušanas līdz nacistiskās Vācijas kapitulācijai plašāka antinacistiska pretošanās kustība, izņemot komunistisko, Kurzemes katlā vairs nepastāvēja. Nacistiskā propaganda sašķēla latviešu sabiedrības politiski aktīvo daļu, tādējādi izslēdzot pretošanos. Savukārt uz komunistisko pretošanās kustību tā neatstāja nekādu iespaidu. Ievērojams skaits latviešu vēlāk emigrācijā savu bezdarbību un nepretošanos nacistiskajam okupācijas režīmam attaisnoja ar uzbrukumiem presē kureliešiem, tādējādi turpinot nacistiskās domāšanas stereotipu atražošanu.

Padomju represīvo orgānu arestētie kurelieši

Ģenerāļa Kureļa grupas dalībniekus represēja ne tikai nacistiskais, bet arī padomju režīms, kas izrēķināšanos ar Vidzemē palikušajiem kureliešiem uzsāka jau pēc Skrīveru un tās apkārtnes ieņemšanas, bet Kurzemē – pēc nacistiskās Vācijas kapitulācijas 1945. gada 8. maijā.

Padomju represīvo orgānu arestēto kureliešu liktenis vēstures literatūrā faktiski palicis nepētīts, izņemot dažus J. Dzintara rakstus,³⁴ arī par viņu skaitu ir dažādas versijas. Autora mērķis ir pēc iespējas precīzāk noskaidrot patieso cilvēku skaitu, kurus padomju varas iestādes represēja par piederību minētajai grupai. Laika posmā no 1944. līdz 1965. gadam, kad cilvēkus arestēja par piederību Kureļa grupai, notika pārmaiņas PSRS valsts drošības orgānu struktūrā un pakļautībā: pastāvēja Valsts drošības tautas komisariāts, Valsts drošības ministrija, Iekšlietu ministrija un, visbeidzot, Valsts drošības komiteja.³⁵ Darbā šīs organizācijas apzīmētas ar vienu nosaukumu – padomju represīvie orgāni.

Analizējot bijušā Valsts drošības komitejas (VDK) arhīva krimināllietas, jāsecina – visiem arestētajiem kureliešiem apsūdzības formulējumā nebija norādīts, ka viņi bijuši Kureļa grupas sastāvā. Viņus apsūdzēja kā aizsargus, diversantu un teroristu grupas dalībniekus, tika minētas vēl citas apsūdzības. Gandrīz katrā Kureļa grupas dalībnieka krimināllietā ir atrodama informācija par citiem kureliešiem.³⁶ Arestēto darbība Kureļa grupā bieži nav minēta pat apsūdzības slēdzienā, bet tikai izmeklēšanas protokolos, tāpēc nevar apgalvot, ka šīs grāmatas 2. pielikumā ir iekļauti pilnīgi visi padomju represīvo orgānu arestētie Kureļa grupas dalībnieki. Domājams, ka noskaidrotais skaitlis – 314 cilvēku – tuvu atbilst patiesajam padomju represīvo orgānu arestēto kureliešu skaitam. Noteikt absolūti precīzu skaitli nav iespējams arī tādēļ, ka atsevišķiem arestētajiem izmeklēšanas gaitā izdevās noslēpt savu darbību Kureļa grupā.

Vai padomju izmeklētāju uztverē piederība Kureļa grupai skaitījās nopietns noziegums? Uz šo jautājumu nevar sniegt viennozīmīgu atbildi. Atkarībā no tā, vai arestētajam bez piederības Kureļa grupai tika inkriminētas arī citas apsūdzības, atkarībā no laika posma, kad tika izdarīts arests, kā arī no paša izmeklētāja kurelieši tika dažādi pratināti par darbību grupā. Vieniem darbība Kureļa grupā aizņēma visus pratināšanas protokolus, citiem – tā pieminēta tikai epizodiski. No absurdajiem padomju tiesu spriedumiem nav izprotams, kāpēc daļu arestēto, kas tika apsūdzēti tikai par piederību Kureļa grupai, tiesa attaisnoja vai arī viņu lietas pārtrauca jau izmeklēšanas gaitā, bet citus notiesāja, turklāt arī soda mēri bija visai atšķirīgi – no diviem līdz 15 gadiem.³⁷ Nav pareizs arī pieņēmus, ka mazāku sodu saņēma tie, kuri pēc kara sadarbojās ar padomju valsts drošības orgāniem. Ja kurelietis pildīja represīvajiem orgāniem dotās saistības, tad vispār netika arestēts, bet saistību nepildīšanas gadījumā saņēma bargu sodu – nevis trīs vai piecus, bet gan desmit un vairāk gadu ieslodzījumā.

Piespriestie sodi kureliešiem bija ļoti dažādi, bet tos nav nozīmes sīkāk izdalīt, jo viņus bieži vienlaikus tiesāja arī par citām izvirzītām apsūdzībām. Vienīgi jāpiebilst, ka apsūdzībā par piederību Kureļa grupai nāves sods tika piespriests 13 (izpildīts septiņiem), pirmstiesas apcietinājumā mira 12 (Rīgā septiņi, Permas apgabala Široklagā trīs, Krasnojarskas novada Kanskā divi), izmeklēšanas gaitā tika atbrīvoti desmit, bet tiesā attaisnoti septiņi cilvēki.

Padomju represīvo orgānu izmeklētāju viedokli par Kureļa grupu vislabāk atspoguļo apsūdzības slēdzieni:

"[...] Visaktīvākais aizsargu formējums ir ģenerāļa Kureļa bandītiskais štābs.

Noskaidrots, ka ģenerāļa Kureļa vadītais Rīgas aizsargu štābs vācu izlūkdieneņa uzdevumā 1944. gada augustā un septembrī deva norādījumu visām savām apakšvienībām, kā arī apriņķu un pagastu aizsargu organizācijām pāriet nelegālā stāvoklī graujoša darba veikšanai Sarkanās armijas aizmugurē.

Šajā nolūkā uz vietām iepriekš tika rīkoti vadītāju saieti, bet pēc tam arī visu apriņķu un pagastu aizsargu organizāciju locekļu saieti. Daudzos apriņķos un pagastos šie saieti notika ģenerāļa Kureļa štāba pārstāvju Upelnieka, Dišlera, Linkoviča vadībā, kuri nolasīja Kureļa pavēli.

Vienā no šīs pavēles punktiem tika norādīts:

"Darbs organizējams tā, lai Sarkanās armijas aizmugurē aizsargi šautu no katra stūra, no katra krūma, nedodot nevienam mieru ne dienu, ne nakti."

Pēc noturētajiem kotrrevolucionārajiem saietiem klātesošie iestājās ģenerāļa Kureļa diversantu teroristiskajās bandās un sadalījās divās – pamata un rezerves – grupās.

Pamata grupā ietilpa 1901. gadā dzimušie un jaunāki aizsargi, bet rezerves – vecāku gadagājumu aizsargi.

Pamata grupas aizsargi tika nosūtīti uz militārajām apmācībām no metnēs un uz SS bataljoniem, lai apgūtu cīņas taktiku Sarkanās armijas aizmugurē.

Pagastos palikušie rezerves grupu aizsargi tika apgādāti ar ieročiem no ģenerāļa Kureļa Rīgas štāba bāzēm, bet daļa ieroču aizsargu apbruņošanai un vēlākai izmantošanai sacelšanās nolūkos bāzējās nelegālās noliktavās.

Izmeklēšana arī noskaidrojusi, ka no ģenerāļa Kureļa grupas bandu dalībniekiem tika atlasīti aizsargi un nosūtīti uz skolām, kas sagatavoja diversantu teroristisko grupu vadītājus darbībai Sarkanās armijas aizmugurē, turklāt šo vadītāju uzdevums bija pēc skolas beigšanas ierasties pagastos un komplektēt bandītu grupas no pagastos dzīvojošajiem aizsargiem.

Bez tam no Kureļa bandītu grupas dalībniekiem tika komplektētas speciālas vācu izlūkdieneņa diversantu teroristiskās skolas, kurās aizsargi gatavojās graujošai darbībai Sarkanās armijas aizmugurē..³⁸

Pēc vācu armijas atkāpšanās no Vidzemes Rīgas apriņķī palikušie Kureļa grupas dalībnieki nespēja nopietni pretoties Sarkanajai armijai, absolūtais vairākums to pat necentās darīt. Viņi pamatā tika arestēti vēl kara laikā 1944. gada beigās un 1945. gada sākumā.

Kamēr Kureļa grupa atradās Vidzemē, brīvprātīgo bija salīdzinoši maz. Pamatā tie bija vācu armijas dezertieri, izņemot no Salaspils noņemnes izbēgušo Ignatu Armani.³⁹ Līdz iestāšanās brīdim Kureļa grupā viņi dzīvoja nelegāli un bieži vien atradās bezizejas stāvoklī.

Pamatmotīvi, kāpēc cilvēki iestājās Kureļa grupā, bija šādi: uzturoties šajā vienībā, nebija jābaidās no vācu žandarmērijas par dezertēšanu no vācu armijas⁴⁰ un soda par izvairīšanos dienēt vācu armijā.⁴¹ Retāk iestāšanās iemesls bija baumas, ka vācieši kureļiešus Rīgas apriņķī neizvedīs no piefrontes joslas un viņi varēs palikt savās mājās,⁴² savukārt Kurzemē bēgļiem no Vidzemes ziemā pie saimniekiem nebija darba.⁴³

Rīgas apriņķa policijas 3. iecirknī ietilpa Taurupes, Zaubes, Kastrānes, Ķeipenes, Lauberes, Madlienas, Meņģeles, Plāteres un Suntažu pagasts, bet 4. iecirknī – Pļaviņu pilsēta, Aizkraukles, Bebru, Jumpravas, Kokneses, Krapes, Lēdmanes, Lielvārdes, Birzgales, Skrīveru, Pļaviņu un Viskaļu pagasts.⁴⁴ 3. iecirkņa kanceleja atradās Ķeipenes pagasta Viļņos, bet 4. iecirkņa kanceleja – Skrīveros.⁴⁵ Līdz 1926. gadam dzimušos vīriešus, kuri dzīvoja Rīgas apriņķa 3. un 4. policijas iecirkņa teritorijā, ar pavēsti, retāk – ar ziņneša starpniecību izsauca uz sava pagasta valdi un no turienes aizveda vai nu uz Skrīveriem, vai arī uzreiz uz Kureļa štābu Skrīveru pagasta Robežos. Tā, piemēram, pavēste, kas tika izsūtīta Skrīveru pagasta iedzīvotājam Pēterim Albertam Voldemāram Dzelzkalējam, skanēja šādi:

“Uzaicinājums.

Pēterim Dzelzkalējam

Daugaviešos

Lai Latvija būtu un pastāvētu, tagad ir tikai viens noteikums: cīņa un visu spēku iesaistīšana aizsardzības darbā. Tādēļ visu ieročus nest spējīgo vīriešu pienākums saistīties Latviešu SS leģionā vai aizsargu organizācijā kopējai cīņai pret austrumu ienaidnieku.

Aizsargi arvien bijuši tie, kas blakus savam ikdienas darbam ir ziedojuši sevi iekšējās aizsardzības darbam un darbos pierādījuši tautas mīlestību un uzupurēšanos.

Jūsu vārds līdz šim nav atrasts aizsargu sarakstos, tādēļ uzaicinu Jūs ierasties ceturtdien, š.g. 17. augustā, plkst. 8 – Skrīveru pagasta Robežos pie Rīgas aizsargu pulka atsevišķās grupas komandiera un iestāties aizsargu organizācijā.

Ar iestāšanos aizsargos Jūs pierādīsiet, ka esat īsts Latvijas dēls, kas grūtā brīdī gatavs ziedot spēkus savas tautas sargāšanai.

Nepietiekšanās gadījumā Jūs uzskatīsiet par tādu, kam nerūp tauta un dzimtene un ko līdzcīnītāji apzīmē ar vārdu "dezertieris".

Pamats: Rīgas aizsargu pulka atsev[išķās] grupas komandiera š.g. 6. augusta raksts.

Skrīveros

J. Liepa /paraksts/

1944. g. 15. augustā.

Skrīveru pagasta vecākais"⁴⁶

Jāpiebilst, ka šāds uzsaukums, tikai nosūtīts citai personai, publicēts grāmatā "Ēnas purvā".⁴⁷

Arī pavēstei, ko saņēma Kārlis Jakobsons, bija līdzīgs saturs:

"Aicinājums.

God. Kārlim Jakobsonam, dzīv. Bebru pagasta Jaunozolos

Tēvija briesmās! Boļševiki svēto Latvijas zemi mīda, posta, dedzina, mūsu tautu apkauj, mēs, latvieši, pazīstam šo ienaidnieku. Katra godīga savas tautas dēla pienākums ir cīnīties. Vienīgā legālā iespēja organizēt latviešu spēkus cīņai ar ienaidnieku ir iesaistīties latviešu SS leģionā vai aizsargu organizācijā.

Šinī sakarībā Rīgas aizsargu pulka atsevišķās grupas komandieris ģenerālis Kurelis uzdevis nekavējoties iesaistīt aizsargu organizācijā visus ieročus nest spējīgos vīriešus, kas dzimuši 1884. gadā, un jaunākus.

Pamatojoties uz teikto, uzaicinu Jūs ierasties š.g. 10. augustā plkst. 8-os pie pagasta nama aizsargu nodaļas priekšnieka rīcībā.

Laikā no 1884. gada līdz 1900. gadam dzimušos saformēs pagasta aizsargu nodaļā, kas paliks uz vietas sava pagasta un tuvākās apkārtnes aizsardzībai, bet 1901. gadā dzimušos un jaunākos nozīmētās vietās saformēs cīņai vienībās.

Aizrādu, ka šī aicinājuma nepildīšanas gadījumā Jūs tiksiet uzskatīts par dezertieri – dzimtenes nodevēju.

Bebros 1944. g. 7. augustā.

Pagasta vecākais /paraksts/

Aizsargu nodaļas priekšnieks /paraksts/"⁴⁸

Šīs pavēstes mainīja daudzu gados vecāku Rīgas apriņķī dzīvojošu vīriešu likteni. Ja nebūtu šī iesaukuma Aizsargu organizācijā, pēc Sarkanās armijas ienākšanas viņi noteikti netiktu arestēti, jo piederība Kureļa grupai bija šo cilvēku vienīgais "noziegums", lai gan daudzi no viņiem reāli neko tajā nebija darījuši. Savukārt Kurzemē Kureļa grupa papildinājās tikai ar brīvprātīgajiem.

Rīgas apriņķī daudzi Kureļa grupas dalībnieki, tuvojoties frontes līnijai, dezertēja. Dezertēšana visbiežāk notika Skrīveros 1944. gada septembra vidū, kad vienību grasījās pārcelt uz Kurzemi un klīda baumas, ka to varētu nosūtīt uz frontes iecirkni starp Lielvārdi un Pļaviņām, vai arī evakuācijas sākumposmā pa ceļam no Skrīveriem līdz Rīgai. Daži pēc kara arestētie kurelieši bija dezertējuši no grupas arī Kurzemē. Kopumā no grupas bija dezertējuši 54 padomju arestētie kurelieši – 50 Vidzemē un četri Kurzemē. Tomēr Kureļa grupas dezertieri no padomju izmeklētāju viedokļa savu vainu tādējādi nebija mīkstinājuši un tāpat tika apsūdzēti par to, ka viņi esot palikuši Sarkanās armijas aizmugurē, lai veiktu terora aktus un diversijas.

Ja kurelieši bija dezertējuši ar ieroci – visbiežāk franču ražojuma šauteni –, vairākums to nodeva vietējā pagasta izpildkomitejā vai arī Sarkanās armijas karavīriem. Tikai atsevišķi arestētie kurelieši nebija atdevuši ieroci padomju varas iestādēm. Zigurdam Dreimanim šauteni atņēma milicija,⁴⁹ Pēterim Strazdiņam – sarkanarmieši,⁵⁰ bet Jānim Lapsam⁵¹ un Voldemāram Bukam⁵² ieroci un munīciju konfiscēja aresta brīdī. Savukārt Grigorijus Jakovļevs,⁵³ Roberts Millersons⁵⁴ un Artūrs Bānītis⁵⁵ apgalvoja, ka dezertējot šauteni aizsvieduši. Bija arī atsevišķi gadījumi, kad Kureļa grupas dalībniekiem, piemēram, Kārlim Jakobsonam,⁵⁶ Jānim Kušķim,⁵⁷ Jānim Bičevskim,⁵⁸ Kārlim Sudrabam⁵⁹ un Jānim Brudzinskim,⁶⁰ ieročus atkāpšanās laikā atņēma vācu armijas karavīri. Tikai viens vienīgs kurelietis – Arvīds Krasts – aizturēšanas brīdī ar ieroci pretojās sarkanarmiešiem.⁶¹

Daži kurelieši – Jānis Viksna,⁶² Arturs Sniedze,⁶³ Jānis Briģis⁶⁴ u.c. – pēc Sarkanās armijas ienākšanas pārgāja dzīvot nelegāli, bet lielākā daļa nekur neslēpās, jo viņi nedomāja, ka būtu izdarījuši noziegumu pret vienu vai otru okupācijas režīmu. Tā tas tiešām arī bija. Vecākā gadagājuma vīri, kuri bija dzimuši pirms 1901. gada, turpināja dzīvot savās mājās, bet tik un tā tika arestēti.

Padomju aizmugurē reāli darbojās tikai Jāņa Vēziša⁶⁵ Skrīveru pagastā un Kārļa Jēkabsona⁶⁶ Madlienas pagastā vadītā grupa, kas bija

nelielas un jau 1944. gada nogalē tika sagrautas. Nerealizējās arī štāba dotie solījumi par vācu lidmašīnām, kas apgādāšot padomju aizmugurē palikušās kureliešu grupas.⁶⁷ Padomju izmeklētāji bieži vien pārspilēja nacionālās pretošanās kustības apmērus un panākumus, lai tādējādi izceltu savu lomu tās sagraušanā, bet attiecībā par Kureļa grupas dalībniekiem jāteic, ka krimināllietās gandrīz nekas nav minēts par Vidzemē palikušo kureliešu pret darbību Sarkanajai armijai.

Padomju izmeklētājus galvenokārt interesēja vācu izlūkdienesta skolās Rīgā un Rīgas apriņķa Ikšķiles pagastā apmācīto Kureļa grupas dalībnieku darbība, kā arī Sarkanās armijas aizmugurē palikušo Kureļa grupas dalībnieku vārdi, atstātās ieroču slēptuves Rīgas apriņķa Bebru pagasta Kalnāju mājās,⁶⁸ Skrīveru pagasta Akmentiņu māju apkārtnē,⁶⁹ Kastrānes pagastā⁷⁰ u.c.

Padomju represīvo orgānu arestēto kureliešu krimināllietās daļēji var atrast atbildi uz jautājumu, cik Kureļa grupas dalībnieku palika Sarkanās armijas aizmugurē 1944. gada septembrī. J. Dzintars norāda, ka no paredzētajiem 120 kureliešiem aiz frontes līnijas padomju aizmugurē palika 40 vīru,⁷¹ bet pārējie aizbēga līdz vācu armijai uz Kurzemi. Vēlāk šis skaitlis tika precizēts – 44 vīri.⁷² R. Bangerska atmiņās minēts, ka pēc Kureļa grupas atkāpšanās no Skrīveriem Sarkanās armijas aizmugurē atstāts 150 cilvēku.⁷³ H. Biezais grāmatā "Kurelieši", ko pamatoti uzskata par vispilnīgāko pētījumu par Kureļa grupu, arī piekrīt šim skaitlim – 150 cilvēku –, ko devis pats ģenerālis J. Kurelis.⁷⁴ Vidzemē tika arestēti vismaz 214 Kureļa grupas dalībnieki, kas nebija atkāpušies kopā ar vācu armiju uz Kurzemi, bet nav iespējams konstatēt, kurš no viņiem tika atstāts Sarkanās armijas aizmugurē diversiju veikšanai un kurš palika dzīvot savā pagastā, jo nevēlējās doties bēgļu gaitās. Padomju represīvo orgānu apsūdzībās gandrīz visi viņi bez piederības Kureļa grupai tika apvainoti arī par to, ka gatavojušies veikt terora aktus padomju aizmugurē.

Visvairāk arestēto bija dienējuši kādā no trim strēlnieku rotām, Rubeņa bataljonā un teritoriālajās grupās pagastos, kur arī salīdzinoši bija daudz vairāk cilvēku nekā citās vienībās.

Arestēto cilvēku skaits no Kureļa grupas apakšvienībām bija šāds:

štābs – 4;

1. rota – 18;

2. rota – 46;

- 3. rota – 21;
- ložmetējnieku rota – 6;
- velosipēdistu vads – 3;
- saimniecības komanda – 16;
- leitnanta Rubeņa atsevišķais bataljons – 31;
- teritoriālās grupas pagastos – 102.

Citiem arestētajiem izmeklētāji pratināšanā nelika nosaukt savu vienību. Apcietināto vidū bija arī vairāki radisti, sakarnieki, sanitāri un karavīri no dažādām Kureļa grupas apakšvienībām, kas no jauna radās Kurzemē un bija izkaisītas dažādās vietās, galvenokārt Ventspils apriņķī – Puzes,⁷⁵ Ēdoles,⁷⁶ Usmas⁷⁷ un Zlēku pagastā,⁷⁸ Piltenes pagasta Rapatu ciemā,⁷⁹ Dundagas pagasta Vados,⁸⁰ kā arī Talsu apriņķa Spāres pagastā,⁸¹ Kuldīgas apriņķa Kuldīgas pagastā,⁸² Tukuma apriņķa Vānes pagastā⁸³ u.c.

Arestēto kureliešu liecībās vairākkārt minēts, ka Skrīveros bijusi arī marša rota, kas sastāvējusi tikai no leģiona dezertieriem.⁸⁴ Kureļa štāba virsnieks I. Dišlers 1945. gada 5. jūnijā sastādītajā⁸⁵ un 1986. gada 30. jūnijā papildinātajā⁸⁶ 5. Rīgas aizsargu pulka ģenerāļa Kureļa atsevišķās grupas organizācijas shēmā par 1944. gadā septembri tādu rotu nenorāda.

Kureļa grupas augstākās militārpersonas, kuras nonāca padomju apcietinājumā, bija Kureļa štāba virsnieks Kristaps Tolens, Kureļa štāba sakaru virsnieks mācību vada un velosipēdistu rotas komandieris I. Dišlers un atsevišķā bataljona, kas dislocējās Ēdoles pagastā, komandieris virsleitnants Vilis Strautnieks.

K. Tolens 1944. gada 14. novembrī Kureļa štāba arestēšanas brīdī nejauši neatradās štāba telpās⁸⁷ un tādējādi izglābās no drošas nāves, jo gandrīz visus Kureļa štāba virsniekus nacisti vēlāk Liepājā nošāva.

Padomju represīvo orgānu arestētie Kureļa grupas radisti bija Latvijas Centrālās padomes dalībnieki Rihards Zande⁸⁸ un Pēteris Klibiķis,⁸⁹ kā arī Kurts Aleksandrs Grīnups,⁹⁰ Aleksandrs Akmentiņš⁹¹ un Jānis Veisbergs.⁹² Tiesa, pēdējie divi raidīšanu neveica.

Bijušais VEF tehniskās daļas direktora vietnieks A. Akmentiņš 1944. gada oktobra vidū ieradās no Rīgas Talsos un, tā kā viņam nebija personas dokumentu, griezās Kureļa štābā Strazdē. A. Akmentiņu pieņēma K. Upelnieks, kurš viņu savervēja par Kureļa grupas radistu, izsniedza divas padomju ražojuma rācijas "Sever" un piedāvāja slēpties Ventspils apriņķa Ugāles pagastā. Turklāt pēc K. Upelnieka norādījuma

ar rācijām nedrīkstēja strādāt, pat nedrīkstēja izmēģināt, kā tās darbojas. A. Akmentiņš dzīvoja Ugāles pagasta Upītes mājās līdz 1944. gada novembra sākumam, kad divi vācu karavīri ieraudzīja mājās rācijas detaļas, aizturēja A. Akmentiņu un nosūtīja viņu uz Kureļa štābu. Kopā ar Kureļa štābu viņš tika arestēts un piecas dienas nosēdēja Talsu cietumā, bet pēc tam ar *SS Jagdverband Ostland* operatīvā štāba priekšnieka Borisa Jankava starpniecību tika atbrīvots.⁹³

J. Veisbergs ar A. Akmentiņa starpniecību iestājās Kureļa grupā 1944. gada novembra sākumā. Viņš saņēma uzdevumu salabot radioaparāturu, kas atradās A. Akmentiņa dzīvoklī Talsos. Otrajā dienā pēc J. Veisberga iestāšanās Kureļa grupā viņš kopā ar A. Akmentiņu Talsos paņēma divus bojātus "Sever" tipa radiostacijas komplektus un aizveda tos uz Ugāles pagasta Ukleitu mājām, kur J. Veisbergs tos saremontēja un sagatavoja darbam. J. Veisbergs dežurēja pie radiostacijas un gaidīja pavēli nodibināt radiosakarus ar citām Kureļa grupām, kas atradās tālāk no štāba. 12. novembrī J. Veisbergu arestēja un nosūtīja uz Talsu cietumu, kur viņš atradās astoņas dienas. J. Veisbergu trīs reizes pratināja par Kureļa grupas uzdevumiem un galvenokārt interesējās, ar ko kurelieši uzturējuši radiosakarus. Pirmajā pratināšanas reizē piedalījās arī B. Jankavs, kurš piedāvāja J. Veisbergam braukt par pasniedzēju uz radistu skolu Vācijā, bet viņš atteicās. Pēc trešās pratināšanas reizes J. Veisbergu atbrīvoja.⁹⁴

Vairākos gadījumos arestēšanas iemesls bija dažas Kureļa grupā pavadītas dienas, dažreiz pat stundas. Piemēram, Vladimirs Vilipsons par vienu Kureļa grupā pavadītu nakti vairāk nekā gadu un divus mēnešus atradās apcietinājumā.⁹⁵ V. Vilipsons pēc kuņģa čūlas operācijas Skrīveros ieradās 25. augustā ap pulksten 22. Otrajā rītā viņš uzrādīja ārsta zīmi, un J. Kurelis viņu slimības dēļ atbrīvoja no dienesta. Ap pulksten 10–11 V. Vilipsons aizbrauca mājās.⁹⁶ Jānis Ābele Kureļa grupā atradās divas dienas.⁹⁷ 1944. gada 9. novembrī Ventspils apriņķa Puzes pagastā viņš iestājās Kureļa grupā un štābā saņēma apliecību. Pēc divām dienām J. Ābele dabūja atvaļinājumu uz sešām dienām, lai atvestu ģimeni tuvāk štābam, bet Kureļa grupā neatgriezās un palika dzīvot pie ģimenes Talsu apriņķa Stendes pagastā.⁹⁸

Vairākus cilvēkus no Kureļa grupas atbrīvoja, jo saimnieciskajā darbā viņi bija neaizvietojami meistari. Tādi bija kuļmašīnas mašīnisti Jānis Viksna,⁹⁹ Arvīds Briedis,¹⁰⁰ Roberts Auziņš¹⁰¹ un Pāvels Kļaviņš, kurš

Kureļa grupā pabija tikai dažas stundas,¹⁰² dzelzceļa darbinieks Alfrēds Matisons,¹⁰³ kurpnieks Pēteris Voldemārs Eglītis¹⁰⁴ u.c. Darbojoties saimniecības komandā, Jānim Ģeģerim¹⁰⁵ nebija nekā kopēja ar Kureļa grupu kā vien Robežu īpašnieka Kristapa Granta mājas remontēšana. Savukārt Jānis Lipše, kamēr atradās Kureļa grupā, visu laiku Skrīveru pagastā kādam vācu armijas pulkvedim mūrēja krāsni.¹⁰⁶ Neskatoties uz to, visi minētie cilvēki tika arestēti.

Arestēto vidū bija arī piecas Kureļa grupā strādājošas sievietes. Marija Lure bija kalpone Robežu mājās, kur bija apmeties Kureļa štābs, un apkalpoja pie galda štāba virsniekus.¹⁰⁷ Albertīna Dovnaroviča-Avota strādāja Rubeņa bataljona virtuvē,¹⁰⁸ bet Veronika Fjodorova bija šī bataljona medmāsa.¹⁰⁹ Dzidra Biruta Liepiņa strādāja par štāba kancelejas darbinieci,¹¹⁰ Lidija Āriņa bija tulkis un mašīnrakstītāja,¹¹¹ bet, ko Kureļa grupā darīja Anna Veidemane, izmeklēšanas protokoli neatklāj.¹¹² Tiesa, bez darbības Kureļa grupā viņām visām tika izvirzītas vēl citas apsūdzības.

Kurzemes katlā, ko Hitleris savās pavēlēs dēvēja par Kurzemes cietoksni, palikušos kureliešus padomju varas orgāni represēja pēc nacistiskās Vācijas kapitulācijas, turklāt vairākus pēc tam, kad viņi jau bija atradušies ieslodzījumā dažādos vācu cietumos Kurzemē vai koncentrācijas nometnēs Polijā. Tādējādi šos kureliešus apcietināja un tiesāja abi totalitārie režīmi. Nacistu un pēc tam padomju varas arestētie kurelieši pēc grupas sagrāves 1944. gada novembrī bija: Aleksandrs Līdaks,¹¹³ Jānis Rubenis,¹¹⁴ Roberts Enkūzens,¹¹⁵ Jānis Bērziņš,¹¹⁶ Aleksandrs Lejietis,¹¹⁷ Tāivaldis Nīgals,¹¹⁸ Grigorijs Kopmans,¹¹⁹ Aleksandrs Akmentiņš,¹²⁰ Voldemārs Vītols,¹²¹ Ansis Krūklis,¹²² Ernests Kleperis,¹²³ Krišjānis Sakne,¹²⁴ Kārlis Āzis,¹²⁵ Jānis Veisbergs,¹²⁶ Kārlis Alberts Anševics¹²⁷ un Jānis Lukstiņš.¹²⁸

K. A. Anševics līdz 1945. gada 27. martam atradās nometnē Dancigā. Kad Sarkanā armija sāka bombardēt Dancigu, K. A. Anševics un vēl trīs cilvēki pārbēga pie Sarkanās armijas un tika ieskaitīts 205. strēlnieku rezerves pulkā.¹²⁹ Savukārt J. Lukstiņš pēc Kureļa štāba sagrāves tika apcietināts un 23. novembrī aizvests no Ventspils uz Gotenhāfenu, no turienes 2. decembrī – uz Berentu. Tur visus arestētos, kuri bija dienestam derīgi, iedalīja 15. SS divīzijā. 1945. gada 5. aprīļa rītā J. Lukstiņš kopā ar 30 cilvēkiem frontē pārgāja Sarkanās armijas pusē.¹³⁰ Taču tas ne K. A. Anševicu, ne J. Lukstiņu nepasargāja no apcietināšanas. Tiesa, viņi tika apsūdzēti ne tikai par dienestu Kureļa grupā.

Izņemot atsevišķus gadījumus,¹³¹ padomju izmeklētāji, pratinot bijušā Rubeņa bataljona kareivjus, neinteresējas par Zlēku traģēdiju, lai gan Baltkrievijai un okupētajiem Krievijas apgabaliem raksturīgu asinspirti nacisti Zlēku pagastā sarīkoja, atriebjoties tieši par kureliešu, nevis padomju partizānu darbību. Protams, arī piederību leitnanta R. N. Rubeņa vadītajai vienībai, kas izcīnīja vairākas kaujas ar vāciešiem un atsevišķās epizodēs pat cīnījās kopā ar padomju partizāniem no Sarkanās bultas grupas, padomju represīvie orgāni neuzskatīja par vainu mīkstinošu apstākli.

Padomju arestētie Rubeņa bataljona kareivji, kuri piedalījās kaujās pret vācu pārspēku 1944. gada novembrī un decembrī, bija: Jānis Arvids Zemulis,¹³² Jānis Rubenis,¹³³ Bronislavs Salmanis,¹³⁴ Jānis Bērziņš,¹³⁵ Vilis Vilhelms Ūdris,¹³⁶ Jānis Āboltiņš,¹³⁷ Arnolds Smalkais,¹³⁸ Jānis Mangulis,¹³⁹ Tālvāldis Āre,¹⁴⁰ Veronika Fjodorova,¹⁴¹ Rihards Melderis,¹⁴² Žanis Čeksteris,¹⁴³ Jānis Benītis,¹⁴⁴ Voldemārs Zods,¹⁴⁵ Jānis Bracis,¹⁴⁶ Pēteris Lavriņovičs,¹⁴⁷ Salimons Berjoza,¹⁴⁸ Aloizs Čipots,¹⁴⁹ Arturs Zeļģis,¹⁵⁰ Albertīna Dovnaroviča-Avota,¹⁵¹ Herberts Briedis,¹⁵² Arnolds Bošs,¹⁵³ Kārlis Agens,¹⁵⁴ Georgijs Stankevičs,¹⁵⁵ Alfrēds Bambis,¹⁵⁶ Nikolajs Skriblis,¹⁵⁷ Uldis Sproģis¹⁵⁸ un Jānis Ozols.¹⁵⁹ Vēl Rubeņa bataljonā dienēja Jānis Eduards Porietis,¹⁶⁰ Voldemārs Prize¹⁶¹ un Voldemārs Vītols,¹⁶² kuri kauju laikā vairs neatradās šajā vienībā. Tā bija vienīgā organizētā nacionālās pretošanās kustības pret nacistisko okupācijas režīmu vērstā bruņotas cīņas izpausme Latvijā. Daudzi rubenieši pēc bataljona sakāves slēpās mežos, tomēr vēlāk, atrodoties bezizejā, lai glābtu savu dzīvību, bija spiesti Kurzemē iestāties SS *Jagdverband Ost*, *Frontaufklärungstruppe 212* vai dažādās abvēra grupās. Jāņem vērā, ka ekstremālos apstākļos cilvēks dara visu, lai izdzīvotu, tāpēc nebija reti arī tādi likteņa pavērsieni kā, piemēram, J. A. Zemulim. Viņš pēc kādas Rubeņa bataljona kaujas ar vāciešiem aizbēga mežā un vairākas dienas dzīvoja kopā ar Sarkanās bultas partizāniem,¹⁶³ bet 1945. gada februārī un martā, būdams vācu soda akciju orgānos, jau piedalījās padomju partizānu tvarstīšanā.¹⁶⁴

No vairāk nekā 300 apzināto arestēto Kureļa grupas dalībnieku tikai pieci bija piedalījušies kara noziegumos pret civiliedzīvotājiem. Ēvalds Dzenis 271. policijas bataljona sastāvā piedalījās divās mierīgo iedzīvotāju nogalināšanas akcijās Baltkrievijā. 1943. gada vasarā viņš apsargāja 110 cilvēku masveida nošaušanas vietu Urečjas sādžā,¹⁶⁵ bet 1944. gada februārī Dokšicas rajona Borovije sādžā piedalījās 37 mierīgo iedzīvotāju

nošaušanā.¹⁶⁶ Pēteris Dauksts¹⁶⁷ un Bronislavs Graube,¹⁶⁸ kuri kopš 1942. gada rudens dienēja 271. policijas bataljonā, Dokšicas pilsētas apkārtnē Baltkrievijā piedalījās mierīgo iedzīvotāju aizdzīšanā katorgas darbos uz Vāciju un sādžu nodedzināšanā. Josifs Stikuts, būdams stārasts, 1943. gada ziemā Rēzeknes apriņķa Andrupenes pagastā kopā ar policistiem konvojēja čigānu tautības sievietes un bērnus uz nošaušanas vietu un apsargāja to eksekūcijas laikā.¹⁶⁹ Arvīds Robežnieks 1944. gada vasaras nogalē Rīgas apriņķa Jumpravas pagastā dokumentu pārbaudes laikā ar pistoli nošāva kādu vīrieti, kurš atgriezās no darba vācu aizsardzības būvju celtniecībā.¹⁷⁰

Patiesībai neatbilst vēstures literatūrā paustais apgalvojums, ka Kureļa grupā bijuši tikai latvieši. Latvieši, protams, bija nospiedošā vairākumā, tomēr grupā bija arī vairāki citu Latvijā dzīvojošo tautību cilvēki. Piemēram, Artamons Iļjins,¹⁷¹ Teodors Meļņikovs,¹⁷² Jemeljans Kuzņecovs,¹⁷³ Grigorijš Jakovļevs¹⁷⁴ un Georgijs Stankevičs¹⁷⁵ bija krievi, Donāts Kokins¹⁷⁶ un Vitolds Hromovs¹⁷⁷ – poļi, Aleksandrs Pečenka¹⁷⁸ – baltkrievs, bet Voldemārs Puhks¹⁷⁹ – igauņis.

Kureļa grupas kopējo dalībnieku skaitu pēc arestēto liecībām precīzi nevar noteikt. Un vai tas vispār ir iespējams, īpaši jau Kurzemes periodā.¹⁸⁰ Kureļa grupas karavīri to arī nevarēja zināt. Visfantastiskākie skaitļi minēti Krišjāņa Saknes – 11 000¹⁸¹ – un Anša Krūkļa – 18 000 cilvēku¹⁸² – liecībās.

Protams, tēma par padomju represīvo orgānu arestētajiem kureliešiem pilnībā nav izsmelta, jo bez tiem, kurus arestēja par darbību Kureļa grupā, vēl citi kurelieši pēc kara tika represēti šādu iemeslu dēļ:

- 1) vācu armijas karagūsteknis;
- 2) persona, kura caur filtrācijas punktiem Kurzemē nonākusi filtrācijas nometnēs dažādos PSRS rajonos;
- 3) persona, ko administratīvi izsūtīja 1949. gada 25. martā.

Tomēr atrast un apkopot ziņas par šiem kureliešiem ir sarežģīti un gandrīz neiespējami, jo viņi netika apsūdzēti par piederību Kureļa grupai, bet par citiem "noziegumiem". Turklāt, kā jau minēts, vairākiem arestētajiem izmeklēšanas gaitā izdevās noslēpt savu piederību Kureļa grupai. Tā, piemēram, ziņas par atsevišķiem kureliešiem autors atrada Latvijas Kara muzeja materiālos¹⁸³ vai no pašu Kureļa grupas dalībnieku presē publicētajām atmiņām.¹⁸⁴

Kureļa grupa nespēja ietekmēt mūsu republikas traģiskās vēstures notikumu gaitu Otrā pasaules kara laikā un tika iznīcināta, bet tās dalībniekus pēc tam vajāja abi totalitārie režīmi, kas ienāda jebkādos Latvijas tautas centienus atjaunot savas valsts neatkarību. Palika tikai apcietinājuma moku ceļš, cilvēka izmisīga cīņa par dzīvības saglabāšanu. Individuālā motivācija, kas saistīta ar izdzīvošanu, izskaidro arī daudzos dezertēšanas gadījumus un nepretošanos Sarkanajai armijai 1944. gada rudenī Rīgas apriņķī.

Atsauces un piezīmes

- ¹ Artura Neparta 1998. gada 21. novembra vēstule Uldim Neiburgam. (Autors izsaka pateicību U. Neiburgam par iespēju iepazīties ar šo vēstuli un izmantot to savā darbā.)
- ² Latvju enciklopēdija. – Stokholma, 1952–1953. – 2. sēj. – 1108. lpp.; *Andersons E. Kurelieši // Kara Invalids. – 1988. – Nr. 33. – 30. lpp.*
- ³ Latvju enciklopēdija. – 2. sēj. – 1108. lpp.
- ⁴ Latvijas armijas augstākie virsnieki / Sast. Ē. Jēkabsons, V. Ščerbinskis. – R., 1998. – 278. lpp.
- ⁵ Iespējams, ka tas bija K. A. Grīnupa minētais radists Haralds Ozols. Sk.: Kurelieša Grīnupa dzīves sīkstums / V. Kraujas intervija ar K. Grīnupu // *Lauku Avīze. – 1999. – 27. febr.*
- ⁶ *Andersons E., Siliņš L. u.c. Latvijas Centrālā padome – LCP: Latviešu nacionālā pretestības kustība, 1943–1945. – Upsala, 1994. – 284. lpp.*
- ⁷ Turpat. – 286. lpp.
- ⁸ Turpat.
- ⁹ *Lasmane V. Pāri jūrai 1944./45. g. – Stokholma, 1993. – 130. lpp.*
- ¹⁰ *Andersons E., Siliņš L. u.c. Latvijas Centrālā padome – LCP. – 287. lpp.*
- ¹¹ Latvijas Valsts arhīvs (LVA), 1986. f., 1. apr., 99. l., 2. sēj., 249. lp.
- ¹² *Andersons E., Siliņš L. u.c. Latvijas Centrālā padome – LCP. – 285.–287. lpp.*
- ¹³ *Strods H. Latvijas nacionālo partizānu karš, 1944–1956. – R., 1996. – 92. lpp.*
- ¹⁴ LVA, 1986. f., 1. apr., 99. l., 2. sēj., 250. lp.
- ¹⁵ Turpat, 114. lp.
- ¹⁶ *Dišlers I. Neproklamētā neatkarība // Lauku Avīze. – 1997. – 5. maijs.*
- ¹⁷ Šeit domāti traģiskie notikumi 1944. gada septembrī, kad, vācu armijai bēgot, igauņi pasludināja Tallinā savas valsts neatkarības atjaunošanu, bet pēc diennakts pilsētu ieņēma padomju karaspēks.
- ¹⁸ LVA, 1986. f., 1. apr., 29 669. l., 2. sēj., 15. lp.
- ¹⁹ Turpat, 99. l., 2. sēj., 115. lp.
- ²⁰ Turpat, 117. lp.
- ²¹ Turpat, 118. lp.

- ²² Turpat, 29 669. l., 2. sēj., 16. lp.
- ²³ *Andersons E., Siliņš L. u.c.* Latvijas Centrālā padome – LCP. – 292. lpp.
- ²⁴ LVA, 1986. f., 1. apr., 99. l., 2. sēj., 118. lp.
- ²⁵ *Lasmane V.* Pāri jūrai 1944./45. g. – 131. lpp.
- ²⁶ *Aizsilnieks A.* Dzīves šūpotnēs. – Daugava, 1979. – 161. lpp.
- ²⁷ *Andersons E., Siliņš L. u.c.* Latvijas Centrālā padome – LCP. – 333. lpp.
- ²⁸ Latviešu karavīrs otra pasaules kara laikā. – Vesterosa, 1979. – 7. sēj. – 195. lpp.
- ²⁹ LVA, 1986. f., 1. apr., 29 669. l., 2. sēj., 17. lp.
- ³⁰ *Lasmane V.* Pāri jūrai 1944./45. g. – 133. lpp.
- ³¹ *Biezais H.* Kurelieši. – Itaka, 1991. – 89. lpp.
- ³² Turpat. – 131. lpp.
- ³³ Turpat. – 125. lpp.
- ³⁴ *Dzintars J.* Latviešu fašistiskā buržuāzija hitleriešu izlūkdienesta kalpībā // Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis. – 1982. – Nr. 10. – 59.–61. lpp.; *Dzintars J.* Hitleriešu spēcienestu loma bandītisma organizēšanā Latvijā 1944.–1945. gadā // Vidzeme. – 1990. – Nr. 8/9. – 7. lpp.
- ³⁵ Sikāk sk.: *Strods H.* Latvijas nacionālo partizānu karš, 1944–1956. – 569. lpp.
- ³⁶ Ja arhīva krimināllietās minētie kurelieši bija arestēti, tad krājuma “No NKVD līdz KGB” rādītājā autors sameklēja viņu krimināllietas numuru. Tiesa, jāatzīmē, ka cilvēkus ar plaši izplatītiem latviešu uzvārdiem (piemēram, Kalniņš, Krūmiņš u.c.), ja nebija minēts vārds, rādītājā nebija iespējams atrast, jo šo uzvārdu skaits sniedzas vairākos simtos.
- ³⁷ Vislielāko soda mēru – 15 gadu – tikai par piederību Kureļa grupai saņēma Alfrēds Porietis un Arvids Krasts (LVA, 1986. f., 1. apr., 42 741. l., 166. lp.), bet vismazāko – divus gadus – Kārlis Ulmanis (turpat, 42 495. l., 72. lp.).
- ³⁸ Turpat, 28 522. l., 4. sēj., 9., 10. lp.; 43 406. l., 81., 82. lp. (tulkojums no krievu valodas).
- ³⁹ Turpat, 2. apr., P-10 800. l., 49. lp.
- ⁴⁰ Turpat, 1. apr., 15 698. l., 89. lp.
- ⁴¹ Turpat, 21 461. l., 1. sēj., 70. lp.; 28 455. l., 13. lp.; 34 066. l., 11. lp.
- ⁴² Turpat, 36 491. l., 12. lp.
- ⁴³ Turpat, 1097. l., 27. lp.
- ⁴⁴ Valsts adresu kalendārs 1937. gadam. – R., 1936. – 231. lpp. Nacistiskās okupācijas laikā Rīgas apriņķa policijas 3. un 4. iecirkņa iedalījums salīdzinājumā ar Latvijas Republikas laiku nemainījās, izņemot Pļaviņu pagastu, ko 1941. gada 18. martā pievienoja Jēkabpils apriņķim. Sk.: Okupētās Latvijas administratīvi teritoriālais iedalījums: Vēsturiskās uzziņas un pārvaldes iestāžu arhīvu fondu rādītājs, 1940–1941, 1944–1990. Zinātniska arhīvu rokasgrāmata. – R., 1997. – 350. lpp.
- ⁴⁵ Statistikas brīvprātīgo korespondentu rokas grāmata 1944. gadam. – R., 1944. – 120. lpp.
- ⁴⁶ LVA, 1986. f., 2. apr., P-10 901. l., 2. sēj., 85. lp.
- ⁴⁷ *Egļite O.* Ēnas purvā. – R., 1989. – 39. lpp.; LVA, 1986. f., 2. apr., P-10 901. l., 2. sēj., 85. lp.
- ⁴⁸ LVA, 1986. f., 1. apr., 31 887. l., 20. lp.

- ⁴⁹ Turpat, 36 514. l., 60. lp.
⁵⁰ Turpat, 34 205. l., 17. lp.
⁵¹ Turpat, 42 732. l., 9. lp.
⁵² Turpat, 2. apr., P-10 901. l., 1. sēj., 87., 90. lp.; 2. sēj., 109. lp.
⁵³ Turpat, 1. apr., 16 737. l., 2. sēj., 98. lp.
⁵⁴ Turpat, 39 712. l., 63. lp.
⁵⁵ Turpat, 43 406. l., 16. lp.
⁵⁶ Turpat, 31 887. l., 12. lp.
⁵⁷ Turpat, 34 780. l., 19. lp.
⁵⁸ Turpat, 35 482. l., 11. lp.
⁵⁹ Turpat, 2. apr., P-10 220. l., 7. lp.
⁶⁰ Turpat, P-10 901. l., 1. sēj., 127. lp.
⁶¹ Turpat, 1. apr., 42 741. l., 65. lp.
⁶² Turpat, 3559. l., 130. lp.
⁶³ Turpat, 3559. l., 57. lp.
⁶⁴ Turpat, 14 858. l., 1. sēj., 24. lp.
⁶⁵ Turpat, 18 101. l., 1. sēj., 107. lp.; 39 897. l., 16., 28., 37. lp.
⁶⁶ Turpat, 28 455. l., 15., 17., 141. lp.
⁶⁷ Turpat, 18 101. l., 1. sēj., 142. lp.; 32 756. l., 13. lp.; 37 285. l., 12. lp.; 39 897. l., 36. lp.; 42 741. l., 34. lp.
⁶⁸ Turpat, 39 647. l., 16., 22. lp.
⁶⁹ Turpat, 42 741. l., 23., 71., 140. lp.; 2. apr., P-10 800. l., 88. lp.
⁷⁰ Turpat, 1. apr., 28 522. l., 4. sēj., 3.-6., 12., 42., 44. lp.
⁷¹ *Dzintars J.* Latviešu fašistiskā buržuāzija hitleriešu izlūkdieneņa kalpībā. – 59. lpp.; *Dzintars J.* Hitleriešu specdienestu loma bandītisma organizēšanā Latvijā 1944.–1945. gadā // *Vidzeme*. – 1990. – Nr. 8/9. – 7. lpp.; *Дзинтарс Я.* Роль гитлеровских спецслужб в создании бандитских формирований на территории Советской Латвии в 1944–1945 годах // *Vidzeme*. – 1990. – Nr. 6/7. – 10. lpp.
⁷² *Eglīte O.* Ēnas purvā. – 65. lpp.
⁷³ *Bangerskis R.* Mana mūža atmiņas. – 4. grāmata. – 18. lpp.
⁷⁴ *Biezais H.* Kurelieši. – 10. lpp.
⁷⁵ LVA, 1986. f., 2. apr., P-10 749. l., 1. sēj., 14. lp.
⁷⁶ Turpat, 1. apr., 3852. l., 1. sēj., 197. lp.; 38 306. l., 19. lp.; 38 352. l., 2. sēj., 126., 265. lp.
⁷⁷ Turpat, 34 122. l., 11. lp.
⁷⁸ Turpat, 8528. l., 21. lp.
⁷⁹ Turpat, 4959. l., 47. lp.; 45 041. l., 2. sēj., 25. lp.
⁸⁰ Turpat, 35 273. l., 13., 16., 21. lp.; 38 716. l., 57. lp.
⁸¹ Turpat, 2. apr., P-10 749. l., 1. sēj., 13. lp.
⁸² Turpat, 1. apr., 3530. l., 43. lp.
⁸³ Turpat, 42 710. l., 33. lp.
⁸⁴ Turpat, 32 756. l., 19. lp.; 35 727. l., 9. lp.; 37 168. l., 11. lp.; 39 647. l., 9. lp.
⁸⁵ Turpat, 99. l., 2. sēj., 87. lp.

- ⁸⁶ Eglīte O. Ēnas purvā. – 40. lpp.
- ⁸⁷ LVA, 1986. f., 1. apr., 41 886. l., 4. sēj., 23., 24. lp.
- ⁸⁸ Turpat, 28 635. l., 1. sēj., 22., 23., 137., 138. lp.
- ⁸⁹ Turpat, 99. l., 2. sēj., 234., 246., 248. lp.
- ⁹⁰ Kurelieša Grīnupa dzīves sikstums / V. Kraujas intervija ar K. Grīnupu // Lauku Avīze. – 1999. – 27. febr.
- ⁹¹ LVA, 1986. f., 1. apr., 15 133. l., 363. lp.
- ⁹² Turpat, 42 218. l., 100. lp.
- ⁹³ Turpat, 15 133. l., 363. lp.
- ⁹⁴ Turpat, 42 218. l., 100. lp.
- ⁹⁵ Turpat, 2. apr., P-2947. l., 21. lp.
- ⁹⁶ Turpat, 13. lp.
- ⁹⁷ Turpat, P-1983. l., 27. lp.
- ⁹⁸ Turpat, 12., 13. lp.
- ⁹⁹ Turpat, 1. apr., 3559. l., 19. lp.
- ¹⁰⁰ Turpat, 28 522. l., 3. sēj., 386. lp.
- ¹⁰¹ Turpat, 35 586. l., 10. lp.
- ¹⁰² Turpat, 2. apr., P-746. l., 14. lp.
- ¹⁰³ Turpat, P-3061. l., 34. lp.
- ¹⁰⁴ Turpat, 88. lp.
- ¹⁰⁵ Turpat, 1. apr., 35 724. l., 16. lp.
- ¹⁰⁶ Turpat, 35 579. l., 16. lp.
- ¹⁰⁷ Turpat, 2. apr., P-3861. l., 61. lp.
- ¹⁰⁸ Turpat, 1. apr., 40 060. l., 11. lp.
- ¹⁰⁹ Turpat, 15 930. l., 3. sēj., 93. lp.
- ¹¹⁰ Turpat, 2. apr., P-10 749. l., 1. sēj., 13., 20., 28., 32. lp.
- ¹¹¹ Turpat, P-10 763. l., 21. lp.
- ¹¹² Turpat, P-10 763. l.
- ¹¹³ Turpat, 1. apr., 362. l., 12. lp.
- ¹¹⁴ Turpat, 1398. l., 22. lp.; Jānis Rubenis (1910–1949) bija leitnanta R. N. Rubeņa brālis.
- ¹¹⁵ Turpat, 3852. l., 1. sēj., 72. lp.
- ¹¹⁶ Turpat, 5270. l., 18., 25., 26. lp.
- ¹¹⁷ Turpat, 8771. l., 67. lp.
- ¹¹⁸ Turpat, 161. lp.
- ¹¹⁹ Turpat, 14 173. l., 16. lp.
- ¹²⁰ Turpat, 15 133. l., 363. lp.
- ¹²¹ Turpat, 15 698. l., 33. lp.
- ¹²² Turpat, 28 579. l., 106. lp.
- ¹²³ Turpat, 38 716. l., 60. lp.
- ¹²⁴ Turpat, 39 277. l., 17. lp.
- ¹²⁵ Turpat, 41 038. l., 2. sēj., 113. lp.
- ¹²⁶ Turpat, 42 218. l., 100. lp.

- 127 Turpat, 14 129. l., 15. lp.
- 128 Turpat, 8923. l., 12. lp.
- 129 Turpat, 14 129. l., 35. lp.
- 130 Turpat, 8923. l., 22. lp.
- 131 Turpat, 43 060. l., 31., 32. lp.
- 132 Turpat, 1097. l., 25., 27. lp.
- 133 Turpat, 1398. l., 23., 38., 39. lp.
- 134 Turpat, 1540. l., 23. lp.
- 135 Turpat, 5270. l., 18., 25. lp.
- 136 Turpat, 15 930. l., 2. sēj., 14., 28. lp.
- 137 Turpat, 81. lp.
- 138 Turpat, 122. lp.
- 139 Turpat, 203. lp.
- 140 Turpat, 3. sēj., 53., 59. lp.
- 141 Turpat, 94. lp.
- 142 Turpat, 17 171. l., 2. sēj., 11. lp.
- 143 Turpat, 60., 81. lp.
- 144 Turpat, 25 550. l., 21. lp.
- 145 Turpat, 131., 132. lp.
- 146 Turpat, 28 454. l., 43., 49. lp.
- 147 Turpat, 96. lp.
- 148 Turpat, 39 123. l., 12. lp.
- 149 Turpat, 80. lp.
- 150 Turpat, 39 989. l., 96. lp.
- 151 Turpat, 40 060. l., 11., 17. lp.
- 152 Turpat, 40 586. l., 1. sēj., 284. lp.
- 153 Turpat, 41 403. l., 66. lp.
- 154 Turpat, 42 900. l., 20. lp.
- 155 Turpat, 43 060. l., 13., 31. lp.
- 156 Turpat, 126., 129. lp.
- 157 Turpat, 43 646. l., 18. lp.
- 158 Turpat, 2. apr., P-10 940. l., 10. lp.
- 159 Jāņa Ozola 1992. gada atmiņas (Latvijas Kara muzejs (LKM), inv. nr. 5-167-DK/p; inv. nr. 5-169-DK/p).
- 160 LVA, 1986. f., 1. apr., 8648. l., 19., 27. lp.
- 161 Turpat, 14 436. l., 12. lp.
- 162 Turpat, 15 698. l., 33., 34. lp.
- 163 Turpat, 1097. l., 175. lp.
- 164 Turpat, 214. lp.
- 165 Turpat, 45 041. l., 5. sēj., 189., 190., 335., 371. lp.
- 166 Turpat, 191., 192., 371. lp.
- 167 Turpat, 4959. l., 298., 315. lp.

- ¹⁶⁸ Turpat, 6308. l., 404., 430., 437. lp.
- ¹⁶⁹ Turpat, 28 634. l., 21., 22., 46., 50. lp.
- ¹⁷⁰ Turpat, 29 319. l., 22., 90., 136. lp.
- ¹⁷¹ Turpat, 2022. l., 2. sēj., 1.a, 2. lp.; 5. sēj., 61. lp.
- ¹⁷² Turpat, 3873. l., 7., 114., 122. lp.
- ¹⁷³ Turpat, 16 737. l., 4. sēj., 98., 135. lp.; 41 190. l., 1. sēj., 105., 107., 110. lp.; 2. sēj., 192., 205. lp.
- ¹⁷⁴ Turpat, 16 737. l., 2. sēj., 89., 91. lp.; 4. sēj., 99., 136., 163. lp.
- ¹⁷⁵ Turpat, 43 060. l., 5., 252., 258. lp.
- ¹⁷⁶ Turpat, 2. apr., P-3061. l., 6., 12., 166., 179. lp.
- ¹⁷⁷ Turpat, 1. apr., 28 455. l., 158., 246., 254. lp.
- ¹⁷⁸ Turpat, 28 522. l., 4. sēj., 23., 72. lp.
- ¹⁷⁹ Turpat, 36 514. l., 37., 145. lp.
- ¹⁸⁰ Vēstures literatūrā minēts, ka Kureļa grupā Skrīveru pagastā bija ap 450–600 vīru, bet rezervē 800–1200 vīru, kuri dzīvoja mājās un skaitījās policijas rīcībā (Latvju enciklopēdija. – Stokholma. – 1109. lpp.), savukārt Kurzemē bija ap 3000 vīru (Andersons E. Kurelieši // Kara Invalids. – 32. lpp.).
- ¹⁸¹ LVA, 1986. f., 1. apr., 39 277. l., 16. lp.
- ¹⁸² Turpat, 28 579. l., 112. lp.
- ¹⁸³ Jāņa Ozola 1992. gada atmiņas (LKM, inv. nr. 5–167–DK/p; inv. nr. 5–169–DK/p).
- ¹⁸⁴ Kurelieša Grīnupa dzīves sīkstums / V. Kraujas intervija ar K. Grīnupu // Lauku Avīze. – 1999. – 27. febr.

2. nodaļa

LATVIJAS CENTRĀLĀS PADOMES DARBĪBA LATVIJĀ 1945. GADĀ PĒC NACISTISKĀS VĀCIJAS KAPITULĀCIJAS

1945. gadā Kurzemē, kur līdz pat 8. maijam norisinājās karadarbība starp nacistiskās Vācijas armijas grupējumu *Kurland* (tā 1945. gada 25. janvārī tika pārdēvēta armijas grupa *Nord*) un Sarkanās armijas daļām, darbību turpināja arī Latvijas Centrālā padome.

1944. gada vasaras nogalē, kad Sarkanā armija Austrumu frontē guva panākumu pēc panākuma, LCP locekļi devās no Rīgas uz Kurzemi, pārsvarā uz Ventspili, no kurienes lielākā daļa ar laivām pārcēlās uz Zviedriju. Jau 1943. gadā Ventspils ostā strādājošais LCP dalībnieks Arturs Arnītis nodibināja t.s. Ventspils sakaru grupu, kurā darbojās pārsvarā gados jauni cilvēki – vietējie iedzīvotāji. Izņemot A. Arnīti, neviens no viņiem nebija saistīts ar organizācijas vadību Rīgā, tomēr tieši viņi organizēja Ventspili un tās apkārtnē LCP bēgļu laivas. Tāpēc arī 1944. gada rudenī gandrīz visi vadošie LCP dalībnieki pārcēlās tieši uz Ventspili, nevis Liepāju vai kādu citu vietu Kurzemē. 1944. gada nogalē jau visa LCP vadība Kurzemi bija pametusi. 1944. gada 1. novembrī Gotlandē ieradās V. Tepfers, kurš pēc K. Čakstes aresta 1944. gada 29. aprīlī un B. Kalniņa aresta 1944. gada 12. jūlijā bija pildījis LCP priekšdētāja funkcijas. Turpmāk organizācijas vadību Kurzemē uzņēmās V. Ģinters. Autora rīcībā nav informācijas, ka kāds LCP aktīvistis kara laikā pēc 1944. gada oktobra būtu aktīvi darbojies padomju karaspēka ieņemtajā Rīgā.

Frontes līnijas šķērsotās Kurzemes rietumdaļā atradās nacistiskās Vācijas 16. un 18. armija (apmēram 30 divīziju no 133 divīzijām Austrumu frontē).¹ Ādolfs Hitlers (1889–1945) grupējumam *Kurland* pavēlēja turēties līdz pēdējam, cerot uz nesaskaņām, kas palielinājās sabiedroto vidū starp ASV un Lielbritāniju, no vienas puses, un Padomju Savienību, no otras puses. Grupējuma komandieris ģenerālis Ferdinands Šerners (*Ferdinand Schörner*; 1892–1973) bija pēdējais nacistiskās Vācijas ģenerālis, kurš 1945. gadā tika paaugstināts par feldmaršalu.

Bez vācu karaspēka un vietējiem civiliedzīvotājiem Kurzemes katlā atradās bēgļi no Latgales, Vidzemes un dažādiem Krievijas apgabaliem, bet mežos slēpās daudzi vācu armijas dezertieri, kā arī darbojās padomju partizānu grupas. Līdz šim vēsturnieki pretrunīgi vērtējuši lielo bēgļu skaitu Kurzemē Otrā pasaules kara beigās, tāpēc precīzu skaitli grūti nosaukt.

Lielākā daļa bēgļu un nelegālistu tiecās nokļūt Zviedrijā, jo šī neitrālā zeme tobrīd bija visdrošākais patvērumš. Lauka žandarmērija, Drošības policija un citi nacistu varas represīvie orgāni nepārtraukti vajāja LCP aktīvistus, kuri organizēja bēgļu laivas uz Zviedriju. Nacistu pārvalde bija aizliegusi meklēt patvērumu Zviedrijā un bēgļus, kuri devās uz turieni, uzskatīja par sabiedroto spiegiem. 1945. gada pirmajos mēnešos žandarmērija rūpīgi apsargāja Baltijas jūras piekrasti, tāpēc LCP vadības pārstāvji organizēja bēgļu evakuāciju no Kurzemes, izsūtot pretī laivas no Gotlandes. Taču tas arī bija bīstami, un līdz maijam izdevās noorganizēt tikai vienu veiksmīgu pābraucieni no Zviedrijas uz Kurzemi. 7. martā laiva "Guna" atgriezās Gotlandē no Jūrkalnes ar 58 bēgļiem.² Pārējie trīs braucieni 1945. gada 8.–9. janvārī, 22.–23. februārī un 28.–29. aprīlī izrādījās nesekmīgi, un laivas "Aira" un "Guna" atbrauca atpakaļ uz Zviedriju bez bēgļiem no Latvijas.³ Savukārt Kurzemē esošajiem LCP locekļiem vispār neizdevās sadabūt nevienu laivu, ar kuru varētu pārcelties uz Zviedriju. Tādējādi laivu satiksme starp Latviju un Gotlandi, kas 1944. gada otrajā pusē tika samērā sekmīgi organizēta, 1945. gada sākumā pārtrūka. Tomēr, neskatoties uz visām nepilnībām, bēgļu laivu satiksmes noorganizēšana starp Kurzemes piekrasti un aptuveni 160 km⁴ attālumā esošo Gotlandes salu bija viens no lielākajiem panākumiem LCP darbībā, jo tādējādi 2541 cilvēks⁵ paglābās no abām okupācijas varām. Kopā ar agrāk uz Zviedriju aizbraukušajiem vidzemniekiem jau 1944. gada decembrī Zviedrijā atradās ap 5000 latviešu bēgļu.⁶ Lieki piebilst, ka ceļš pāri jūrai bija ļoti bīstams.

1945. gada 8. maijā – nacistiskās Vācijas kapitulācijas dienā – Ventspils pilsētas komandants⁷ oficiāli atļāva izbraukt uz Zviedriju visiem, kas vien to vēlējās. Šis fakts ir nozīmīgs tādēļ, ka tajā brīdī gandrīz visi Latvijā esošie LCP locekļi atradās Ventspilī vai tās tuvākajā apkārtnē. Izņēmums bija tikai nacistu arestētie un Liepājas cietumā ieslodzītie LCP aktīvisti. Tiesa, Ventspils ostas komandants Gustavs Volters atļāujū deva pēc ilgās

vilcināšanās, jo, kā raksta Jānis Veide, "viņa kalpot radušais prāts liedzās saprast to, ka līdz šim paklausībā turētajiem latviešiem – Zviedrijas tīkotājiem – nu jāļauj brīvi izbraukt caur ostas vārtiem, kuru atslēgu viņš līdz šim tik dzelžaini bija tvēris savās stingrajās rokās"⁸.

Aizkavētā izbraukšana lielākajai daļai bēgļu vēlāk jūrā izrādījās liktenīga.

Šādos apstākļos LCP vadītāja Kurzemē V. Ģintera noorganizētā laiva "Līga" 8. maijā izbrauca no Ventspils un nākamajā dienā sasniedza Kathamarsvīku Gotlandē. LCP atbalstītāja Zigrīda Runce, kura brauca kopā ar V. Ģinteru, norādīja, ka no laivas Kathamarsvīkā izkāpuši 56 cilvēki,⁹ bet L. Siliņš savā grāmatā min 60 cilvēku.¹⁰ Nelielajai skaitļu nesakritībai nav būtiskas nozīmes. Mulsina kāds cits fakts. VDTK arestētie LCP aktivisti, kuri 1945. gada oktobrī nelegāli ieradās no Zviedrijas, nosaukuši daudz mazāku aizbraucēju skaitu V. Ģintera laivā. Arturs Arnītis liecināja, ka izbraucis uz Zviedriju 8. maijā kopā ar V. Ģintera grupu un motorlaivā atradies ap 12–14 cilvēku,¹¹ bet Jānis Šmits, kurš brauca vienā laivā ar A. Arnīti, teicis, ka bijis 12 braucēju.¹² Arī pēc Otrā pasaules kara Zviedrijā dzīvojošais LCP loceklis Voldemārs Jurjaks (1914–1988) savās atmiņās norādīja līdzīgu skaitli kā A. Arnītis un J. Šmits, t.i., 10–12 cilvēku.¹³ Iespējams, ka V. Ģintera ļaudis brauca ar divām laivām, bet L. Siliņa sastādītais "Zvejnieku laivu un citu peldošo līdzekļu saraksts, kas ieradās no Latvijas Zviedrijā 1942.–1945. g." liecina, ka Zviedrijas krastus sasniegusi 1945. gada 8. maijā no Ventspils izbraukusi Dr. V. Ģintera organizētā laiva "Līga" ar 60 cilvēkiem, prāmis "Rupucis" ar 10 cilvēkiem, prāmis "Lielupe" ar 51 cilvēku¹⁴ un 1945. gada 9. maijā izbraukušais velkonis "Uno" ar 31 cilvēku uz borta.¹⁵ Tādējādi grūti konstatēt patieso bēgļu skaitu laivā "Līga", kā arī iemeslu, kāpēc tiek minēts tik dažāds bēgļu skaits.

Daudzo peldlīdzekļu vidū, kas centās sasniegt Zviedriju, bija arī tvaikonis "Rota", uz kura klāja atradās vairāki LCP locekļi un atbalstītāji – Osvalds Bileskalns, Ernests Priedītis, Fricis Osis, Augusts Matīss Vitenbergs, Kārlis Grīnbergs, Aīne Zigoļde, Kārlis Bruno Ķirsis, Rauls Šnore u.c.

Uz Zviedriju centās aizbēgt arī vairāki latviešu SD vīri. Šie nacistu pakalpiņi 8. maijā atradās uz kuģiem kopā ar LCP locekļiem, kurus tie līdz pēdējam brīdim bija vajājuši un arestējuši par bēgšanas organizēšanu uz Zviedriju. Tā, piemēram, SD tulks Teodors Kammers (dz. 1910. g.) vēl 1945. gada 6. maijā Ventspili uz ielas arestēja un nogādāja SD telpās

O. Bileskalnu un A. Zigoldi, bet uz "Rotas" klāja atkal sastapās ar abiem paša arestētajiem LCP aktīvistiem. J. Šmits savās liecībās norādīja, ka laivā, ar kuru viņš pārcēlās uz Zviedriju, arī atradās vairāki SD vīri.¹⁶

Ar citiem ūdens transportlīdzekļiem Zviedrijas krastu mēģināja sasniegt LCP locekļi Bronislavs Butkus, Jānis Vaivars, Antons Nadoļskis (dz. 1908. g.), Hugo Mihelsons (1890–1975) u.c. Tomēr tikai velkoņa "Uno" kapteinim H. Mihelsonam izdevās sasniegt Gotlandi.

Padomju karakuģi jūrā netālu no Zviedrijas teritoriālajiem ūdeņiem "Rotu" un daudzas laivas aizturēja. Daļu bēgļu jūrā pārsēdināja uz padomju kuģiem, kas viņus nogādāja Klaipēdā un no turienes nosūtīja uz dažādām filtrācijas nometnēm Krievijā, piemēram, K. Grīnbergu, B. Butkusu un A. Nadoļski uz Komi, bet O. Bileskalnu – uz Karēliju. Savukārt daļu bēgļu jūrā piespieda ar tvaikoni "Rota" atgriezties Ventspilī.

Neilgi pirms karadarbības izbeigšanās Kurzemē vācu transportkuģi evakuēja uz Vāciju aptuveni 18 000 karavīru, bet 189 000 kareivju un virsnieku, kā arī 42 ģenerāļi, nacistiskajai Vācijai kapitulējot, Kurzemē nolika ieročus un padevās gūstā padomju karaspēkam.¹⁷

Pēc nacistiskās Vācijas kapitulācijas Kurzemē ienāca Sarkanās armijas daļas. Autora rīcībā nav datu, cik liels padomju karaspēka kontingents šķērsoja bijušo frontes līniju. 1945. gada pavasarī Kurzemes frontē vien atradās 45 padomju divīzijas.¹⁸

Padomju varas represīvo orgānu operatīvai rīcībai Latvijā 1945. gadā daudz palīdzēja PSRS un ASV 1943. gadā noslēgtais līgums par savstarpēju slepenās informācijas apmaiņu nacistiskās Vācijas okupētajās teritorijās.¹⁹ PSRS izlūkdienests saņēma no ASV, Anglijas un Zviedrijas izlūkdienestiem Baltijas valstu nacionālās pretestības kustības dalībnieku savākto informāciju par politisko un saimniecisko stāvokli Latvijā. Tādējādi, pēc nacistiskās Vācijas kapitulācijas ienākot Kurzemē, VDTK jau labi zināja vietējos apstākļus un iedzīvotāju noskaņojumu.

Apstākļos, kad jebkurš pretošanās mēģinājums varēja beigties traģiski, LCP izšķīrās turpināt civiliedzīvotāju pārvešanu uz Zviedriju. 1945. gada 8. maijā pirms braukšanas uz Zviedriju A. Arnītis deva LCP dalībniekiem Kārlim Ernestam Frišēnfeldam un Kārlim Rāram uzdevumu noorganizēt cilvēku pārcelšanu no Kurzemes uz Zviedriju – sapulcināt LCP aktīvistus Baltijas jūras krastā netālu no Ventspils apriņķa Užas pagasta Sārnotes un gaidīt laivu ierašanos 10. maijā. K. E. Frišēnfelds

ar K. Rāru, Pauli Pavāru, Jēkabu Gustavu Albertu (1894–1952), Martu Liniņu, Ainu Mariju Hindriksoni un citiem LCP aktīvistiem un viņu ģimenes locekļiem no Ventspils ieradās Sārnates ciemā un apmetās Pauriņu mājās, kas atradās netālu no jūras krasta. Aizputes apriņķa Jūrkalnes ciema Bambāļu mājās, kas atradās 3–4 km attālumā no Pauriņiem, LCP laivas gaidīja arī F. Osis un A. M. Vitenbergs. Viņus pēc neveiksmīgā mēģinājuma ar tvaikoni "Rota" nokļūt Zviedrijā piespieda atgriezties Ventspilī, no kurienes 10. maijā abi devās uz Jūrkalni, lai meklētu iespējas bēgt vēlreiz. Tobrīd Sārnates un Jūrkalnes apkārtnē vēl nebija ieradušās Sarkanās armijas daļas. Tas bija laiks, kad pastāvēja bezvaras periods. Nacistu vara bija beigusī eksistēt, bet padomju – vēl nebija nodibināta.

K. E. Frišenfelds jūras krastā noorganizēja dežūras, lai sagaidītu un signalizētu laivām no Zviedrijas. K. Rārs savukārt informēja cilvēkus, kuri gatavojās bēgt uz Zviedriju, lai viņi pēc dotā signāla ierastos Sārnates upes grīvā, kur bija paredzēts veikt iesēšanos no Zviedrijas atbraukušajās laivās. Bijušais SS *Jagdverband Ost* grupas vadītājs leitnants Roberts Sebris ar saviem ļaudīm, kuru rīcībā bija laiva, aicināja K. E. Frišenfeldu braukt kopā ar viņiem, bet K. E. Frišenfelds nevarēja pamest savu grupu, tāpēc palika jūras krastā.²⁰ R. Sebra laiva "W Irbīte" ar 17 cilvēkiem Kurzemes krastu atstāja 13. maijā pulksten 23.30 un Zviedriju sasniedza 17. maijā.²¹

LCP dalībnieki V. Ģintera norādītajā vietā laivas gaidīja līdz 14. maijam, bet tās neieradās.

Pēc nacistiskās Vācijas kapitulācijas visi vīrieši vecumā no 16 līdz 60 gadiem Kurzemē bija spiesti iziet pārbaudi kādā filtrācijas punktā, kur pārbaudītāji uz aizdomu pamata varēja aizturēt jebkuru personu.²²

Arī laivu gaidītāji nonāca šajos punktos. Pēteri Samsonu izsūtīja uz filtrācijas nometni Piemaskavā, bet pārējos arestēja neilgi pēc atbrīvošanas no tiem. K. E. Frišenfelds Aizputes apriņķa Alšvangā uzpirka filtrācijas punkta sargus ar Pauriņu mājās sadabūtu kandžas burku un saņēma izziņu, ka viņš un P. Pavārs filtrāciju izgājuši. 16. maija rītā abi atgriezās Pauriņos, kur nākamajā dienā VDTK līdzstrādnieki viņus arestēja. 1945. gada maija beigās tika arestēti arī F. Osis, A. M. Vitenbergs un K. Rārs.

Kāpēc pēc LCP dalībniekiem Kurzemes piekrastē vairs neieradās neviena laiva no Zviedrijas? L. Siliņš raksta, ka 9. maijā no Gotlandes uz Latviju devusies LCP laiva "Guna" ar kapteini Eduardu Andersonu. Ceļā tā satikusi bēgošus latviešu leģionārus, kuri brīdinājuši nebraukt uz

Latviju, tāpēc "Guna" atgriezusies Zviedrijā bez bēgļiem.²³ Pēdējā LCP organizētā laiva, kas E. Andersona un L. Siliņa grāmatā gan nav minēta, izbrauca uz Kurzemi 13. maija rītā. Motorlaivas apkalpes dalībnieki bija V. Jurjaks un Žanis Fonzovs (1916–1990), kuri diemžēl Zviedrijā atgriezās bez bēgļiem no Latvijas. V. Jurjaks stāsta:

"[...] Svētdien, 13. maija rītā, mēs ar Fonzovu izbraucām uz Kurzemi. Laiks braucienam bija izdevīgs. Mūsu nervu saspīlējums bija līdz augstākai pakāpei. Iekāpām klusēdami un tā turpinājām, nepārmīdami neviena vārda. Es stāvēju pie stūres un Fonzovs laivas priekšgalā, katru stundu nākdams uz pakaļgalu pārbaudīt un ieeļļot motoru un tāpat klusēdams gāja atkal atpakaļ. Mēs saskatījāmies vien. Es vēroju debesis un apvārsni, noturēdams šad tad lidojošas kaijas tālumā par lidmašīnām. Iestājoties tumsai, mēs sasniedzām Kurzemes krastu. Vērojām tagad abi un devām abi signālus, bet no krasta nekādas atbildes nevarējām pamanīt. Krastā saskatījām ugunsgrēku atblāzmu, bet mēs vēl braukājām ar pieklusinātu motoru. Taču, kad Ventspils pusē ieraudzījām kuģu ugunis, griezām laivu Zviedrijas virzienā un, gaismai austot, bijām jau Zviedrijas ūdeņos drošībā. Pirmais, ko man Fonzovs teica pa visu šo laiku: "Es no tava skata vien redzēju, ka tu brauksi cauri līdz Kurzemes krastam!" Slītē iebraucām 14. maijā, un mēs tūlīt lidojām uz Stokholmu. Neviena mūs neaizturēja, ne arī jautāja, no kurienes mēs ieradusies. Tas arī ir mans pēdējais brauciens."²⁴

K. E. Frišenfelds Sārnatē tika aizturēts 12. maijā, tāpēc 13. maijā vairs krastā neviens dežūras neorganizēja. Šī bija pēdējā laiva, ko 1945. gada maijā braucienam uz Latviju organizēja LCP.

Lai attaisnotos Padomju Savienībai par nacistiskajai Vācijai labvēlīgo politiku Otrā pasaules kara laikā, Zviedrijas valdība pakļāvās austrumu kaimiņvalsts prasībām. Lielā bēgļu laivu flote, kuras īpašnieki pēc kara atradās Zviedrijā, tika atdota Padomju Savienībai.²⁵ Sākās zviedru kreisās preses uzbrukumi baltiešu bēgļiem, komunistu prese pat pieprasīja viņus deportēt uz dzimteni. Puslīdz droši var apgalvot, ka vadlīnijas un daļēji arī materiālus šiem uzbrukumiem zviedru komunisti saņēma no padomju sūtniecības Stokholmā.²⁶ Daudzi zviedri nespēja saprast, kāpēc baltieši nevēlas atgriezties tēvzemē, no kuras padzīti nacisti. Apstākļos, kad liela daļa Zviedrijas sabiedrības latviešu bēgļus uzskatīja par labākas dzīves tīkotājiem un neizprata, ka no Baltijas tautu viedokļa nacistu

okupāciju nomainījusi padomju okupācija, LCP nebija reālu iespēju turpināt laivu braucienus uz Kurzemi. Pēc nacistiskās Vācijas kapitulācijas cilvēkiem atlika tikai izmisuma pilns mēģinājums pārcelties pašu spēkiem no Latvijas uz Zviedriju. 1941. gadā Kurzemes zvejniekiem piederēja aptuveni 500 motorlaivu, bet 1945. gada maijā pēc LPSR Tautas Komisāru Padomes datiem – tikai 125 laivas.²⁷ Padomju militārā virspavēlniecība visiem Kurzemes piekrastes zvejniekiem aizliedza doties jūrā bez īpašām atļaujām. Laivu trūkuma un piekrastes stingrās kontroles dēļ pēc 1945. gada maija tikai atsevišķas bēgļu laivas sasniedza Zviedrijas krastus.

8. maijā V. Ģinters pirms aizbraukšanas K. E. Frišenfelda glabāšanā nodeva LCP dokumentus, kurus viņš 12. maijā ieraka Pauriņu mājas dārzā. Visus LCP vīrus, izņemot J. G. Albertu, kuri gaidīja laivas Sārnates un Jūrkalnes apkārtnē, arestēja, bet A. M. Hindriksoni tikai nopratināja kā liecinieci. 29. maija rītā viņa aizbrauca uz Pauriņiem, izraka portfeli ar K. E. Frišenfelda noslēptajiem dokumentiem un pārveda to uz savu dzīvokli Ventspilī, Užavas ielā 3, kur jau kara laikā tika glabāti dažādi LCP materiāli. Tajā pašā dienā VDTK aģents ar segvārdu Jakovļevs par notikušo uzrakstīja ziņojumu, kurā gan K. E. Frišenfelda draudzeni A. M. Hindriksoni kļūdaini dēvēja par viņa sievu: "Šodien, 1945. g. 29. maijā, no rīta es ar piena tresta kravas mašīnu braucu uz Sārnates Jaunozolu mājām. Pie automobiļa Vindavā [Ventspilī – Dz. Ē.] satikos ar Frišenfelda sievu un viņas māsu. Viņas abas arī ar to pašu mašīnu brauca uz "Pauriņu" mājām. Mašīnas šoferis bija Vilciņš.. Atceļā ar to pašu mašīnu Frišenfelda sieva ar māsu atbrauca no "Pauriņu" mājām uz Vindavu. Atceļā es sarunājos ar Frišenfelda sievu, un viņa man pastāstīja, ka "Pauriņu" mājās bijuši ierakti dokumenti un ka viņa tos atradusi un ved portfeli uz Vindavu. Portfelis bija maisā."²⁸

Šādi aģentu ziņojumi pēckara gadu krimināllietās sastopami ļoti reti. Parasti tos pievienoja operatīvajiem materiāliem, kas mūsdienās Latvijas arhīvos nav atrodamī. VDTK nekavējoties Užavas ielā 3 izdarīja kratīšanu, konfiscēja rāciju šifrus un kodus, LCP dalībnieku V. Tepfera un Valentines Jaunzemes (dz. 1916. g.) vēstules, uz Zviedriju aizbraukušo Liepājas finansu nodaļas darbinieku ziņojumu saviem Kurzemē palikušajiem kolēģiem u.c. dokumentus, bet pašu A. M. Hindriksoni 30. maijā arestēja. Tiesa, A. M. Hindriksones māte daļu dokumentu jau bija paspējusi sadedzināt.

Kas bija aģents ar segvārdu Jakovļevs? Spriežot pēc tā, ka A. M. Hindriksone viņam uzticējās, tas, visticamāk, bija J. G. Alberts. To, ka bijušais Latvijas armijas pulkvedis-leitnants J. G. Alberts bija VDTK aģents, kurš pēc neveiksmīgās LCP laivu gaidīšanas Sārnatē steidzīgi ieradās Ventspilī un nodeva VDTK daudzus LCP aktīvistus, autoram liecināja V. Lasmane,²⁹ K. E. Frišenfelds³⁰ un P. Pavārs,³¹ savos darbos to uzsver arī A. Aļķe.³²

Pirmo VDTK veikto arestu dēļ, kad 1945. gada vasarā bez minētajiem LCP aktīvistiem apcietināja arī K. B. Ķirsi, A. Zigoldi, Induli Dišleru, Žani Edgaru Gergi, Albertu Briuku, Kārli Libtālu, Voldemāru Egli, Ādamu Robeži, Jorenu Zveju, Jāni Trumaru, Miķeli Lāci, Alfrēdu Lāci, Bruno Cilinbergu, Jāni Fluginu, Robertu Brūveli, Arvīdu Andreju Valtmani, Kārli Veldri, Alisi Lejiņu un Zentu Jautrīti Vilsoni, organizācijas darbība Latvijā vēl netika iznīcināta.

K. E. Frišenfelds un K. Rārs brīvībā esošos LCP aktīvistus pratināšanas reizēs neizdeva, bet pārējie arestētie varēja viņus arī nepazīt. Tiesa, VDTK rīcībā tomēr bija K. E. Frišenfelda vēstule A. M. Hindriksonei 1945. gada 15. maijā no filtrācijas punkta Alšvangā, kurā viņš pieminēja Voldemāru Mežaku,³³ bet tieši viņš Ventspilī pēc kara vadīja LCP grupu. Iespējams, ka padomju varas represīvie orgāni uzreiz nespēja atšifrēt pārējos LCP aktīvistus, bet varbūt jau tobrīd VDTK vēlējās uzsākt spēli ar Rietumvalstu izlūkdienestiem, kaut gan literatūrā tiek minēts uzskats, ka spēles pirmsākumi meklējami A. Arnīša vadītās grupas ierašanās laikā 1945. gada oktobrī.³⁴

1945. gadā liela daļa Latvijas iedzīvotāju vēl cerēja, ka ASV un Lielbritānija palīdzēs atjaunot Latvijas neatkarību. Viņi bija pārliecināti, ka Rietumu demokrātiju sadarbība ar komunistisko Padomju Savienību ir tikai nestabils pagaidu stāvoklis, kam visā drīzumā jāmainās. Šādu pārliecību stiprināja arī pati padomju propaganda, kas laikrakstos un radio raidījumos arvien asāk vērsās pret Rietumvalstu vadītājiem, apvainojot viņus jauna kara gatavošanā pret PSRS.

LCP grupa pēc kara Latvijā pastāvēja tikai Ventspilī. Tās primārais uzdevums bija atjaunot radiosakarus ar organizācijas centru Zviedrijā, lai saņemtu norādījumus turpmākai darbībai. Grupas pamatkodolu veidoja V. Mežaks, A. Bergmanis, Pēteris Klibiķis, Alberts Klibiķis, Emīls Vecmanis, Teodors Višķeris un Fricis Tunnis. No viņiem tikai A. Klibiķis nacistiskās Vācijas okupācijas laikā nebija darbojies LCP. Grupas vadītāja funkcijas pildīja V. Mežaks.

6. att. Kārlis Ernests Frišenfelds

Pēc kara LCP rīcībā Latvijā atradās trīs rācijas, kam bija doti nosaukumi "Maksis-Antons", "Marss" un "Otto".

LCP radists Augusts Bergmanis un Ādolfs Tašmanis pēdējo reizi ar rāciju "Maksis-Antons" raidīja 9. maijā ap pulksten 10 rītā no Ēdoles pagasta Ceriņu mājām. Viņi nodeva P. Samsona sastādītu telegrammu, kurā lūdza paziņot, vai laiva "Līga" sasniegusi Zviedriju. Atbilde netika saņemta.³⁵ Kamēr A. Bergmanis līdz 22. maijam atradās Kuldīgas filtrācijas punktā, K. E. Frišenfelds naktī no 17. uz 18. maiju bija spiests uzrādīt VDTK darbiniekiem rācijas "Maksis-Antons" atrašanās vietu Ēdoles pagasta Tērandes ciema Plāņu saimniecības šķūnī aptuveni 2 km no Užavas dzelzceļa stacijas uz Liepājas pusi.³⁶ K. E. Frišenfelds VDTK izmeklētājam neatklāja, kur noslēpis rācijas šifru un kodu, bet 30. maijā tika piespiests atzīties, ka tos apracis Pauriņu māju dārzā.³⁷

E. Vecmanis ar otru LCP rāciju "Marss" no sava dzīvokļa Ventspils dzelzceļa stacijas 14. mājā pēdējo radiogrammu nodeva 1945. gada 9. maijā, bet, tāpat kā A. Bergmanis, atbildi no Zviedrijas nesaņēma.³⁸ Pēc tam E. Vecmanis vairs nemēģināja ar "Marsa" palīdzību nodibināt sakarus ar Zviedriju. Viņš nenodeva rāciju citu LCP locekļu rīcībā un glabāja to līdz savam arestam, jo šādu norādījumu bija saņēmis no A. Arnīša. E. Vecmanis gaidīja no Zviedrijas ziņnesi, kurš ierastos pie viņa ar paroli.

Tā kā A. Bergmanim rācija bija zudusi, tad V. Mežaks 1945. gada jūnija beigās piekrita nodot viņam rāciju "Otto", ko pēc A. Arnīša rīkojuma kopš 1944. gada oktobra sākuma pie sevis Ventspilī un Ventspils apriņķa Ances pagasta Ozolvalku mājās glabāja F. Tunnis. Vispirms A. Bergmanis divas reizes no F. Tuņņa dzīvokļa Ventspilī, Jūras ielā 6-2, nesekmīgi mēģināja nodibināt sakarus ar Zviedriju, bet pēc tam, izmantojot to, ka strādāja par "Latenergo" šoferi, ar uzņēmuma kravas mašīnu pārveda rāciju uz savu irēto dzīvokli Saules ielā 56-8, jo pastāvēja draudi, ka F. Tunnis varētu tikt arestēts. Pēc rācijas "Otto" darba saraksta raidīt vajadzēja katra mēneša 1. un 20. datumā.³⁹ F. Tunnis, pirms satikās ar A. Bergmani, jau pats bez panākumiem bija mēģinājis nodibināt radiosakarus.

1945. gada 1. jūlijā A. Bergmanis pulksten 12 dienā kopā ar P. Klibiķi un 20. jūlijā pulksten 12 naktī kopā ar abiem brāļiem Klibiķiem atkal nesekmīgi pūlējās atjaunot radiosakarus ar Zviedriju. A. Bergmanis un brāļi Klibiķi par neveiksmēm ziņoja E. Vecmanim, jo paši nevarēja saprast, kāpēc viņiem neizdodas nodibināt sakarus ar Zviedriju. A. Klibiķis lūdza

E. Vecmani atnākt uz dzīvokli Saules ielā 56–8 un apskatīt rāciju "Otto". E. Vecmanis nekādus tehniskus defektus rācijai neatrada. Vajadzēja kvalificētāku speciālistu, kurš spētu rāciju savest darba kārtībā, bet tādu LCP locekļi neatrada.

Pēc tam P. Klibiķis pazaudēja abus raidītāja kristālus, tāpēc ne 1. augustā, ne arī vēlāk A. Bergmanim vairs nebija iespēju mēģināt atjaunot sakarus ar Zviedriju. Šifrus A. Bergmanis noslēpa mājas pagrabā, bet lapiņu ar piezīmēm par raidīšanu – istabā aiz sienas tapetēm. Pēc tam kad 3. oktobrī arestēja LCP atbalstītāju Mildu Mariju Damani, rācija drošības nolūkā tika nogādāta kādā P. Klibiķa īrētā dzīvoklī Ventspilī. LCP locekļi centās atjaunot radiosakarus ar Zviedriju, lai:

- 1) ziņotu par K. E. Frišenfelda, K. Rāra u.c. LCP aktīvistu arestu;
 - 2) uzzinātu, kuri no LCP vadošajiem darbiniekiem – V. Ģinters, A. Arnītis, O. Bileskalns u.c. – ieradušies Zviedrijā, jo bija zināms, ka daļa braucēju jūrā tika aizturēta;
 - 3) saņemt no centra norādījumus par turpmāko darbu pagrīdē.⁴⁰
- LCP aktīvistu Ventspilī joprojām gaidīja ierodamies ziņnešus no Zviedrijas, jo uzskatīja, ka no Zviedrijas ir vieglāk ierasties Latvijā, nevis otrādi. Tāpēc A. Bergmanis lūdza nacionālo partizānu atbalstītāju Aleksandru Dreimani noskaidrot, kā padomju robežsargi apsargā piekrasti Užavas bākas rajonā. A. Dreimanis ziņoja, ka, ierodoties no Zviedrijas, tur iespējams izsēsties, jo krasta apsardze esot vāja.

Kopā ar rācijas "Otto" šifru un kodu vara caurulītē glabājās arī laivu saraksts, kurām vajadzēja noteiktos datumos no 1945. gada augusta līdz decembrim ierasties no Zviedrijas, to izsēšanās vietas Ventspils apriņķī un signalizācijas zīmes. Sarakstu A. Bergmanis saņēma no F. Tuņņa kopā ar rāciju. Neatbildēts palicis jautājums, kas un kad šo laivu sarakstu sastādījis.

Augusta vidū kādā sestdienas vakarā V. Mežaks, A. Klibiķis un F. Tunnis ieradās Baltijas jūras krastā apmēram 15 km uz dienvidiem no Ventspils, no kurienes arī nacistiskās Vācijas okupācijas laikā tika pārcelti bēgļi uz Zviedriju. No Zviedrijas atbraukušo laivu izsēšanās bija paredzēta no pulksten 23 līdz 1 naktī. Signālus no krasta ar kabatas bateriju pirmo reizi vajadzēja raidīt pulksten 23, pēc tam divas reizes ik pēc 15 minūtēm, tad gaidīt stundu un atkal vienu reizi signalizēt.⁴¹ F. Tunnis liecināja, ka krastā esošajiem vajadzēja pēc Morzes ābece signalizēt tās nedēļas dienas pirmo burtu, kurā notika sagaidīšana,⁴² bet A. Bergmanis –

ka otro burtu.⁴³ Signālu vajadzēja atkārtot piecas reizes pēc kārtas. Uz signāliem no krasta laiva divas reizes signalizētu tās nedēļas dienas pirmo burtu. Briesmu gadījumā no krasta vajadzēja raidīt divus sarkanus signālus pēc kārtas. Ja laiva noteiktajā datumā no Zviedrijas neierastos, tad vajadzētu to gaidīt pēc septiņām dienām nākamajā vietā pēc saraksta. F. Tunnis ar elektrisko lukturi raidīja norunātos signālus, bet jūrā neviens uz tiem neatbildēja. V. Mežaks, A. Klibiķis un F. Tunnis trijatā gaidīja laivu visu nakti, bet tā neatbrauca, tāpēc viņi svētdien bija spiesti atgriezties Ventspilī. A. Klibiķis izmeklēšanas gaitā padomju varas represīvo orgānu darbiniekiem norādīja, ka gaidīšana notikusi 15. augustā,⁴⁴ bet F. Tunnis – ka dažas dienas pirms viņa aresta. 1945. gada augusta vidū sestdiena bija 11. un 18. datumā, tādējādi LCP dalībnieki laivu varēja gaidīt tikai 11. augustā, jo F. Tunni VDTK arestēja 16. augustā.⁴⁵

Nevarēdami sagaidīt LCP cilvēkus no Zviedrijas, 1945. gada oktobra sākumā vairāki LCP aktīvisti vienojās paši meklēt iespējas nokļūt Zviedrijā. Laivu vajadzēja sadabūt V. Mežakam, jo viņš bija vietējais un viņam bija plaši sakari ar Ventspils iedzīvotājiem. Bez tam V. Mežaks ar A. Klibiķi vēlējās savākt politiska un ekonomiska rakstura informāciju, ko varētu Zviedrijā nodot LCP vadībai. Šāda veida materiāli būtu pārtikas kartiņas, kas raksturotu ekonomisko stāvokli Latvijā, kā arī padomju avīzes, Latvijas topogrāfiskās kartes un citas lietas. A. Klibiķis cerēja arī savākt pēc iespējas objektīvāku informāciju par to, cik latviešu arestēts un izvests no Latvijas padomju varas laikā 1940.–1941. gadā, ka arī nacistiskās Vācijas okupācijas laikā. Svarīgi bija kaut aptuveni noskaidrot, cik bijušo leģionāru un citu personu slēpjas Latvijas mežos un cik padomju režīma gados izvesto latviešu atgriezies dzimtenē.⁴⁶

Konkrēts aizbraukšanas plāns nebija izstrādāts. Arī gatavošanās aizbraukšanai ieilga, jo LCP locekļiem neizdevās sadabūt ne laivu, ne tās motoru.

Ārpus Ventspils grupas Latvijā 1945. gada otrajā pusē aktīvi darbojās tikai viens LCP pārstāvis – Ernests Priedītis. Pēc neveiksmīgā bēgšanas mēģinājuma uz Zviedriju viņu kopā ar citiem braucējiem jūrā aizturēja un piespieda atgriezties Ventspilī. 1945. gada 14. jūnijā E. Priedītis uzzināja, ka viņu darbavietā – celtniecības kantorī – meklējuši VDTK darbinieki, tāpēc nākamajā dienā aizbrauca uz Rīgu, kur ar fiktīviem dokumentiem sāka slēpties pie savām paziņām.

...am un laiku un vietam. Lūdzu informēt mūs par šīs vērtības
 ... un valstisko mērķu labad es lūdzu, ka šīs
 ... kas ir Jūsu rīcībā resp. uzglabāšanā, tiktu paglabātas
 ... tās uz šejieni. Katra ziņā būtu līdz ar Jums šurp atgādā
 ... tie 160 kg. (sidr.) un tad visas tās vērtības resp. kastes kurām
 ... vērtīgāks saturs. Ja butu nepieciešama pārsainošana-lūdzu neatteik-
 ... ties arī no tās. Ja Jūs tiksāt informēti ka transporta apstākļi
 ... ir pietiekoši un labi-nemat visu. Lūdzu stājaties sakarā ar kapt.
 ... Vidzirkste kungu un lūdzat viņu izpalīdzēt auto transporta lietās
 ... līdz Jums norādītai vietai. Es ceru ka arī V. kgs neatteiksies no
 ... ceļošanas nodoma.
 Mans pienākums ir Jūs informēt ka mūsu nacionālo un valstisko
 lietu kārtošānu šeit ir uzņēmušies tiešam patrioti un energiski
 ļaudis. Bet ar to vien nepietiek. Līdzekļu trūkums ir katastrofals un
 tamdēļ mēs nekadā ziņā nevaram pieļaut ka mūsu vērtības paliktu
 viena vai otra mūsu ienaidnieka rokās bet mēs savu mērķu sekmesānā
 būtu bezspēcīgi. Tas nenozīmē ka visas bāriņu vērtības mēs gribētu
 likvidēt un iztērēt. Nē. Tās, rēķinoties ar apstākļiem un nepieciešamī-
 bu, būs deponējamas kādā zolidā šejienes naudas iestādē, vai arī,
 ja būtu vajadzība, iekļājamās uz laiku. Jums arī jāzin ka mūsu šejie-
 jenes sūtniecība ir likvidēta un visi agrākie kapitāli apķīlāti.
 Darbojas tikai nacionāli-sabiedriskās (ne valstiskās) organizācijas.
 Ar izņēmuma grūtībām tikai nelielas valsts summas ir bijis iespē-
 ... no USA pārvest uz šejieni. Un tas pats ir bijis iespē-
 ... do visam tam seko un atļaujas dod valstiskās kār-
 ... driskas EKONOMIJA iestādes var darboties
 ... ja ir koncentrējama tanī
 ... ir koncentrējama tanī

7. att. Ainas Marijas Hindriksones dzīvoklī Ventspilī, Užavas ielā 3, VDTK kon-
 fiscētais Liepājas finanšu nodaļas darbinieku sarakstes ar LCP
 par vērtslietu pārvešanu uz Zviedriju fragments

8. att. Teodors Višķeris

1945. gada augusta sākumā E. Priedītis Rīgā tikās ar LCP Ventspils grupas aktīvu atbalstītāju A. M. Hindriksones māsu Valiju Siliņu (1922–1957), kura pavēstīja, ka LCP locekļi Ventspilī cenšas nodibināt sakarus ar Zviedriju. E. Priedītis ar V. Siliņas starpniecību nosūtīja V. Mežakam vēstuli, kurā interesējās par iespējām nokļūt pāri jūrai un par to, vai LCP aktīvistiem Ventspilī nedraud arests. Kad V. Siliņa nākamo reizi ieradās Rīgā, viņa mutiski nodeva V. Mežaka atbildi, ka Ventspils grupai neesot radiosakaru, tomēr, ja tos izdosies atjaunot un sagatavot cilvēku pārsūtīšanu uz Zviedriju, tad arī E. Priedītis netikšot aizmirsts.

E. Priedītis Rīgā nodibināja sakarus arī ar Freda Ziedoņa Launaga (1919–1991) vadītās nacionālo partizānu grupas sakarnieci Ventspils lauksaimniecības bankas darbinieci Valentīnu Sukatnieci. E. Priedītis uzrakstīja vēstuli F. Z. Launagam, kurā lūdza atsūtīt apmēram 10 000–15 000 rbļ. arestēto K. E. Frišenfelda un A. M. Hindriksones vajadzībām, bet kā atlīdzību par to apsolīja savākt partizānu grupai ziemas apģērbu. E. Priedītis naivi cerēja, ka varētu nolīgt advokātu un tādējādi samazināt K. E. Frišenfeldam sodu, kā arī panākt, lai viņš pēc tiesas sodu varētu izciest Latvijā.⁴⁷ Kad V. Sukatniece apmeklēja nacionālo partizānu grupas nometni, F. Z. Launags tur neatradās, bet no visas grupas tikai viens partizāns, uzvārdā Zvanītājs, pazina E. Priedīti.⁴⁸ F. Z. Launags nacistiskās Vācijas okupācijas pēdējos mēnešos Kurzemē bija SS *Jagdverband Ost* operatīvā štāba Politiskās daļas informācijas nodaļas atbildīgais vadītājs Ventspils apriņķī,⁴⁹ tāpēc pēc kara viņa rīcībā bija lielas naudas summas no bijušajiem SS *Jagdverband Ost* līdzekļiem. Par tiem kaut kas bija zināms arī LCP locekļiem.

E. Priedītis sāka vākt apģērbu – cimodus, zeķes, apakškreklus – un medikamentus. Šajā darbā viņš iesaistīja Latvijas Universitātes studenti Annu Jātnieci, kura dzīvoja Rīgā, Nometņu ielā 25–15. E. Priedītis A. Jātnieci pazina no 1944. gada decembra, kad abi strādāja Tautas palīdzības organizācijā. Lielākā daļa savākto lietu glabājās E. Priedīša radnieces Emmas Bērziņas⁵⁰ dzīvoklī Sarkanarmijas (tagad Bruņinieku) ielā 43–4 un tā arī nevienam netika nodota.

E. Priedītis uzturēja kontaktus vēl ar vairākām nacionālo partizānu sakarniecēm – Eleonoru Leiti, Viktoriju Ozoliņu, Hildu Vosu, Mirdzu Dūdiņu, Laimu Līdaku u.c.

Arī LCP Ventspils grupas dalībnieki uzturēja sakarus ar nacionālo partizānu atbalstītājiem. A. Bergmanis tikās ar F. Z. Launaga grupas sakarniecēm Ragni Jansoni un Līnu Rūsi (dz. 1923. g.). Vairākums LCP aktīvistu tomēr uzskatīja, ka ar F. Z. Launaga grupu nevajag saistīties. A. Klibiķis nodibināja kontaktus ar M. M. Damani, H. Vosu, V. Ozoliņu un vēl dažām sievietēm, kurām viņš zināja tikai segvārdu. Savukārt V. Mežaks uzturēja kontaktus ar Mildu Melitu Krūziņu un Valiju Kaminsku, kuru nosūtīja uz Ventspils apriņķa Pilteni nodibināt sakarus ar kāda nacionālā partizāna ģimeni, lai no tās uzzinātu partizānu grupas atrašanās vietu. V. Kaminskas brauciens tomēr izrādījās veltīgs, jo partizāna ģimene viņai neuzticējās.

1945. gada maijā P. Klibiķis ar savas paziņas Ilgas Baumanes starpniecību Ventpilī iepazinās ar Emmu Bērziņu, bet vēlāk iepazīstināja ar viņu arī A. Bergmani. Ne P. Klibiķis, ne A. Bergmanis nezināja, ka E. Bērziņa jau kopš 1945. gada 25. maija bija VDTK slepenā līdzstrādniece.⁵¹ Tiesa, būdama VDTK aģente, viņa savus pienākumus nepildīja un neziņoja par A. Bergmaņa un P. Klibiķa darbību, tāpēc pati 1945. gada 5. decembrī tika arestēta.

Pēc kara LCP neveica un arī neatzina bruņotu cīņu pret padomju okupācijas varu, jo saprata, ka tā nedos vēlamo rezultātu. Izņemot dažus minētos gadījumus, kad notika informācijas apmaiņa, LCP nebija gandrīz nekādu sakaru ar nacionālajiem partizāniem, tā piekopa nogaidīšanas taktiku un turpināja sekot starptautiskajai situācijai. Vēl nezinot Teherānas, Jaltas (Krimas) un Potsdamas (Berlīnes) konferenču iznākumu, kā rezultātā Rietumu lielvalstis piekāpās padomju prasībām un piekrita, ka Austrumeiropa nonāca PSRS ietekmes sfērā, LCP grupa Latvijā cerēja, ka ASV un Lielbritānija pildīs Atlantijas hartā pasludinātos principus un starptautiskā situācija Latvijai kļūs labvēlīgāka. Tātad savu mērķi – Latvijas neatkarības atgūšanu – LCP pilnībā saistīja ar Rietumvalstu palīdzību un atbalstu, ko tā arī nesagaidīja.

Kā jau minēts, A. Arnītis aizbrauca uz Gotlandi pēc nacistiskās Vācijas kapitulācijas kopā ar V. Ģinteru. Drīz pēc ierašanās Zviedrijā viņš nosūtīja vēstuli Johansonam, atbildīgam zviedru izlūk dienesta darbiniekam. A. Arnītis vēstulē Johansonam lūdza ar rācījas palīdzību saistīties ar A. Bergmani, lai atjaunotu sakarus starp Gotlandi un Kurzemi un brīdinātu K. E. Frišenfelda grupu, lai tā nekādā gadījumā nepiedalās bruņotās akcijās pret

Sarkano armiju. Šādu norādījumu LCP aktīvistiem Kurzemē V. Tepfers deva jau 1945. gada sākumā, bet A. Arnītis tikai lieku reizi vēlējās brīdināt K. E. Frišenfelda grupu, lai tā neuzsāktu bruņotu pretestību, bet, V. Tepfera vārdiem runājot, "izvērstu idejisku cīņu"⁵². Šī A. Arnīša liecība, kā arī visa organizācijas darbība pēckara laikā pilnīgi apgāž padomju varas represīvo orgānu apgalvojumus, ka tikai arestu dēļ LCP grupai nav bijis iespējams izvērst diversijas un teroristisku darbību Kurzemē tādos apmēros, kā to bija iecerējusi tās vadība.⁵³ Arī mūsdienu vēsturnieku darbos parādās tēze, ka K. E. Frišenfelda grupa atstāta Latvijā bruņotas cīņas uzsākšanai.⁵⁴

Johansons ar V. Ģinteru nekavējoties ieradās pie A. Arnīša, kurš tobrīd vēl atradās karantīnas nometnē. Zviedru izlūk dienests vēlējās pēc iespējas ātrāk nodibināt sakarus ar Latviju, bet pēc A. Arnīša izprašanās par radioaparāturu un radistiem Kurzemē Johansons secināja, ka radiosakarus tuvākajā laikā atjaunot neizdosies. Pēc šīs sarunas zviedru izlūk dienesta interese par LCP locekļiem Latvijā manāmi atslāba, bet braucienam uz Latviju sāka organizēt garīdzniecības pārstāvji. Luterāņu mācītājs Jānis (Žanis) Sviķis (1901–1966) zviedru garīdzniecības aprindu uzdevumā 1945. gada jūnija sākumā tikās ar A. Arnīti, kurš piekrita doties atpakaļ uz Latviju. Visu brauciena organizāciju uzņēmās J. Sviķis, bet A. Arnītim tikai vajadzēja izvēlēties sev līdzbraucēju un laivas apkalpi. A. Arnītis izvēlējās J. Šmitu, kuru pazina jau no 1932. gada, kad abi kopīgi uzsāka studijas Latvijas Universitātē, un tāpēc uzticējās viņam. J. Šmits, nebūdam LCP loceklis, bija gatavs braukt uz Latviju, lai atvestu no Rīgas uz Zviedriju savu ģimeni. Par laivas kapteini piekrita būt E. Andersons, bet par motoristu – Laimons Pētersons.

Sagatavošanās braucienam ieilga. Laivu nopirka par zviedru garīdzniecības piešķirtajiem līdzekļiem, bet, kā rādīja turpmākie notikumi, tā izrādījās galīgi nepiemērota Baltijas jūras šķērsošanai. J. Sviķis sagatavošanas darbus pabeidza tikai 1945. gada oktobra sākumā un tad izsauca uz Visbiju visus trīs braucējus, lai vienotos par konkrētām brauciena detaļām. Pirms tam jau A. Arnītis bija ticis ar LCP vadītāju V. Tepferu, V. Ģinteru un Fēliksu Cielēnu (1888–1964), no kuriem saņēma dažādus norādījumus sakaru atjaunošanai ar LCP grupu Latvijā. A. Arnītis, lai gan pats jau bija lēmumu pieņēmis, pārāk daudziem latviešiem Zviedrijā stāstīja par ielānoto braucienam un vaicāja padomu, vai viņam doties nelegāli uz Latviju, tāpēc iespējams, ka šo informāciju ieguva arī padomju spiegi Zviedrijā.⁵⁵

Slītes policijas priekšnieks Bone ar Johansona ziņu iedeva braucējiem ieročus – revolveri un padomju ražojuma automātu, bet Johansons personiski – radiatoraidītāju. Visbijā braucēji no J. Sviķa saņēma mācītāju Alberta Freija, Oskara Blumberga (1890–1954), Roberta Akmentiņa, Rendes un Dreimaņa adreses. Bez tam A. Arnītis vēl saņēma vairākas adreses no V. Tepfera, V. Ģintera, baptistu mācītāja Stokholmā Ernesta Spīguļa (1909–1981) un LCP radista Kārļa Āriņa (1920–1983). Neviens no adresēs uzrādītajiem cilvēkiem Latvijā nebija LCP loceklis, bet viņi tika rekomendēti kā uzticami ļaudis, kuri sniegs naktsmājas un informāciju par padomju varas darbību Latvijā. A. Arnītim un J. Šmitam Zviedrijas garīdzniecības aprindu uzdevumā vajadzēja noskaidrot baznīcas stāvokli Latvijā un dažādus ar reliģiju saistītus jautājumus, apmeklēt Stendē mācītāju O. Blumbergu un Rīgā – mācītāju A. Freiju un, ja vien iespējams, atvest abus uz Zviedriju. A. Arnītis vēlējās arī pārbaudīt, vai visi latviešu vīrieši no 16 līdz 60 gadu vecumam ir izsūtīti no Latvijas uz Sibīriju, jo šādas baumas bija izplatījuši divi Zviedrijā nokļuvušie leģionāri. Acīmredzot šajā gadījumā pēc nacistiskās Vācijas kapitulācijas visu vīriešu ieviešana filtrācijas punktos Kurzemē tika pārprasta kā nosūtīšana uz Sibīriju.

Nelegālās pagrīdes organizēšanai A. Arnītis pēc LCP vadības ieteikuma gatavojās Rīgā tikties ar sociāldemokrātu Klāvu Lorencu un profesoru Mucinieku,⁵⁶ lai no viņiem saņemtu plašāku informāciju par latviešu stāvokli padomju varas apstākļos. Ja neizdotos nodibināt sakarus ar LCP dalībnieku rīcībā esošajām rācijām, tad A. Arnītis grasījās griezties pēc palīdzības pie F. Z. Launaga vai inženiera Aleksandra Akmentiņa, kuri nodarbojās ar radiosakaru organizēšanu kara beigās *SS Jagdverband Ost* organizācijā. Jautājums ir tikai, cik raidītāju pēc kara atradās nacionālo partizānu grupu rīcībā. F. Z. Launags rakstīja, ka viņam bijuši zināmi četri raidītāji, kas pēc kara atradušies nacionālo partizānu rīcībā Kurzemē.⁵⁷ I. Kažociņš minēja kādu partizānu, kurš bija uzmontējis raidītāju uz kamanām, lai tādējādi pārvietotos un izvairītos no atklāšanas. Visu 1945./46. gada ziemu partizāns pārvietojoties pārraidīja signālus uz ārzemēm, bet nav nekādu ziņu, ka šie raidījumi kaut kur būtu arī uztverti.⁵⁸ Savukārt A. Akmentiņš pēc apcietināšanas izmeklēšanas gaitā liecināja, ka *SS Jagdverband Ost* operatīvā štāba priekšnieka pazīstamā kolaboracionista Borisa Jankava (1915–1949),⁵⁹ kurš pēc kara kļuva par nacionālo partizānu, rīcībā īsi pirms nacistiskās Vācijas kapitulācijas bijis 10–12 rāciju.⁶⁰

Tomēr, tāpat kā I. Kažociņa minētajā gadījumā, nav zināms, ka ar kādu no šiem raidītājiem būtu nodibināti sakari ar ārzemēm.

Zviedrija oficiāli nostājās pret sadarbību ar nacionālās pretošanās kustības dalībniekiem Baltijā, lai PSRS nevarētu to apsūdzēt par iejaukšanos kaimiņvalsts iekšējās lietās. Tāpēc zviedru izlūkdienesta radiocentrs atsacījās nodibināt jebkādas sakarus ar LCP dalībniekiem Latvijā. Informācijas vākšanas nolūkos LCP tomēr vajadzēja uzturēt tiešus sakarus no Latvijas ar izlūkdienesta radistu K. Āriņu Gotlandē. A. Arnītis un E. Andersons sastādīja Johansona iedotajam raidītājam šifru, bet A. Arnītis ar K. Āriņu norunāja uzturēt arī paralēlo radiolīniju, kas nebūtu zināma zviedru izlūkdienestam. Gotlandē tā sauktos "Rieta", bet Latvijā – "Austris".⁶¹

Adrešes, rācības šifri un kodi bija rakstīti uz papirosu papīra strēmeliņiem, ko A. Arnītis un J. Šmits paslēpa speciāli izgatavotās patronās un vara skrūvēs. Šīs skrūves bija izvīrotas kā ampulas, lai to vidū varētu noslēpt dokumentus.

Saskaņā ar operācijas plānu E. Andersons ar L. Pētersonu izsēdinātu Kurzemes piekrastē A. Arnīti un J. Šmitu, bet paši atgrieztos Gotlandē, lai 27. oktobrī vai 10. novembrī ap pulksten 21 atkal ierastos Latvijā – šoreiz Ventspils apriņķa Dundagas pagastā pie Kolkasraga – un uzņemtu uz klāja cilvēkus, kuri kopā ar A. Arnīti un J. Šmitu vēlētos nokļūt Zviedrijā.⁶²

1945. gada 9. oktobrī braucēji devās ceļā, tomēr viņiem trīs reizes nācās atgriezties Gotlandē, jo allaž sabojājās motors. Pirmās divas reizes laiva atgriezās Visbijā, bet trešo reizi – Slītē. Trešajā reizē laiva bija aizbraukusi jau 30 jūdžu attālumā no salas, tāpēc ar bojātu motoru atgriezties Gotlandē tai bija diezgan sarežģīti.⁶³ Ja motorists nebūtu tik augstas klases profesionālis kā L. Pētersons, tad braucēji Zviedrijas krastu noteikti vairs nerasniegtu.⁶⁴ Pēc trešā neveiksmīgā izbraukšanas mēģinājuma L. Pētersons vairākas dienas Slītē remontēja laivas motoru, bet A. Arnītis un J. Šmits dzīvoja pie LCP dalībnieka Ē. Tomsona un vēlreiz tur tikās ar J. Sviķi. Savukārt E. Andersons no Slītes devās uz Visbiju pie Johansona, lai iegūtu papildu degvielas krājumus motorlaivai, un saņēma Johansona pavēli atdot atpakaļ izsniegto rāciju. Sakarā ar neveiksmīgajiem mēģinājumiem zviedru izlūkdienests sāka šaubīties par labvēlīgu operācijas iznākumu. LCP locekļi rāciju atdeva, bet šifrus un kodu paturēja iespējamai turpmākai izmantošanai.

12. oktobrī laiva ceturto reizi izbrauca no Gotlandes uz Latviju un 14. oktobra pēcpusdienā sasniedza Kurzemes krastu. Kārtējo reizi sabojājās laivas motors – šoreiz netālu no piekrastes, tāpēc laivu nācās nogremdēt. Apmēram 15 km uz ziemeļiem no Pāvilostas vīri izcēlās krastā ar nelielu piepūšamo laiviņu, kuru, neievērojot elementārāko piesardzību, atstāja turpat jūrmalas smiltīs. Pratināšanas reizēs VDTK L. Pētersons liecināja, ka izceļšanās krastā notikusi ap pulksten 14 vai 15,⁶⁵ E. Andersons – pulksten 15,⁶⁶ J. Šmits – pulksten 16,⁶⁷ bet A. Arnītis – pulksten 18,⁶⁸ kaut gan šim faktam nav būtiskas nozīmes. Tā kā laiva tika nogremdēta, tad E. Andersons un L. Pētersons vairs nevarēja atgriezties Zviedrijā un bija spiesti palikt Latvijā kopā ar A. Arnīti un J. Šmitu.

No izsēšanās vietas līdz slēptuvei, kurā A. Arnītis cerēja atrast informāciju no LCP dalībniekiem, bija jāveic aptuveni 30–35 kilometri.⁶⁹ Kādus 150 m no jūras krasta atraduši krūmos pamestu bunkuru, visi četri tajā sagaidīja tumsu, bet pēc tam devās tālāk uz Ventspils pusi. Naktī no 14. uz 15. un no 15. uz 16. oktobra A. Arnītis, J. Šmits, E. Andersons un L. Pētersons turpināja ceļu kopīgi. 15. oktobra dienu viņi pavadīja kādā siena šķūnī, bet 16. oktobra rītā izšķīrās. E. Andersons un L. Pētersons palika Ēdoles pagasta Strazdu māju siena šķūnī, bet A. Arnītis un J. Šmits, paņemdami sev līdz ieročus un visus dokumentus, devās uz slēptuvi. Pirms šķiršanās A. Arnītis norādīja palicējiem, ka viņi var dabūt naktsmājas un pārtiku netālajās Sārnavas ciema Silu mājās. Palicējiem vajadzēja A. Arnīti un J. Šmitu gaidīt līdz vakaram, bet, ja aizgājēji neatgrieztos, tad rīkoties pēc pašu uzskatiem. Slēptuvē A. Arnītim Latvijā palikušie LCP dalībnieki nekādu informāciju nebija atstājuši. Tālāk A. Arnītis un J. Šmits nolēma doties uz Silu mājām, bet netālu no tām kāds milicis abus gājējus aizturēja.⁷⁰ Tas notika 5 km attālumā no šķūņa, kurā palika E. Andersons ar L. Pēteronu.

Pēc J. Dzintara versijas A. Arnīti un J. Šmitu gan esot arestējuši Ēdoles pagasta iznīcinātāju vada kaujinieki.⁷¹ Tādējādi A. Arnītis un J. Šmits “iekrita” izlūkiem nepiedodami muļķīgos apstākļos. Tiesa, par izlūkiem abus varbūt nevarētu saukt, tomēr A. Arnītim bija liela nelegālās pagrīdes darbības pieredze nacistiskās Vācijas okupācijas laikā.

20. oktobrī A. Arnītis bija spiests VDTK darbiniekiem uzrādīt trīs slēptuves Strazdu māju tuvumā, kurās atradās deviņi rokas pulksteņi, topogrāfiskās kartes, fotoaparātūra, rāciju rezerves daļas, medikamenti,

vara stienīši ar adresēm, "Nagan" sistēmas revolveris, patronas un medību duncis.⁷² J. Šmits tajā pašā laikā bija spiests uzrādīt VDTK darbiniekiem šķūni, kurā visi četri atbraucēji bija mitinājušies kopā pirms šķiršanās, bet tajā nekas netika atrasts.⁷³ E. Andersons un L. Pētersons tajā laikā jau bija slēptuvi atstājis.

Nav citas līdzīgas epizodes LCP darbībā Latvijā pēckara gados, ko vēl tik bieži pieminētu dažādi autori savos darbos par citām tēmām, kā A. Arnīša grupas ierašanās un apcietināšana. Šie notikumi diemžēl izklāstīti ne tuvu patiesībai. Lai gan T. Bovers uzsver, ka savā darbā šaubīgās detaļas izlaidis, viņa rakstā neviens teikums par A. Arnīša grupas darbību neatbilst īstenībai.⁷⁴ Arī I. Kažociņa rakstītais visai maz saskan ar notikušo.⁷⁵

Pēc A. Arnīša un J. Šmita apcietināšanas aktīvu darbību uzsāka laivas tehniskā personāla darbinieki – E. Andersons un L. Pētersons, kuriem pēc iecerētā plāna vajadzēja tūlīt pēc izsēšanās krastā ar motorlaivu atgriezties Zviedrijā. Ja laivas motors nebūtu sabojājies un plāns realizētos, tad LCP grupas dalībnieki Ventspilī neko neuzzinātu par ilgi gaidīto ziņnešu ierašanos no Zviedrijas. Arī E. Andersonam, tāpat kā A. Arnītim, bija liela nelegālā pagrīdes darba pieredze nacistiskās Vācijas okupācijas laikā, tikai viņš jaunajos pēckara apstākļos izrādījās prasmīgāks un veiksmīgāks. E. Andersons labi orientējās tuvējā apkārtnē, jo bija dzimis Ventspils apriņķī un viņam šeit bija paziņas un radnieki.

E. Andersons ar L. Pēteronu pēc divu dienu veltīgas gaidīšanas atstāja Strazdu māju siena šķūni. Viņi gaidīja veselu dienu ilgāk par norunāto laiku, domādami, ka A. Arnītis saslimis ar gripu un guļ kādās mājās, bet J. Šmits viņu negrib atstāt vienu. Tādām aizdomām bija pamats, jo A. Arnītis pirms tam bija saaukstējies. E. Andersons kopā ar L. Pēteronu nedevās uz A. Arnīša ieteiktajām Silu mājām, bet gan pie savas attālas radnieces uz Ventspils apriņķa Piltenes pagasta Koršu mājām, kur nodzīvoja divas dienas, bet pēc tam abi ieradās Ventspilī, Stendes ielā 4, pie Zviedrijā dzīvojošā LCP locekļa Alfrēda Šveicera (1922–1988) tēva un lūdza viņam sameklēt Ventspils dzelzceļa stacijā V. Mežaku, ar kura starpniecību cerēja saistīties ar citiem LCP locekļiem. V. Mežaku E. Andersons pazina no 1944. gada maija un zināja, ka nacistiskās Vācijas okupācijas laikā viņš strādāja dzelzceļa stacijā. E. Andersons cerēja V. Mežaku arī tobrīd atrast šajā darbavietā un ar viņa starpniecību saistīties ar citiem LCP locekļiem.

9. att. Arturs Arnītis

10. att. Eduards Andersons

22. oktobra vakarā V. Mežaks Stendes ielā 4 satikās ar E. Andersonu un L. Pētersonu, bet nākamajā vakarā abus pārveda uz savu dzīvokli Lidotāju ielā 5, kur viņi nodzīvoja līdz aizbraukšanai uz Rīgu. Atbraucēji iepazīstināja V. Mežaku ar starptautisko situāciju un lūdza viņiem sagādāt fiktīvus dokumentus un citu dzīvokli, interesējās par ekonomisko stāvokli Latvijā un padomju režīma veiktajām represijām. V. Mežaks viņus informēja par pārtikas normām Latvijā, par nacistu atbalstītāju arestiem un latviešu leģionāru izsūtīšanu uz nometnēm, par zemnieku un represēto cilvēku ģimenes locekļu neapmierinātību ar padomju varu, par bruņoto pretestības kustību, kurā dažkārt parādījās arī bandītisma elementi. E. Andersons saskaņā ar LCP norādījumiem kategoriski iebilda pret bruņotu pretošanos padomju varai.

Otrajā dienā – 23. oktobrī – V. Mežaks iepazīstināja atbraucējus ar A. Klibiķi, kurš informēja par bruņotajām nacionālo partizānu grupām Kurzemes mežos. E. Andersons vēlreiz atkārtoja, ka pretošanās izraisa represiju pastiprināšanos un tādējādi nodara tikai ļaunumu mierīgajiem iedzīvotājiem. Pēc atbraucēju rīcībā esošās informācijas pastāvējis plāns no Zviedrijas vispirms sūtīt divas izlūkgrupas, lai iegūtu informāciju, un pēc tam trešo, kas organizētu nacionālo pagrīdi.

Nākamajā tikšanās reizē tika apspriesta LCP pagrīdes avīzes "Latvju Vairogs" izdošana un izplatīšana Ventspilī un Rīgā. E. Andersons no 1945. gada februāra bija latviešu emigrācijas avīzes "Latvju Ziņas" korespondents Zviedrijā, tāpēc deva lielu ieguldījumu pirmā LCP avīzes numura sagatavošanā. Pēc V. Mežaka un A. Klibiķa ierosinājuma viņš uz septiņām lapām uzrakstīja pārskatu par starptautisko stāvokli, kurā tika iztirzāti šādi jautājumi: Londonas konference, baumas par Josifa Staļina (1879–1953) nāvi, ģenerālis Dvaitis Deivids Eizenhauers (1890–1969) apmeklē latviešu bēgļu nometni Vācijā, poļu armija Itālijā, maršala Georgija Žukova (1896–1974) vizīte ASV, ieroču skandāls Somijā, ebreju jautājums, latviešu leģionāri sabiedroto okupētajā Vācijas daļā, PSRS un ASV pretrunas Tālajos Austrumos, Ķīnas komunistu līdera nogalināšana, latviešu bēgļu skaits Dānijā un Zviedrijā, terors Dienvidslāvijā u.c.⁷⁶ Izlasot šos virsrakstus, varam spriest, kāds būtu avīzes "Latvju Vairogs" pirmā numura saturs, ja tas būtu nācis klajā. E. Andersons savu pārskatu veidoja, pamatojoties uz ārzemju preses ziņām. Jaunās avīzes pirmajam numuram A. Klibiķis uzrakstīja vienu

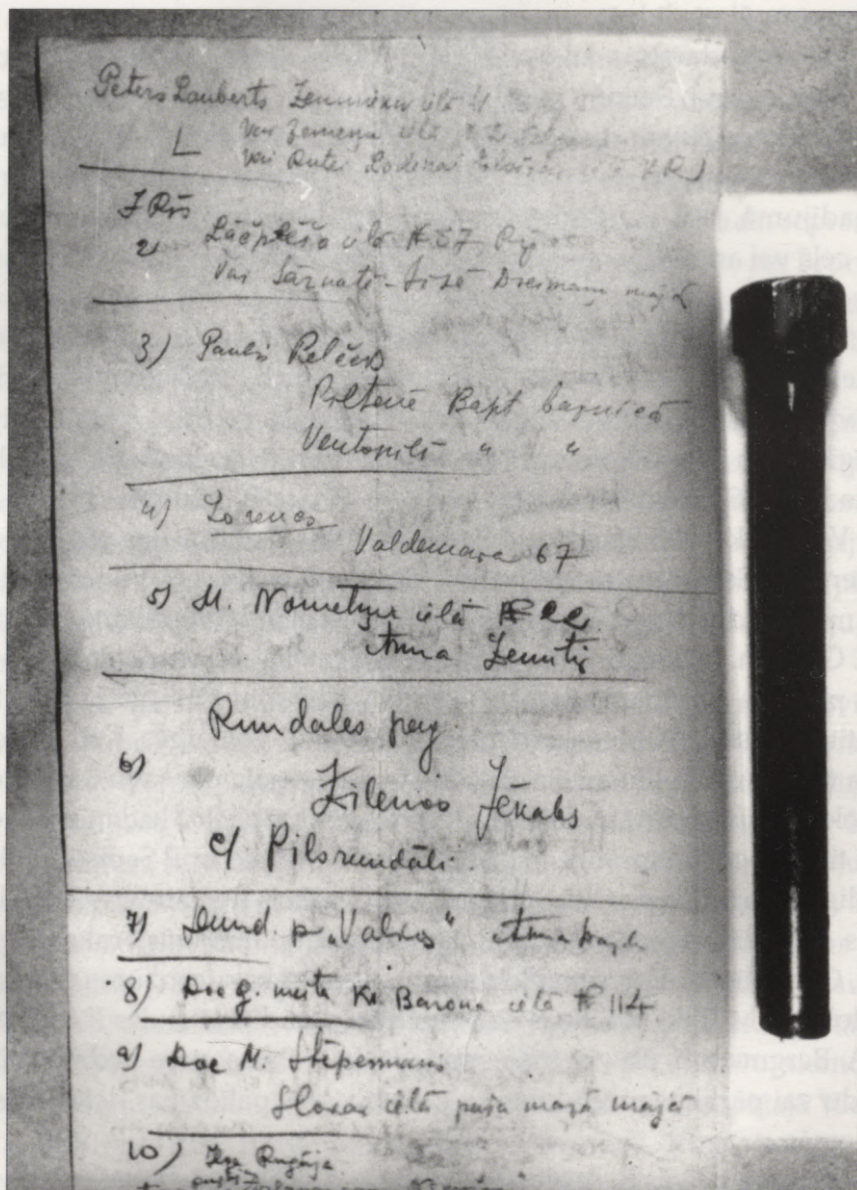
rakstiņu, kuru varētu nodrukāt arī kā uzsaukumu skrejlapas veidā.⁷⁷ A. Klibiķis centās iegūt avīzei un skrejlapām papīru no H. Vosas, kura viņam nespēja palīdzēt.

Vēl E. Andersons ar pseidonīmu Jānis Bērzs uzrakstīja vēstuli V. Ģinteram un J. Sviķim, kurā šifrēti ziņoja par A. Arnīša iekrišanu un ieteica sakarniekiem no Zviedrijas turpmāk saistīties ar V. Mežaku.⁷⁸ Vēstuli, protams, pa pastu uz Zviedriju nevarēja nosūtīt. Atlika cerēt, ka gadījumā, ja E. Andesons iekristu, radīsies iespēja to nosūtīt nelegālā ceļā vai arī nodot nākamajiem LCP sakarniekiem, kuri ierastos no Zviedrijas.

V. Mežaks nodeva E. Andersonam trīs vēstules no represētajiem cilvēkiem, ko E. Andersons pēc atgriešanās Zviedrijā gribēja publicēt avīzē "Latvju Ziņas". Viena vēstule bija no V. Mežaka paziņas vācu armijas karagūstekņa Jāzepa Romanovska, bet abas pārējās no izsūtītā LCP dalībnieka Pētera Samsona, kurš parakstījās kā Pēteris Strazdiņš.

V. Mežaks ar P. Samsonu bija kopā Kuldīgas filtrācijas punktā, no kurienes P. Samsonu nosūtīja uz nometni Maskavā.⁷⁹ Vienu vēstuli P. Samsons adresēja uz Ventspils dzelzceļa staciju V. Mežakam, bet otru Ž. E. Gergem. Inženieris Ž. E. Gerge 14. maijā tika arestēts,⁸⁰ tāpēc V. Mežaks paņēma arī viņam adresēto vēstuli. P. Samsons 1945. gada 30. jūlijā rakstītajā vēstulē V. Mežakam interesējās par Ž. E. Gerges, K. E. Frišenfelda un A. Arnīša likteni, kā arī šifrētā veidā ziņoja par savu pašreizējo stāvokli: "Dzīvoju un strādāju savu arodu, tas ir, tāpat kā, kad mēs pēdējo reizi tikāmies."⁸¹ Asprātīgi, jo pēdējo reizi V. Mežaks ar P. Samsonu tikās Kuldīgas filtrācijas punktā, tādējādi arods palicis nemainīgs – ieslodzījums. V. Mežaks neatbildēja P. Samsonam, jo baidījās, rakstot par Ž. E. Gerga un K. E. Frišenfelda arestu, nonākt kara cenzūras uzmanības lokā. V. Mežaks V. Siliņas dzīvoklī tikai parādīja vēstules P. Klibiķim un A. Bergmanim, un visi trīs nosprieda, ka P. Samsonam nedrīkst sūtīt naudu vai pārtikas produktus, lai paši sniegtās palīdzības dēļ nekristu aizdomās.

Oktobra beigās E. Andersons nodeva A. Klibiķim glabāšanā savus rakstus avīzei un vēstuli LCP vadībai Zviedrijā, kā arī no V. Mežaka saņemtās vēstules un kādas nacionālās pagrīdes grupas skrejlapīņu, kuru V. Mežaks bija atradis 1945. gada augustā Ventspils–Dundagas šaursliežu dzelzceļa malā netālu no Ventspils dzelzceļa stacijas.

11. att. Arturam Arnītim un Jānim Šmitam 1945. gada oktobrī konfiscētās adreses, kas atradās ampulā

V. Mežaks apzinājās, ka padomju varas represīvie orgāni var viņu meklēt, tāpēc nevēlējās atstāt savā dzīvoklī kompromitējošus dokumentus. Savukārt A. Klibiķis pēc dažām dienām saini ar rakstiem un vēstulēm atstāja glabāšanā H. Vosai Ventspilī, Bēzru ielā 31–6.

V. Mežaks centās sameklēt dokumentus atbraucējiem, lai tie varētu nokļūt Rīgā. 25. oktobrī V. Siliņa viņam piegādāja divas neaizpildītas komandējuma apliecības veidlapas. Pēc viltotajiem dokumentiem L. Pētersons bija Latvijas PSR TKP Ražošanas kooperācijas pārvaldes kooperatīvā ražošanas arteļa "Ventspils galdnieks" galvenais grāmatvedis Andrejs Kauliņš, bet E. Andersons – šī paša uzņēmuma darbinieks Jānis Ozoliņš.

E. Andersons un L. Pētersons 28. oktobrī agri no rīta ar vilcienu ieradās Rīgā. Torņakalna dzelzceļa stacijā viņus sagaidīja agrāk iebraukušais V. Mežaks, kurš jau 25. oktobrī devās no Ventspils komandējumā uz Jelgavu un pa ceļam Rīgā informēja L. Pētersona sievu, ka viņas vīrs ieradies Latvijā.

Kad V. Mežaks brauca darba komandējumos uz Rīgu, V. Siliņa ar viņa starpniecību nosūtīja produktus cietumā esošajam K. E. Frišenfeldam un A. M. Hindriksoni. V. Mežaks tāpēc iegriezās Krišjāņa Barona ielā 49–29 pie LCP atbalstītājas Rasmus Temmeres (dz. 1920. g.), lai atstātu viņai pārtikas produktus no V. Siliņas, kurus tālāk vajadzēja nodot abiem ieslodzītajiem. R. Temmeres dzīvoklī V. Mežaks sastapa E. Priedīti un norunāja satikties 28. oktobrī.

28. oktobrī no Torņakalna dzelzceļa stacijas V. Mežaks ar E. Andersonu un L. Pētersonu vispirms devās pie L. Pētersona sievas, kura dzīvoja Āgenskalnā, Lapu ielā 27–2. Atstājuši tur L. Pētersonu, V. Mežaks divatā ar E. Andersonu apmeklēja E. Priedīti, kurš nelegāli dzīvoja pie savas radnieces E. Bērziņas Sarkanarmijas ielā 43–4.

V. Mežaks, E. Andersons un E. Priedītis Sarkanarmijas ielā 43–4 trijatā noturēja apspriedi, kas ir zīmīga ar to, ka pirmo reizi pēc kara savu darbību centās koordinēt LCP pārstāvji no Zviedrijas, kā arī Ventspils un Rīgas. E. Priedītis informēja par latviešu leģionāru izsūtīšanu un strādnieku zemajām algām Latvijā, bet V. Mežaks – par filtrācijas punktiem Kurzemē. E. Andersons savukārt izklāstīja latviešu bēgļu stāvokli Zviedrijā, uzsverot pretrunas starp LCP un bijušo t.s. Kurzemes valdību jautājumā par latviešu emigrācijas un nacionālās pagrīdes kustības vadību Latvijā. E. Andersona minētie fakti Ventspilī un Rīgā palikušajiem LCP

dalībniekiem, protams, nebija zināmi. E. Andersons interesējās arī par bruņotajām nacionālās pretošanās kustības grupām Latvijā, par pagrīdes preses izdevumiem un par LCP aktivistu skaitu, ko ieteica palielināt, kā arī deva padomu meklēt sakarus ar citām pagrīdes grupām. E. Priedītim nākotnē vajadzēja sagādāt konspiratīvus dzīvokļus, kuros nelegāli varētu apmesties gan no Zviedrijas atbraukušie, gan Latvijā dzīvojošie LCP locekļi. Apspriedes dalībnieki V. Mežaku oficiāli apstiprināja par LCP grupas vadītāju Ventspilī, jo praktiski tieši viņš šajā pilsētā vadīja organizācijas darbību. Apspriedē nolēma, ka, gadījumā ja V. Mežaks aizbrauks uz Zviedriju, grupu Ventspilī vadīs A. Klibiķis.

Viens no svarīgākajiem jautājumiem apspriedē bija nelegālas LCP avīzes izdošana. E. Andersons ieteica LCP dalībniekiem noskaidrot, kur tiek izdota pagrīdes prese. Pagrīdes izdevniecības nedrīkstēja apvienoties centralizētā organizācijā, jo tādējādi tās varētu daudz vieglāk iznīcināt. E. Andersons solīja pēc atgriešanās Zviedrijā no turienes pa rāciju regulāri piegādāt dažāda veida ziņas par starptautiskajiem notikumiem, jo pēc viņa rīcībā esošās informācijas Latvijas pagrīdes izdevumu saturs dažkārt neatbilda īstenībai. E. Priedītis apsoliya savākt dažādus nelegālos preses izdevumus. V. Mežakam kopā ar P. Klibiķi vajadzēja sagādāt pagrīdes avīzei papīru un pirmo numuru nodrukāt savā darbavietā Ventspilī uz rakstāmmašīnas. V. Mežaks atkārtoja Ventspilī izteikto priekšlikumu nosaukt avīzi par "Latvju Vairogs", jo ar šādu nosaukumu nacistu okupācijas laikā jau divas reizes bija izdots pagrīdes laikraksts.⁸² 7. novembrī V. Mežaks apsoliya nodrukāto avīzes pirmo numuru atsūtīt E. Priedītim tālākai izplatīšanai Rīgā. Pastāvēja arī otrs variants, ka no Ventspils 7. novembrī tiktu atsūtīti tikai materiāli avīzei, bet to iespiest aptuveni 30 eksemplāru lielā tirāžā nāktos pašam E. Priedītim. Solījums nedēļas laikā izdot "Latvju Vairogu" gan bija visai avantūriskas – avīzes sagatavošanai un nelegālai izdošanai vajadzēja lielāku laiku, jo nebija veikti gandrīz nekādi priekšdarbi.

E. Priedītis uzsvēra, ka Rīgā nav LCP grupas, tomēr vajadzības gadījumā viņš varētu tādu noorganizēt. Nacistiskās Vācijas okupācijas laikā Ventspilī ar LCP bija saistīts profesors Vilis Skārds (1894–1980), kuru V. Mežaks pazina jau kopš 1934. gada kā savu pasniedzēju, tāpēc tika nolemts viņu Rīgā sameklēt. E. Andersons ierosināja noskaidrot, vai profesors nevēlas nelegāli izbraukt uz Zviedriju, bet, ja ne, – tad iesaistīt viņu LCP Rīgas grupas darbībā.

Stalins miris! 92
 10.10.59.

Jūru, Svies, kā arī Luridam
 presi, parādījis ar raksti, par
 Stalina nāvi.

Tassa atbilde
 Luridam telegrāfa agentūra Tass (abam)
 abam pasūtīs presi iepatētas lomas
 par Stalina nāvi, un paskauda, kā
 Stalins gan agrāk stāvojis ar
 jebkuru raksti, un patlaban austrojās
 kaut kur kāda kurorta ārpus Maskavas.

Gen. Ēģerhauera apņemumu
 latviešu nometnē Vocijā!
 šīs inspekcijas kanceleja par sevi
 nepēta, šim Gen. Ēģerhauers apņemumu
 šim nometnē, latviešu šantā mītas
 un un viņa parādomeis ^{use} jaugstāros
 šim kas sagādājis ar latviešu
 šantā šimšimam. Vairāk kā šimam
 šīs angstašis viisis upkavijas latviešu
 šim un - šim šim latviešu šim
 šim šim šim šim šim šim šim šim
 šim šim šim šim šim šim šim šim šim

13. att. E. Andersona 1945. gada oktobrī rakstītie starptautisko notikumu pārskati plānotajam pirmajam LCP avīzes "Latvju Vairogs" numuram

2.

ka uelti atminam slavinajūt
cīnīdru pāri.

Pū izvadīšanas nodzidāta, put a
liels vissis aizbraucis apomūn
pēc kam lots atjīmīgi ijtūcis pa
Baltijas lēģim puse.

Polu armija Itālijā.

Kura lielums ir 100,000 vīru, šī
armija intensīvi modernizācija un
mojas.

Itālijas vīrsparētnieks paziņojis
pasaulē presē, ka šī armija ir
atjaunotus tagadīja Polija, bet
maksot uz Poliju kā atbilsto
vērtības karim atadusis ka
un vācu koncentrācijas noom
un vīriem vissim ir skaidrs.

tagadīja Polijas iekarta

Itālijas vīrs parētnieks paziņojis

Itālijas vīrs parētnieks paziņojis

Dr. Pautis Kalniņš.

Analizējot LCP stāvokli Latvijā, E. Andersons, V. Mežaks un E. Priedītis izvirzīja organizācijai turpmākos uzdevumus.

1. E. Priedīša vadībā radīt Rīgā LCP grupu, kam jāuztur regulāri sakari ar Ventspils grupu.

2. Nodibināt Ventspilī radiosakarus ar organizācijas vadību Zviedrijā.

3. Uzņemt sakarus ar citām nacionālās pretošanās kustības grupām Vidzemē un Rīgā.

4. Informācijai kolekcionēt visas pretpadomju satura skrejlapas un uzsaukumus.

5. Vākt un nogādāt Zviedrijā informāciju par:

a) represēto un izsūtīto latviešu skaitu,

b) 1941. gadā izsūtītajiem, kuri pēc kara atgriezušies Latvijā,

c) ekonomisko un politisko stāvokli Latvijā,

d) izpostīto Rīgu un veiktajiem atjaunošanas darbiem.⁸³

Pēc apsūdzības V. Mežaks apmeklēja profesoru V. Skārdu Mežaparkā, Stendera ielā, un informēja viņu par A. Arnīša vadītās grupas ierašanos no Zviedrijas. V. Skārds izteica izbrīnu, kā LCP locekļi spējuši nokļūt Latvijā, bet tikties ar E. Andersonu atteicās. V. Mežaks viņam pārstāstīja iegūtās ziņas par latviešu bēgļu stāvokli Zviedrijā un Vācijā un latviešu emigrācijas vadītāju savstarpējām ķildām. Profesors izteica nožēlu par latviešu vienotības trūkumu un apvaicājās, vai vēl joprojām latviešus nelegāli nosūtot uz Zviedriju. V. Skārds gan nevēlējās bēgt uz Zviedriju, bet informēja V. Mežaku par izglītības un zinātnes stāvokli Latvijā un izsūtītajiem profesoriem. V. Skārdu ļoti interesēja profesora Franča Baloža (1882–1947) un V. Ģintera, kā arī citu zinātnes darbinieku liktenis Zviedrijā, bet V. Mežaks, protams, viņam nevarēja neko šajā ziņā pastāstīt. Profesors izturējās ļoti piesardzīgi un nevēlējās arī tikties ar E. Priedīti, nemaz nerunājot par iesaistīšanos LCP Rīgas grupas darbībā, tomēr apsolīja sagatavot LCP plašāku pārskatu par tautas izglītības stāvokli Latvijā, jo īpaši universitātē, studentu materiālo nodrošinājumu, mācību valodu un pasniedzēju tautību. Tā kā V. Skārds vēlējās saņemt pirmo LCP nelegālās avīzes numuru, tad V. Mežaks iedeva profesoram un viņa kundzei R. Temmeres dzīvokļa adresi, kur 1945. gada 7. novembrī Skārda kundze apsolīja ierasties pēc avīzes. Atgriežoties R. Temmeres dzīvoklī, V. Mežaks konstatēja, ka viņš iedevis V. Skārdam nepareizu adresi, tāpēc uzrakstīja zīmīti E. Priedītim, lai tas paziņo profesoram īsto

14. att. Nams Rīgā, Sarkanarmijas (tag. Bruņinieku) ielā 43, kurā 1945. gada 28. oktobrī tikās LCP dalībnieki no Rīgas, Ventpils un Zviedrijas

R. Temmeres adresi – Krišjāņa Barona ielā 49–29. Kad V. Mežaks atgriezās Ventspilī, pēc dažām dienām viņš saņēma vēstuli no V. Skārda. Profesors šifrētā veidā rakstīja, ka viņa kundze neies uz R. Temmeres dzīvokli pēc avīzes, bet lai V. Mežaks to pats atnes V. Skārdam, kad atkal būs Rīgā.⁸⁴

Kamēr V. Mežaks apmeklēja profesoru V. Skārdu, E. Andersons un E. Priedītis izstrādāja LCP dalībnieka zvēresta tekstu, kas skanēja šādi:

“Dieva, latvju tautas un viņas nacionālo svētumu priekšā solos mūžam uzticīgi kalpot tēvzemes brīvībai un nenogurstoši likt darbā visus savus spēkus, lai atkal reizi mūsu sentēvu mantojuma ārēs plīvotu sarkanbaltsarkanais karogs, lai mūsu druvās un sētās skanētu brīvās Latvijas dziesma, lai mūsu bērni varētu raudzīties nākotnē, nebaidoties no iznīcības ziemeļu ledus noietnēs. Tāpat svinīgi solos palīdzēt tiem, ko vajā svešzemju tautas likums, kam nav savas mājas vietas pašu zemē, un roku rokā sniegt palīdzību nelaimē iekļuvušam nacionāli domājošam latvietim. Apzinādamies sava zvēresta svinīgumu un svētumu, apsolos pildīt visu to, ko no manis prasīs latvju tautas dzīvības intereses un Latvijas Brīvības cīnītāju apvienība.

Dievs, svētī Latviju!”⁸⁵

Konspirācijas nolūkā zvērestā LCP netika pieminēta. 2. novembrī E. Priedīša paziņa Anita Melberga savā darbavietā Rīgas mēbeļu fabrikas kancelejā pārrakstīja zvēresta tekstu uz rakstāmmašīnas divos eksemplāros. Zvērestu pārdrūkājot, E. Priedītis to parakstīja nevis ar LCP, bet gan ar Latvijas brīvības cīnītāju apvienības vārdu.⁸⁶

Trīs Rīgā pavadītajās dienās E. Andersons paspēja veikt lielu darbu, jo viņš Zviedrijā nebija gatavots palikšanai Latvijā, tomēr nacistiskās Vācijas okupācijas laikā iegūtā pagrīdes darba pieredze šeit labi noderēja. E. Andersons luterāņu baznīcas virsvaldē mēģināja uzzināt LCP aktīvista mācītāja Jāņa Ūdra adresi. Arhibīskapa sekretāre E. Andersonam ieteica atnākt pēc dažām dienām, bet tad jau E. Andersons bija atstājis Rīgu. E. Andersons vēlējās J. Ūdri pārvest uz Zviedriju, jo tādu vēlēšanos A. Arnītim bija izteicis J. Sviķis.⁸⁷ A. Arnītis bija jau arestēts, tāpēc šo uzdevumu E. Andersons pats vēlējās izpildīt. Vēl E. Andersons aplūkoja kara postījumus un veiktos atjaunošanas darbus Rīgā, to vidū jaunuzcelto tiltu pār Daugavu, kā arī divas reizes apmeklēja R. Temmeri, lai iegūtu informāciju par stāvokli koncentrācijas noietnēs Vācijā, kurās kara laikā bija ieslodzīta R. Temmeres māte.

31. oktobrī E. Andersons un L. Pētersons ar vilcienu atgriezās Ventspilī, lai sameklētu motorlaivu un dotos tālāk uz Zviedriju. Bez E. Andersona, L. Pēterona un viņa sievas gatavojās braukt arī V. Mežaks un, iespējams, vēl kāds.

Jau 29. oktobrī, atgriežoties no Rīgas, V. Mežaks Ventspilī, Kuldīgas ielā 65, apmeklēja nelielas čugunlietuves bijušo īpašnieku Rihardu Gailīti, kurš pēc kara strādāja par šī paša uzņēmuma meistaru. V. Mežaks labi pazina R. Gailīti, kurš arī 1945. gada maijā nesekmīgi mēģināja ar kuģi "Rota" bēgt no Ventspils uz Zviedriju, tāpēc droši griezās pie viņa pēc padoma, kur varētu iegādāties laivas motoru. R. Gailītis rekomendēja kādu šoferi, uz kuru varot paļauties, jo viņš pats it kā vēloties izbraukt uz Zviedriju. Noslēpumainā šofera vārds VDTK izmeklēšanas protokolos neparādās. Visticamāk, tas bija VDTK aģents Vidvuds Šveics (1919–1963) ar segvārdu Apogs, kurš 1945. gadā strādāja Ventspilī par "Zagotzivsirjo" kantora šoferi.⁸⁸ V. Mežaks iepazinās ar V. Šveicu, kurš remontēja mašīnu čugunlietuves pagalmā, un apsprieda iespējamo braucēju skaitu. V. Šveics stāstīja, ka ar viņu kopā braukšot vēl četri cilvēki, bet vispirms viņš gribot saremontēt kādu trofeju motoru un to izmantot motorlaivai, kā arī savākt ziņas par iedzīvotāju pārtikas normām, izsūtīto latviešu un mežos esošo nacionālo partizānu grupu skaitu un paņemt līdzī Latvijā iznākošās padomju avīzes. Kopš šī brīža LCP grupa Ventspilī jau pilnīgi nonāca padomju represīvo varas orgānu uzmanības lokā.

Pēc atgriešanās Ventspilī E. Andersons un L. Pētersons šķīrās. L. Pētersons ar V. Mežaka un R. Gailīša starpniecību iepazinās ar šoferi Kārli Balodi un viņa priekšnieku Kārli Baķi, kuri viņu ar kravas mašīnu 5. novembra rītā nogādāja Rīgā. L. Pētersons vēlējās aizvest no Rīgas uz Ventspilī, bet pēc tam tālāk uz Zviedriju savu sievu, kuru VDTK līdzstrādnieki jau bija aizturējuši. Tāpēc L. Pētersons 5. novembra pēcpusdienā kopā ar K. Baķi un K. Balodi devās atpakaļ uz Ventspilī, bet Rīgas Jūrmalā pie Bulduriem mašīna tika apturēta un visi trīs arestēti.

Savukārt E. Andersons no Ventspils ar V. Mežaka starpniecību tika aizvests uz 6 km attāļajām Ventspils apriņķa Ventas pagasta Krastmaļu mājām, kurās viņš līdz savam aizturēšanas brīdim – 5. novembrim – slēpās pie V. Kaminskas. Krastmaļos nelegāli dzīvoja arī V. Mežaka

paziņa bijušais dzelzceļnieks Alfrēds Krūziņš, kurš kopš 1945. gada jūlija izvairījās no dienesta Padomju armijā. Nav skaidrs, kur A. Krūziņš atradās 5. novembrī, kad arestēja E. Andersonu.

Pa to laiku Ventspilī VDTK uzsāka LCP dalībnieku arestus.

Pirmie 31. oktobrī tika arestēti A. Klibiķis un E. Vecmanis. Šajā dienā V. Mežaks izsauca uz V. Siliņas dzīvokli P. Klibiķi un A. Bergmani un pavēstīja viņiem, ka notikuši LCP aktīvistu aresti. Pēc tam V. Mežaks atklāja A. Bergmanim un P. Klibiķim, ka no Zviedrijas nelegāli esot ieradusies četri LCP vīri, no kuriem divi jau arestēti, bet abiem pārējiem jāpalīdz atgriezties Zviedrijā. Atbraucējiem bija vajadzīga laiva, dokumenti un dzīvoklis, kurā tie varētu nelegāli uzturēties. V. Mežaks sacīja, ka visiem vajag palikt Ventspilī un sniegt palīdzību tiem, kuri ieradusies no Zviedrijas.

Vienā dienā – 5. novembrī – ar E. Andersonu un L. Pētersonu tika arestēts V. Mežaks, savukārt 8. novembrī – A. Bergmanis un 9. novembrī – T. Višķeris. Arestu laikā VDTK darbinieki izņēma arī abas LCP rīcībā palikušās rācijas – “Otto” un “Marss”.

P. Klibiķis, uzzinot par LCP dalībnieku apcietināšanu, Ventspilī izvairījās no aresta. No 8. līdz 12. novembrim viņš slēpās Pārventā kādā šķūnī netālu no Ventspils dzelzceļa stacijas. 12. novembrī P. Klibiķis atstāja Ventspilī un devās uz Popi, no turienes 13. novembrī tālāk uz Ugāli, kur uzturējās dažas dienas, un 16. novembrī ieradās Talsos. 18. novembrī P. Klibiķis nokļuva Rīgā, apmetās Dzirnāvu ielā 131–19 pie sava paziņas Ādolfa Bērziņa, kur 4. decembrī VDTK darbinieki viņu arestēja.

Visvairāk no iecerētajiem pasākumiem līdz arestam paspēja veikt E. Priedītis. Viņš mēģināja savervēt LCP jaunus locekļus – Kārli Zirni un Pēteri Kauliņu. Lai nodibinātu sakarus ar nacionālajiem partizāniem, E. Priedītis lūdza palīdzību Rasmai Ozoliņai, kura, meklējot darbu, nesen bija ieradusies Rīgā no Ziemeļvidzemes. Viņa E. Priedītim to apsolīja izdarīt.

No savas paziņas Gresas Zariņas E. Priedītis centās iegūt rāciju, lai varētu uzturēt sakarus ar LCP locekļiem Kurzemē un, iespējams, arī Zviedrijā. G. Zariņa apsolīja palīdzēt, bet līdz apcietināšanai E. Priedītis rāciju nesaņēma.

E. Priedītis rakstiski ziņoja V. Mežakam par iespēju iegūt rāciju, kā arī vēlējās saņemt turpmākos norādījumus, kā vervēt jaunus organizācijas locekļus. E. Priedītis to bija iecerējis ar avīzes starpniecību, kuru V. Mežaks 7. novembrī neatsūtīja un arī pats neieradās Rīgā. Tāpat arī

E. Priedītis brīdināja V. Mežaku un pārējos LCP aktivistus Ventspilī, ka L. Pētersona sieva tikusi aizturēta un aizvesta uz Ventspili, lai uzrādītu vīra atrašanās vietu. Tajā pašā dienā, kad padomju represīvo orgānu darbinieki arestēja L. Pētersona sievu, E. Priedītis apmeklēja viņas dzīvokli Lapu ielā 27-2 un no L. Pētersona sievasmātes uzzināja par notikušo. Vēstuli V. Mežakam, kā arī vienlaikus otru vēstuli V. Siliņai E. Priedītis nosūtīja ar E. Leites starpniecību, ar kuru kara beigu posmā strādāja kopā Tautas palīdzības organizācijā Ventspilī, bet 1945. gada novembra vidū E. Leiti sastapa viņas mātes dzīvoklī Rīgā, Sarkanarmijas ielā 12-11. E. Leite nevienu LCP locekli Ventspilī nepazīna, tāpēc E. Priedītis deva viņai norādījumu, ierodoties Ventspilī, iegriezties V. Mežaka darbavietā un nodot viņam vēstuli, bet, ja V. Mežaka nav darbā, tad abas vēstules aiznest V. Siliņai uz Užavas ielu 3. Gadījumā ja V. Mežaks jau ir arestēts, tad viņam domāto vēstuli E. Leitei vajadzēja iznīcināt.

Atbildes vēstulē V. Siliņa 21. novembrī ziņoja E. Priedītim par arestiem Ventspilī, par to, ka arī pati tikusi aizturēta, bet pēc tam atbrīvota, un uzsvēra, ka brīvībā atrodas vienīgi P. Klibiķis, kuru iespējams sameklēt Rīgā. E. Priedītis ar P. Klibiķi tomēr nepaspēja satikties.

26. novembrī E. Priedītis lika A. Melbergai nodrukāt paziņojumu, kurā brīdināja par Mīldas Straumes un pulkveža-leitnanta J. G. Alberta nodevīgo darbību Ventspilī. E. Priedītis paziņoja, ka M. Straume strādājis bibliotēkā Ventspilī un nacistiskās Vācijas okupācijas laikā bijusi gestapo aģente. Glābjot sevi no aresta, abi ziņojot VDTK par nacionālās pretošanās kustības dalībniekiem. Nodevēja esot arī J. G. Alberta sieva M. Liniņa, kura padomju varas orgāniem izdevusi cilvēkus Ventspils apriņķa Zlēku pagastā, bet tagad nosūtīta veikt līdzīga rakstura uzdevumu Ventspils apriņķa Ugāles pagastā. Arī šo paziņojumu, tāpat kā agrāk LCP dalībnieka zvēresta tekstu, E. Priedītis parakstīja ar vārdiem "Latvijas brīvības cīnītāju apvienība".

Uzzinājis, ka V. Mežaks Ventspilī arestēts, E. Priedītis iznīcināja izgatavotā paziņojuma un zvēresta tekstu. E. Priedītis nejauši aizmirsta iznīcināt tikai vienu zvēresta teksta eksemplāru, un tas tādējādi saglabājies bijušajā VDK arhīvā līdz mūsdienām.

26. novembrī tiekoties ar V. Sukatnieci, E. Priedītis saņēma mutisku atbildi uz F. Z. Launagam adresētajā vēstulē izteikto lūgumu materiāli

palīdzēt K. E. Frišenfeldam. Noraidot šo lūgumu, F. Z. Launags esot atbildējis, ka nauda nav vajadzīga tiem, kas cietuši zaudējumu, bet gan tiem, kas vēl veic nacionālu darbību.⁸⁹

Jāpiebilst, ka F. Z. Launaga grupas 26. novembrī Latvijā vairs nebija, jo jau 31. oktobrī tā ar motorlaivu ieradās Gotlandē.

E. Priedītis tika arestēts 27. novembrī.

1945. gada nogalē un 1946. gada pirmajos mēnešos VDTK arestēja LCP atbalstītājus K. Zirni, J. Ūdri, Ernestu Krasovski, Aleksandru Briedi, Jāni Gilbertu, Alfrēdu Melbergu, Vili Vilciņu un Zinaīdu Gulbi, kā arī gandrīz visas nacionālo partizānu sakarnieces, ar kurām uzturēja kontaktus LCP aktīvistī. Minēto LCP locekļu arestiem sekoja vairākus mēnešus ilgs izmeklēšanas process.

Lai uzsāktu spēli ar Rietumvalstu izlūkdienestiem, padomju represīvo orgānu darbinieki E. Andersonu un A. Arnīti ļoti sīki izprašņāja par šifriem un raidītājiem. Jāatzīmē, ka daudzi LCP locekļi izmeklēšanas gaitā "nesalūza" un arī čekas izmeklētāju priekšā nebaidījās paust savu viedokli. Visspilgtākais piemērs ir A. Klibiķa vārdi. Uz VDTK izmeklētāja jautājumu:

"Vai tagad jūs personiski atsakāties no pārliecības par cīņas nepieciešamību par "neatkarīgu" Latviju?" –

viņš atbildēja:

"Nē. Es līdz šim brīdim uzskatu, ka latviešu tautai vajadzīga neatkarīga, patstāvīga Latvija. Attiecībā uz nepieciešamību turpināt cīņu par neatkarīgu Latviju uzskatu, ka es pats, atrodoties izolācijā, nevaru to veikt, bet mūsu "LCP" organizācijai pašreizējā periodā ir labvēlīgas perspektīvas mērķa sasniegšanai, tāpēc "LCP" jāturpina cīņa par neatkarīgu Latviju."⁹⁰

Vairākiem arestēto LCP locekļu un atbalstītāju tiesas sēde notika 1946. gada 16. maijā Rīgā, kurā Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas (IeM) karaspēka Kara tribunāls sodīja A. Arnīti, J. Šmitu, V. Mežaku, A. Klibiķi, E. Priedīti un Induli Dišleru ar brīvības atņemšanu uz 25 gadiem, K. E. Frišenfeldu, K. Rāru, P. Klibiķi un E. Krasovski – ar 20 gadiem, E. Vecmani, F. Tunni, L. Pēteronu – ar 15 gadiem. Pārējiem apsūdzētajiem piesprieda 5 vai 10 gadus, bet K. Libtālu Kara tribunāls attaisnoja.⁹¹ Lielas daļas notiesāto LCP dalībnieku turpmāko moku ceļu nometnēs savās atmiņās spilgti aprakstījis L. Pētersons.⁹²

15. att. Kārlis Zirnis

16. att. Zinaīda Gulbe

Notika arī vairākas mazāka apjoma LCP aktivistu prāvas. Vienā no tām 1946. gada 28. augustā LPSR IeM karaspēka Kara tribunāls E. Andersonam piesprieda nāves sodu.⁹³ Autora rīcībā nav precīza datuma, kad E. Andersonam tika izpildīts nāves sods, bet tas varētu būt 1947. gada janvārī.⁹⁴ Pēc kasācijas lūguma noraidīšanas 1946. gada 18. decembrī E. Andersons 1947. gada 14. janvārī vēl bija dzīvs, jo šajā datumā tika izdota pavēle nekavējoties viņam izpildīt nāves sodu.⁹⁵ Tiesa, Latvijas arhīvos nav materiālu, ka nāves sods tiešām būtu izpildīts. Latvijā dzīvojošie E. Andersona radnieki esot pat saņēmuši no kāda ieslodzītā, kurš atgriezies no Sibīrijas nometnēm, vēsti, ka E. Andersons ticis apžēlots un izciešot sodu bez tiesībām sarakstīties,⁹⁶ bet šis fakts dokumentāri nekur neapstiprinās. Nav atbilžu uz jautājumiem, kāpēc E. Andersonu netiesāja kopā ar pārējiem atbraucējiem un kāpēc tieši viņam piesprieda nāves sodu. No Zviedrijas ieradusās LCP locekļu grupas vadītājs taču bija A. Arnītis, nevis E. Andersons, un arī citādi A. Arnīša "vaina" padomju tiesas priekšā nebija mazāka.

Savukārt A. Bergmani savervēja par čekas aģentu ar segvārdu Drug un atbrīvoja. Lēmumā par viņa atbrīvošanu uzsvērts, ka A. Bergmanis nacistiskās Vācijas okupācijas laikā gan bija LCP radists, tomēr, tā kā viņa darbība bijusi tīri tehniska, tad LPSR Valsts drošības ministrijas (VDM) izmeklēšanas daļa 1946. gada 6. jūnijā nolēma A. Bergmaņa lietu pārtraukt, bet viņu pašu atbrīvot no ieslodzījuma.⁹⁷ Par VDTK aģenti 1945. gada 2. decembrī piespieda kļūt arī V. Siliņu, kurai tika dots segvārds Ruta.⁹⁸

1945. gada nogalē LCP bija spiesta pārtraukt aktīvu darbību Latvijā, jo gandrīz visi tās locekļi atradās cietumos. Tiesa, brīvībā vēl palika vairāki LCP aktivisti, kuri pēc nacistiskās Vācijas kapitulācijas vairs neuzturēja sakarus ar organizāciju.

LCP pēckara gados nesagaidīja palīdzību no Rietumvalstīm, kuru mazaktīvo nostāju lielā mērā ietekmēja vispārējā starptautiskā situācija, kad "aukstais karš" atradās vēl tikai sākuma stadijā un demokrātiskās lielvalstis, nogaidot attiecību tālāko attīstību ar savu kara laika sabiedroto, nevēlējās lieki izaicināt Padomju Savienību ar aktīvu iejaukšanos tās kontrolē nonākušo Austrumeiropas valstu procesos. Daudzas neveiksmes pēckara laikā un atbraukušo pretošanās kustības dalībnieku

“iekrišanas” gadījumi lielā mērā izskaidrojami ar Rietumvalstu ignoranci par situāciju Baltijas reģionā, līdz ar to ar nelielām izlūkdienestu operācijām.

Ne LCP grupa Ventspilī, ne no Zviedrijas atbraukušie kustības aktīvistu nebija sagatavoti darboties tik totālas un visaptverošas kontroles apstākļos, kādus pēckara Latvijā radīja padomju represīvo orgānu sistēma, tāpēc viņu pasākumi cieta neveiksmi.

Atsauces un piezīmes

- ¹ *Freivalds O.* Kurzemes cietoksnis. – Kopenhāgena, 1954. – 1. sēj. – 123. lpp.
- ² *Andersons E., Siliņš L. u.c.* Latvijas Centrālā padome – LCP. Latviešu nacionālā pretošanās kustība, 1943–1945. – Upsala, 1994. – 213. lpp.
- ³ Turpat.
- ⁴ LCP dalībnieks Pēteris Pauls Jansons (dz. 1922. g.) norādīja, ka no Gotlandes līdz Kurzemei ir apmēram 88 jūras jūdzes jeb 162 kilometri. – Sk.: *Lasmane V.* Pāri jūrai 1944./45. g. – Upsala, 1994. – 159. lpp.
- ⁵ *Andersons E., Siliņš L. u.c.* Latvijas Centrālā padome – LCP. – 214. lpp.
- ⁶ Public Record Office (Lielbritānijas Valsts arhīvs), FO 371/43050 (1944), No. 7790, p. 1.
- ⁷ Ts. Ventspils cietokšņa komandants no 1944. gada novembra līdz nacistiskās Vācijas kapitulācijai bija ģenerālleitnants Zigfrīds Rufs (1895–1946). Viņu kā nacistisko kara noziedznieku pakāra Rīgā 1946. gada februārī kopā ar F. Jekelnu. Sk.: *Vestermanis M.* Tā rīkojās vērmahts. Vācu militāristu loma nacistisko okupantu noziegumos Latvijā, 1941–1945. – R., 1973. – 159. lpp. Iespējams, ka viņš bija arī Ventspils pilsētas komandants.
- ⁸ Partizāna dienasgrāmata // Latvijas Arhīvi. – 1995. – Nr. 1. – 83. lpp. Dienasgrāmatas autors Jānis Veide – Rīgas apriņķa policijas priekšnieks un 5. Rīgas aizsargu pulka komandieris – 1945. gada 8. maijā ar tvaikoni “Rota” neveiksmīgi mēģināja no Ventspils nokļūt Zviedrijā.
- ⁹ *Lasmane V.* Pāri jūrai 1944./45. g. – 237. lpp.
- ¹⁰ *Andersons E., Siliņš L. u.c.* Latvijas Centrālā padome – LCP. – 229. lpp.
- ¹¹ Latvijas Valsts arhīvs (LVA), 1986. f., 1. apr., 99. l., 6. sēj., 326. lp.
- ¹² Turpat, 28 636. l., 1. sēj., 139. lp.; 99. l., 2. sēj., 16., 22. lp.
- ¹³ *Lasmane V.* Pāri jūrai 1944./45. g. – 249. lpp.
- ¹⁴ *Andersons E., Siliņš L. u.c.* Latvijas Centrālā padome – LCP. – 229., 232., 233. lpp.
- ¹⁵ Turpat. – 232. lpp.
- ¹⁶ LVA, 1986. f., 1. apr., 99. l., 2. sēj., 16. lp.
- ¹⁷ *The Oxford Companion to the Second World War / General Editon I. C. Dear.* – Oxford; New York, 1995. – P. 275.
- ¹⁸ *Latviešu tautas cīņa Lielajā Tēvijas karā.* – R., 1966. – 564. lpp.

- ¹⁹ Strods H. Latvijas nacionālo partizānu karš, 1944–1956. – R., 1996. – 92. lpp.
- ²⁰ Pēc K. E. Frišenfelda liecības autoram 1999. gada 27. februārī Ventspilī.
- ²¹ Andersons E., Siliņš L. u.c. Latvijas Centrālā padome – LCP. – 233. lpp.; Lasmane V. Pāri jūrai 1944./45. g. – 251., 252. lpp.
- ²² LVA, 270. f., 1.s apr., 120. l., 2. lp.
- ²³ Andersons E., Siliņš L. u.c. Latvijas Centrālā padome – LCP. – 213. lpp.
- ²⁴ Lasmane V. Pāri jūrai 1944./45. g. – 250., 251. lpp.
- ²⁵ Latvieši atstāj Zviedriju // Latvijas jūrniecības gadagrāmata, 93. – R., 1994. – 44. lpp.
- ²⁶ Balodis A. Ziedoti uz draudzības altāra // Laiks. – 1984. – 22. febr.
- ²⁷ Bergmanis A. Kurzemes “atbrīvošana” 1945. gada maijā // Lauku Avīze. – 1999. – 24. apr.
- ²⁸ LVA, 1986. f., 1. apr., 28 519. l., uzraudzības lieta (tulkojums no krievu valodas).
- ²⁹ Pēc V. Lasmanes liecības autoram 1994. gada 18. janvārī Rīgā.
- ³⁰ Pēc K. E. Frišenfelda liecības autoram 1999. gada 27. februārī Ventspilī.
- ³¹ Pēc P. Pavāra liecības autoram 1993. gada 20. augustā Rīgā.
- ³² Aļķe A. Likteņgaitas // Uz ežiņas galvu liku: Traģiskās partizānu cīņas Latvijas mežos pēckara gados. – R., 1995. – 2. grām. – 113., 114. lpp.; Aļķe A. Faktu vākšanas laiks // Pretestības kustība okupācijas varām Latvijā: Atmiņās un dokumentos no 1941. līdz 1956. gadam. – R., 1997. – 8. lpp.
- ³³ LVA, 1986. f., 1. apr., 99. l., 7. sēj., 47. lp.
- ³⁴ TSDC darbinieki. Arhīva lieta “Lursens–S” // Latvijas Arhīvi. – 1996. – Nr. 1/2. – 92. lpp.; Bovers T. Sarkanais zirnekļa tikls // Lauku Avīze. – 1993. – 8. apr.
- ³⁵ LVA, 1986. f., 1. apr., 99. l., 6. sēj., 58. lp.; 2. apr., P-902. l., 16. lp.
- ³⁶ Turpat, 1. sēj., 15. lp.
- ³⁷ Turpat, 31., 34. lp.
- ³⁸ Turpat, 3. sēj., 190., 202. lp.
- ³⁹ Turpat, 6. sēj., 55. lp.
- ⁴⁰ Turpat, 28 636. l., 1. sēj., 187. lp.
- ⁴¹ Turpat, 99. l., 6. sēj., 70. lp.
- ⁴² Turpat, 3. sēj., 214. lp.
- ⁴³ Turpat, 6. sēj., 70. lp.
- ⁴⁴ Turpat, 3. sēj., 35. lp.
- ⁴⁵ Turpat, 15 631. l., 71. lp.
- ⁴⁶ Turpat, 99. l., 3. sēj., 26. lp.
- ⁴⁷ Turpat, 4. sēj., 182. lp.
- ⁴⁸ Turpat, 183. lp.
- ⁴⁹ Dzintars J. Patiesība, kura jāzina // Padomju Latvijas Komunisti. – 1988. – Nr. 4.
- ⁵⁰ Emma Bērziņa (1889–?) – attāla LCP locekļa Ernesta Priediša radniece, kura dzīvoja Rīgā, Sarkanarmijas ielā 43–4, un nebija saistīta ar LCP darbību. Cita tekstā minētā Emma Bērziņa (1898–?), kura dzīvoja Ventspilī, K. Valdemāra ielā 45, bija LCP atbalstītāja.
- ⁵¹ LVA, 1986. f., 1. apr., 28 831. l., 45. lp.
- ⁵² Turpat, 6832. l., 1. sēj., 206. lp.

- ⁵³ Turpat, 99. l., 7. sēj., 222. lp.
- ⁵⁴ Sk., piemēram: *Strods H.* Latvijas nacionālo partizānu karš, 1944–1956. – R., 1996. – [1. grām.] – 55., 557. lpp.
- ⁵⁵ Pēc V. Lasmanes liecības autoram 1997. gada 16. maijā Rīgā.
- ⁵⁶ Iespējams, ka A. Arnītis gribēja tikt ar LU Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes profesoru Pēteri Mucinieku (1899–1980), kurš 1944. gadā parakstīja LCP deklarāciju. Sk.: *Neiburgs U.* LCP memorands par Latvijas neatkarības atjaunošanu. 1944. gada marts // Latvijas Kara muzeja gadagrāmata, II. – R., 2001. – 195. lpp.; *Siliņš L.* Nacistiskās Vācijas okupanti: Mūsu tautas lielās cerības un rūgtā vilšanās. – R., 2001. – 281. lpp.
- ⁵⁷ *Launags F.* Latviešu nacionālo partizānu organizācija (LNPO) // Archīvs. – Melburna, 1987. – 27. sēj. – 190. lpp.
- ⁵⁸ *Kažociņš I.* Latviešu nacionālo partizānu pēckara karš // Archīvs, 82. lpp.
- ⁵⁹ Diemžēl atsevišķos darbos B. Jankavs tiek attēlots par nacionālo partizānu varoni, lai gan lielākā daļa partizānu viņu nicināja kā bijušo nacistu rokaspuisi. Sk.: *Bāliņš T.* Boriss Jāņa dēls Jankavs // Pretestības kustība okupācijas varām Latvijā: Atmiņas un dokumentos no 1941. līdz 1956. gadam. – 15.–22. lpp.
- ⁶⁰ LVA, 1986. f., 1. apr., 15 133. l., 368. lp.
- ⁶¹ Turpat, 28 636. l., 1. sēj., 245. lp.
- ⁶² Turpat, 99. l., 2. sēj., 23. lp.; 6832. l., 1. sēj., 213. lp.
- ⁶³ Turpat, 6832. l., 1. sēj., 212. lp.
- ⁶⁴ *Aļķe A.* Miglas pūšana Džugašvili žargonā // Karogs. – 1993. – Nr. 5. – 194. lpp.
- ⁶⁵ LVA, 1986. f., 1. apr., 99. l., 3. sēj., 238. lp.
- ⁶⁶ Turpat, 28 636. l., 1. sēj., 17. lp.
- ⁶⁷ Turpat, 99. l., 2. sēj., 22. lp.
- ⁶⁸ Turpat, 6832. l., 1. sēj., 213. lp.
- ⁶⁹ Turpat.
- ⁷⁰ Turpat, 214. lp.
- ⁷¹ *Dzintars J.* Patiesība, kura jāzina // Padomju Latvijas Komunisti. – 1988. – Nr. 4. – 75. lpp.; *Dzintars J.* Ar lāstiem apkrautie // Cīņa. – 1984. – 1. jūl.
- ⁷² LVA, 1986. f., 1. apr., 99. l., 1. sēj., 124.–126. lp.
- ⁷³ Turpat, 122. lp.
- ⁷⁴ “... jau rītausmā robežsargu patruļa atrada liedaga smiltis izskalotos pierādījumus par desantēto klātbūtni. Sākās milzīga apjoma desantēto vīru meklēšanas akcija, un divas dienas vēlāk Pētersons un Andersons tika aizturēti. Izmeklēšanā viņu pretestības gars neatklāt pārējos sabruka un viņi atklāja arī, ka krastā izcēlušies vēl divi. Arnīti VDK vīri arestēja trīs nedēļas vēlāk Ventspils ostā. Tad Arnītis jau bija spējīgs atrast un atgūt savu kādreiz noslēpto radioaparātu un noraidīt ziņu par savas grupas ierašanos Kurzemē.” Sk.: *Bovers T.* Sarkanais zirnekļa tīkls // Lauku Avīze. – 1993. – 8. apr.
- ⁷⁵ “Latviešu centrālās padomes uzdevumā Kurzemē darbojās inženieris Arturs Arnītis ar vairākiem uzņēmīgiem un pašaieliedzīgiem jūrnikiem. Viņi mēģināja vēl krievu

- okupācijas laikā savu rīcību turpināt, bet 1945. gada oktobrī čekisti viņus apcietināja kā rietumvalstu aģentus." Sk.: *Kažociņš I. Latviešu nacionālo partizānu pēckara karš.* – 81. lpp.
- ⁷⁶ LVA, 1986. f., 1. apr., 99. l., 7. sēj., 89.–101. lp.; 28 636. l., 1. sēj., 52. lp.
- ⁷⁷ Turpat, 99. l., 3. sēj., 28. lp.
- ⁷⁸ Turpat, 28 636. l., 1. sēj., 80. lp.
- ⁷⁹ Turpat, 99. l., 2. sēj., 195. lp.
- ⁸⁰ Turpat, 6171. l., uzraudzības lieta, 5. lp.
- ⁸¹ Turpat, 99. l., 7. sēj., 133. lp.
- ⁸² Turpat, 2. sēj., 169. lp.
- ⁸³ Turpat, 28 636. l., 1. sēj., 57. lp.
- ⁸⁴ Turpat, 99. l., 2. sēj., 176. lp.
- ⁸⁵ Turpat, 7. sēj., 124. lp.
- ⁸⁶ Turpat, 28 636. l., 1. sēj., 59. lp.
- ⁸⁷ Turpat, 24. lp.
- ⁸⁸ *Alķe A. Miglas pūšana Džugašvili žargonā.* – 190. lpp.
- ⁸⁹ LVA, 1986. f., 1. apr., 28 636. l., 1. sēj., 171. lp.
- ⁹⁰ Turpat, 99. l., 3. sēj., 39. lp.; *Latvija padomju režīma varā, 1945–1986: Dokumentu krājums.* – R., 2001. – 128., 129. lpp. (tulkojums no krievu valodas).
- ⁹¹ LVA, 1986. f., 1. apr., 99. l., 7. sēj., 374., 375. lp.
- ⁹² *Siliņš L. Latvieši Štuthofas koncentrācijas nometnē, 1942–1945.* – R., 2003. – 83.–111. lpp.
- ⁹³ LVA, 1986. f., 1. apr., 28 636. l., 2. sēj., 81. lp.
- ⁹⁴ Iespējams, ka E. Andersonam nāves sods tika izpildīts 1947. gada 20. janvārī. Sk.: *Andersons Eduards // Latvijas enciklopēdija.* – R., 2002. – 1. sēj. – 213. lpp.
- ⁹⁵ LVA, 1986. f., 1. apr., 28 636. l., 2. sēj., 82. lp.
- ⁹⁶ *Pēc Irmgardes Matildes Cerbahas (dz. 1921. g.) liecības autoram 1999. gada 27. februārī Ventspilī.*
- ⁹⁷ LVA, 1986. f., 2. apr., P-902. l., 74. lp.
- ⁹⁸ Turpat, 1. apr., 28 519. l., uzraudzības lieta.

3. nodaļa

LATVIJAS CENTRĀLĀS PADOMES DARBĪBAS ATJAUNOŠANAS MĒGINĀJUMI LATVIJĀ NO 1946. LĪDZ 1951. GADAM

Gandrīz visus pēc nacistiskās Vācijas kapitulācijas Latvijā palikušos LCP aktīvistus, kuri turpināja pagrīdes darbu Ventspilī un Rīgā, padomju represīvie orgāni arestēja 1945. gada beigās un 1946. gada sākumā. Organizācija faktiski tika sagrauta, tomēr atsevišķu LCP dalībnieku darbība un aresti turpinājās.

Vispirms jāpiemin personas, kuras LCP darbojās Otrā pasaules kara laikā, bet pēckara periodā vairs neuzturēja ar to sakarus un visbiežāk tieši tāpēc 1945. gadā netika arestētas. Līdz pat 20. gs. 50. gadu sākumam padomju varas represīvie orgāni, arestējot LCP dalībniekus un atbalstītājus par dažādiem citiem "noziegumiem", viņus apsūdzēja arī par darbību organizācijā Otrā pasaules kara laikā.

Vairāki no viņiem bija Latvijā palikušie LSDSP biedri, kurus smagi skāra padomju represijas 20. gs. 40. gadu nogalē un 50. gadu sākumā. Pirmos LSDSP biedrus, kuri kara gados bija darbojušies LCP, 1948. gada 5. aprīlī arestēja Frici Menderu un Ernestu Moricu. F. Menderam izvirzītās absurdās apsūdzības pārsvarā bija raksturīgas arī citiem – vēlāk arestētajiem LSDSP biedriem – darbība savas partijas rindās cariskās Krievijas un Latvijas Republikas laikā:

"Būdams sociāldemokrātiskās partijas biedrs, 1908. gadā, atrodoties ārzemēs, pieslējās meņševiku–Martova virzienam..

Piedaloties "Latviešu novada sociāldemokrātijas" IV Briseles kongresā 1914. gada janvārī, Menders, aizsedzoties ar trockistu frāzēm "par partijas vienotību", uzstājās pret boļševiku partiju un V. Ļeņinu kā dzīvīgs meņševisma aizstāvis..

Pēc "Latviešu novada sociāldemokrātijas" V kongresa 1918. gadā Menders kopā ar citiem meņševiku līderiem, to skaitā Paulu Kalniņu, organizēja atsevišķu meņševiku partiju ar nosaukumu "Latviešu sociāldemokrātiskā strādnieku partija", kuras pamatmērķis bija buržuāziski nacionālistiskas kārtības nodibināšana Latvijas teritorijā.

Ar šīs partijas radišanu Menders atklāti pārgāja buržuāzijas kontr-revolucionārajā nometnē un veda sarunas ar buržuāziskajām partijām, lai nodibinātu kopīgu kontaktu cīņā pret komunistisko partiju un padomju varu. Par strādnieku šķiras nodošanu un divkosību partijā Menders 1918. gadā tika izslēgts no "Latviešu novada s[ociāl]d[emokrātijas]"..

Visu buržuāzijas kundzības periodu Latvijā Menders centīgi palīdzēja buržuāzijai graut komunistiskās organizācijas un kreisi noskaņotus strādniekus, aktīvi piedalījās strādnieku kustības un strādnieku organizāciju sašķelšanā, uzstājās pret jebkādu sadarbību ar komunistisko partiju..¹ – utt.

Savukārt apsūdzībai par darbību LCP Otrā pasaules kara gados minēto "noziegumu" virknē F. Menderam, tāpat kā citiem vēlāk arestētajiem LSDSP biedriem, bija maznozīmīga vieta. Par darbību LCP vai tās atbalstīšanu Otrā pasaules kara gados bez F. Mendera un E. Morica tika apsūdzēti arī laika posmā no 1948. līdz 1952. gadam arestētie Roberts Bilmanis, Klāvs Lorencs, Teodors Liventāls, Hermanis Kaupiņš, Jūlijs Prūsis, Kārlis Gulbis u.c. LSDSP biedri.

Par sadarbību ar LCP tika apsūdzēti vēl daudzi arestētie – Voldemārs Krastiņš, Augusts Ivars Samsons, Jānis Būda, Ādolfs Andersons, Kārlis Grīnbergs, Prons Brijuns u.c. 1946. gada nogalē Latvijā arestētais lietuvietis P. Brijuns nacistu okupācijas laikā bija sakarnieks starp LCP un Stepona Kaira (*Steponas Kairys*; 1879–1964) vadīto Lietuvas nacionālās pretošanās kustības organizāciju Lietuvas Atbrīvošanas Augstākā komiteja.² No viņiem pēc kara ar kādu no LCP dalībniekiem sakarus uzturēja tikai A. I. Samsons un V. Krastiņš, kurš 1945. gada septembrī A. Bergmanim izgatavoja viltotu Ventpils cietuma zīmogu.³

Lai kontrolētu Rietumvalstu izlūku iesūtīšanas kanālus Latvijā, Padomju valsts drošības orgāni, izmantojot 1945. gada oktobrī no Zviedrijas atbraukušā A. Arnīša vadītajai grupai atņemtos šifrus, uzsāka operatīvu spēli ar Rietumvalstu – pamatā Lielbritānijas, ASV un Zviedrijas – izlūkdienestiem. Šajos "sarkanā zirnekļa tīklos", kā padomju izlūkdienesta izliktās lamatas trāpīgi nosauca angļu publicists T. Bovers, nonāca gandrīz visi Latvijā palikušie LCP aktīvisti un viņu atbalstītāji. LPSR VDTK 2. (pretizlūkošanas) daļas vadītājs vēlākais LPSR VDK generālmajors Jānis Lukaševičs (1920–1989) panāca savas priekšniecības atļauju iesaistīt darbā LCP radistu A. Bergmani.⁴ 1945. gada novembrī A. Bergmani arestēja kopā ar citiem organizācijas locekļiem, bet 1946. gadā ap-

maiņā pret piekrišanu sadarboties viņš tika atbrīvots no cietuma, saņēma segvārdu Drug un uzsāka radiopārraides uz Zviedriju, kurās ziņoja, ka viņam izdevies izvairīties no aresta. Sākās sarežģīta radiospēle, un pēc vairākiem mēnešiem A. Bergmanis saņēma atbildes signālus.⁵

1946. gada augusta sākumā Latvijā nelegāli no Zviedrijas ieradās LCP locekļi Rihards Zande un Ēriks Tomsons, kuriem jāvelta atsevišķs apjomīgs pētījums, tāpēc autors tikai īsumā aplūkos viņu darbību.

Kara gados R. Zande bija LCP radists, bet Ē. Tomsons – bēgļu laivu pārcēlājs. 1944. gada nogalē viņi aizbrauca uz Zviedriju. Lai noskaidrotu A. Arnīša grupas likteni un savāktu informāciju angļu izlūkdienestam *Secret Intelligence Service* (SIS), 1946. gada augusta sākumā abi ar LCP dalībnieka Ž. Fonzova vadīto motorlaivu nelegāli ieradās Vidzemes jūrmalā un izsēdās Rīgas apriņķa Skultē, kur dzīvoja R. Zandes tēvs. Drīz vien R. Zande un Ē. Tomsons pārbrauca uz Rīgu, kur turpināja savu darbību. Uzzinājis, ka A. Arnīša grupa arestēta un tādējādi sakarus ar to nav iespējams nodibināt, R. Zande pats sāka radīt grupu.

1946. gada augustā R. Zandem Latvijā izgāja no ierindas raidītājs, tāpēc 1946. gada novembrī SIS bāze Stokholmā rekomendēja viņam kontaktēties ar A. Bergmani.⁶ Kad R. Zande un Ē. Tomsons to izdarīja, viņi nokļuva VDK redzeslokā. Abus tūlīt pēc atklāšanas padomju represīvie orgāni nearestēja, bet ar A. Bergmaņa palīdzību veselu gadu kontrolēja, veiksmīgi izmantojot spēlē ar Rietumvalstu izlūkdienestiem, un neļāva atgriezties Zviedrijā. J. Lukaševiča priekšniekiem nepietika izturības veikt plašāka mēroga viltus operāciju, jo baidījās, ka angļu aģentu tīkls vairs nebūs viņu kontrolē, tāpēc R. Zande un Ē. Tomsons 1947. gada oktobrī tika arestēti. Viņiem konfiscēja divas darbojošās portatīvās rācijas, šifrus un kodus, savākto militāra, politiska un ekonomiska rakstura informāciju, 300 izsūtījumā esošu personu sarakstu u.c.⁷ Pēc R. Zandes un Ē. Tomsona aresta A. Bergmanis noraidīja uz Zviedriju J. Lukaševiča sastādītu tekstu. Tajā A. Bergmanis pavēstīja, ka R. Zande un Ē. Tomsons arestēti, savukārt viņam izdevies paslēpties, bet, baidoties, ka arestētie viņu izdos, viņš darbību pārtrauc un to atjaunos, kad būs drošībā.⁸

Atrodoties Latvijā, R. Zande un Ē. Tomsons savas grupas darbībā iesaistīja vairāk nekā 30 cilvēku. Daļa no viņiem piedalījās informācijas vākšanā, bet daļa gatavojās bēgt uz Zviedriju un tāpēc sniedza R. Zandem un Ē. Tomsonam dažāda veida palīdzību. Kopā ar R. Zandi un

Ē. Tomsonu tika notiesāti 29 viņu atbalstītāji,⁹ bet vairākus cilvēkus padomju represīvie orgāni operatīvu apsvērumu dēļ arestēja gan pirms, gan pēc abu aresta. R. Zandem un Ē. Tomsonam 1948. gada 26. jūnijā PSRS VDM Sevišķā apspriede piesprieda 25 gadus labošanas darbu nometnēs.¹⁰

Cits ar LCP saistīts Rietumvalstu izlūkdienestu aģents, kurš pēc 1945. gada ieradās no Zviedrijas, bija Fēlikss Melbārdis. Atšķirībā no R. Zandes un Ē. Tomsona viņš tika "pārsviests" uz Latviju legāli – kā repatriants.

F. Melbārdis no 1944. gada marta līdz 1944. gada oktobrim leitnanta pakāpē dienēja vācu armijā, pēc tam grasījās bēgt uz Zviedriju, bet 1945. gada janvārī viņu arestēja vācu lauka žandarmērija. 1945. gada februāra beigās F. Melbārdis kļuva par vācu izlūkdienesta aģentu un tāpēc no apcietinājuma tika atbrīvots. 1945. gada 30. aprīlī vācu izlūkdienesta uzdevumā ar fiktīviem dokumentiem uz Rūmnieka uzvārda ar motorlaivu viņš tika pārcelts uz Zviedriju. Paralēli F. Melbārdis saņēma uzdevumu arī no Ģenerālinspektora štāba virsnieka pulkveža-leitnanta R. Oša, kurš tobrīd Liepājā gatavojās vēl neesošas Tautas padomes vārdā proklamēt Latvijas suverenitātes atjaunošanu.

Zviedrijā F. Melbārdis tika ievietots internēto nometnē, kur viņš lūdza zviedru varas iestādes dot iespēju tikties ar LCP priekšsēdi V. Tepferu. Kad 3. maijā F. Melbārdi nogādāja Stokholmā pie V. Tepfera, viņš izstāstīja, ka ieradies Zviedrijā vācu izlūkdienesta uzdevumā, kuru nevēlas pildīt. V. Tepfers nokārtoja F. Melbārža atbrīvošanu no internēto nometnes. Pēc izklūšanas no nometnes F. Melbārdis ar V. Tepfera starpniecību tikās ar angļu militārā atašeja palīgu Zviedrijā majoru Salli, bet pēc divām nedēļām – ar amerikāņu militārās misijas sauszemes karaspēka vadītāju Zviedrijā pulkvedi Vaderleju, kurus visvairāk interesēja *SS Jagdverband Ost* vadītājs Kurzemē B. Jankavs.¹¹ Notikušo sarunu saturu F. Melbārdis atstāstīja V. Tepferam. 1945. gada 24. jūnijā F. Melbārdi otrreiz internēja nometnē, un tāpēc viņa sakari uz laiku ar V. Tepferu pārtrūka. Internēto nometnēs F. Melbārdis atradās līdz 1946. gada aprīlim, bet pēc tam līdz 1947. gada janvārim netālu no Stokholmas strādāja par zirgkopi muižniekam majoram Magnusam of Petersenam piederošā Erstavikas muižā. 1946. gada decembra beigās F. Melbārdis Stokholmā piekrita sadarboties ar SIS, bet pēc tam 1947. gada janvārī un februārī tika sagatavots un instruēts, lai varētu izpildīt tā uzdevumu Latvijā. Bez tam no 22. februāra līdz 1. martam F. Melbārdis ar R. Osi apsprieda arī jautājumu par pagrīdes organizācijas radīšanu Latvijā.¹²

17. att. Rihards Zande darbā ar rāciju aresta brīdī
1947. gada 12. oktobrī

V. Tepfers piedāvāja F. Melbārdim pakāpeniski un neuzbāzīgi iefiltrēties Latvijas PSR Ārlietu ministrijā, lai vēlāk atgrieztos Zviedrijā kā tās līdzstrādnieks repatriācijas jautājumos. Sākumā F. Melbārdim vajadzēja piedāvāt savus pakalpojumus, uzstājoties pa radio ar uzrunu latviešu bēgļiem Zviedrijā un ar aģitāciju atgriezties dzimtenē. Ja F. Melbārdim turpmāk piedāvātu strādāt Ārlietu ministrijā, tad viņam vajadzētu piekrist.¹³

1947. gada 10. martā F. Melbārdis, uzdodoties par repatriantu, ar fiktīviem dokumentiem uz Rūmnieka uzvārda ieradās Latvijā un sāka dzīvot Rīgā, Brīvības ielā 1–3. Tieši šajā namā 1941. gada martā viņš sāka strādāt par pārvaldnieku,¹⁴ bet Vācijas–PSRS kara sākumā piesavinājās ievērojamu daudzumu kopā ar Sarkano armiju aizgājušo pilsoņu mantu un tādējādi ieguva lielu kapitālu.¹⁵ Padomju represīvajām iestādēm F. Melbārža persona bija labi pazīstama, jo viņš bija iekļauts Zviedrijā esošo latviešu kvislingu sarakstā,¹⁶ bet 1945. gada decembrī jau bija kļuvis par kāda padomju vēstniecības darbinieka ziņotāju.¹⁷

Pēc ierašanās Latvijā F. Melbārdis jau 1947. gada marta beigās Rīgā "nejauši" satika LCP aktīvistu V. Šveicu – tolaik jau VDK aģentu ar segvārdu Apogs¹⁸ –, kuru pazina no 1940. gada, kad abi dienēja Sarkanās armijas 181. latviešu teritoriālajā korpusā. V. Šveics apgalvoja F. Melbārdim, ka nacistu okupācijas laikā bijis šoferis R. Bangerska štābā un dienējis SS *Jagdverband Ost*, bet kapitulācijas laikā Kurzemē neesot padevis gūstā un ieradies Rīgā, kur tagad dzīvojojt nelegāli.

Padomju represīvajiem orgāniem 20. gs. 40. gadu otrajā pusē ļoti bija vajadzīgs cilvēks, kuru varētu iefiltrēt Zviedrijā, un V. Šveics tam šķita piemērots kandidāts. 1938. gadā viņš iestājās LU Inženierzinātņu fakultātē un kļuva par studentu korporācijas Tālavija locekli.¹⁹ 1941. gada jūnijā viņa ģimenes locekļi, kuri dzīvoja Rīgā, Rūdolfā Blauņa ielā 26–23, tika izsūtīti uz Molotovas (Permas) un Novosibirskas apgabalu, kur gandrīz visi gāja bojā.²⁰ Kara laikā V. Šveics bija leģiona virsnieks, Pērkonkrusta un SS *Jagdverband Ost* dalībnieks, abvēra aģents un Kurzemes katla periodā darbojās LCP, bet pēc kara uzturēja sakarus ar F. Z. Launaga un citām nacionālo partizānu grupām. 1945. gadā viņš padevās VDTK²¹ un kļuva par izcilu tā aģentu.

18. att. Ēriks Tomsons

19. att. Riharda Zandes fotografētā sagraudā Vecrīga

Noticējis V. Šveicam, turpmākajās tikšanās reizēs F. Melbārdis viņam atklāja, ka Latvijā ieradies SIS uzdevumā un radījis pagrīdes organizāciju Senlatvija, un piedāvāja tajā iestāties, kam V. Šveics, protams, labprāt piekrita.²² F. Melbārdis bija nolēmis, ka organizācija Senlatvija sākumā aktīvu darbību neveiks, bet turpmāk tiks izmantota SIS interesēs. F. Melbārža radītajā grupā bez V. Šveica bija vēl viens LCP dalībnieks un vienlaikus Latvijas PSR VDM slepenais līdzstrādnieks Ansis Baumanis. Viņš atšķirībā no V. Šveica neinformēja padomju represīvos orgānus par F. Melbārža darbību un tāpēc kopā ar citiem grupas dalībniekiem tika arestēts.²³ Vēl F. Melbārdis grupā iesaistīja bijušos vācu armijas virsnieku Arni Vili Smonu u.c. personas, kurām vajadzēja vākt dažāda rakstura informāciju. Saskaņā ar F. Melbārža plānu V. Šveicam vajadzēja kļūt par viņa palīgu organizācijas vadībā.²⁴

V. Tepfers uzdeva F. Melbārdim, ierodoties Latvijā, noskaidrot LCP locekļu Alfrēda Lāča un O. Bileskalna likteni. Jūrkalnes pagasta iedzīvotājs A. Lācis, kurš kara laikā bija veicis daudzus laivu reisus no Latvijas uz Zviedriju, 1945. gada jūnijā jau bija arestēts, bet F. Melbārdis neuzzināja viņa likteni. Arī ar O. Bileskalnu F. Melbārdis nenodibināja sakarus, lai gan no V. Šveica uzzināja, ka viņš dzīvo Rīgā. 1947. gada vasarā F. Melbārdis nejauši satika uz ielas LCP dalībnieku B. Butku, kuram iedeva savu adresi un lūdza pierunāt O. Bileskalnu apmeklēt viņu.²⁵ F. Melbārža pronaciskās pagātnes dēļ O. Bileskalns tomēr nevēlējās ar viņu kontaktēties. Iespējams, ka arī F. Melbārdis ne pārāk vēlējās tikt ar O. Bileskalnu, jo nacistu okupācijas laikā, būdams vācu izlūkdienesta aģents, bija izspiegojis LCP dalībniekus Kurzemes piekrastē.²⁶

Latvijas PSR Ārlietu ministrijā F. Melbārdim neizdevās iefiltrēties.²⁷ Saņēmis SIS uzdevumu iefiltrēties padomju pretizlūkošanas orgānos, kā arī lai, iegūstot šo orgānu uzticību, bez briesmām varētu realizēt bēgšanu uz Zviedriju, F. Melbārdis 1947. gada septembrī kopā ar A. Baumanis sastādīja un Latvijas PSR VDM nodeva provokatīvu dokumentu par it kā lielas pagrīdes organizācijas eksistenci Latvijā, kas pārsūtot spiegošanas ziņas uz Zviedriju.²⁸

1947. gada oktobrī F. Melbārdis sāka organizēt savu nelegālo bēgšanu no Rīgas jūras līča uz Zviedriju, jo vēlējās nodot savāktās ziņas par stāvokli Latvijā R. Osim. F. Melbārdis gribēja V. Šveicu ņemt sev līdzi,

lai Zviedrijā saņemtu instrukcijas tālākai SIS uzdevuma izpildīšanai. Tāda cilvēka kā V. Šveics izvēle bija paredzēta uzdevumā, kuru F. Melbārdis saņēma no R. Oša.²⁹ Savukārt V. Šveics, izņemot dažus padomus, kā izpildīt SIS uzdevumus, nekādu praktisku palīdzību F. Melbārdim nesniedza. F. Melbārdis nezināja arī V. Šveica dzīvesvietu, jo viņi satikās Rīgā noteiktās vietās uz ielas.

Lai iegūtu laivu, F. Melbārdis uzdevās par VDM līdzstrādnieku Rīgas tuvumā pie Lielupes grīvas esošā Bulluciema zvejniekam Kārlim Krūmiņam (1901–?) un tad arī pēc neilga laika 1947. gada oktobrī kopā ar citiem organizācijas dalībniekiem tika arestēts. Savukārt V. Šveics sekmiņīgi turpināja pildīt padomju represīvo orgānu uzdevumus.

Atsevišķi LCP locekļi Rīgā un Rīgas Jūrmalā, kuri nebija arestēti kopā ar citiem organizācijas dalībniekiem 1945. gadā vai arī bija atgriezušies no filtrācijas nometnēm Krievijā, nesekmīgi mēģināja atjaunot organizācijas darbību un nodibināt sakarus ar tās vadību Zviedrijā. Pirmkārt jāatzīmē LCP aktīvista jau kopš tās pirmsākumiem O. Bileskalna darbība.

O. Bileskalns pēc atbrīvošanas no filtrācijas nometnes Medvežjēgorskā (Karēlija, Krievija) 1946. gada novembrī atgriezās Rīgā un aktīvi sāka vākt informāciju par LCP dalībnieku likteni. 1947. gada rudenī viņš Rīgā tikās ar K. Veldri, kurš 1945. gada vasarā tika arestēts, bet 1946. gada rudenī atbrīvots un bija labi informēts par A. Arnīša grupas ierašanos, jo vienu brīdi ieslodzījumā atradās kopā ar šīs grupas dalībnieku E. Andersonu. 1947. gadā O. Bileskalnam LCP atbalstītāja Renāte Zigelde (dz. 1926. g.), kura dzīvoja Rīgā, Zvaigžņu ielā 24–71, atdeva savas 1945. gada vasarā arestētās māsas A. Zigoldes vēstuli, kurā viņa aprakstīja tiesas procesu. Savācis no K. Veldres, R. Zigoldes, B. Butkus, Arnolda Danemaņa (dz. 1912. g.), Rūdolfa Ķīša u.c. personām informāciju par represētajiem LCP dalībniekiem, O. Bileskalns pierakstus un vēstules noslēpa vairākās vietās.

1947. gada jūlijā O. Bileskalns Rīgā satika R. Zandi, bet viņi neapsprieda pagrīdes grupas radīšanu. Turpmākajos mēnešos līdz R. Zandes arestam 1947. gada oktobrī O. Bileskalns satikās ar viņu un nodeva informāciju par atsevišķām 1941. gadā izsūtītām personām, kā arī vairāku LCP dalībnieku, piemēram, R. Ķīša, adreses.

O. Bileskalns, tāpat kā F. Melbārdis, "nejauši" Rīgā satika V. Šveicu. O. Bileskalns iepazinās ar V. Šveicu 1944. gadā Ventspilī, kur viņš ieradās SS formastērpā kopā ar citām personām, kuras gribēja nokļūt Zviedrijā. Vēlāk V. Šveics ar ģimeni pārcēlās uz Sārnati, kur kopā ar K. E. Frišenfeldu un citiem LCP aktīvistiem piedalījās bēgļu pārcelšanā uz Zviedriju. 1944. gada beigās vācieši V. Šveicu arestēja un ievietoja Liepājas cietumā, bet 1945. gada februārī O. Bileskalns viņu redzēja jauniesaucamo punktā seržanta formā. Pēc tam līdz 1948. gadam, kad abi satikās 2. maršruta tramvajā, viņi vairs nebija redzējušies. V. Šveics izlikās ļoti priecīgs par tikšanos un nozīmēja otru tikšanos Komunāru (tagad Kalpaka) bulvāra apkārtnē. No šī brīža O. Bileskalns sistemātiski tikās ar V. Šveicu sakarā ar pagrīdes darbību. V. Šveics sāka O. Bileskalnu apmācīt, kā ievērot konspirācijas noteikumus, tādējādi radot iespaidu, ka viņam ir laba pagrīdes darba pieredze. V. Šveics izklāstīja O. Bileskalnam leģendu, ka pēc nacistiskās Vācijas kapitulācijas pārcēlies no Kurzemes uz Rīgu, bet dzīvojot nelegāli tikai ar vienu domu – bēgt uz ārzemēm. V. Šveics nebija pārāk atklāts savos bēgšanas plānos un O. Bileskalnam, tāpat kā F. Melbārdim, neatklāja savu slēpšanās vietu, no kādiem līdzekļiem un uz kāda vārda dzīvo. O. Bileskalns ieteica V. Šveicam, ja viņam izdosies nokļūt Stokholmā, griezties tieši pie V. Tepfera.

1948. gada vasarā V. Šveics paziņoja O. Bileskalnam, ka tuvākajā laikā grasās bēgt uz Zviedriju, lai nodibinātu kontaktu ar angļu un amerikāņu izlūkdienu, V. Tepferu u.c. emigrācijā esošajām personām. V. Šveics uzstāja, lai O. Bileskalns, izmantojot savu veco pazišanos ar V. Tepferu, uzraksta viņam rekomendācijas vēstuli. Vēstulē O. Bileskalns rekomendēja V. Šveicu kā nacionālajai pagrīdei piederošu cilvēku, uz kuru var paļauties, un rekomendācijas vēstuli šifrēti, bet tā, lai V. Tepfers nojaustu tās autoru, parakstīja abu veca paziņas vārdā – Vesperis.³⁰

V. Šveics sacīja, ka Zviedrijā grasās tikai nodibināt kontaktus un pēc tam atgriezties atpakaļ Latvijā, lai organizētu pagrīdes darbību, bet pieļāva arī varbūtību, ka aizkavēsies ārzemēs un uz Latviju viņa vietā tiks atsūtīts cits cilvēks.

Tā kā V. Šveics meklēja radistu, ar kura starpniecību varētu no Zviedrijas pa radio ziņot par savu izbraukšanu, O. Bileskalns viņam

piedāvāja iepazīties ar LCP aktīvistu – radiotelegrāfistu R. Ķīsi, kurš dzīvoja Rīgas Jūrmalā. V. Šveics atteicās pats tikties ar R. Ķīsi un lūdza O. Bileskalnu nokārtot šo jautājumu. Izpildot V. Šveica lūgumu, 1948. gada rudenī O. Bileskalns pierunāja R. Ķīsi pārtaisīt radiouztvērēju, lai īsos viļņos varētu pieņemt radiopārraides no Zviedrijas pēc pašu izstrādātā šifra un koda. O. Bileskalns interesējās, vai R. Ķīsis neatceras šifru, ko izmantoja Kurzemē 1944. un 1945. gadā, pārsūtot bēgļus uz Zviedriju. R. Ķīsis atbildēja, ka šifri bija vairāki, vienu viņš atceras, bet tas ir sarežģīts, tāpēc pamēģinās sakombinēt nesarežģītāku no viņam agrāk zināmiem Kurzemē izmantotiem šifriem. R. Ķīsis kopā ar O. Bileskalnu izstrādāja šifru un kodu, ar kuru palīdzību V. Šveics varētu pa radio nodot nepieciešamo informāciju. Šifra projekta, kuru viegli varētu iegaumēt bez pierakstīšanas, uzmetumu R. Ķīsis izdara O. Bileskalna un padomju represīvo orgānu aģenta Jāņa Vesmaņa (1923–?) klātbūtnē, bet O. Bileskalns to nedaudz papildināja. Šifra kopiju ieguva arī J. Vesmanis, kurš to pārrakstīja. R. Ķīsis ieteica radiosakarus vislabāk īstenot 65 metru vilnī, jo tas esot visbrīvākais vilnis.³¹ Tiesa, aizsteidzoties notikumiem priekšā, jāpiebilst, ka nekādu informāciju R. Ķīsis no Zviedrijas nesaņēma.

1948. gada 11. oktobrī³² V. Šveics padomju izlūkdienesta uzdevumā ar zvejnieku motorlaivu aizbrauca uz Gotlandi. Zviedrijā viņš uzdevās par nacionālo partizānu, tikās ar V. Tepferu, Hugo Ginteru, F. Z. Launagu u.c. latviešu emigrācijas organizāciju pārstāvjiem, kā arī kļuva par angļu SIS un zviedru izlūkdienesta aģentu. O. Bileskalna rekomendācijas vēstule V. Tepferam palīdzēja V. Šveicam nodibināt kontaktu ar viņu un apmānīt gan LCP, gan Rietumvalstu izlūkdienestus. Vēl kāds ļoti svarīgs fakts – V. Šveics tik viegli “iefiltrējās” Rietumvalstu izlūkdienestos tāpēc, ka bija ar izlūkdienestiem cieši saistītā F. Z. Launagu tuvs draugs.³³ F. Z. Launags priecājās pēc trīs neziņas pilniem gadiem ieraudzīt V. Šveicu sveiku un veselu.³⁴ Viņi abi pievienojās aģentu grupai, kuru SIS un zviedri no 1949. gada janvāra līdz martam gatavoja izlūkdarbībai Baltijā. V. Šveics no V. Tepfera saņēma nacionālās pagrīdes vadītājiem Latvijā paredzētu instrukciju, kas atradās nomaskētā fotolentē, kā arī kartes, fotoaparātu, slepenraksta piederumus, pulksteņus un naudu.³⁵

1949. gada 30. aprīlī V. Šveicu ar pieciem īstiem SIS aģentiem – trim lietuviešiem un diviem igauņiem – ar “Lursens–S” tipa ātrgaitas kuteri nogādāja Baltijas jūras piekrastē Latvijas un Lietuvas robežas rajonā. 2 km attālumā no krasta aģenti pārsēdās divās gumijas laivās un 1. maijā pulksten 2 naktī izcēlās netālu no Palangas.³⁶ Prasmīgi atdalījies no grupas, V. Šveics vietējiem padomju drošības orgāniem izdeva visus SIS aģentus, un trīs no viņiem tūlīt tika nošauti.³⁷ PSRS Ministru Padome V. Šveicu pēc šīs padomju izlūkdienestam tik veiksmīgās operācijas apbalvoja ar Sarkanās Zvaigznes ordeni.³⁸

O. Bileskalns atkal satika V. Šveicu tikai 1949. gada vasarā piepilsētas vilcienā. V. Šveics meloja, ka viņam vajadzējis nokārtot daudzas lietas un bez tam viņš esot slimojis, tāpēc nevarējis tūlīt pēc atgriešanās no Zviedrijas tikties ar O. Bileskalnu. Pēdējam gan radās aizdomas, ka V. Šveics speciāli negribēja tikties ar viņu.

Nākamajā abu tikšanās reizē V. Šveics parādīja slēptuvē spalvu naža kātā speciāli iemontētu fotofilmu, uz kuras miniatūrā veidā bija uzņemtas V. Tepfera u.c. vēstules, kā arī divus jau attīstītus un palielinātus dokumentus. Vienu V. Tepfers bija uzrakstījis ar virsrakstu “Līdzpilsoņi”. Tas bija uzsaukums Latvijā palikušiem nacionālās pretošanās kustības dalībniekiem nezaudēt cīņas garu un nekrīst izmisumā, jo viņu darbību pret padomju varu atbalsta un nav aizmirsuši ārzemēs. Uzsaukumā arī bija ietverts paziņojums, ka par pagrīdes darbības vadītāju Latvijā tiek nozīmēts V. Šveics ar segvārdu Valters, kurš rīkosies uz vietas atkarībā no apstākļiem. Otrajā palielinātajā dokumentā bija ap 70 militāra, ekonomiska un politiska rakstura jautājumu, par kuriem interesējās ārvalstu izlūkdienesti. Īpaši bija norādīts interesēties, vai vadošo amatpersonu – sevišķi latviešu un krievu tautības vidū nav kādu pretrunu. Attiecībā uz militāro informāciju galvenā uzmanība tika pievērsta kādam jaunizgudrotam ierocim, kas atrodies Bauskas apkārtnē, un kara binokļa konstrukcijai, ko var lietot nakts laikā.

O. Bileskalns nekādu konkrētu uzdevumu ar V. Šveica starpniecību no V. Tepfera nesaņēma. V. Tepfers bija uzsvēris, ka V. Šveicam savā pagrīdes darbībā pirmām kārtām jākontaktējas ar O. Bileskalnu un R. Ķīsi. V. Šveics ar O. Bileskalnu uzrakstīja kopīgu vēstuli V. Tepferam, kurā

paziņoja, ka pēc V. Šveica atgriešanās Latvijā nodibinājuši sakarus viens ar otru. Izmantojot speciālu tinti un papīru slepenrakstam, viņi uzrakstīja vēstuli starp agrāk sagatavotām rindiņām. Vēstule bija adresēta kādai personai Stokholmā, kura, pēc V. Šveica vārdiem, to tālāk nodos V. Tepferam.³⁹ Iespējams, ka V. Tepfers pilnībā neuzticējās V. Šveicam, kurš agrāk bija darbojies organizācijā Pērkonkrusts, un tāpēc bija nolēmis viņu piesaistīt O. Bileskalnam un R. Ķīsim. Pēdējo V. Tepfers labi pazina no kopējās darbības akadēmiskā vienībā Austrums.

R. Ķīsis 1949. gada 6. jūlijā tika arestēts, un pēc V. Šveica atgriešanās ar viņu vairs nevarēja sadarboties. Savukārt O. Bileskalns praktiski nespēja kontrolēt V. Šveicu, kurš, tāpat kā pirms brauciena uz Zviedriju, slēpa savu nodarbošanos un atrašanās vietu, bet vienmēr labi ģērbās, un viņam nekad netrūka naudas. Abu tikšanās notika nozīmētās vietās un laikā. O. Bileskalns informēja V. Šveicu par notikumiem kara beigās Ventspils jūrmalā, R. Ķīsi un citām padomju režīma represētajām personām, kolhozu dibināšanu, izsūtīšanām 1949. gada martā, cenu stāvokli tirgos, celtniecības materiālu trūkumu, Padomju armijas daļu dislokāciju u.c. V. Šveicu interesēja ekonomiska, politiska un militāra rakstura informācija, kā arī nacionālās pretošanās kustības dalībnieki. O. Bileskalns savāktās ziņas nodeva V. Šveicam rakstiski, bet atsevišķos gadījumos informēja mutiski. Kopumā O. Bileskalns nodeva V. Šveicam apmēram 40 rakstisku ziņojumu.⁴⁰

V. Šveics pēc atgriešanās no Zviedrijas vairākkārt izteicās, ka nepieciešams organizēt pagrīdes grupas un nodibināt sakarus ar esošajām. V. Šveics par šo jautājumu no Zviedrijas atveda speciālas uz miniatūras fotofilmas pārfotografētas instrukcijas, apmēram 8 cm garas un 1 cm platas. Pamatojoties uz tām, V. Šveics kopā ar O. Bileskalnu vienā no tikšanās reizēm 1949. gada beigās izstrādāja un uzrakstīja kopīgu instrukciju nacionālās pretošanās kustības grupu vadītājiem Latvijā. Viņi apmeklēja O. Bileskalna paziņu Augustu Kalamesu, kurš Rīgā, Dzirnavu ielā 84, apkalpoja elektrisko veļas rulli, un palūdza atļauju blakustelpā uzrakstīt dažus ar darbu saistītus papīrus. A. Kalamess labprāt atļāva izmantot blakusistabu, kur O. Bileskalns un V. Šveics apsēdās pie galda un uzrakstīja instrukciju. A. Kalamess neko par O. Bileskalna darbību nezina, un bez tam viņš visu laiku atradās otrā telpā, kur bija uzstādīts veļas rullis. Vadošā loma instrukcijas sastādīšanā, kas ilga apmēram 4–5 stundas, bija

V. Šveicam. Visus jautājumus viņi apsprieda kopā, bet instrukciju personiski ar zīmuli uz zīd papīra rakstīja O. Bileskalns. Vispirms tika sastādīts melnraksts, kuru O. Bileskalns pēc tam pārrakstīja uz cita papīra un turpat nodeva V. Šveicam. Nav zināms, kur šo instrukciju tālāk izmantoja V. Šveics un viņa priekšniecība.

O. Bileskalns uzskatīja, ka viņš melnrakstu uz vietas sadedzinājis, jo iesvieda to telpā esošajā krāsnī. Tomēr 1951. gada 1. jūnijā Mordehajs Klupts (dz. 1912. g.), kurš strādāja "Gorpromtorga" veikalā Dzirnau ielā 86, liecināja sekojošo. 1950. gada maija sākumā viena istaba ēkā Dzirnau ielā 84, kur pirmajā stāvā atradās veļas rullis, tika nodota veikala rīcībā, lai iekārtotu noliktavu. Pārkārtojot telpu veikala noliktavas vajadzībām, nācās pārbīdīt krāsnī. Kad celtniecības kantora strādnieki atbīdīja no vietas krāsnī, M. Klupts atrada ar zīmuli aprakstītus papīrus un, pārliecinājies par to saturu, nodeva tos VDM līdzstrādniekam.⁴¹

Apmēram 1950. gada augustā V. Šveics sacīja O. Bileskalnam, ka meklējot kurjeru, kuru sūtīt ar speciālu uzdevumu uz Zviedriju nodot savāktos materiālus un saņemt tālākos norādījumus, jo viņam līdz maiņas atbraukšanai no Zviedrijas jāpaliek Latvijā. O. Bileskalnam vajadzēja atrast uzticamu personu, uz kuru varēja paļauties, ka tā no Zviedrijas atgriezīsies atpakaļ Latvijā. Bez tam V. Šveics uzstāja, ka šim cilvēkam jābūt kaut kādā mērā pazīstamam ar V. Tepferu un vēlams, lai viņš būtu no akadēmiskās vienības Austrums. O. Bileskalns griezās pie daudziem LCP aktīvistiem un viņu atbalstītājiem – Friča Zilbera, Miķeļa Roba, K. Vedres, Ādolfā Albata, Viļa Grīnberga, Staņislava Kursiša –, bet viņi visi atsacījās braukt uz Zviedriju.

Vienlaikus ar O. Bileskalnu aktīvu darbību pēckara Latvijā veica arī LCP dalībnieks R. Ķīsis.

R. Ķīsi 1945. gada 17. martā Jūrkalnē arestēja vācu SD policija un nosūtīja uz Liepājas cietumu. No tā viņš izkļuva tikai pēc nacistiskās Vācijas kapitulācijas un atgriezās Jūrkalnes pagasta Kociņu mājās. Maija vidū R. Ķīsis nonāca filtrācijas punktā Alšvangā, pēc atbrīvošanas no tā Užavas pagasta valdē izgāja reģistrāciju un pēc dažām dienām 1945. gada maija beigās atgriezās savās mājās Rīgas Jūrmalā, Bulduros, Vidus prospektā 75. 1945. gadā pēc nacistiskās Vācijas kapitulācijas viņš vairs neuzturējās sakarus ar LCP dalībniekiem Ventspilī.

1947. gada jūlijā R. Ķīsis satikās ar O. Bileskalnu, kurš pēc tam daudzreiz atbrauca pie viņa uz Rīgas Jūrmalu. Sakarā ar starptautiskā stāvokļa saasināšanos, kad varēja sagaidīt bruņotu sadursmi starp Rietumvalstīm un PSRS, Latvijas neatkarības atjaunošana R. Ķīsim un O. Bileskalnam tobrīd šķita reāla. 1947. gada vasarā viņi norunāja aktivizēt darbību un izstrādāja plānu, kā atjaunot sakarus ar LCP ārzemēs. Vienlaikus abi sāka apspriest jautājumu par atsevišķu pazīstamu personu iesaistīšanu nelegālajā darbībā. Viņi nolēma kontaktēties ar personām, kuras apmeklēja R. Ķīsi: Zinātņu akadēmijas līdzstrādnieku M. Robu, inženieri F. Zilberu, LPSR IeM Valsts arhīva priekšnieka vietnieku Rūdolfu Širantu (1910–1985), poligrāfijas tresta plānotāju Jāni Lotiņu, Ķeguma elektrostacijas inženieri Kārli Bērziņu (dz. 1908. g.), avīzes "Padomju Jaunatne" līdzstrādnieku Kārli Vitolu (1894–?), Rīgas Jūrmalas pastnieku Frici Antonu (1899–?), J. Vesmani u.c. R. Ķīsis un O. Bileskalns nolēma ar šiem cilvēkiem sākumā veikt aģitāciju, lai uzturētu nacionālo garu un ticību neatkarīgas Latvijas atjaunošanas idejai. R. Ķīsis uzskatīja O. Bileskalnu par sakarnieku ar citiem domubiedriem, kurus viņš personiski nepazīst.

O. Bileskalnam bija lieli plāni, viņš vēlējās realizēt ideju par nacionālās pretošanās kustības apvienošanu cīņai pret padomju varu un meklēja sev atbalstītājus, bet nebija konspirators. Savukārt R. Ķīsis bija ļoti konspiratīvs.⁴²

Gandrīz visās abu sarunās piedalījās arī J. Vesmanis, kurš Rīgā bija mācījies Franču licejā, bet 1941. gada jūnijā kopā ar māti izsūtīts no Rīgas, Elizabetes ielas 10b–6, uz Novosibirskas apgabala Tomsku, savukārt viņa tēvs Jānis Vesmanis (1887–1942) – uz Kirovas apgabala Vjatlagu.⁴³ 1946. gadā viņam ar māti atļāva atgriezties Latvijā. 1947. gada janvārī O. Bileskalns Lidijas Kokles dzīvoklī Rīgā, Ģertrūdes ielā 56–5, iepazīnās ar J. Vesmani un 1947. gada rudenī aizveda viņu uz R. Ķīša māju Rīgas Jūrmalā. Pēc iepazīšanās J. Vesmanis un R. Ķīsis sāka viens otram uzticēties, un J. Vesmanis turpināja R. Ķīsi apmeklēt gan viens, gan kopā ar O. Bileskalnu.

Sanāksmes R. Ķīša dzīvoklī līdz 1949. gadam visbiežāk notika svētdienās, un tajās bez minētajām personām piedalījās arī Alma Raibarte (dz. 1918. g.), Aleksandrs Plauciņš (1901–1965), Leons Plauciņš (1903–1993), LCP dalībnieks Vilhelms Grāvītis, Kārlis Kokins, Jānis Vanags, Rūdolfs Celms, Žanis Gulbis u.c. Klātesošie apsprieda Māršala plānu,

kolektivizāciju PSRS un citus tobrīd aktuālus politiskus un saimnieciskus jautājumus, par kuriem informāciju ieguva no avīzēm un ārzemju radiostacijām BBS un Amerikas Balss, kuras R. Ķīsis varēja dzirdēt savā radiouztvērējā.⁴⁴

R. Ķīsis informēja par organizētas cīņas veikšanas plāniem pret padomju varu. Tika nolemts radīt kaut ko līdzīgu nelegālam arhīvam, kurā vajadzēja savākt materiālus par pretpadomju darbību, kā arī citus dokumentus.⁴⁵ R. Ķīsis izdibināja no R. Širanta, ka pilsētas arhīvā ir konfiscētās mājas grāmatas no daudziem Rīgas policijas iecirkņiem un no tām var uzzināt interesējošu personu dzīvesvietu un profesiju.⁴⁶ Savukārt J. Lotiņu R. Ķīsis izjautāja par iespējām drukāt pretpadomju satura skrejlapas. J. Lotiņš atbildēja, ka neredz iespēju šādu plānu realizēt, jo visām iespiešanas lietām jānotiek formālā kārtībā, pat lapiņas ar baznīcas dziesmām tiek pārskatītas un pēc tam tiek norādīts, no kurienes saņemt papīru un uz kādu tipogrāfiju dot iespiest.⁴⁷

R. Ķīsis no 1947. līdz 1949. gadam vasarās savā mājā ar F. Zilberu apsprieda iespējas radīt pagrīdes organizāciju no akadēmiskās vienības Austrums biedriem un LSDSP labā spārna pārstāvjiem.⁴⁸ 1947. gada vasaras beigās R. Ķīsi apmeklēja R. Zande, kurš deva mājienu, ka iespējama ļoti liela sadursme starp Rietumvalstīm un PSRS.

Neskatoties uz sapulču rīkošanu un dažādu plānu apspriešanu, R. Ķīsis tomēr neradīja pagrīdes grupu un neuzsāka organizētu darbību pret padomju režīmu.

Rīgā R. Ķīsis apmeklēja bijušo Mārtiņa Buclera (1866–1944) fotolaboratoriju Kirova (tagad Elizabetes) ielā 77, kurā strādāja V. Grāvītis. 1949. gada maijā V. Grāvītis atbrauca pie R. Ķīša un brīdināja, lai R. Ķīsis ir uzmanīgs, jo viņam seko padomju valsts drošības orgāni, bet nesacīja, no kurienes viņam tas zināms. Arī V. Grāvītis 1947. gadā iepazinās ar J. Vesmani.⁴⁹

R. Ķīsis pēc sava aresta 1949. gada 6. jūlijā nojauta, kurš viņu no devis, un 1949. gada 31. augustā pēc produktu saņemšanas no mājām, atdodot traukus cietuma uzraugam, uz vienas bļodiņas dibena uzrakstīja vēstuli savai māsai Natālijai Slavinskai, kurā gribēja brīdināt brīvībā esošos LCP aktivistus no J. Vesmaņa, kuru R. Ķīsis turēja aizdomās par sakariem ar VDM orgāniem.⁵⁰ Diemžēl sūtījumu cietuma apsardze pārtvēra.

R. Ķīša pieņēmumu apstiprina LPSR VDM aģentūras informācija. J. Vesmanis bija aģents ar segvārdu Viktors, kurš, piemēram, vienā no saviem ziņojumiem izklāstīja, ko viņam 1948. gada 6. aprīlī esot sacījis R. Ķīsis:

“Ļoti svarīgu ietekmi uz audzināšanas darba kvalitāti izdara cilvēku morālais stāvoklis. Mēs daudz runājam par to, ka latviešiem nav lielas noturības un viņi diezgan viegli padodas okupantu ietekmei. Tomēr šajā sakarā lietas nav nemaz tik sliktas.

Daudzu sirdīs vēl dzīvo stipras nacionālās jūtas. Mūsu uzdevums ir palīdzēt šiem cilvēkiem vairāk nostiprināt viņu nacionālo pārliecību, lai dotu pretsparu melīgajai komunistu propagandai. Mums jāparāda cilvēkiem, par ko viņiem jācīnās un ko tas viņiem sola nākotnē.”⁵¹

1949. gadā R. Ķīsis lūdza prokuroru pārbaudīt viņa dotās liecības izmeklēšanas gaitā, kas pārsvarā neatbilda patiesībai, jo izmeklētāja spiediena rezultātā viņš bijis spiests sevi aprunāt. Tādējādi jau izmeklēšanas beigās R. Ķīsis atteicās no sevis apmelojošām liecībām, bet viņa paziņojumam prokurors nepievērsa nekādu uzmanību un vaicāja, vai R. Ķīsi izmeklēšanas gaitā esot piekāvusi. R. Ķīsis atbildēja, ka viņu nav situši, bet piespieduši sniegt nepareizas liecības. Prokurors paskaidroja, ka, ja viņu neviens nav piekāvis, tad pret izmeklēšanu nevarot būt pretenziju un R. Ķīsim esot jāparaksta protokols par izmeklēšanas beigšanu, kas arī tika izdarīts.⁵²

PSRS VDM Sevišķā apspriede 1950. gada 1. aprīlī R. Ķīsim piesprieda 25 gadus ieslodzījumā un mantas konfiskāciju.⁵³

Bez O. Bileskalna un R. Ķīša pret padomju varu vērstu darbību Rīgā veica arī LCP locekļi M. Robs un F. Zilbers. 1944. gada nogalē un 1945. gada sākumā viņi kopā ar R. Ķīsi un O. Bileskalnu darbojās LCP laivu organizēšanā Aizputes un Ventspils apriņķī un, tāpat kā R. Ķīsis, pēc kara nonāca aģenta J. Vesmaņa kontrolē.

Pēc nacistiskās Vācijas kapitulācijas M. Robs, izgājis filtrāciju, neilgu laiku strādāja Ventspilī, bet 1945. gada rudenī atgriezās Rīgā, savukārt F. Zilbers no Kurzemes Rīgā atgriezās jau 1945. gada jūlijā. M. Robs piedalījās LPSR Zinātņu akadēmijas Fizikas un matemātikas institūta organizēšanas darbā un no 1946. līdz 1950. gadam bija jaunākais zinātniskais līdzstrādnieks matemātikas sekcijā, kurā no 1946. līdz 1948. gadam strādāja arī F. Zilbers.

21. att. Osvalds Bileskalns

22. att. Verners Tefers

1947. gadā M. Robs atjaunoja sakarus ar O. Bileskalnu, bet 1947. gada vasarā divas reizes Rīgā – Vērmanes dārzā un savā dzīvoklī Mežaparkā – tikās ar R. Zandi, kuru pazina no kopīga dienesta Latvijas armijā. 1947. gada decembrī M. Robs no O. Bileskalna uzzināja, ka R. Zande arestēts. Ar R. Ķīsi M. Robs pēc kara tikās tikai dažas reizes. Savukārt F. Zilbers uzturēja ciešus sakarus gan ar R. Ķīsi, gan O. Bileskalnu.

1947. gadā O. Bileskalns iepazīstināja F. Zilberu ar J. Vesmani, kurš stāstīja, ka 1941. gada jūnijā kopā ar savu ģimeni izsūtīts uz Sibīriju, bet 1946. gadā patvaļīgi kopā ar māti atgriezies Rīgā un tagad viņam draud otrreizēja izsūtīšana. 1949. gada beigās kādā tikšanās reizē uz ielas J. Vesmanis un F. Zilbers vienojās, ka, lai veiktu aktīvu cīņu pret padomju varu, ar radioraidītāja palīdzību vajag nodibināt sakarus ar latviešu emigrācijas aprindām. Tā kā radioraidītāju gatavā veidā nebija iespējams iegādāties, tad J. Vesmanis palūdza F. Zilberu iepazīstināt viņu ar M. Robu. J. Vesmanis no O. Bileskalna uzzināja, ka M. Robs ir radiospeciālists, kurš turklāt vēl dienējis Latvijas armijā par radistu, un tāpēc uzskatīja, ka viņš var uzbūvēt radiostaciju un nodibināt sakarus ar ārzemēm.

1949. gada novembrī F. Zilbers atveda J. Vesmani uz M. Roba dzīvokli Meža prospektā 10–3. No šā brīža F. Zilbera un M. Roba darbību ar J. Vesmaņa palīdzību pilnībā kontrolēja padomju represīvie orgāni. Pēc J. Vesmaņa un M. Roba iepazīšanās viņi trijatā uzsāka sarunu par iespējam nodibināt sakarus ar ārzemēm. J. Vesmanis piedāvāja M. Robam uzbūvēt radiostaciju, ko pēdējais arī apsolīja izdarīt. Radiostaciju finansēja J. Vesmanis, kurš deva M. Robam naudu, kā arī pats atveda atsevišķas radiodetaļas.

1950. gada septembrī M. Robs bija samontējis radiostaciju, un tā darba kārtībā, izņemot atslēgu, glabājās viņa mājā. Uztvērēju M. Robs pabeidza montēt 1950. gada jūnijā, bet raidītāju – 1950. gada septembrī. Uztvērējs un raidītājs atradās vienā kastē, kuru pagatavoja F. Zilbers. Uztvērēju M. Robs samontēja pirmo reizi, tā aprakstu iegūstot kādā radioamatieriem domātā grāmatā. M. Robs izvēlējās uztvērēju ar baterijām, nevis tīkla, jo to varēja izmantot jebkurā vietā, turklāt šādu uztvērēju būtu grūtāk atklāt. Radiostaciju M. Robs izmēģināja savā istabā un uztvēra dažas stacijas, kuras gan nespēja noteikt. M. Robam

23. att. Rūdolfa Ķīša māja Rīgas Jūrmalā, Bulduros, Vidus prospektā 75, kurā pēc Otrā pasaules kara tikās LCP aktivisti

24. att. Nams Rīgā, Dzirnavu ielā 84, kurā Osvalds Bileskalns un Vidvuds Šveics 1949. gadā sagatavoja instrukciju nacionālās pretošanās kustības dalībniekiem

vajadzēja atmiņā atjaunot Morzes ābeci, ko viņam sešarpus mēnešu mācīja Latvijas armijā, un sagatavoties raidīšanai, bet to viņš nepaspēja izdarīt, jo 1950. gada 6. novembrī tika arestēts, bet radiostacija viņa dzīvoklī – konfiscēta.⁵⁴

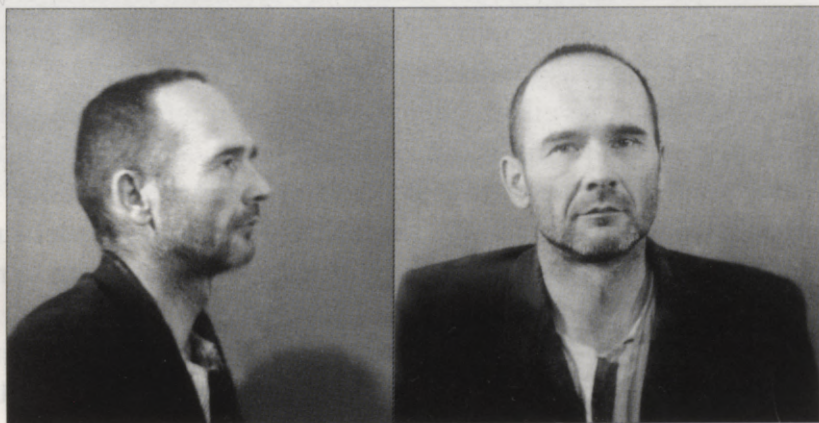
M. Robs savu darbu bija veicis profesionāli. 1951. gada 3. janvārī Rīgā komisija, kuras sastāvā bija trīs LPRS VDM R daļas darbinieki, veica arestētajam M. Robam konfiscētās radiostacijas tehnisko ekspertīzi un secināja, ka raidītāja jauda un viļņu diapazons ir tāds, ka labvēlīgos apstākļos tas var uztvert tālas radiostacijas (uztverta Maskava, Stokholma u.c.), bet, veicot zināmus uzlabojumus un regulēšanu, uztveršana var dot labākus rezultātus.⁵⁵

J. Vesmanis un M. Robs kļuva labi draugi un tikās apmēram vienu vai divas reizes mēnesī ar F. Zilbera līdzdalību, bet divatā vēl biežāk, jo F. Zilbers lielāko daļu laika atradās darba komandējumos. Parasti tikšanās notika M. Roba dzīvoklī Meža prospektā 10 vai uz ielas Mežaparkā, dažas reizes arī J. Vesmaņa dzīvoklī Kirova ielā 10b-6. Lai labāk ievērotu konspirāciju, viņi neapsprieda iespējas palielināt dalībnieku skaitu savā grupā. Tikšanās reizēs sarunu toni parasti noteica J. Vesmanis. Viņš sacīja, ka varot uzzināt masveida arestu un izsūtīšanu laiku, un tikšanās reizēs allaž uzsvēra, ka vajag forsēt radioraidītāja izgatavošanu. J. Vesmanis izteicās par iespējamu pārbēgšanu pēc radiosakaru nodibināšanas uz ārzemēm, kur viņam esot daudzi mirušā tēva paziņas.

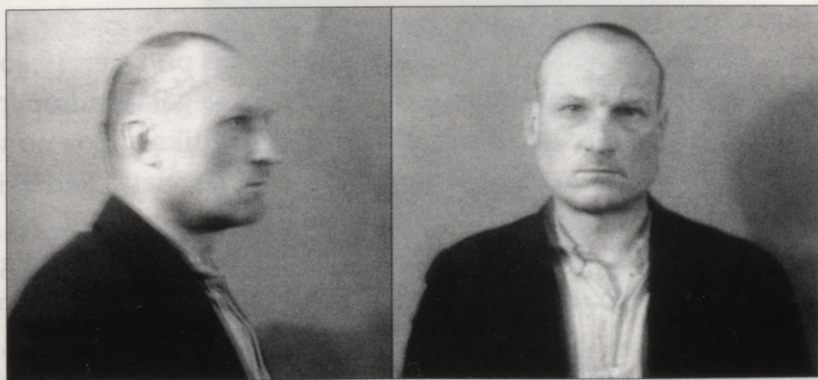
Sākumā viņi apsprieda jautājumus par pāriešanu nelegālā stāvoklī, ja draudēs izsūtīšanas briesmas, bet nepieskārās organizētai darbībai pret padomju varu. 1950. gada marta sākumā J. Vesmanis ierosināja aktivizēt darbību, veicot diversijas un sabotāžu. Visi trīs apsprieda šo priekšlikumu un secināja, ka pašlaik to nevajag darīt.⁵⁶ Sarunās par praktisko darbību M. Robs vienreiz izteicās, ka viņš varētu konstruēt radiotranslācijas tīklam pievienotu ierīci ar mikrofonu, ar kuru translācijas pārtraukuma stundās varētu tīklā noraidīt pret padomju varu vērstu pārraidi, bet pēc tam no šīs ieceres atteicās, baidoties iekrist, jo pieslēgšanās vietu pie translācijas viegli varētu atrast.⁵⁷ M. Robs arī piedāvāja diversiju vietā uzspriecināt sabiedriskās vietās petardes, uzskatīdams, ka tas varētu iedzīvotājos radīt iespaidu par darbību pret padomju varu.⁵⁸

25. att. Rūdolfs Ķīsis

26. att. Miķelis Robs pēc aresta

27. att. Fricis Zilbers pēc aresta

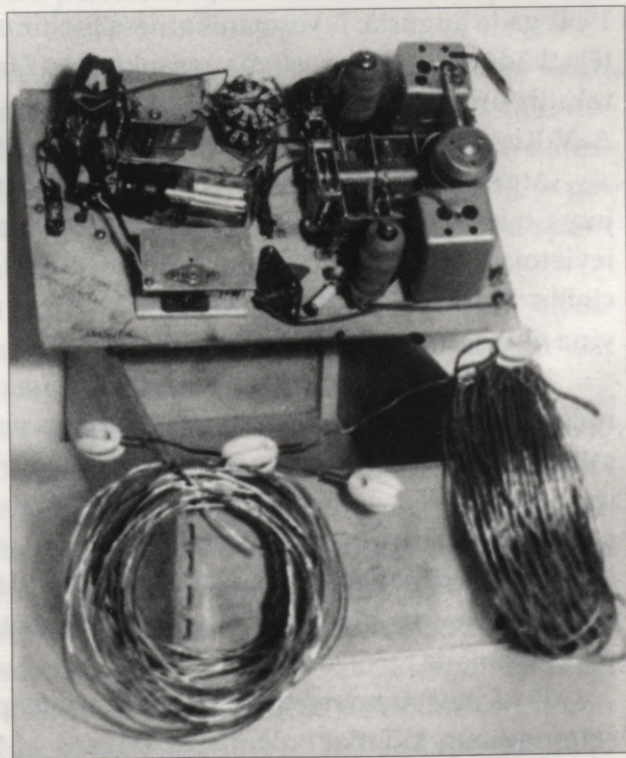
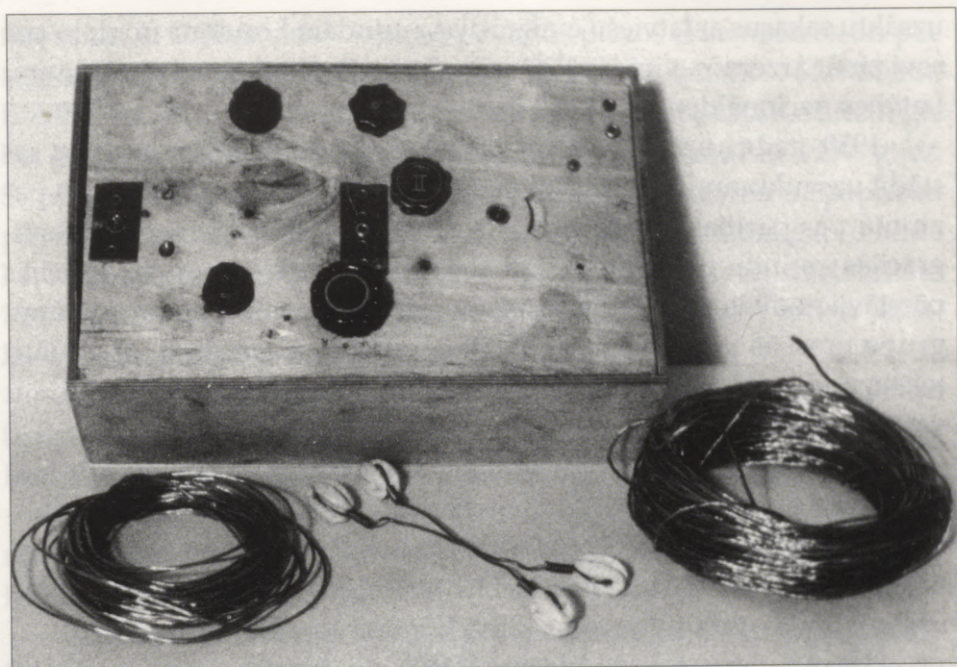
Drošības nolūkā tika pieņemts lēmums pārraides neveikt Rīgā, bet nacionālo partizānu dislokācijas vietās provincē. M. Robs nesekmīgi mēģināja atrast piemērotu raidīšanas vietu, nodibinot sakarus ar nacionālajiem partizāniem, kuri turklāt arī varētu sniegt patvērumu mežā izsūtīšanas draudu gadījumā. Šajā sakarā viņš izbrauca uz Baldones rajona Vecumnieku ciemu pie sava drauga Alfrēda Viktora Kiršfelda un Mežaparkā tikās ar mežsargu Hermani Mendi no Limbažu rajona. 1950. gada pavasarī Vecumniekos M. Robs lūdza A. V. Kiršfeldu iepazīstināt viņu ar tā darbabiedru skolotāju Augustu Krūmiņu, kura brālis vairākus gadus dzīvoja nelegāli. Viņu iepazīšanās tomēr nenotika. 1950. gada jūnijā Mežaparkā J. Vesmanis iepazīstināja M. Robu ar savu paziņu H. Mendi, kurš atteicās palīdzēt M. Robam nodibināt kontaktus ar nacionālajiem partizāniem, bet apsoliya sameklēt savā apgaitā nomaļu vietu raidīšanai, tomēr reāli neko neizdarīja.⁵⁹

Pēc šiem neveiksmīgajiem mēģinājumiem atrast vietu radiopārraidei neilgi pirms aresta F. Zilbers piedāvāja veikt radiopārraides sava brāļa māju apkārtnē Ērgļu rajona Taurupes ciemā. F. Zilbers apsoliya aizbraukt pie brāļa, sameklēt tur piemērotu vietu raidīšanai un nogādāt uz turieni arī radiatoraitāju, bet līdz arestam to nepaspēja izdarīt.⁶⁰

Sakaru nodibināšanai ar Londonu J. Vesmanis dažas dienas pirms M. Roba aresta atnesa viņam radiopārraižu šifru, kuru viņš 1948. gadā pārrakstīja no R. Ķīša, bet O. Bileskalns vēlāk ar V. Šveica starpniecību nosūtīja uz Zviedriju. Tiesa, J. Vesmanis neatklāja M. Robam, kādā ceļā O. Bileskalns nosūtīja šifru, bet uzsvēra, ka tas esot zināms Anglijā un tāpēc to varot lietot.⁶¹

Raidīšanas laiks bija izvēlēts ceturtdienās pulksten 19, jo šajā laikā saskaņā ar kodu it kā ārzemēs pieņemot nelegālās radiopārraides no Latvijas. Tomēr šis laiks pēdējā mēneša laikā tika atlikts no vienas nedēļas uz citu, jo nebija sagatavota raidīšanas vieta. Pēdējais datums darbam ar radiatoraitāju tika noteikts 16. novembrī.⁶²

1950. gada vasarā, kad radiostacijas montāža tuvojās beigām, radās jautājums: kā praktiski nodibināt sakarus ar Londonu, lai pievērstu uzmanību nelielas nepazīstamu cilvēku grupas radiopārraidēm, un ar šīm pārraidēm panākt vēlamos rezultātus. J. Vesmanis piedāvāja radiopārraides veikt kādas partijas vārdā, kam pārējie piekrita. Lai sekmīgāk

28. att. Miķeļa Roba
samontētā radiostacija

uzsāktu sakarus ar latviešu emigrācijas aprindām Londonā un dotu par sevi zināt ārzemēs, viņi izvēlējās savai trīs cilvēku grupai nosaukumu Latvijas nacionāldemokrātu partija.

1950. gada augustā J. Vesmanis, M. Robs un F. Zilbers nolēma sastādīt uzsaukumu Latvijas nacionāldemokrātu partijas vārdā, kurā paziņotu par partijas eksistēšanu, tās cīņu pret padomju varu un emigrācijas aprindu programmas atbalstīšanu, kā arī lūgt, lai emigrācijas pārstāvji nodibina ar partiju sakarus ar radio starpniecību. Uzsaukumu grupa grasījās pārraidīt no radiostacijas kā radiogrammu ar atklātu tekstu angļu valodā, jo nebija pārliecināta, ka Londonā radiogrammu varētu atšifrēt.

Lai grupai Londonā noticētu, tā vienlaikus grasījās pieprasīt Latvijas PSR Ministru Padomei un Latvijas K(b)P CK sarīkot Latvijā demokrātiskas vēlēšanas, bet PSRS Ministru Padomei – izvest no Latvijas okupācijas karaspēku. Grupa tikai nebija nolēmusi, kādā veidā nosūtīt šos uzsaukumus – pa pastu vai pa radio krievu valodā.

Uzsaukumus M. Robs kopā ar J. Vesmani izgatavoja savā dzīvoklī 1950. gada augustā. J. Vesmanis atnesa melnrakstu, bet M. Robs konsultēja, kādā stilā labāk sastādīt uzsaukumus. Uzsaukumus M. Robs pārakstīja un pēc tam aizveda pārtulkot angļiski uz Vecumnieku pagastu A. V. Kiršfeldam, kurš 1950. gada oktobrī to arī izdarīja.

Atgriezies Rīgā, M. Robs ar roku pārakstīja A. V. Kiršfelda tulkojuma tekstu sīkā rokrakstā uz šauras papirosu papīra strēmelītes un ievietoja šo papīru slēptuvē – papirosu mundštukā, bet oriģinālu iznīcināja. 1950. gada 6. novembrī, kad M. Robu arestēja, kratīšanas laikā viņa dzīvoklī uzsaukumi tika konfiscēti.

Vienlaikus ar gatavošanos nodibināt sakarus ar ārzemēm grupa nolēma izgatavot un izplatīt pret padomju varu vērstas lapiņas, kuru saturs bija analogs uzsaukumiem. Sarunas par lapiņu izgatavošanu un izplatīšanu 1950. gada augustā notika M. Roba dzīvoklī. Priekšlikumu uzrakstīt lapiņu izteica J. Vesmanis, kurš arī uzrakstīja tās tekstu. M. Robs tekstu vēlāk nokopēja sīkā rokrakstā latviešu valodā uz neļiem plāna papirosu papīra gabaliņiem, bet lapiņas oriģināls palika pie J. Vesmaņa.

Tā kā nevienam nebija iespēju pavairot lapiņas uz rotatora vai rakstāmmašīnas, tad tika nolemts, ka ikviens – M. Robs, F. Zilbers, J. Ves-

manis un A. V. Kiršfelds – lapiņas pavairos piecos eksemplāros un pēc tam tās patstāvīgi izplatīs, liekot dzīvokļu pasta kastītēs. M. Robam, F. Zilberam un J. Vesmanim lapiņas vajadzēja iemest pasta kastītēs Rīgā, bet A. V. Kiršfeldam – Jelgavā. Tāpēc M. Robs personiski 1950. gada 5. oktobrī vienu lapiņas eksemplāru, pašrocīgi uzrakstītu uz papirosu papīra, aizveda A. V. Kiršfeldam uz Vecumniekiem, kurš gan iebilda M. Robam pret lapiņu izplatīšanu, jo, atceroties savu darbību no 1940. gada decembra līdz 1941. gada martam pagrīdes grupā Jaunlatvieši, uzskatīja, ka tā ir grūta un bezjēdzīga lieta.⁶³

Latvijas nacionāldemokrātu partijas vārdā parakstītās lapiņas netika izplatītas, jo to bija paredzēts darīt pēc radiogrammas nodošanas uz Londonu. Izplatot lapiņas, grupa gribēja sasniegt divus mērķus:

1) cerēja, ka lapiņas nonāks kāda angļu aģenta rokās un par tām tiks informēta Londona, kur vēlreiz pārliecināsies par nacionāldemokrātu partijas eksistenci Latvijā;

2) ar lapiņām tiks pacelts citu pret padomju varu noskaņotu cilvēku gars, jo viņi uzzinās, ka ir personas, kuras aktīvi cīnās pret padomju varu.⁶⁴

1950. gada 6. novembrī M. Robs un F. Zilbers tika arestēti. Grūti spriest, kādu operatīvu apsvērumu dēļ padomju izlūkdienests vairs nevēlējās M. Robu un F. Zilberu izmantot spēlē pret SIS un neatļāva arestētajiem pat mēģināt nodibināt sakarus ar emigrāciju Londonā, jo pasākumā taču bija ieguldīti līdzekļi, ar J. Vesmaņa starpniecību sponsorējot radiostacijas montēšanu.

O. Bileskalns nebija informēts par M. Roba, F. Zilbera un J. Vesmaņa darbību. Iespējams tāpēc, ka J. Vesmanis M. Robam un F. Zilberam O. Bileskalnu raksturoja negatīvi.⁶⁵

1947. gadā O. Bileskalns Rīgā atjaunoja sakarus ar savu paziņu no filtrācijas nometnes laika Karēlijā Hermani Antomu, kuram vēlāk kā mērniekam deva uzdevumu savākt V. Šveicam informāciju par notikumiem laukos. Bez tam O. Bileskalns noorganizēja H. Antomam tikšanos ar V. Šveicu, kurš vēlējās, lai H. Antoms nodibinātu sakarus ar nacionālajiem partizāniem.⁶⁶ 1951. gada februārī O. Bileskalns iekārtoja H. Antomu darbā remonta un celtniecības trestā, kur pats strādāja par brigadieru, un tādējādi kļuva par viņa tiešo priekšnieku. Apmēram 1951. gada marta vidū, satiekoties darbā, O. Bileskalns paziņoja

H. Antomam, ka Ventspilī un Latvijas rietumu piejūras rajonos sākusies padomju varai neuzticamu personu izsūtīšana. Sarunā abi secināja, ka izsūtīšana notiks arī citos Latvijas rajonos. 1951. gada februārī H. Antoms bez jebkāda iemesla tika atbrīvots no darba Lauksaimniecības ministrijā, bet, pēc viņa domām, atbrīvošanas iemesls bija dienests vācu armijā. Tādējādi H. Antoms secināja, ka viņu var izsūtīt, kam piekrita arī O. Bileskalns.

Uztraucies par savu nākotni, H. Antoms norunāja satīties un apspriesties ar saviem dienesta biedriem – bijušajiem vācu armijas virsniekiem Miervaldi Rutki, Voldemāru Buntu (dz. 1917. g.) un Oļģertu Šābertu (dz. 1921. g.). Pagrīdes darbības organizēšanai H. Antomam vairākus praktiskus norādījumus deva O. Bileskalns.

10. aprīlī, satiekot O. Bileskalnu darbalaikā, H. Antoms sacīja, ka sestdien, 14. aprīlī, viņš brauks tikties ar saviem armijas biedriem, un vaicāja, kas O. Bileskalnam konkrēti zināms par notiekošo izsūtīšanu. O. Bileskalns atbildēja, ka par to viņi parunās vairāk piemērotā brīdī. 14. aprīlī H. Antoms strādāja Rīgā, Akas ielā 4, remontējot auto–moto kluba telpas. Dienas otrajā pusē uz šo darba objektu atnāca O. Bileskalns un gribēja H. Antomu darba jautājumā kaut kur nosūtīt, bet viņš atgādināja, ka šodien tiksies ar saviem armijas biedriem. Abi devās pa Tērbatas ielu līdz restorānam “Vērmanes parks”, kur nedaudz iedzēra, bet pēc tam pastaigājās pa Komunāru bulvāri. Šajā laikā O. Bileskalns instruktīvi norādīja, ko H. Antomam jāstāsta saviem biedriem.

– Sākusies jauna tirāniska latviešu izsūtīšana, kas nenotiek kā 1949. gadā – ar ešeloniem, bet ar izvešanu armijas mašīnās. Tāpēc, lai paredzētu izsūtīšanas laiku un izvairītos no tās, katram pagrīdes grupas dalībniekam nepieciešams individuāli nodibināt sakarus ar personām, kuras strādā transporta un sakaru iestādēs, kur pieejama informācija par izsūtīšanu.

– Lai īstenotu nepieciešamo konspirāciju, jāatsakās no uzvārdu un vārdu lietošanas, bet jāizmanto segvārdi vai iesaukas. Tikšanās vietā ar biedriem nedrīkst vienlaikus ne ierasties, ne aiziet.

– Tiks nodibināti nelegāli sakari ar Zviedriju, un uz turieni varēs nosūtīt vēstules un paciņas.

– Nekādā gadījumā nelietot ieročus – ne izsūtīšanas brīdī, ne citādi.⁶⁷

O. Bileskalns un H. Antoma armijas biedri nebija pazīstami. H. Antoms arī sapulces laikā nenosauca O. Bileskalna vārdu.

1951. gada 14. aprīlī H. Antoms pēc tikšanās ar O. Bileskalnu atgriezās darbavietā un vakarā brauca uz bijušo vācu armijas virsnieku norunāto satikšanās vietu M. Rutka dzīvokli Rīgas rajona Rubenkalna ciema Rutku mājās, kas atradās netālu no Šķirotavas stacijas.

Tikšanās sākumā O. Šāberts H. Antomam kā iniciatoram piedāvāja izteikties. H. Antoms ievadā paziņoja, ka Latvijas rietumu rajonos sākusies jauna tirāniska latviešu tautas daļas izsūtīšana, kas notiek saspriņgtā starptautiskā stāvokļa dēļ. Tā neapšaubāmi paplašināsies, aptvers citus Latvijas rajonus un var skart visus bijušos vācu armijas virsniekus, jo viņi padomju varai skaitās neuzticamas personas. H. Antoms norādīja, ka ārzemēs ir Latvijas oficiāls pārstāvis sūtnis Londonā K. R. Zariņš un bijušais solists Mariss Vētra (1901–1965), kuri veic iespējamo darbību pret Padomju valdības veikto latviešu izsūtīšanu. Uz jautājumu, no kurienes H. Antomam tas viss zināms, viņš paziņoja, ka uztur sakarus ar personu, kurai savukārt ir sakari ar ārzemēm. Bez tam H. Antoms arī paskaidroja, ka nākotnē būs iespējams nelegālā ceļā uz Zviedriju nosūtīt vēstules un paciņas.

Tālāk H. Antoms norādīja, ka jābūt organizētiem, uzturot savā starpā sakaru sistēmu, informējot citam citu par valsts iekšpolitiskajiem notikumiem un katra iegūtajām ziņām, kādus pasākumus grasās veikt padomju varas orgāni. Pēc tam H. Antoms paziņoja, ka nepieciešams iegūt paziņas tādās iestādēs, kur vairāk pieejama informācija par iespējamo izsūtīšanu. Visizdevīgākā stāvoklī tādā ziņā atradās M. Rutkis, kurš dzīvoja dzelzceļa un Šķirotavas stacijas tuvumā un varēja sekot vilcienu kustībai.

No sapulcē klātesošo puses izskanēja jautājums, ko darīt izsūtīšanas gadījumā. H. Antoms atbildēja, ka no izsūtīšanas vajag izvairīties, pārejot nelegālā stāvoklī. Pamatojoties uz O. Bileskalna norādījumiem izsūtīšanas gadījumā nelietot ieročus, H. Antoms uzdeva klātesošajiem jautājumu, vai kādam no viņiem ir ierocis. Tā kā visi atbildēja, ka ieroču viņiem nesot, tad H. Antoms par šo jautājumu tālāk nerunāja.

Uz O. Šāberta jautājumu par pretošanās metodēm izsūtīšanai H. Antoms nosauca dzelzceļa sliežu atskrūvēšanu, lai tādējādi traucētu izsūtīšanas gaitu un protestētu pret to. Tam nepiekrita M. Rutkis, kurš

norādīja, ka tāda metode nedos efektīvus rezultātus, jo atskrūvēt sliedes ir ļoti sarežģīti un tās ātri tiks salabotas. M. Rutkis kā efektīvāku diversijas aktu nosauca augstsprieguma elektrisko līniju bojāšanu, kas var izvest no ierindas un paralizēt visu Rīgas pilsētas dzīvi.⁶⁸

Vēl H. Antoms norādīja, ka V. Buntam kā radiospeciālistam, iespējams, nāksies strādāt savā specialitātē.

H. Antoms uzsvēra, ka savā darbībā viņiem vajag ievērot stingru konspirāciju, un izstāstīja par tām konspirācijas metodēm, par kurām viņu informēja O. Bileskalns. Grupas dalībnieki norunāja, ka turpmāk sauks cits citu segvārdā vai iesaukā: H. Antoms – Runcis, M. Rutkis – Kaķis, V. Bunts – Džeks un O. Šāberts – Bojevojs.⁶⁹ Sakarus nelegālās sapulces dalībniekiem H. Antoms piedāvāja uzturēt ķēdītē: H. Antoms – V. Bunts – O. Šāberts – M. Rutkis un atpakaļ tādā pašā secībā.

Par grupas vadītāju neviens netika izvirzīts. H. Antoms ierosināja grupu paplašināt, iesaistot tās sastāvā Skroderu un Kronbergu, kuri arī bija dienējuši vācu armijā un tikuši apmācīti tajā pašā vācu karaskolā Neveklau (Čehoslovākija), kur pārējie sapulces dalībnieki, tomēr V. Bunts, O. Šāberts un M. Rutkis paziņoja, ka labāk darboties šaurākā lokā.⁷⁰

Par nākamo tikšanos viņi nevienojās. 1951. gada 20. aprīlī tika aizturēts H. Antoms, bet 24. aprīlī – M. Rutkis, savukārt V. Bunts un O. Šāberts palika brīvībā. Lai gan autora rīcībā nav dokumentāru pierādījumu par abu pēdējo sadarbību ar padomju represīvajiem orgāniem, atbildi nav grūti izdomāt, jo operatīvu apsvērumu dēļ V. Bunts un O. Šāberts pat netika nopratināts.⁷¹

Bez tam 1951. gada marta beigās vai aprīļa sākumā H. Antoms nodeva O. Bileskalnam ar valsts drošības orgāniem slepenajā darbā saistīto personu sarakstu un atsevišķas fotogrāfijas, ko viņš dabūja no savas civilsievas Ārijas Upmanes (dz. 1924. g.) brāļa valsts drošības orgānu aģenta Jura Upmaņa. Nevienu sarakstā minēto personu H. Antoms nepazīna. Sarakstā minētajiem 10 cilvēkiem bija uzrādīts uzvārds, vārds, vecums, dažiem dzimšanas vieta, darbavieta un adrese.⁷² Tiesa, J. Upmanis neuzrakstīja visus viņam zināmos aģentus, kā arī neatklāja H. Antomam VDM darba metodes.⁷³ Pārrakstot sarakstu, H. Antoms savu nākamo potenciālo radinieku – J. Upmani – no tā izsvītroja un viņa uzvārdu nenošauca arī O. Bileskalnam. Pēc saraksta saņemšanas O. Bileskalns paziņoja

H. Antomam, ka zinot sarakstā minēto mākslinieku Margēri Vītoļņu (1912–1996), un uzsvēra, ka vajadzēs “morāli” ietekmēt sarakstā minētos grupas dalībniekus, lai viņi nenodarbotos ar nodevību.⁷⁴ O. Bileskalns apsoliya no fotogrāfijām pagatavot sev kopijas, bet pēc dažām dienām tās atdeva H. Antomam un paziņoja, ka uzņēmumi esot nekvalitatīvi. Protams, V. Šveics no O. Bileskalna tūlīt uzzināja par J. Upmaņa rīcību,⁷⁵ un J. Upmanis tika arestēts un sodīts ar nāvi.

1951. gada 29. maijā arī O. Bileskalns, kurš padomju pusei vairs nebija vajadzīgs spēlē ar Rietumvalstu izlūkdienestiem, tika apcietināts, un 1951. gada 6. septembrī Baltijas kara apgabala Kara tribunāls Rīgā viņam piesprieda nāves sodu.⁷⁶ O. Bileskalns arī izmeklēšanas procesā neuzzināja, kurš viņu nodevis. Savā kasācijas lūgumā viņš rakstīja, ka V. Šveics attiecībā pret viņu piekopus šādu taktiku – neziņojis savas vai savu paziņu adreses, neparādījis saņemtās un nosūtītās radiogrammas, neatklājis radiostacijas atrašanās vietu, savus līdzdalībniekus un sakarus ar citām grupām, nekontaktējies ar O. Bileskalna ieteiktajām personām utt. Tādējādi O. Bileskalns sapratis, ka iekrišanas gadījumā viss iespējamais tiks novelts uz viņu kā bijušo LCP aktīvistu.⁷⁷ PSRS Augstākās tiesas kara kolēģija 1951. gada 29. septembrī noraidīja O. Bileskalna kasācijas lūgumu un atstāja spēkā Baltijas kara apgabala Kara tribunāla spriedumu.⁷⁸ Nāves sods O. Bileskalnam tika izpildīts 1951. gada 5. novembrī Rīgā.⁷⁹ Bez viņa padomju režīms ar nāvi sodīja vēl tikai vienu LCP aktīvistu – E. Andersonu. Operatīvos nolūkos O. Bileskalna arests Rietumvalstu izlūkdienestiem tika šifrēts, tāpēc sievai un citiem radiem netika ziņots par viņa arestu. Tā kā O. Bileskalna radnieku izsūtīšana varēja atšifrēt šo padomju izlūkdienesta pasākumu, tad operatīvu apsvērumu dēļ no tās atturējās.⁸⁰

Arestēja arī visus minētos LCP aktīvistus un atbalstītājus, kuri nebija padomju represīvo iestāžu aģenti. Aresti turpinājās līdz pat 1953. gada 19. martam, kad arestēja pēdējo LCP atbalstītāju J. Lotiņu.

LPSR VDTK (no 1946. gada marta Valsts drošības ministrija – VDM) plaša vēriena operāciju rezultātā līdz 20. gs. 50. gadu vidum kontrolēja Rietumvalstu – galvenokārt Lielbritānijas – izlūkdienestu darbību Latvijā, kas vienlaikus paralizēja nacionālās pretošanās kustības, tai skaitā arī LCP, dalībnieku saskarsmi ar Rietumu pārstāvjiem un liedza saņemt jebkādu palīdzību.

LCP vadībai Zviedrijā pēckara gados nebija nekādu iespēju sniegt palīdzību Latvijā palikušajiem organizācijas aktīvistiem. Savukārt Rietumvalstu izlūkdienesti, ar kuriem pārsvarā kontaktējās V. Tepfers,⁸¹ tikai izmantoja pretošanās kustību Baltijā savu mērķu realizēšanai. Atsevišķi Latvijā ieradušies aģenti, kā F. Melbārdis, kara gados bija sadarbojušies ar nacistiskās okupācijas varu un tāpēc nebaudīja Latvijā palikušo LCP dalībnieku uzticību.

Daži brīvībā palikušie LCP dalībnieki darbojās Rīgā un tās apkārtnē. Viņi turpināja gaidīt t.s. x stundu un neveica bruņotu pretestību. Neizdarot terora aktus, uz LCP dalībnieku sirdsapziņas nav kopā ar komjauniešiem un komunistiem nogalināto nevainīgo viņu ģimenes locekļu nāve. Padomju represīvie orgāni ar savu aģentu palīdzību paralizēja jebkādas organizācijas darbības atjaunošanas mēģinājumus Latvijā. Turklāt aģenti pārsvarā bija kādreizējie LCP dalībnieki vai atbalstītāji, kuri paši vai viņu radnieki bija represēti, un tieši tāpēc nerādīja aizdomas bijušajos cīņu biedros. Cīņa bija ļoti nevienlīdzīga, tāpēc LCP aktīvistu cieta neveiksme. Viņi nokļuva padomju represīvās sistēmas pilnīgā kontrolē, kādu laiku tika izmantoti spēlēt pret Rietumvalstu izlūkdienestiem, bet pēc tam cits pēc cita atkarībā no operatīvās situācijas arestēti.

Atsauces un piezīmes

- ¹ Latvijas Valsts arhīvs (LVA), 1986. f., 2. apr., P-8316. l., 200.–202. lp. (tulkojums no krievu valodas).
- ² Sīkāk sk.: Ērglis Dz. Latvijas Centrālās padomes un Lietuvas pretestības kustības sadarbība nacistiskās Vācijas okupācijas laikā, 1943–1945 // *Acta Baltica* '99. – Kauņa, 1999. – 199.–203. lpp.
- ³ LVA, 1986. f., 1. apr., 28 524. l., 2. sēj., 237. lp.
- ⁴ Pēc Totalitārisma režīmu noziegumu izmeklēšanas nodaļas 1997. gada datiem A. Bergmanis vainojams deviņu cilvēku represēšanā. Sk.: *Ūpleja I., Titavs D.* Novika līdzgaitniekus netiesā: VDK aģentus, kas vainojami genocīda noziegumos, netiesā, jo viņi jau miruši // *Diena*. – 1997. – 26. jūn.
- ⁵ TSDC darbinieki. Arhīva lieta "Lursens-S" // *Latvijas Arhīvi*. – 1996. – Nr. 1/2. – 94. lpp.
- ⁶ Эндрю К., Гордиевский О. КГБ: История внешнеполитических операций от Ленина до Горбачева. – Москва, 1992. – С. 393.
- ⁷ LVA, 1986. f., 1. apr., 28 635. l., 11. sēj., 200. lp.

- ⁸ Эндрю К., Гордиевский О. КГБ. – С. 393.
- ⁹ LVA, 1986. f., 1. apr., 28 635. l., 11. sēj., 196., 197. lp.
- ¹⁰ Turpat, 17. sēj., 236. lp.
- ¹¹ Turpat, 38 717. l., 1. sēj., 26., 28. lp.
- ¹² Turpat, 2. sēj., 248. lp.
- ¹³ Turpat, 1. sēj., 121. lp.
- ¹⁴ Aļķe A. Likteņgaitas // Uz ežiņas galvu liku: Traģiskās partizānu cīņas Latvijas mežos pēc kara gados. – R., 1995. – 2. grām. – 102. lpp.
- ¹⁵ LVA, 1986. f., 1. apr., 38 717. l., 1. sēj., 202. lp. Šādu liecību 1947. gada 20. februārī sniedza arestētais B. Jankavs.
- ¹⁶ Turpat, 1051. f., 1.a apr., 70. l., 70. lp. F. Melbārdis tika raksturots kā vācu armijas leitnants, kurš vēlāk speciālu iznīcinātāju vienību sastāvā piedalījies cīņā pret padomju partizāniem.
- ¹⁷ Turpat, 76. l., 13. lp.
- ¹⁸ Pēc Totalitārisma režīmu noziegumu izmeklēšanas nodaļas 1997. gada datiem V. Šveics vainojams deviņu cilvēku represēšanā, no kuriem diviem piespriests nāves sods. Sk.: Upleja I., Titavs D. Novika līdzgaitniekus netiesā.
- ¹⁹ Aļķe A. Miglas pūšana Džugašvili žargonā // Karogs. – 1993. – Nr. 5. – 186. lpp.
- ²⁰ Aizvestie: 1941. gada 14. jūnijs. – R., 2001. – 450. lpp.
- ²¹ TSDC darbinieki. Arhīva lieta "Lursens-S" // Latvijas Arhīvi. – 1996. – Nr. 1/2. – 94. lpp. Padomju autori publicistikā sīki aprakstījuši šo epizodi, vienlaikus arī raksturojot V. Šveicu: "[...] Nē, viņš nebija komunisti, bet cilvēks, kurš gribēja izpirkt vainu pret savu dzimteni Latviju.. Taču personīgi savas rokas asinīs mērcis nebija. Pēc fašistu armijas kapitulācijas par viņa slēpni kļuva meži un bandītu bunkuri.
- Kādā no Kurzemes bandu iznīcināšanas operācijām Apoga [tā tekstā dēvēts V. Šveics. – Dz. Ē.] nokļuva mūsu rokās. Precizitātes labad jāsaka: viņš padevās labprātīgi un turpat mežā pirmo reizi vaigu vaigā sastapās ar Albertu Bunduli [A. Bundulis (1909–1989) bija LPSR VDM pretizlūkošanas daļas vadošs darbinieks. – Dz. Ē.], kurš vēlāk kļuva viņa vecākais biedrs cīņā pret ārzemju izlūkdienestiem. Paradoksāli, bet fakts.
- Nopratināšanā Apoga izturējās neparasti: neizrādīja ne glēvas bailes, kā vairums vilkaču, kas ir varonīgi, vienīgi šaujot no slēpņa. Nepauda arī fanātisku naidu kā dažs labs fašisma un buržuāziskā nacionālisma ideju apdullinātais. Apoga izrādījās domājošs cilvēks un drīz saprata, ka asinis lietas bez jēgas, nevajadzīgi, viņš dziļi pārdzīvoja savas dzīves traģisko posmu un brīvprātīgi izteica gatavību palīdzēt čekistiem ātrāk darīt galu Rietumu spiegošanas centru graužošajai darbībai pret Padomju Latviju..” Sk.: Kokorevičs N., Lapsa J. Nelūgtie viesi // Zvaigzne. – 1987. – Nr. 15. – 27. lpp.
- ²² LVA, 1986. f., 1. apr., 38 717. l., 1. sēj., 196. lp.
- ²³ Turpat, 2. sēj., 251., 252. lp.
- ²⁴ Turpat, 1. sēj., 197. lp.
- ²⁵ Turpat, 6832. l., 2. sēj., 40. lp.

- ²⁶ Aļķe A. Likteņgaitas. – 102. lpp.
- ²⁷ Aļķe A. Faktu vākšanas laiks // Pretestības kustība okupācijas varām Latvijā: Atmiņās un dokumentos no 1941. līdz 1956. gadam. – R., 1997. – 11. lpp.
- ²⁸ LVA, 1986. f., 1. apr., 38 717. l., 2. sēj., 249. lp.
- ²⁹ Turpat, 1. sēj., 197. lp.
- ³⁰ Padomju publicistikā šī vēstule ir citēta. Jautājums tikai, vai citātam šāda veida darbā var ticēt: "Rakstu Tev pēc ilga laika. Man ir sekojošs lūgums: mans vecs paziņa Valters Riekstiņš (tā Bileskalns nosauca Apogu) brauc uz to pusi, kur jūs strādājat, un grib pāriet uz dzīvi Tavā rajonā. Viņš ir kārtīgs cilvēks. Esi tik miļš un palidzi viņam iekārtoties. Pārējo viņš pastāstīs pats. Bieži domāju par jums, bet no Tevis nesaņemu nekādas ziņas. Rīgā 1948. gada 25. septembrī." Sk.: Kokorevičs N., Lapsa J. Nelūgtie viesi. – 27. lpp.
- ³¹ LVA, 1986. f., 1. apr., 38 864. l., 2. sēj., 194. lp.
- ³² Padomju publicistikā norādīts arī, ka V. Šveics izbraucis no Latvijas 1948. gada 18. oktobra naktī. Sk.: Kokorevičs N., Lapsa J. Nelūgtie viesi. – 27. lpp.
- ³³ Aļķe A. Faktu vākšanas laiks. – 12. lpp.
- ³⁴ Aļķe A. Likteņgaitas. – 103. lpp.
- ³⁵ TSDC darbinieki. Arhīva lieta "Lursens-S". – 95. lpp.
- ³⁶ Turpat. – 95. lpp.
- ³⁷ Эндрю К., Гордиевский О. КГБ. – С. 393.
- ³⁸ TSDC darbinieki. Arhīva lieta "Lursens-S". – 95. lpp.
- ³⁹ LVA, 1986. f., 1. apr., 29 669. l., 1. sēj., 211. lp.
- ⁴⁰ Turpat, 324.–332. lp.
- ⁴¹ Turpat, 2. sēj., 188.–193. lp.
- ⁴² Turpat, 38 864. l., 2. sēj., 190. lp.
- ⁴³ Aizvestie: 1941. gada 14. jūnijs. – 534. lp.
- ⁴⁴ LVA, 1986. f., 1. apr., 38 864. l., 1. sēj., 146. lp.
- ⁴⁵ Turpat, 44., 65. lp.
- ⁴⁶ Turpat, 146., 147. lp.
- ⁴⁷ Turpat, 147. lp.
- ⁴⁸ Turpat, 50., 70., 71., 145. lp.
- ⁴⁹ Turpat, 6432. l., 2. sēj., 155. lp.; 38 864. l., 1. sēj., 85. lp.
- ⁵⁰ Turpat, 38 864. l., 1. sēj., 151. lp.
- ⁵¹ Turpat, uzraudzības lieta [lp. b. nr.] (tulkojums no krievu valodas).
- ⁵² Turpat, 2. sēj., 11. lp.
- ⁵³ Turpat, 1. sēj., 290. lp.
- ⁵⁴ Turpat, 7008. l., 1. sēj., 37. lp.
- ⁵⁵ Turpat, 2. sēj., 194.–196. lp.
- ⁵⁶ Turpat, 1. sēj., 93. lp.; 3. sēj., 34. lp.
- ⁵⁷ Turpat, 1. sēj., 174. lp.
- ⁵⁸ Turpat., 94. lp.

- ⁵⁹ Turpat, 41., 42., 100. lp.; 3. sēj., 21., 22. lp.
- ⁶⁰ Turpat, 1. sēj., 101. lp.; 3. sēj., 22. lp.
- ⁶¹ Turpat, 1. sēj., 97. lp.
- ⁶² Turpat, 140. lp.
- ⁶³ Turpat, 56. lp.
- ⁶⁴ Turpat, 98. lp.
- ⁶⁵ Turpat, 92. lp.
- ⁶⁶ Turpat, 6534. l., 21. lp.
- ⁶⁷ Turpat, 62., 63. lp.
- ⁶⁸ Turpat, 67.–70. lp.
- ⁶⁹ Turpat, 70. lp.
- ⁷⁰ Turpat, 71. lp.
- ⁷¹ Aļķe A. Likteņgaitas. – 109., 110. lpp.
- ⁷² LVA, 1986. f., 1. apr., 6534. l., 45. lp.; 29 683. l., 42., 94. lp.
- ⁷³ Turpat, 29 683. l., 64., 94., 95. lp.
- ⁷⁴ Turpat, 6534. l., 47. lp.
- ⁷⁵ Aļķe A. Likteņgaitas. – 109. lpp.
- ⁷⁶ LVA, 1986. f., 1. apr., 29 669. l., 2. sēj., 264. lp.
- ⁷⁷ Turpat, 268.–275. lp.
- ⁷⁸ Turpat, 276., 277. lp.
- ⁷⁹ Turpat, 279. lp.
- ⁸⁰ Turpat, uzskaites lieta, 16., 19. lp.
- ⁸¹ Turpat, 38 717. l., 1. sēj., 145. lp.

Nobeigums

1943. gadā izveidotā Latvijas Centrālā padome bija viens no galvenajiem nacionālās pretošanās kustības politiskajiem spēkiem Latvijā. Gan nacistu, gan padomju režīma laikā tas bija uz Rietumeiropas demokrātiskajām valstīm orientēts spēks, kas reāli darbojās, saliedējot cilvēkus, kuriem netrūka drosmes abu okupācijas varu – nacistiskās Vācijas un komunistiskās Padomju Savienības – apstākļos cīnīties par mūsu valsts neatkarības atjaunošanu un kurus tāpēc arī represēja abi režīmi. Objektīvu apstākļu dēļ LCP nekļuva par visas nacionālās pretošanās kustības centru Latvijā un nevarēja sasniegt iecerēto. Tomēr īpaši jāuzsver organizācijas aktīvākās komisijas – ārlietu, informācijas un militāro komisiju. Pirmās divas paveica milzīgu darbu, kara laikā organizējot bēgļu laivas uz Zviedriju un informējot Rietumvalstis par patieso stāvokli Latvijā. Savukārt militārā komisija organizēja bruņotu vienību, kam vajadzēja kļūt par nākamās Latvijas atbrīvošanas kodolu.

Lai gan ģenerālis Jānis Kurelis un kapteinis Kristaps Upelnieks vadīja LCP militāro komisiju, starp LCP un Kureļa grupu nebija subordinācijas. Kureļa grupu pilnībā nevar uzskatīt par LCP rīcībā esošu bruņotu spēku, bet vienlaikus nevar arī noliegt ciešo sadarbību, kas vistiešāk izpaudās sakaru uzturēšanā ar Zviedriju. Ņemot vērā darbības specifiku, bez J. Kureļa un K. Upelnieka Kureļa grupā bija arī virsnieki, kuriem par LCP – nelegālo pagrīdes organizāciju – bija visai neskaidrs priekšstats. Apstākļos, kad visa LCP vadība bija atstājusi Kurzemi un pārcēlusies uz Zviedriju, K. Upelnieks bija spiests rīkoties patstāvīgi. Situācijas straujo izmaiņu laikā 1944. gada novembrī Kureļa grupas štāba virsniekiem lēmumi bija jāpieņem pašiem uz vietas, nekonsultējoties par turpmāko darbību ar LCP vadību, turklāt stāvokli apgrūtināja sakaru uzturēšana.

1944. gada nogalē Kureļa grupa tika sagrauta, un tās dalībniekus vispirms vajāja nacionālsociālistiskās Vācijas, bet pēc tam komunistiskās PSRS okupācijas režīms, kuriem bija nepieņemami jebkādi Latvijas tautas centieni atjaunot savas valsts neatkarību. Kureliešiem atlika tikai apcietinājuma moku ceļš un cilvēka izmisīga cīņa par dzīvības saglabāšanu.

Lai gan LCP dalībnieki Otrā pasaules kara gados, tāpat kā visu hitleriešu okupēto Eiropas valstu pretošanās kustības organizācijas, bija cīnījušies pret nacistisko Vāciju, padomju represīvie orgāni, viņus arestējot, to neuzskatīja par vainu mikstinošu apstākli. LCP mērķis nebija Latvijas PSR, bet gan neatkarīga demokrātiska Latvijas valsts, tāpēc pēc nacistiskā okupācijas režīma sabrukšanas pagrīdē tika turpināta cīņa pret padomju varu.

Pēc kara Rīgā un Ventspilī palikušie LCP dalībnieki turpināja nevardarbīgu pretošanos padomju režīmam. 1945. gada nogalē LCP Latvijā tika sagrauta, jo gandrīz visi tās locekļi tika arestēti. Vairāki LCP aktīvisti, kuri pēc nacistiskās Vācijas kapitulācijas vairs neuzturēja sakarus ar organizāciju un neturpināja aktīvu darbību, netika arestēti 1945. gadā, bet vēlāk. Pēc nacistiskās Vācijas kapitulācijas līdz pat 20. gs. 50. gadu sākumam, arestējot cilvēkus par padomju varas represīvo orgānu uztverē smagiem valsts noziegumiem, viņus apsūdzēja arī par piederību LCP Otrā pasaules kara laikā. Atsevišķie brīvībā palikušie un no filtrācijas nometnēm Krievijā atgriezušies LCP dalībnieki turpināja darboties Rīgā un tās apkārtnē arī pēc 1945. gada. Pēc Otrā pasaules kara LCP aktīvisti un viņu atbalstītāji neveica bruņotu pretestību, mēģināja atjaunot zudušos sakarus ar organizācijas vadību Zviedrijā un gaidīja t.s. x stundu, kad pēc viņu uzskatiem vajadzēja mainīties starptautiskajai situācijai un Latvija ar Rietumvalstu palīdzību atgūtu valstisko neatkarību.

LCP pēckara gados ļoti cerēja, bet tā arī nesagaidīja palīdzību no Rietumvalstīm, kuru izlūkdienesti vienīgi izmantoja pretošanās kustību Latvijā savu mērķu realizēšanai. LCP neveiksmīgie mēģinājumi atjaunot organizācijas darbību pēckara laikā lielā mērā izskaidrojami ar Rietumvalstu ignorējošo attieksmi pret situāciju Baltijas reģionā. To lielā mērā ietekmēja vispārējā starptautiskā situācija, kad "aukstais karš" 20. gs. 40. gadu nogalē atradās vēl sākuma stadijā un demokrātiskās

lielvalstis, cerot uz attiecību tālāku attīstību ar savu kara laika sabiedroto, nevēlējās lieki izaicināt Padomju Savienību ar aktīvu iejaukšanos tās kontrolē faktiski nodoto Austrumeiropas valstu iekšējās lietās.

LPSR VDTK (no 1946. gada marta Valsts drošības ministrija – VDM), pateicoties plaša vērēna operācijām pret esošajiem un potenciālajiem padomju varas pretiniekiem, līdz 20. gs. 50. gadu vidum kontrolēja Rietumvalstu (galvenokārt Lielbritānijas) izlūkdienesta darbību Latvijā, kas vienlaikus paralizēja nacionālās pretošanās kustības, to skaitā arī LCP, saskarsmi ar Rietumiem un novērsa ārvalstu jebkādu materiālo un morālo palīdzību.

Padomju represīvie orgāni ar savu aģentu palīdzību paralizēja ikvienu LCP darbības atjaunošanas mēģinājumu Latvijā. LCP aktīvisti nokļuva padomju represīvās sistēmas pilnīgā kontrolē, kādu laiku tika izmantoti spēlē pret Rietumvalstu izlūkdienestiem, bet pēc tam viņus citu pēc cita atkarībā no operatīvās situācijas arestēja.

Visaptveroša terora apstākļos Latvijā LCP vadībai Zviedrijā pēc kara nebija gandrīz nekādu iespēju sniegt palīdzību dzimtenē palikušajiem organizācijas aktīvistiem. Ne LCP dalībnieki Ventspilī un Rīgā, ne no Zviedrijas atbraukušie kustības aktīvisti nebija sagatavoti darboties tik totālas un visaptverošas kontroles apstākļos, kādus pēckara Latvijā radīja padomju režīms, tāpēc viņu pasākumi cieta neveiksmi.

Padomju represīvo iestāžu arestētie un uz daudziem gadiem ieslodzījumā notiesātie organizācijas dalībnieki un atbalstītāji pelnījuši, lai viņu vārdus neaizmirstu. Pēc kara Latvijā tika arestēti vismaz 144 LCP dalībnieki un viņu atbalstītāji, kā arī 314 ģenerāļa Kureļa grupas dalībnieki. Šos skaitļus nedrīkst iespiest uz grāmatas vāka, kā tas jau darīts atsevišķos izdevumos par represijām pret Latvijas iedzīvotājiem. Minētie skaitļi nav galīgi un noteikti ir nedaudz lielāki nekā pašlaik apzinātie, jo turpinās arhīvu studijas. Atrast un apkopot ziņas par arestētajiem LCP dalībniekiem un viņu atbalstītājiem, bet īpaši jau kureliešiem ir sarežģīti, jo viņi netika apsūdzēti tikai par piederību LCP un ģenerāļa Kureļa grupai, bet par citiem "noziegumiem". Turklāt vairākiem arestētajiem izmeklēšanas gaitā izdevās noslēpt piederību nacionālajai pretošanās kustībai. Autors atvainojas padomju režīma represētajiem LCP atbalstītājiem un ģenerāļa Kureļa grupas dalībniekiem, kuri nav minēti grāmatas pielikumā.

LCP un ģenerāļa Kureļa grupas vīri nespēja ietekmēt mūsu valstij traģisko Otrā pasaules kara notikumu gaitu. Latvijas tauta nevarēja novērst nacistiskās un komunistiskās lielvaras agresiju, kuru ieceru īstenošanu atviegloja ievērojamas latviešu sabiedrības daļas kalpošana okupantiem un šķelšanās savstarpēji karojošos grupējumos. Ievērojams skaits latviešu publicistu vēlāk emigrācijā savu bezdarbību un nepretošanos nacistiskajam okupācijas režīmam vai atklātu sadarbību ar to centās attaisnot, uzbrūkot presē LCP un kureliešiem, tādējādi turpinot nacistiskās domāšanas stereotipu atražošanu.

Savukārt padomju okupācijas gadi izkropļoja sabiedrības vēsturisko apziņu par Otro pasaules karu un tā norisēm Latvijā, un tas lielā mērā skāra visu nacionālo pretošanās kustību. LCP vēstures izpēte turpināsies, jo vairāki jautājumi palikuši līdz galam neizzināti, piemēram, organizācijas darbība emigrācijā Zviedrijā un Vācijā, atsevišķas epizodes bēgļu laivu akcijās Otrā pasaules kara laikā Kurzemes jūrmalā, R. Zandes un Ē. Tomsona darbība 1946. un 1947. gadā Latvijā u.c.

Arī 20. gs. 90. gados sabiedrība tomēr ļoti maz zināja ne tikai par LCP, bet arī visu nacionālo pretošanās kustību kopumā. Pie šīs tēmas strādā tikai daži vēsturnieki, bet masu saziņas līdzekļos vairāku apstākļu dēļ informācija par nacionālo pretošanās kustību un tās dalībniekiem parādījās reti. Tā kā daudzi Latvijas iedzīvotāji gandrīz nekā nezināja ne par LCP, ne par K. Čaksti, tagad lasītāju vēstulēs un pat dažu vēsturnieku rakstos laikrakstu slejās atrodams daudz neprecizitāšu. Diemžēl vienlaikus ar tēmas aktualizēšanu 2002. gadā sakarā ar K. Čakstes pieminēja celtniecību Latvijā parādījusies līdz šim nebijusi tendence LCP un ģenerāļa Kureļa grupas dalībniekus apmelot un apvainot dažādos "nāves grēkos", kas ir populāra galvenokārt tajā emigrācijas sabiedrības daļā, kas nacistiskās Vācijas okupācijas laikā līdz pat 1945. gada 8. maijam kalpoja saviem "āriskajiem" kungiem un pat piedalījās represijās pret nacionālās pretošanās kustības dalībniekiem. LCP mērķi toreiz varēja šķist nereāli, jo tās spēki cīnījās pret abām okupācijas varām bija pārāk nevienlīdzīgi. Tomēr organizācijas nestie upuri nav salīdzināmi ar milzīgajiem un nevajadzīgajiem mūsu tautas dzīvā spēka zaudējumiem okupācijas armiju bruņotajos spēkos. Acīmredzot daļa autoru nekad nesapratīs, ka LCP un ģenerāļa Kureļa grupa nebija, viņu vārdiem runājot, – vienkārši fantastu grupa, kas vājināja t.s. Kurzemes

cietokšņa, kā Kurzemē ielenkto vācu armijas grupējumu savās pavēlēs dēvēja Ā. Hitlers, aizsardzības spējas. Tagad droši var apgalvot, ka nacistiskās Vācijas armijas rindās dienējošie latviešu karavīri dažādos kaujas laukos varēja krist līdz pēdējam vīram, bet tas Latviju ne par soli netuvinātu valstiskās neatkarības atjaunošanai.

Arī pēc LCP tēmas aktualizēšanas joprojām valda uzskats, ka organizācijā darbojusies tikai politiskā elite un tautai tā bijusi tāla un nezināma. Vairāk nekā 450 apzināto padomju represīvo orgānu arestēto organizācijas dalībnieku un viņu atbalstītāju pierāda, ka tas tomēr tā nebija, jo viņu vidū no šaurās elites grupas pārstāvjiem nevar atrast pat 10 personu. Tāpat arī LCP no abām okupācijas varām izglābto un uz Zviedriju pārvesto cilvēku sociālā sastāva analīze pierāda, ka pārsvarā tie bija Latvijas iedzīvotāji, kuriem ar politisko eliti nebija nekāda sakara. Īpaši jāuzsver, ka neviena pagrīdes organizācija okupācijas apstākļos, kad pastāv totāla informācijas cenzūra un dezinformācija, nevar būt plašai sabiedrībai pazīstama un zināma, tāpēc nenopietni ir tādi apgalvojumi kā, piemēram, "es tajā laikā dzīvoju, bet neko par LCP netiku dzirdējis". Dažādu profesiju pārstāvji, kuri neatkarīgās Latvijas Republikas laikā politiskajā dzīvē nepiedalījās, abu okupācijas režīmu apstākļos iesaistījās organizācijas rindās un cīnījās par savas valsts neatkarības atjaunošanu ne jau materiālu labumu vai politiskās karjeras dēļ. Diemžēl katram no viņiem pieminekli nav iespējams uzcelt, tāpēc pieminekli K. Čakstem simbolizēs viņus visus.

Darbā ir atspoguļots reālais LCP stāvoklis Latvijā Otrā pasaules kara beigās un pirmajos pēckara gados – bez urrāpatriotisma, nacionālistisku mītu radīšanas un ksenofobijas pret citām Latvijā dzīvojošajām tautībām, ar zaudējumiem, pieļautajām kļūdām un nepamatotajām cerībām. Laikā, kad visā Latvijā valdīja vardarbība, LCP pieņēma varbūt vienīgo pareizo lēmumu par nevardarbīgu pretošanos abām okupācijas varām un ar šādu cīņas metodi norādīja veidu, kādā iespējams atjaunot valsts neatkarību. Nedrīkstam aizmirst, ka Latvija Republika savu valstisko neatkarību 1991. gadā atguva, nevis rīkojot terora aktus un diversijas, bet ejot nevardarbīgās pretošanās ceļu un gaidot sev labvēlīgu starptautiskās situācijas maiņu, kā to pusgadsimtu ātrāk bija iecerējusi Latvijas Centrālā padome.

1. pielikums

Padomju represīvo orgānu arestētie LCP aktivisti un viņu atbalstītāji

Pielikumā sniegts autora apzināto pēc nacistiskās Vācijas kapitulācijas padomju represīvo orgānu arestēto LCP aktivistu un viņu atbalstītāju saraksts, kurā ir šādi dati: numurs pēc kārtas; uzvārds, vārds, tēvavārds; dzimšanas gads un vieta; aresta datums; dzīvesvieta aresta brīdī; piespriestais sods. Iekavās norādīts arestētā krimināllietas numurs.¹

Piespriestais sods pierakstīts šādi: vispirms minēts, uz cik gadiem apsūdzētajam atņemta brīvība, pēc tam – uz cik gadiem atņemtas politiskās tiesības, bet apsūdzētajam piederošā īpašuma konfiskācija apzīmēta ar burtu "k". Piemēram, "10+5+k" lasāms: brīvības atņemšana uz desmit gadiem, politisko tiesību atņemšana uz pieciem gadiem un mantas konfiskācija; "10+5" lasāms: brīvības atņemšana uz desmit gadiem un politisko tiesību atņemšana uz pieciem gadiem; "10" lasāms: brīvības atņemšana uz desmit gadiem; ASM – augstākais soda mērs – nāves sods. Vairāki arestētie LCP aktivisti un viņu atbalstītāji netika notiesāti. Šādos gadījumos norādīts, kad pārtraukta krimināllieta un arestētais atbrīvots. Kā vēl viena norāde varētu būt datums, kad ieslodzītais atbrīvots no apcietinājuma pēc soda izciešanas, bet šādi dati diemžēl atrodami tikai daļā krimināllietu.

1. Albats Ādolfs Eduarda d.; 1908. g. Rīga; 07.10.1950.; nelegālā stāvoklī; 25+5 (6186)
2. Andersons Ādolfs Andreja d.; 1911. g. Ventspils; 12.02.1951.; Ventspils, Baltijas 6-1; 25+5+k (4698)
3. Andersons Eduards Ernesta d.; 1919. g. Ventspils apr. Ances pag.; 06.11.1945.; nelegālā stāvoklī; ASM+k; nāves sodu pavēlēts neka-vējoties izpildīt 14.01.1947. (28 636)
4. Antoms Hermanis Eduarda d.; 1922. g. Rīga; 20.04.1951.; Rīga, Pudiķa 4-1; 25+5+k (6534)

5. Apkalns Jānis Jāņa d.; 1912. g. Rīgas apr. Kokneses pag.; 15.10.1947.; Rīga, Kantora 14-3; 25 (28 635)
6. Apkalns Pēteris Jāņa d.; 1898. g. Rīgas apr. Kokneses pag.; 14.10.1947.; Rīga, Kantora 14-3; 25 (28 635)
7. Arnītis Arturs Kārļa d.; 1909. g. Cēsu apr. Rozulas pag.; 16.10.1945.; nelegālā stāvoklī; 25+5+k (99)
8. Baķis Kārlis Kārļa d.; 1902. g. Pečoru apr., Krievija; 05.11.1945.; Ventspils, Viļņu 10-1; 5 gadi nosacīti, ar pārbaudes laiku uz 3 gadiem (99)
9. Balodis Kārlis Kārļa d.; 1921. g. Tukuma apr. Praviņu pag.; 05.11.1945.; Ventspils, Kuldīgas 50; 10+5+k (99)
10. Baumanis Ansis Voldemāra d.; 1917. g. Madonas apr. Bērzaunes pag.; 06.11.1947.; Rīga, Visbijas 10-2; 10 (38 717)
11. Benjamiņš Voldemārs Mārtiņa d.; 1907. g. Rīgas apr. Skultes pag.; 30.01.1948.; nelegālā stāvoklī; 25 (28 635)
12. Bergmanis Augusts Ādolfa d.; 1922. g. Tukuma apr. Irlavas pag.; 08.11.1945.; Ventspils, Nikolaja 16-1; lieta pārtraukta 06.06.1946., no apcietinājuma atbrīvots (P-902)
13. Bērziņa Emma Pētera m.; 1898. g. Cēsu apr. Rozulas pag.; 05.12.1945.; Ventspils, K. Valdemāra 45; 8 (28 831)
14. Bileskalns Osvalds Dāvida d.; 1910. g. Ventspils; 29.05.1951.; Rīga, Mazā Nometņu 73-12; ASM+k; nāves sods izpildīts 05.11.1951. Rīgā (29 669)
15. Bilmanis Roberts Dāvida d.; 1880. g. Jelgavas apr. Vircavas pag.; 24.08.1949.; Rīga, Mazā Nometņu 6-1; 10 (P-8322)
16. Briedis Aleksandrs Arvīda d.; 1910. g. Ventspils; 09.01.1946.; Ventspils, Tārgales 12-1; 5 gadi nosacīti, ar pārbaudes laiku uz 3 gadiem (99)
17. Brijuns Prons Prona d.; 1884. g. Jonišķu apr. Jonišķu pag., Lietuva; 28.12.1946.; Jonišķi, Šijutos 2, Lietuva; 10+5 (P-10 448)
18. Briuks (viņš arī Rašmanis, arī Bajārs) Alberts (viņš arī Leo) Jāņa d.; 1923. g. Rīga; 19.05.1945.; nelegālā stāvoklī; 8 (28 519)
19. Brūvelis Roberts Miķeļa d.; 1889. g. Rīga; 30.08.1945.; Ventspils, Livu 11-2; 10+5+k (17 026)
20. Butkus Bronislavs Antona d.; 1909. g. Rīgas Jūrmala, Asari; 23.10.1951.; Rīgas Jūrmala, Asari, Oļģerta 15a; 25+5+k (6832)
21. Būda Jānis Eduarda d.; 1915. g. Abrenes apr. Balvu pag.; 10.01.1947.; Ventspils dzelzceļa stacijas māja; 15+5+k (633)

22. Cerbulis Pēteris Pētera d.; 1908. g. Valkas apr. Vijciema pag.; 14.10.1947.; Rīga, Dārza 8-3; 25 (28 635)
23. Cilinbergs Bruno Bernharda d.; 1910. g. Pēterburga, Krievija; 18.08.1945.; nelegālā stāvoklī; 10+5+k (17 026)
24. Cīrulis Kārlis Anša d.; 1904. g. Tukuma apr. Irlavas pag.; 14.10.1947.; Rīga, Strēlnieku 5-4; 25 (28 635)
25. Damane Milda Marija Mārtiņa m.; 1915. g. Rīgas apr. Suntažu pag.; 03.10.1945.; Ventspils, Padomju 45; 10+5+k (P-10 905)
26. Dišlers (viņš arī Eglīte, arī Fridemans) Indulis (viņš arī Osvalds, arī Kārlis) Kārļa d.; 1920. g. Omska, Krievija; 13.05.1945.; nelegālā stāvoklī; 25+5+k (99; 18 373)
27. Dreimanis Aleksandrs Jāņa d; 1912. g. Liepājas apr. Rucavas pag.; 08.01.1946.; Ventspils apr. Vārves pag. Strautmaņu m.; 10+5+k (17 170)
28. Dūdiņa Mirdza Pētera m.; 1925. g. Ventspils apr. Ēdoles pag.; 26.11.1945.; Ventspils, Saules 56-8; 10+5+k (99)
29. Egle Voldemārs Jāņa d.; 1897. g. Rīgas apr. Slokas pag.; 30.05.1945.; Aizputes apr. Sakas pag. Pāvilsta; 8 (28 519)
30. Eliass Kristaps Jāņa d.; 1886. g. Jelgavas apr. Platones pag.; 18.01.1951.; Rīga, R. Blaumaņa 6-16; 10 (P-8914)
31. Flugins Jānis Gustava d.; 1914. g. Rīga; 18.08.1945.; nelegālā stāvoklī; 10+5+k (17 026)
32. Freijs Alberts Kristapa d.; 1903. g. Talsi; 25.01.1948.; Talsu apr. Laidzes pag. Straumēnu m.; 10 (28 604)
33. Frišēnfelds Kārlis Ernests Kārļa d.; 1912. g. Ventspils apr. Dundagas pag.; 17.05.1945.; Ventspils, Jūras 38; 20+5+k (99)
34. Galviņš Oļģerts Jāņa d.; 1927. g. Rīgas apr. Pļaviņu pag.; 28.10.1947.; Rīga, Brīvības 1-3; 10 (38 717)
35. Gaspars Antons Antona d.; 1906. g. Rīga; 15.10.1947.; Rīga, Lapu 9-1; 25 (28 635)
36. Gerge Žanis Edgars Friča d.; 1913. g. Jelgavas apr. Auce; 14.05.1945.; Ventspils, Dzintaru 60; 5+3+k (6171)
37. Gilberts Jānis Alfreda d.; 1922. g. Bauskas apr. Ceraukstes pag.; 29.11.1945.; Ventspils apr. Ances pag. Grīvu m.; 10+5+k (99)
38. Goba Fricis Pētera d.; 1897. g. Aizputes apr. Kazdangas pag.; 16.10.1947.; Rīga, Bezdelīgu 4-1; 25 (28 635)
39. Grāvītis Vilhelms Eduarda d.; 1904. g. Rīga; 13.06.1951.; Rīga, K. Valdemāra 53-21; 10+5 (6432)

40. Grīnbergs Kārlis Miķeļa d.; 1905. g. Tukuma apr. Engures pag.; 02.06.1951.; nelegālā stāvoklī; 25+5+k (6832)
41. Gulbe Zinaīda Vilhelma m.; 1920. g. Penzas gub., Krievija; 05.02.1946.; Ventspils, Vasarnīcas 19; 10+5+k (99)
42. Gulbis Kārlis Jēkaba d.; 1875. g. Madonas apr. Grašu pag.; 10.03.1952.; Rīga, Tallinas 67-4; miris Rīgā cietumā pirms tiesas 03.07.1952. (7116)
43. Hindriksone Aina Marija Kārļa m.; 1927. g. Ventspils; 31.05.1945.; Ventspils, Užavas 3; 8 (28 519)
44. Jansone Ragni Laimoņa m.; 1917. g. Nižņijnovgoroda, Krievija; 05.10.1945.; nelegālā stāvoklī; 20+5+k (17 170)
45. Jātniece Anna Jura m.; 1921. g. Hatula, Somija; 09.01.1946.; Rīga, Lielā Nometņu 23-16; 10+5+k (99)
46. Kadīķis Jānis Pētera d.; 1893. g. Talsu apr. Mērsraga pag.; 13.10.1947.; Talsu apr. Mērsraga pag. Pērkonu m.; 10 (28 635)
47. Kakliņa Ausma Toma m.; 1922. g. Liepājas apr. Pērkones pag.; 21.10.1947.; Liepāja, Dārtas 31; 15+5+k (2013)
48. Kaminska Valija Friča m.; 1922. g. Ventspils apr. Ventas pag.; 05.11.1945.; Ventspils apr. Ventas pag. Krastmaļu m.; 10+5+k (99)
49. Kaupiņš Hermanis Jāņa d.; 1891. g. Rīgas apr. Lēdurgas pag.; 29.10.1948.; Rīgas Jūrmala, Dzintari, Saules 17-2; 10 (P-8737)
50. Keišs Jānis Ignata d.; 1918. g. Abrenes apr. Baltinavas pag.; 14.10.1947.; Limbaži, 38. māja; 25 (28 635)
51. Kiršfelds Alfrēds Viktors Alfrēda d.; 1912. g. Liepāja; 10.11.1950.; Baldones raj. Viksniņas ciems, 172 F māja; 25+5+k (7008)
52. Klibiķis Alberts Pāvila d.; 1913. g. Valmieras apr. Augstrozes pag.; 31.10.1945.; Ventspils, Strautu 9-1; 25+5+k (99)
53. Klibiķis (viņš arī Tercelis) Pēteris Pāvila d.; 1917. g. Valmieras apr. Augstrozes pag.; 04.12.1945.; nelegālā stāvoklī; 20+5+k (99)
54. Kokle Lidija Kārļa m.; 1892. g. Rīgas apr. Sloka; 20.11.1951.; Rīga, K. Marksa 56-5; 10+5+k (P-1098)
55. Kokle Rūdolfs Andreja d.; 1888. g. Valkas apr. Kalncempju pag.; 20.11.1951.; Rīga, K. Marksa 56-5; 8+5+k (P-1098)
56. Krasovskis Ernests Friča d.; 1904. g. Valmieras apr. Mazsalacas pag.; 06.11.1945.; Ventspils apr. Vārves pag. Lipšu m.; 20+5+k (99)
57. Krastiņš Hugo Jāņa d.; 1919. g. Rīga; 15.10.1947.; Rīga, Raudas 7-1a; 25 (28 635)

58. Krastiņš Voldemārs Aleksandra d.; 1908. g. Rīga; 15.02.1946.; Rīga, K. Valdemāra 67-15; 10+5+k (28 524)
59. Krauja Jānis Jēkaba d.; 1909. g. Liepājas apr. Embūtes pag.; 14.01.1946.; Ventspils, Pils 58-1; lieta pārtraukta 23.02.1946.; no apcietinājuma atbrīvots (99)
60. Krauklis Jānis Jāņa d.; 1921. g. Rīgas apr. Skultes pag.; 14.09.1947.; nelegālā stāvoklī; 25 (28 635)
61. Krievs Kārlis Jāņa d.; 1920. g. Madonas apr. Tirzas pag.; 17.12.1944.; pārsūtīšanas nometne Viborgā (Krievija); 10+5+k (13 497)
62. Krūziņa Milda Melita Pētera m.; 1920. g. Ventspils; 10.05.1946.; Ventspils, Zaķu 13; 7+3+k (1767)
63. Krūziņš Alfrēds Pētera d.; 1918. g. Ventspils; 10.05.1946.; Ventspils, Zaķu 13; ASM; nāves sods 18.06.1947. aizstāts ar 25+5 (1767)
64. Ķīsis Kārlis Bruno Jāņa d.; 1906. g. Madonas apr. Tirzas pag.; 16.05.1945.; Ventspils, Aspazijas 29-1; 10+5+k (13 789)
65. Ķīsis Rūdolfs Andreja d.; 1897. g. Rīga; 06.07.1949.; Rīgas Jūrmala, Bulduri, Vidus prospekts 75; 25+k (38 864)
66. Lācis Alfrēds Jāņa d.; 1916. g. Aizputes apr. Jūrkalnes pag.; 02.06.1945.; Aizputes apr. Jūrkalnes pag. Pareiznieku m.; 10+3 (15 758)
67. Lācis Miķelis Jāņa d.; 1894. g. Aizputes apr. Jūrkalnes pag.; 01.06.1945.; Ventspils apr. Užavas pag. Boņu m.; lieta pārtraukta 10.06.1946.; no apcietinājuma atbrīvots (P-854)
68. Leduskukainis Ernests Jāņa d.; 1913. g. Kuldīgas apr. Skrundas pag.; 26.02.1948.; Kuldīgas apr. Kuldīgas pag. Brūveru m.; 25+5+k (P-10 776)
69. Legzdiņa Līna Mikeļa m.; 1907. g. Liepāja; 18.10.1947.; Rīga, K. Barona 40-2; 7 (28 635)
70. Legzdiņš Kristaps Ernesta d.; 1909. g. Tukums; 16.10.1947.; Rīga, K. Barona 40-2; 25 (28 635)
71. Leite Eleonora Konstantīna m.; 1913. g. Pēterburga, Krievija; 02.12.1945.; Ventspils, Vasarnīcas 19-1; 10+5+k (99)
72. Lejiņa Alise Kārļa m.; 1897. g. Jelgava; 20.05.1945.; Ventspils apr. Ēdoles pag. Siliņu m.; lieta pārtraukta 28.07.1945.; no apcietinājuma atbrīvota (P-1789)
73. Leske Ivanda Eižena m.; 1923. g. Daugavpils; 15.10.1947.; Rīga, Tērbatas 46-16; 10 (28 635)
74. Libtāls Kārlis Leona d.; 1879. g. Cēsu apr. Raiskuma pag.; 20.05.1945.; nelegālā stāvoklī; 16.05.1946. tiesā attaisnots (99)

75. Liepiņa Ādolfīne Kārļa m.; 1914. g. Valkas apr. Smiltene; 03.01.1948.; Rīga, Sarkanarmijas 5-81; 10 (28 635)
76. Līventāls Teodors Andža d.; 1882. g. Madonas apr. Ļaudonas pag.; 30.04.1949.; Rīgas Jūrmala, Bulduri, Rotas 12; 10+k (P-6268)
77. Lorencs Klāvs Kristapa d.; 1885. g. Liepāja; 18.01.1951.; Rīga, K. Valdemāra 67-6; 10 (P-4463)
78. Lotiņš Jānis Matīsa d.; 1910. g. Liepāja; 19.03.1953.; Rīga, Vilandes 20-4; lieta pārtraukta 21.05.1953.; no apcietinājuma atbrīvots (P-2529)
79. Melbārdis (viņš arī Rūmnieks) Fēlikss Jāņa d.; 1914. g. Rīga; 27.10.1947.; Rīga, Brīvības 1-3; 25 (38 717)
80. Melberga Anita Franča m.; 1924. g. Rīga; 30.12.1945.; Rīga, Laboratorijas 2-6; 10+5+k (99)
81. Melbergs Alfrēds Franča d.; 1919. g. Rīga; 19.01.1946.; Ventspils, Užavas 3-2; 10+5+k (99)
82. Mende Hermanis Anša d.; 1896. g. Valmieras apr. Viļķenes pag.; 24.11.1950.; Limbažu raj. Skolas c.p. Lielmežu m.; 25+5+k (4928)
83. Menders Fricis Jāņa d.; 1885. g. Rīga; 1) 05.04.1948.; 2) 08.09.1960. paraksts par dzīvesvietas nemainīšanu; 3) 28.08.1969. paraksts par dzīvesvietas nemainīšanu; Rīga, K. Barona 14-20; 10 (45 164; P-8316)
84. Mežaks Voldemārs Kārļa d.; 1914. g. Rīga; 05.11.1945.; Ventspils, Lidotāju 5; 25+5+k (99)
85. Morics Ernests Bērtuļa d.; 1889. g. Talsu apr. Stendes pag.; 05.04.1948.; Rīga, Mātera 3-4; 5 (P-8315)
86. Osis Fricis Jēkaba d.; 1907. g. Ventspils apr. Ventas pag.; 23.05.1945.; Ventspils apr. Ventas pag. Ošu m.; 10+5+k (99)
87. Ozoliņa Rasma Kārļa m.; 1913. g. Valkas apr. Alūksne; 26.01.1947.; nelegālā stāvoklī; 10+5+k (P-10 945)
88. Ozoliņa Viktorija Augusta m.; 1917. g. Abrenes apr. Baltinavas pag.; 04.11.1945.; Ventspils, Katoļu 24-2; 10+5+k (99)
89. Pavārs Paulis Jāņa d.; 1918. g. Madonas apr. Tirzas pag.; 17.05.1945.; nelegālā stāvoklī; 10+5+k (99)
90. Pētersons Laimons Makša d.; 1919. g. Tukums; 06.11.1945.; nelegālā stāvoklī; 15+5+k (99)
91. Pikše Elizabete Jāņa m.; 1904. g. Rīgas apr. Kokneses pag.; 03.01.1948.; Rīga, Brīvības 18-14; 10 (28 635)

92. Pormalis Jānis Jāņa d.; 1920. g. Jēkabpils apr. Seces pag.; 06.12.1947.; Rīgas apr. Mārupes pag. Druvu m.; 25+5 (2013)
93. Press Bernhards Oskara d.; 1917. g. Rīga; 04.12.1951.; Rīga, K. Barona 38-1; 25+5+k (P-3006)
94. Priedītis Ernests Kārļa d.; 1916. g. Valmieras apr. Stienes pag.; 27.11.1945.; nelegālā stāvoklī; 25+5+k (99)
95. Prūsis Jūlijs Pētera d.; 1880. g. Cēsu apr. Veselavas pag.; 26.08.1949.; Rīgas Jūrmala, Bulduri, Bauskas 21-1; 10 (P-6980)
96. Raita Elza Kristapa m.; 1918. g. Veļikije Luki, Krievija; 07.01.1946.; Ventpils, Meža 29-7; 10+5+k (17 170)
97. Rārs Kārlis Jāņa d.; 1902. g. Rīga; 28.05.1945.; Ventpils apr. Ēdoles pag. Akmeņu m.; 20+5+k (99)
98. Robezis Ādams Kriša d.; 1899. g. Aizputes apr. Jūrkalnes pag.; 30.05.1945.; Aizputes apr. Jūrkalnes pag. Mauru m.; lieta pārtraukta 10.06.1946.; no apcietinājuma atbrīvots (P-854)
99. Robs Miķelis Mārtiņa d.; 1911. g. Poltava, Ukraina; 06.11.1950.; Rīga, Meža prospekts 10-3; 25+5+k (7008)
100. Ruciņš Augusts Kārļa d.; 1890. g. Valkas apr. Alsviķu pag.; 12.03.1952.; Rīga, K. Marksa 69/71-32; 10+5+k (7116)
101. Rutkis Miervaldis Andreja d.; 1920. g. Rīga; 24.04.1951.; Rīgas raj. Rubenkalna c.p. Rutki, 25+5+k (6534)
102. Samsons Augusts Ivars Jāņa d.; 1928. g. Abrenes apr. Liepnas pag.; 05.03.1946.; Rīga, Zolitūdes 95-1; 10+5+k (28 524)
103. Samsons Pēteris Jāņa d.; 1910. g. Abrenes apr. Liepnas pag.; 06.04.1946.; karagūstekņu nometne Maskavā; 20+5+k (28 636)
104. Slavinska Natālija Boļeslava m.; 1894. g. Ludzas apr. Kārsavas pag.; 19.10.1949.; Rīgas Jūrmala, Bulduri, Vidus prospekts 75; 5 (38 864)
105. Smons Arnis Vilis Otto d.; 1921. g. Madonas apr. Praulienas pag.; 28.10.1947.; Rīga, R. Blaumaņa 25-8; 10 (38 717)
106. Sproģis Arnolds Jānis Andreja d.; 1922. g. Ventpils apr. Ziras pag.; 11.01.1946.; Ventpils apr. Piltenes pag. Smiltnieku m.; 10+5 (15 435)
107. Sproģis Edgars Samuila d.; 1906. g. Rīga; 19.12.1946.; Rīga, Lāčplēša 104-20; 25 (29 114)
108. Sukatniece Valentīna Teodora m.; 1921. g. Ventpils; 26.11.1945.; Ventpils, Meža 49-6; 10+5+k (99)
109. Šmits Jānis Eduarda d.; 1909. g. Irkutska, Krievija; 16.10.1945.; nelegālā stāvoklī; 25+5+k (99)

110. Šnore Rauls Pētera d.; 1901. g. Rīga; 03.01.1946.; Rīga, Palasta 4-1; 10+5+k (15 463)
111. Šulmeistere Berta Mārtiņa m.; 1899. g. Rīgas apr. Skultes pag.; 27.01.1948.; Rīga, Tallinas 9-17; 7 (28 635)
112. Šulmeisters Fricis Friča d.; 1906. g. Rīga; 30.01.1948.; Rīga, Tallinas 9-17; 10 (28 635)
113. Taimiņš Antons Aloiza d.; 1918. g. Abrenes apr. Balvu pag.; 14.10.1947.; Rīga, Marijas 14-11; 25 (28 635)
114. Tanenbergs Ralfs Jāņa d.; 1913. g. Rīga; 14.10.1947.; Rīga, Buļļu 3-1; 25 (28 635)
115. Tašmanis Ādolfs Jura d.; 1913. g. Abrenes apr. Balvu pag.; 15.10.1947.; Rīgas Jūrmala, Ķemeri, Stacijas 4; 25 (28 635)
116. Tomsone Marta Jāņa m.; 1913. g. Valmieras apr. Kocēnu pag.; 14.10.1947.; Rīga, Launkalnes 5-2; 10 (28 635)
117. Tomsons Ēriks Eduarda d.; 1918. g. Valmieras apr. Vecsalacas pag.; 14.10.1947.; nelegālā stāvoklī; 25 (28 635)
118. Treimane Velta Jāņa m.; 1925. g. Valmieras apr. Lādes pag.; 15.10.1947.; Rīga, Matīsa 17-3; 25 (28 635)
119. Trumars Jānis Jāņa d.; 1884. g. Aizputes apr. Jūrkalnes pag.; 01.06.1945.; Aizputes apr. Jūrkalnes pag. Trumaru m.; lieta pārtraukta 10.06.1946.; no apcietinājuma atbrīvots (P-854)
120. Tunnis Fricis Kārļa d.; 1911. g. Ventspils; 16.08.1945.; Ventspils, Jūras 6-2; 15+5+k (99; 15 631)
121. Upmanis Juris Jēkaba d.; 1927. g. Rīga; 31.05.1951.; Ļeņina 295-2; ASM+k; nāves sods izpildīts 04.07.1952. Rīgā (29 683)
122. Ūdris Jānis Andreja d.; 1912. g. Madonas apr. Galgauskas pag.; 06.02.1946.; Madonas apr. Tirzas pag. Kancēnu m.; 10+5+k (99)
123. Valtmanis Arvīds Andrejs Annas d.; 1918. g. Ventspils apr. Usmas pag.; 31.08.1945.; Ventspils, Znotiņu 10; lieta pārtraukta 16.03.1946.; no apcietinājuma atbrīvots (17 026)
124. Vecmanis Emīls Ernesta d.; 1913. g. Rīga; 31.10.1945.; Ventspils, dzelzceļa stacijas 14. māja; 15+5+k (99)
125. Velde Helmārs Pētera d.; 1907. g. Rīga; 14.10.1947.; Rīga, Kolkasraga 4-1; 25 (28 635)
126. Veldre Kārlis Jāņa d.; 1903. g. Rīga; 1) 26.07.1945.; 2) 25.02.1953.; Rīga, F. Engelsa 62-19; 1) no apcietinājuma atbrīvots ar LPSR IeM karaspēka KT 07.09.1946. lēmumu; 2) 10+5+k (21 730)

127. Vernere Marta Kārļa m.; 1908. g. Valmieras apr. Skaņkalnes pag.; 03.01.1946.; Liepāja, Dārtas 31; lieta pārtraukta 11.03.1946.; no apcietinājuma atbrīvota (P-827)
128. Vērsis Jānis Jāņa d.; 1925. g. Liepāja; 26.08.1947.; Rīgas apr. Skultes pag. Bērzkalnu m.; 10 (28 871)
129. Vilciņš Vilis Pētera d.; 1905. g. Cēsu apr. Mārsnēnu pag.; 04.02.1946.; Ventspils, K. Valdemāra 8-1; 5+3 (99)
130. Vilsone Zenta Jautriete Anša m.; 1923. g. Jelgavas apr. Auru pag.; 21.08.1945.; Rīga, K. Barona 80-23/24; 6 (28 519)
131. Višķeris Teodors Teodora d.; 1917. g. Novgoroda, Krievija; 09.11.1945.; Ventspils, Saules 56-8; 10+5+k (99)
132. Vitenbergs (viņš arī Vītols) Augusts Matīss Jāņa d.; 1913. g. Talsu apr. Kandavas pag.; 27.05.1945.; nelegālā stāvoklī; 8 (28 519)
133. Vitoļiņš Arvīds Andreja d.; 1909. g. Rīga; 14.10.1947.; Rīga, Miera 52-5; 25 (28 635)
134. Vosa Hilda Jēkaba m.; 1917. g. Petrograda, Krievija; 05.01.1946.; Ventspils, Bērzu 31-6; 10+5+k (99)
135. Zalcmanis Zigfrīds Mārtiņa d.; 1913. g. Pēterburga, Krievija; 07.01.1946.; Ventspils, Prinču 14-1; 10+5+k (17 170)
136. Zande Jūliuss Dāvida d.; 1888. g. Rīgas apr. Skultes pag.; 15.10.1947.; Rīgas apr. Skultes pag. Censoņi; 10 (28 635)
137. Zande Rihards Jūliusa d.; 1918. g. Rīgas apr. Skultes pag.; 12.10.1947.; nelegālā stāvoklī; 25 (28 635)
138. Zande Valda Jūliusa m.; 1930. g. Rīgas apr. Skultes pag.; 14.10.1947.; Rīga, Brīvības 70-77; 7 (28 635)
139. Zembahs Ernests Anša d.; 1886. g. Ventspils apr. Dundagas pag.; 14.01.1948.; Ventspils, Dārzu 4-5; 10 (28 635; P-248)
140. Zepa Emīlija Benedikta m.; 1920. g. Rēzeknes apr. Varakļānu pag.; 14.01.1948.; Rīga, Sarkanarmijas 5-71; 10 (28 635)
141. Zigoļde Aline Eduarda m.; 1922. g. Rīga; 09.08.1945.; Rīga, Zvaigžņu 24-71; 8 (28 519)
142. Zilbers Frīcis Jura d.; 1912. g. Novonikolajevskas apg. Kargata, Krievija; 06.11.1950.; Rīga, K. Valdemāra 22-4; 25+5+k (7008)
143. Zirnis Kārlis Kārļa d.; 1916. g. Valkas apr. Ēveles pag.; 03.01.1946.; Rīga, Sarkanarmijas 22-24; 5+3 (99)
144. Zveja Jorens Andreja d.; 1897. g. Aizputes apr. Jūrkalnes pag.; 01.06.1945.; Aizputes apr. Jūrkalnes pag. Mecnieku m.; lieta pārtraukta 10.06.1946.; no apcietinājuma atbrīvots (P-854)

2. pielikums

Padomju represīvo orgānu arestētie ģenerāļa Jāņa Kureļa grupas dalībnieki

Pielikumā sniegts apzināto padomju represīvo orgānu arestēto kureliešu saraksts. Sarakstā ir šādi dati: numurs pēc kārtas; uzvārds, vārds, tēva vārds; dzimšanas gads un vieta; aresta datums; piespriestais sods. Iekavās norādīts arestētā krimināllietas numurs.²

Piespriestais sods pierakstīts šādi: vispirms minēts, uz cik gadiem apsūdzētajam atņemta brīvība, pēc tam – uz cik gadiem atņemtas politiskās tiesības, bet apsūdzētajam piederošā īpašuma konfiskācija apzīmēta ar burtu "k". Piemēram, "10+5+k" lasāms: brīvības atņemšana uz desmit gadiem, politisko tiesību atņemšana uz pieciem gadiem un mantas konfiskācija; "10+5" lasāms: brīvības atņemšana uz desmit gadiem un politisko tiesību atņemšana uz pieciem gadiem; "10" lasāms: brīvības atņemšana uz desmit gadiem; ASM – augstākais soda mērs – nāves sods. Vairāki arestētie Kureļa grupas dalībnieki netika notiesāti. Šādos gadījumos norādīts, kad pārtraukta krimināllieta un arestētais atbrīvots vai arī kur un kad viņš pirms tiesas miris. Kā vēl viena norāde varētu būt datums, kad ieslodzītais atbrīvots no apcietinājuma pēc soda izciešanas, bet šādi dati diemžēl atrodami tikai daļā krimināllietu.

1. Agens Kārlis Aleksandra d.; 1905. g. Madonas apr. Saikavas pag.; 24.05.1945.; 15+5+k (42 900)
2. Aigars Jānis Voldemāra d.; 1901. g. Rīgas apr. Skrīveru pag.; 18.03.1945.; 5 (16 737; 41 190)
3. Akmentiņš Aleksandrs Jāņa d.; 1904. g. Rīgas apr. Turaidas pag.; 30.10.1945.; 10+5+k (15 133)
4. Andersons Jānis Jāņa d.; 1905. g. Rīgas apr. Madlienas pag.; 15.01.1945.; 10 (26 955)
5. Andersons Jūlijs Jāņa d.; 1921. g. Kuldīgas apr. Saldus pag.; 04.03.1945.; 15+5+k (42 710)

6. Andriksons Augusts Mārta d.; 1885. g. Rīgas apr. Taurupes pag.; 16.04.1945.; 5 (36 311)
7. Anševics Kārlis Alberts Laura Jāņa d.; 1904. g. Šauļu apr., Lietuva; 01.08.1945.; 10+5+k (14 129)
8. Armanis Ignats Franča d.; 1920. g. Rēzeknes apr. Andrupenes pag.; 03.10.1944.; 5+k (P-10 800)
9. Ašaks Voldemārs Jāņa d.; 1905. g. Jēkabpils apr. Viesītes pag.; 16.01.1945.; 10+5+k (P-10 901)
10. Atvars Voldemārs Sergeja d.; 1906. g. Jēkabpils apr. Jaunjelgava; 18.03.1945.; 5 (16 737; 41 190)
11. Austrums Voldemārs Mārta d.; 1892. g. Rīgas apr. Lauberes pag.; 10.01.1945.; miris Rīgā cietumā pirms tiesas 11.02.1945. (P-10 329)
12. Auzāns Jānis Pētera d.; 1906. g. Rīgas apr. Pļaviņu pag.; 18.01.1945.; 5 (37 168)
13. Auziņš Kārlis Andreja d.; 1907. g. Rīgas apr. Taurupes pag.; 22.12.1944.; 5 (35 181)
14. Auziņš Roberts Andreja d.; 1892. g. Rīgas apr. Lauberes pag.; 19.02.1945.; 5 (35 586)
15. Averka Andrejs Jēkaba d.; 1893. g. Rīgas apr. Lielvārdes pag.; 08.01.1945.; miris Permas apg. Širokklagā pirms tiesas 03.07.1945. (39 382)
16. Avotnieks Augusts Jēkaba d.; 1904. g. Rīgas apr. Lauberes pag.; 09.12.1944.; 5 (39 647)
17. Ābele Jānis Pāvila d.; 1916. g. Rīgas apr. Kokneses pag.; 04.10.1945.; lieta pārtraukta 09.01.1946.; no apcietinājuma atbrīvots 19.01.1946. (P-1983)
18. Āboliņš Jānis Otto d.; 1904. g. Madonas apr. Stāmerienas pag.; 13.10.1944.; 8 (38 926)
19. Āboltiņš Jānis Riharda d.; 1923. g. Valmieras apr. Vilzēnu pag.; 22.01.1945.; 15+5+k (15 930)
20. Āre Tāļivaldis Kārļa d.; 1922. g. Rīga; 24.01.1945.; 20+5+k (15 930)
21. Āriņa Lidija Henriha m.; 1923. g. Daugavpils apr. Višķu pag.; 06.12.1944.; 10+3 (P-10 763)
22. Āzis Kārlis Bērtuļa d.; 1914. g. Talsu apr. Stendes pag.; 04.04.1948.; 25 (41 038)
23. Bakānovs-Bakāns Joahims Gabriela d.; 1912. g. Ilūkstes apr. Laucesas pag. Kalkūne; 16.12.1944.; 25+5+k (368)

24. Balodis Kārlis Eduarda d.; 1905. g. Rīgas apr. Lauberes pag.; 13.01.1945.; ASM+k; nāves sods 14.04.1945. aizstāts ar 20+k (28 522)
25. Balodis Vilis Kārļa d.; 1919. g. Rīgas apr. Lauberes pag.; 14.10.1944.; 10+5+k (28 455)
26. Baltausis Jānis Kārļa d.; 1908. g. Rīgas apr. Lauberes pag.; 17.01.1945.; tiesā attaisnots (28 522)
27. Bambis (viņš arī Leitmanis) Alfrēds Kārļa d.; 1921. g. Petrograda, Krievija; 10.03.1945.; 10+5+k (43 060)
28. Bānītis Artūrs Jura d.; 1900. g. Rīgas apr. Ķēču pag.; 30.01.1945.; 10+5+k (43 406)
29. Beitāns Jānis Andreja d.; 1892. g. Rīgas apr. Krapes pag.; 11.01.1945.; 5 (36 514)
30. Benītis Jānis Jēkaba d.; 1903. g. Valka; 14.05.1945.; 20+5+k (25 550)
31. Berjoza Salimons Daniela d.; 1918. g. Ludzas apr. Ciblas pag.; 10.05.1945.; 10+5+k (39 123)
32. Bērziņš Augusts Elmārs Aleksandra d.; 1905. g. Rīga; 22.05.1950.; 25+5+k (4841)
33. Bērziņš Jānis Indriķa d.; 1919. g. Daugavpils apr. Medņu pag.; 30.01.1950.; 25+5+k (5270)
34. Bērziņš Jānis Jāņa d.; 1908. g. Rīgas apr. Skrīveru pag.; 10.10.1944.; 10+5+k (P-10 901)
35. Bērstelis Žanis Jāņa d.; 1895. g. Bauskas apr. Rundāles pag.; 30.05.1945.; 6 (39 860)
36. Bickis Jānis Jāņa d.; 1891. g. Rīgas apr. Aizkraukles pag.; 16.01.1945.; 7+3+k (14 858)
37. Bičevskis Jānis Jāņa d.; 1898. g. Rīgas apr. Madlienas pag.; 26.01.1945.; 5 (35 482)
38. Bodnieks Kārlis Jāņa d.; 1905. g. Rīgas apr. Jumpravas pag.; 13.03.1945.; 4 (16 737; 41 190)
39. Bošs Arnolds Kārļa d.; 1915. g. Valmieras apr. Burtnieku pag.; 11.05.1945.; 10+5+k (41 403)
40. Bracis (viņš arī Roga) Jānis (viņš arī Arnolds) Aleksandra d.; 1923. g. Madonas apr. Jaungulbenes pag.; 14.05.1945.; 15+5+k (28 454)
41. Bramanis Kārlis Andreja d.; 1902. g. Rīgas apr. Lēdmanes pag.; 04.03.1945.; 7 (35 631)

42. Brenčēns Alfreds Jāņa d.; 1887. g. Rīgas apr. Madlienas pag.; 18.04.1945.;
5 (36 311)
43. Briedis Arvids Reiņa d.; 1909. g. Rīgas apr. Lauberes pag.; 17.01.1945.;
10+5+k (28 522)
44. Briedis Herberts Augusta d.; 1916. g. Maskavas apg. Balakovo, Krievija; 10.05.1945.; 25+5+k (40 586)
45. Briģis Jānis Jura d.; 1905. g. Rīgas apr. Aizkraukles pag.; 01.10.1944.;
20+5+k (14 858)
46. Brudzinskis Jānis Jāņa d.; 1892. g. Rīgas apr. Skrīveru pag.; 16.12.1944.;
10+5+k (P-10 901)
47. Buka Voldemārs Andreja d.; 1901. g. Rīgas apr. Krapes pag.;
25.10.1944.; 10+5+k (P-10 901)
48. Cekulis Jānis Jāņa d.; 1893. g. Rīgas apr. Rembates pag.; 18.03.1945.; 4
(16 737; 41 190)
49. Celmiņš Mārtiņš Arvids Miķeļa d.; 1912. g. Rīgas apr. Taurupes pag.;
16.11.1950.; ASM+k; nāves sods izpildīts 19.09.1951. Rīgā
(28 662)
50. Ceriņš Osvalds Miķeļa d.; 1906. g. Madonas apr. Lubejas pag.;
15.03.1947.; 10+5+k (814)
51. Cīrulis Arturs Georga d.; 1892. g. Rīgas apr. Aizkraukles pag.;
04.01.1945.; 10+5+k (P-10 901)
52. Čeksteris Žanis Jāņa d.; 1911. g. Jelgavas apr. Tērvetes pag.; 01.03.1946.;
10+5+k (17 171)
53. Čipots Aloizs Antona d.; 1918. Rēzeknes apr. Kaunatas pag.;
10.05.1945.; 10+5+k (39 123)
54. Danovskis Gvido Alfrēds Pētera d.; 1911. g. Rīgas apr. Lielvārdes pag.;
01.10.1944.; miris Rīgā cietumā pirms tiesas 14.07.1945. (16 737)
55. Dauksts Pēteris Donāta d.; 1918. g. Daugavpils apr. Kapiņu pag.;
03.04.1951.; 25+5+k (4959)
56. Dāliņš Pēteris Jēkaba d.; 1902. g. Bauskas apr. Rundāles pag.;
04.03.1945.; 4 (16 737; 41 190)
57. Dātavs Voldemārs Mārtiņa d.; 1905. g. Rīgas apr. Birzgales pag.;
17.10.1944.; 6 (39 382)
58. Deksnis Pēteris Jura d.; 1889. g. Madonas apr. Ļaudonas pag.;
17.02.1945.; 4 (16 737)
59. Deķis Krišs Kriša d.; 1918. g. Tukuma apr. Blīdienes pag.; 04.08.1950.;
10 (38 306)

60. Detlaus Arvīds Kārļa d.; 1918. g. Igaunija; 17.05.1945.; 8 (28 471)
61. Detlavs Kārlis Jāņa d.; 1904. g. Rīga; 14.03.1945.; 5 (16 737; 41 190)
62. Dinga Ārijs Oskara d.; 1921. g. Jēkabpils apr. Rites pag.; 02.02.1945.; 25+5+k (43 403)
63. Dinga Jānis Voldemārs Jāņa d.; 1911. g. Valkas apr. Lejasciema pag.; 21.05.1945.; 10+5+k (14 503)
64. Dinkins Ignats Pāvila d.; 1904. g. Daugavpils apr. Asūnes pag.; 27.04.1945.; lieta pārtraukta 08.03.1946.; no apcietinājuma atbrīvots 23.03.1946. (P-828)
65. Dišlers (viņš arī Eglīte) Indulis (viņš arī Osvalds) Kārļa d.; 1920. g. Omska, Krievija; 13.05.1945.; 25+5+k (99)
66. Dīķis Jānis Friča d.; 1916. g. Rīgas apr. Madlienas pag.; 14.05.1945.; 10+5+k (14 161)
67. Dombrovskis Kārlis Roberts Jura d.; 1905. g. Rīgas apr. Lauberes pag.; 20.12.1944.; 5 (36 489)
68. Dovnaroviča-Avota Albertīna Paula m.; 1922. g. Abrenes apr. Balvu pag.; 12.12.1946.; 5 gadi izsūtījumā (40 060)
69. Dreimanis Andrejs Jāņa d.; 1901. g. Rīgas apr. Lielvārdes pag.; 20.12.1944.; 5 (36 489)
70. Dreimanis Zigurds Andreja d.; 1921. g. Rīgas apr. Viskāļu pag.; 11.01.1945.; 3; saskaņā ar PSRS APP 07.07.1945. lēmumu tiesā atbrīvots (36 514)
71. Dreņģeris Jānis Mārtiņa d.; 1914. g. Rīgas apr. Birzgales pag.; 16.08.1950.; ASM; nāves sods izpildīts 18.05.1951. Rīgā (21 820)
72. Dzelzkalējs Pēteris Alberts Voldemārs Jāņa d.; 1904. g. Jelgava; 16.01.1945.; 10+5+k (P-10 901)
73. Dzenis Ēvalds Roberta d.; 1923. g. Madonas apr. Jaungulbenes pag.; 04.05.1965.; 15 (45 041)
74. Dzērve Pēteris Jāņa d.; 1906. g. Rīgas apr. Krapes pag.; 05.01.1945.; 10+5+k (16 737)
75. Eberliņš Aleksandrs Simona d.; 1903. g. Liepājas apr. Nīgrandes pag.; 22.02.1945.; 5 (16 737; 41 190)
76. Eglītis Pēteris Voldemārs Kārļa d.; 1903. g. Cēsu apr. Jumurdas pag.; 14.04.1945.; lieta pārtraukta 29.08.1946.; no apcietinājuma atbrīvots (P-3061)
77. Eihfūss-Atvars Elmārs Roberta d.; 1912. g. Rīga; 05.11.1946.; 10 (630)

78. Eisiks Jāzeps Jāņa d.; 1901. g. Rēzeknes apr. Bukmuižas pag.; 23.12.1944.; miris Rīgā cietumā pirms tiesas 28.11.1945. (13 917; 14 858)
79. Elksnis Jānis Georga d.; 1881. g. Rīgas apr. Aizkraukles pag.; 12.11.1944.; miris Rīgā cietumā pirms tiesas 16.03.1945. (11 821)
80. Elksnis Jānis Miķeļa d.; 1867. g. Rīgas apr. Lielvārdes pag.; 14.01.1945.; miris Krasnojarskas novada Kanskā cietumā pirms tiesas 31.08.1945. (P-10 352)
81. Elksnītis Roberts Miķeļa d.; 1904. g. Rīgas apr. Madlienas pag.; 04.01.1945.; 10+5+k (P-10 901)
82. Enkūzens Roberts Ernesta d.; 1923. g. Aizputes apr. Cīravas pag.; 04.02.1950.; 25+5+k (3852)
83. Ermansons Arturs Bernarda d.; 1914. g. Rīgas apr. Katlakalna pag.; 21.12.1944.; 7 (34 745)
84. Fjodorova Veronika Alekseja m.; 1912. g. Pēterburga, Krievija; 25.01.1945.; 15+5+k (15 930)
85. Freilihs Reinis Friča d.; 1912. g. Talsu apr. Lubezeres pag.; 21.05.1945.; 8 (35 273)
86. Gailis Kārlis Jāņa d.; 1893. g. Rīgas apr. Lauberes pag.; 22.01.1945.; 10+5+k (28 522)
87. Galviņš Jānis Mārtiņa d.; 1906. g. Rīgas apr. Aizkraukles pag.; 09.10.1944.; 10+5+k (14 858)
88. Galviņš Pēteris Mārtiņa d.; 1886. g. Rīgas apr. Aizkraukles pag.; 16.01.1945.; tiesā attaisnots (14 858)
89. Gems Jānis Pētera d.; 1915. g. Valkas apr. Smiltenes pag.; 17.01.1952.; 25+5+k (38 352)
90. Grahoļskis Miķelis Alberta d.; 1907. g. Ludzas apr. Pildas pag.; 14.01.1945.; 5 (35 727)
91. Grasītis Jānis Pētera d.; 1906. g. Rīgas apr. Aizkraukles pag.; 12.11.1944.; 10+5+k (14 858)
92. Grasmanis Alfrēds Jānis Ernesta d.; 1912. g. Ventpils apr. Dundagas pag.; 17.05.1945.; 8 (28 471)
93. Grasmanis Teodors Ernesta d.; 1911. g. Ventpils apr. Dundagas pag.; 17.05.1945.; 8 (28 471)
94. Graube (viņš arī Grigorjevs) Bronislavs (viņš arī Kārlis) Ādolfa d. (viņš arī Jāņa d.); 1916. g. Rēzeknes apr. Bukmuižas pag.; 15.02.1951.; 25+5+k (6308)

95. Graudiņš Andrejs Andreja d.; 1901. g. Rīgas apr. Rembates pag.; 11.01.1945.; miris Permas apg. Široklagā pirms tiesas 25.12.1945. (P-10 215)
96. Grigorjevs Jānis Jāņa d.; 1911. g. Rīgas apr. Aizkraukles pag.; 10.11.1944.; 8 (39 382)
97. Griķis Kārlis Kārļa d.; 1928. g. Rīgas apr. Jumpravas pag.; 21.04.1945.; 10 (15 037)
98. Grīnbergs Pēteris Andreja d.; 1894. g. Daugavpils apr. Krustpils pag.; 10.02.1945.; 10+5+k (37)
99. Grīnups (viņš arī Priežkalns) Kurts Aleksandrs (viņš arī Rolands) Arvida d. (viņš arī Jāņa d.); 1919. g. Rīga; 14.02.1946.; 10+5+k (8082)
100. Grospiņš Jēkabs Jāņa d.; 1906. g. Liepājas apr. Pērkones pag.; 20.01.1945.; 4 (37 345)
101. Gulbis Alfrēds Jāņa d.; 1888. g. Rīgas apr. Skrīveru pag.; 10.02.1945.; miris Kraslagā Krasnojarskas novada Kanskā cietumā pirms tiesas 28.06.1945. (P-10 222)
102. Gulbis Jānis Andreja d.; 1895. g. Rīgas apr. Aizkraukles pag.; 16.01.1945.; 10+5+k (14 858)
103. Gulbis Kārlis Jurgā d.; 1904. g. Rīgas apr. Jumpravas pag.; 28.11.1944.; 5 (16 737; 41 190)
104. Ģēgers Jānis Jura d.; 1903. g. Rīgas apr. Aizkraukles pag.; 16.12.1944.; 5 (35 724)
105. Hromovs Vitolds Kazimira d.; 1908. g. Polija; 14.10.1944.; 10+5+k (28 455)
106. Iljins Artamons Jevstafija d.; 1906. g. Daugavpils apr. Izvaltas pag.; 30.05.1947.; 25+5+k (2022)
107. Ivanovskis Osvalds Friča d.; 1913. g. Bauskas apr. Taurkalnes pag.; 18.10.1944.; ASM+k; nāves sodu pavēlēts nekavējoši izpildīt 26.03.1945. (28 372)
108. Jakobsons Kārlis Jāņa d.; 1902. g. Rīgas apr. Bebru pag.; 20.03.1945.; 5 (31 887)
109. Jakovļevs Grigorijs Polikarpa d.; 1927. g. Braslavas raj., Polija; 08.03.1945.; 10+k (16 737)
110. Jankevics Kārlis Friča d.; 1925. g. Ventspils; 21.05.1945.; 10+5 (42 819)
111. Jansons Jānis Jāņa d.; 1916. g. Rīgas apr. Viskāļu pag.; 16.01.1945.; 5 (36 514)

112. Jēkabsons Alfrēds Jāņa d.; 1915. g. Rīgas apr. Madlienas pag.;
14.10.1944.; 15+5+k (28 455)
113. Jēkabsons Augusts Andreja d.; 1915. g. Somija; 14.01.1945.; 5 (37 282)
114. Jēkabsons Kārlis Kārļa d.; 1912. g. Rīgas apr. Madlienas pag.;
14.10.1944.; 20+5+k (28 455)
115. Jēkabsons Pēteris Jēkaba d.; 1912. g. Abrenes apr. Tilžas pag.;
27.09.1944.; 15+5+k (28 455)
116. Jostsons Jānis Jāņa d.; 1896. g. Rīgas apr. Aizkraukles pag.;
12.11.1944.; 10+5+k (14 858)
117. Jurjevskis Jānis Pētera d.; 1903. g. Rīgas apr. Krapes pag.; 25.11.1944.;
5 (16 737; 41 190)
118. Kalniņš Jānis Mārtiņa d.; 1906. g. Rīgas apr. Madlienas pag.;
13.01.1945.; 10+5+k (28 522)
119. Kalniņš Otto Jura d.; 1917. g. Madonas apr. Iršu pag.; 17.01.1945.; 5
(37 285)
120. Kažociņš Aleksandrs Kārļa d.; 1907. g. Rīgas apr. Madlienas pag.;
17.12.1946.; 15+5+k (8759)
121. Kāpostiņš Ernests Georgija d.; 1893. g. Rīgas apr. Aizkraukles pag.;
16.01.1945.; tiesā attaisnots (14 858)
122. Kāpostiņš Kārlis Mārtiņa d.; 1892. g. Rīgas apr. Aizkraukles pag.;
16.01.1945.; tiesā attaisnots (14 858)
123. Kāpostiņš Mārtiņš Mārtiņa d.; 1884. g. Rīgas apr. Aizkraukles pag.;
27.09.1944.; 10+5+k (14 858)
124. Kārkliņš Jānis Jāņa d.; 1890. g. Rīgas apr. Madlienas pag. Vērene;
16.01.1945.; tiesā attaisnots (14 858)
125. Kļapsna Josifs Josifa d.; 1906. g. Disnas apr. Drujas pag., Baltkrievija;
16.04.1945.; 5 (36 311)
126. Klaikalns (viņš arī Hapkalns) Ādolfs Jūlijs Kārļa d. (viņš arī Pē-
tera d.); 1900. g. Valkas apr. Mālupes pag.; 18.02.1953.;
25+5+k (21 461)
127. Kleperis (viņš arī Krastiņš) Ernests Jāņa d.; 1924. g. Ventspils apr.
Dundagas pag.; 25.10.1948.; 25 (38 716)
128. Klibiķis (viņš arī Tercelis) Pēteris Pāvila d.; 1917. g. Valmieras apr.
Augstrozes pag.; 04.12.1945.; 20+5+k (99)
129. Klikuts Jānis Jāņa d.; 1905. g. Bauskas apr. Vecumnieku pag.;
03.07.1950.; ASM; nāves sods izpildīts 18.05.1951. Rīgā
(21 820)

130. Kļaviņš Jānis Aleksandra d.; 1920. g. Rīgas apr. Bebru pag.; 14.10.1944.; 8 (38 926)
131. Kļaviņš Pāvels Aleksandra d.; 1909. g. Rīgas apr. Kokneses pag.; 16.01.1945.; lieta pārtraukta 04.03.1946.; no apcietinājuma atbrīvots 08.03.1946. (P-746)
132. Kociņš Alberts Mārča d.; 1890. g. Valmieras apr. Bauņu pag.; 26.01.1945.; 5 (16 737; 41 190)
133. Kokins Donāts Osipa d.; 1896. g. Daugavpils; 20.04.1945.; lieta pārtraukta 29.08.1946.; no apcietinājuma atbrīvots (P-3061)
134. Kokins Hermīns Franča d.; 1903. g. Daugavpils apr. Višķu pag.; 20.12.1944.; 5 (36 489)
135. Kondratjevs Andrejs Andreja d.; 1905. g. Rīgas apr. Lauberes pag.; 20.12.1944.; 5 (36 489)
136. Kopmans Grigorijs Dāvida d.; 1903. g. Talsu apr. Stendes pag.; 31.05.1945.; 10+3+k (14 173)
137. Kozlovskis Kārlis Kārļa d.; 1900. g. Ilūkstes apr. Silenes pag.; 25.01.1945.; 4 (16 737; 41 190)
138. Krastiņš Alberts Jura d.; 1887. g. Jēkabpils apr. Sērenes pag.; 14.03.1945.; 3; saskaņā ar PSRS APP 07.07.1945. lēmumu tiesā atbrīvots (16 737; 41 190)
139. Krastiņš Hugo Jāņa d.; 1919. g. Rīga; 15.10.1947.; 25 (28 635)
140. Krastiņš Jānis Kārļa d.; 1909. g. Rīgas apr. Viskāļu pag.; 11.10.1944.; 10+3+k (42 741)
141. Krastiņš Vladimirs Jēkaba d.; 1904. g. Rīga; 20.02.1945.; 5 (37 286)
142. Krasts Arvids Jēkaba d.; 1920. g. Rīgas apr. Kokneses pag.; 02.10.1944.; 15+5+k (42 741)
143. Krauklis Kārlis Andreja d.; 1894. g. Rīgas apr. Lielvārdes pag.; 24.01.1945.; 5 (16 737; 41 190)
144. Krečetņikovs Leonīds Jura d.; 1927. g. Rīga; 17.01.1952.; 25+5+k (38 352)
145. Krieviņš Andrejs Annas d.; 1892. g. Rīgas apr. Madlienas pag.; 18.02.1945.; 4 (16 737; 41 190)
146. Kriņģelis Fricis Friča d.; 1914. g. Ventspils apr. Zlēku pag.; 18.09.1946.; 10+5+k (1771)
147. Krūka Kārlis Mārtiņa d.; 1906. g. Rīgas apr. Lauberes pag.; 08.01.1945.; 5 (36 646)

148. Krūklis Ansis Kristapa d.; 1911. g. Rīga; 10.05.1945.; 25+5+k (28 579)
149. Krūmiņš Jānis Kārļa d.; 1928. g. Rīgas apr. Jumpravas pag.; 02.10.1945.; 10+5+k (28 382)
150. Krūze Roberts Jāņa d.; 1883. g. Rīgas apr. Aizkraukles pag.; 12.11.1944.; 10+5+k (14 858)
151. Kurpnieks Jānis Jāņa d.; 1905. g. Rīgas apr. Jumpravas pag.; 26.11.1944.; miris Rīgā cietumā pirms tiesas 09.07.1945. (16 737)
152. Kušķis Jānis Dāvida d.; 1912. g. Rīgas apr. Zaubes pag.; 13.02.1945.; 5 (34 780)
153. Kuzņecovs Jemeljans Moiseja d.; 1906. g. Rēzeknes apr. Sakstagala pag.; 04.01.1945.; 4 (16 737; 41 190)
154. Ķikas Arvīds Jāņa d.; 1912. g. Valkas apr. Jaunlaicenes pag.; 10.05.1945.; 15+5+k (39 054)
155. Lablaiks Andrejs Jāņa d.; 1902. g. Rīgas apr. Jumpravas pag.; 17.02.1945.; 10+5+k (16 737)
156. Lablaiks Ernests Jāņa d.; 1902. g. Rīgas apr. Skrīveru pag.; 26.12.1944.; 10+5+k (16 737)
157. Lapsa Jānis Jorģa d.; 1907. g. Rīgas apr. Skrīveru pag.; 02.10.1944.; 10+5 (42 732)
158. Lapsa Roberts Mārtiņš Edas d.; 1907. g. Daugavpils apr. Aiviekstes pag.; 23.03.1945.; 5 (35 516)
159. Lavenieks Andrejs Mārtiņa d.; 1892 g. Rīgas apr. Skrīveru pag.; 17.11.1944.; 10+5+k (14 858)
160. Lavrinovičs Pēteris Jāņa d.; 1918. g. Tukuma apr. Vecmoku pag.; 13.05.1945.; 15+5+k (28 454)
161. Lazdāns Pēteris Pētera d.; 1903. g. Daugavpils apr. Kalupes pag.; 14.01.1945.; 4 (33 565)
162. Lazdiņš Alfrēds Andreja d.; 1905. g. Rīgas apr. Jumpravas pag.; 28.11.1944.; 15+5+k (16 737)
163. Lazdiņš Kārlis Pētera d.; 1890. g. Rīgas apr. Plāteres pag.; 07.01.1945.; 4 (36 514)
164. Lācis Andrejs Andreja d.; 1907. g. Rīgas apr. Lielvārdes pag.; 06.11.1944.; 5 (39 382)
165. Lāse Kārlis Friča d.; 1901. g. Kuldīgas apr. Saldus pag.; 27.12.1949.; 25+5+k (3530)

166. Legzdiņš Arturs Alberts Kriša d.; 1921. g. Talsu apr. Ārlavas pag.;
14.05.1945.; 10+5+k (14 427)
167. Lejietis Aleksandrs Jāņa d.; 1926. g. Rīgas apr. Krapes pag.;
26.09.1946.; 10+5 (8771)
168. Liepiņa Dzidra Biruta Voldemāra m.; 1926. g. Rīga; 01.12.1945.;
20+5+k (P-10 749)
169. Liepiņš Pēteris Eduarda d.; 1920. g. Cēsu apr. Mārsnēnu pag.;
12.10.1944.; 7 (39 647)
170. Liepkalns Roberts Ernests Friča d.; 1910. g. Ventspils apr. Dundagas
pag. Klārmuiža; 16.05.1945.; 8 (28 471)
171. Liepnieks Bronislavs Ādama d.; 1904. g. Daugavpils apr. Vārkavas
pag.; 13.03.1945.; 5 (16 737; 41 190)
172. Līgeris Pēteris Kārļa d.; 1921. g. Rīgas apr. Kokneses pag.; 14.05.1945.;
8 (34 066)
173. Linde Vilhelms Elmārs Mārtiņa d.; 1913. g. Rīgas apr. Zaubes pag.;
31.01.1945.; 5 (32 110)
174. Linkovičs Jānis Jāņa d.; 1877. g. Rīgas apr. Aizkraukles pag.;
12.11.1944.; 15+5+k (14 858)
175. Lipše Jānis Pētera d.; 1906. g. Rīgas apr. Kokneses pag.; 04.02.1945.;
5 (35 579)
176. Lībergs Edgars Mārtiņa d.; 1914. g. Rīgas apr. Lielvārdes pag.;
30.01.1945.; 7 (34 847)
177. Lībers Elmārs Kārļa d.; 1928. g. Rīgas apr. Jumpravas pag.;
25.01.1945.; 10+k (16 737)
178. Līcis Jānis Mārtiņa d.; 1885. g. Bauskas apr. Zālītes pag.; 17.01.1945.;
5 (34 624)
179. Līdaks Aleksandrs Krišjāņa d.; 1912. g. Valmieras apr. Salacas pag.;
02.10.1946.; 20+5+k (362)
180. Ločmelis Jānis Fadeja d.; 1895. g. Abrenes apr. Baltinavas pag.;
16.04.1945.; 5 (36 311)
181. Lode Arnolds Jura d.; 1906. g. Panevėža, Lietuva; 25.01.1952.;
ASM+k; nāves sods izpildīts 31.07.1952. Rīgā (38 352)
182. Logins Romualds Donāta d.; 1927. g. Rīga; 16.08.1946.; 10+3
(8771)
183. Luciņš Jānis Georgija d.; 1911. g. Rīgas apr. Aizkraukles pag.;
12.11.1944.; 15+5+k (14 858)

184. Lukstiņš Jānis Kārļa d.; 1927. g. Rīgas apr. Skrīveru pag.; 10.09.1946.; 10+3+k (8923)
185. Lure Marija Krišjāņa m.; 1903. g. Rīga; 13.08.1945.; lieta pārtraukta 08.03.1946.; no apcietinājuma atbrīvota 15.03.1946. (P-3861)
186. Maģītis Jānis Pētera d.; 1917. g. Madonas apr. Odzienas pag.; 11.01.1945.; 4 (37 551)
187. Makužs Donāts Alekseja d.; 1918. g. Rēzeknes apr. Viļēnu pag.; 14.05.1945.; 20+5+k (14 161)
188. Mangulis Jānis Jāņa d.; 1922. g. Valmieras apr. Burtnieku pag.; 23.01.1945.; 15+5+k (15 930)
189. Marga Arnolds Valdemārs Kārļa d.; 1914. g. Rīgas apr. Lielvārdes pag.; 22.11.1944.; 15+5+k (16 737)
190. Marga Kondrāts Jāņa d.; 1908. g. Rīgas apr. Krapes pag.; 14.01.1945.; 5 (36 514)
191. Marka-Zemurs Jānis Kārļa d.; 1907. g. Jēkabpils apr. Sēlpils pag.; 18.01.1945.; 5 (37 552)
192. Matisons Alfrēds Kārļa d.; 1909. g. Rīgas apr. Kokneses pag.; 20.04.1945.; lieta pārtraukta 29.08.1946.; no apcietinājuma atbrīvots (P-3061)
193. Mednis Jānis Kārļa d.; 1903. g. Rīgas apr. Rembates pag.; 06.11.1944.; 8 (39 382)
194. Melbārds Kārlis Jāņa d.; 1891. g. Rīgas apr. Aizkraukles pag.; 09.10.1944.; 10+5+k (14 858)
195. Melderis Rihards Jāņa d.; 1909. g. Rīga; 01.02.1946.; 10+5+k (17 171)
196. Melngailis Jānis Otto d.; 1910. g. Madonas apr. Jaungulbenes pag.; 09.11.1944.; 8 (39 382)
197. Meļņikovs Teodors Nikolaja d.; 1892. g. Smoļenskas apg. Nadvinska, Krievija; 15.05.1950.; 25+5+k (3873)
198. Mežbārdis Jānis Jāņa d.; 1904. g. Rīgas apr. Skrīveru pag.; 25.01.1945.; 10+5+k (521)
199. Millersons Roberts Mārtiņa d.; 1903. g. Rīgas apr. Madlienas pag.; 15.01.1945.; 8 (39 712)
200. Moisejs Augusts Pētera d.; 1906. g. Pēterburga, Krievija; 19.01.1945.; 4 (16 737; 41 190)
201. Mucenijs Jānis Jāņa d.; 1896. g. Rīgas apr. Bebru pag.; 20.03.1945.; 7 (37 741)

202. Nemmiks Aleksandrs Jāka d.; 1903. g. Pērnavas apr., Igaunija;
20.04.1945.; 10+3+k (17 099)
203. Nīgals Tāļvaldis Jāņa d.; 1926. g. Rīgas apr. Krapes pag.; 02.11.1946.;
10+3 (8771)
204. Oga Alfrēds Valdemārs Jāņa d.; 1903. g. Rīgas apr. Birzgaļes pag.;
06.11.1944.; 10 (39 382)
205. Ormanis Uldis Ernesta d.; 1926. g. Jēkabpils apr. Ābeļu pag.;
22.01.1945.; 5 (34 454)
206. Ozoliņš Jānis Andreja d.; 1913. g. Rīgas apr. Madlienas pag.;
10.10.1944.; 15+5+k (28 455)
207. Ozoliņš Jānis Jāņa d.; 1905. g. Rīgas apr. Skrīveru pag.; 22.01.1945.;
10+5+k (P-10 901)
208. Ozoliņš Pēteris Jāņa d.; 1892. g. Daugavpils apr. Krustpils pag.;
26.04.1946.; 10+5+k (5539)
209. Ozols Ēvalds Kārļa d.; 1922. g. Rīgas apr. Pļaviņu pag.; 18.12.1944.;
7 (39 934)
210. Ozols Jānis Eduarda d.; 1921. g. Valmieras apr. Limbaži; 27.09.1945.;
20+5+k (16 022)
211. Palejs Jānis Jāņa d.; 1902. g. Rīgas apr. Lielvārdes pag.; 17.10.1944.; 6
(39 382)
212. Pankratjevs Aleksandrs Anfima d.; 1912. g. Rīgas apr. Krapes pag.;
21.12.1944.; 8 (39 712)
213. Pankulis Jānis Roberta d.; 1897. g. Ilūkstes apr. Salienas pag.;
15.01.1945.; tiesā attaisnots (14 858)
214. Pečenka Aleksandrs Ivana d.; 1904. g. Ilūkstes apr. Silenes pag.;
27.01.1945.; tiesā attaisnots (28 522)
215. Peikste Augusts Miķeļa d.; 1905. g. Rīgas apr. Ropažu pag.;
02.10.1944.; 15+5+k (16 737)
216. Pelkovs Jānis Jāņa d.; 1901. g. Rīgas apr. Lauberes pag.; 22.01.1945.;
ASM+k; nāves sods 14.04.1945. aizstāts ar 20+k (28 522)
217. Pētersons Jānis Kārļa d.; 1905. g. Rīgas apr. Skrīveru pag.; 16.01.1945.;
10+5+k (P-10 901)
218. Pētersons Kārlis Jāņa d.; 1892. g. Rīgas apr. Viskāļu pag.; 16.12.1944.;
10 (34 745)
219. Pētersons Kārlis Kārļa d.; 1883. g. Rīgas apr. Kastrānes pag.;
12.11.1944.; miris cietumā Rīgā pirms tiesas 11.08.1945.
(14 858)

220. Piņķis Mārtiņš Mārtiņa d.; 1907. g. Rīgas apr. Skrīveru pag.; 17.11.1944.; 8 (39 382)
221. Pīternieks Aleksandrs Augusta d.; 1902. g. Abrenes apr. Tilžas pag.; 25.01.1945.; 8 (39 712)
222. Plūme Jānis Pētera d.; 1897. g. Valkas apr. Gaujienas pag. Sikšņi; 26.03.1945.; 5 (35 565)
223. Plūme Kārlis Andreja d.; 1900. g. Rīgas apr. Jumpravas pag.; 13.03.1945.; 10+5+k (16 737)
224. Podnieks Kārlis Jāņa d.; 1910. g. Rīgas apr. Mālpils pag. Vite; 18.01.1945.; 4 (34 690)
225. Porietis Alfrēds Jāņa d.; 1911. g. Rīgas apr. Skrīveru pag.; 06.10.1944.; 15+5+k (42 741)
226. Porietis Jānis Eduards Andreja d.; 1918. g. Daugavpils apr. Aiviekstes pag.; 08.10.1946.; 10+3+k (8648)
227. Prize Voldemārs Pētera d.; 1914. g. Rīga; 20.05.1945.; 15+5+k (14 436)
228. Puhks Voldemārs Augusta d.; 1897. g. Igaunija; 10.01.1945.; 3; sa-
skaņā ar PSRS APP 07.07.1945. lēmumu tiesā atbrīvots
(36 514)
229. Purens Jānis Voldemārs Jāņa d.; 1908. g. Rīgas apr. Birzgales pag.;
22.11.1952.; ASM+k; nāves sods izpildīts 09.04.1953. (21 393)
230. Puriņš Paulis Kārļa d.; 1893. g. Rīgas apr. Lauberes pag.; 16.01.1945.;
5 (37 553)
231. Puriņš Teodors Mārtiņa d.; 1897. g. Rīgas apr. Lēdmanes pag.;
21.10.1944.; 10+5+k (11 851)
232. Purniņš Andrejs Andreja d.; 1900. g. Valkas apr. Lugažu pag.;
09.01.1945.; 25+5+k (368)
233. Putniņš Pēteris Mārtiņa d.; 1896. g. Rīgas apr. Lauberes pag.;
19.02.1945.; 4 (37 493)
234. Pūciņš Kārlis Arvīds Ernesta d.; 1911. g. Jēkabpils apr. Jaunjelgava;
17.04.1945.; lieta pārtraukta 29.08.1946.; no apcietinājuma atbrī-
vots (P-3061)
235. Rīmanis Kārlis Jāņa d.; 1924. g. Rīgas apr. Kokneses pag.; 09.09.1945.;
20+5+k (16 866)
236. Robežnieks Arvīds Jāņa d.; 1914. g. Jēkabpils apr. Sērenes pag.;
09.12.1949.; 25 (29 319)
237. Romancs Jānis Jāzepa d.; 1910. g. Rīgas apr. Bebru pag.; 25.01.1945.;
8 (32 756)

238. Roze Jānis Andreja d.; 1909. g. Rīgas apr. Kokneses pag.; 05.10.1944.; 20+5+k (42 740)
239. Rozenbergs Arvīds Pētera d.; 1908. g. Rīga; 25.03.1945.; ASM+k; nāves sods 24.01.1946. aizstāts ar 25+k (15 930)
240. Rubenis Jānis Kristapa d.; 1910. g. Daugavpils apr. Krustpils pag.; 06.11.1947.; 25+5+k (1398)
241. Rubenis Jūlijs Pētera d.; 1907. g. Rīgas apr. Lauberes pag.; 08.01.1945.; 5 (36 646)
242. Rubens Andrejs Jāņa d.; 1899. g. Rīgas apr. Lēdmanes pag.; 07.01.1945.; 5 (36 514)
243. Rutkovskis Vasilijs Aleksandra d.; 1905. g. Ilūkstes apr. Grīva; 06.11.1944.; 10 (39 382)
244. Sakne Krišjānis Kriša d.; 1915. g. Ilūkstes apr. Salienas pag.; 21.05.1945.; 15+5+k (39 277)
245. Salmanis Bronislavs Jāzepa d.; 1914. g. Abrenes apr. Balvu pag.; 02.12.1947.; 25+5+k (1540)
246. Sapietis Kārlis Jāņa d.; 1906. g. Rīgas apr. Skrīveru pag.; 14.01.1945.; 10+5+k (P-10 901)
247. Saturiņš Arturs Jāņa d.; 1915. g. Rīgas apr. Lauberes pag.; 27.06.1946.; 15+5+k (8141)
248. Saturiņš Augusts Jura d.; 1896. g. Rīgas apr. Jumpravas pag.; 24.01.1945.; 5 (16 737; 41 190)
249. Siliņš Alberts Jāņa d.; 1906. g. Rīgas apr. Kokneses pag.; 22.02.1945.; 4 (37 959)
250. Siliņš Arvīds Pētera d.; 1906. g. Madonas apr. Patkules pag.; 16.01.1945.; 4 (36 491)
251. Siliņš Rudolfs Andreja d.; 1895. g. Rīgas apr. Lēdmanes pag.; 21.02.1945.; 10+5+k (16 737)
252. Sinkevičs Donāts Osipa d.; 1905. g. Daugavpils apr. Krāslava; 28.11.1944.; 5 (16 737; 41 190)
253. Sikais Jānis Jura d.; 1901. g. Rīgas apr. Jumpravas pag.; 28.11.1944.; 5 (16 737; 41 190)
254. Skriblis Nikolajs Mārtiņa d.; 1917. g. Rīgas apr. Viskāļu pag.; 30.05.1945.; ASM+k; nāves sods 10.07.1945. aizstāts ar 20+5+k (43 646)
255. Skujiņš Kārlis Berharda d.; 1918. g. Rīgas apr. Krapes pag.; 20.03.1948.; 25 (39 897)

256. Smalkais Arnolds Fridriha d.; 1911. g. Valmieras apr. Salacas pag.; 30.01.1945.; 15+5+k (15 930)
257. Smalkais Vilis Jāņa d.; 1902. g. Rīgas apr. Krapes pag.; 14.06.1951.; 25+5+k (6335)
258. Sniedze Arturs Andreja d.; 1911. g. Rīgas apr. Lēdmanes pag.; 02.03.1950.; 25+5+k (3559)
259. Spārniņš Jānis Jāņa d.; 1892. g. Rīgas apr. Madlienas pag.; 25.01.1945.; 8 (39 712)
260. Sproģis Uldis Jāņa d.; 1921. g. Valmieras apr. Rūjiena; 13.05.1945.; 10+3+k (P-10 940)
261. Stabulniks Pēteris Ādama d.; 1911. g. Daugavpils apr. Jasmuižas pag.; 16.01.1945.; 4 (36 514)
262. Stankevičs (viņš arī Smirnovs) Georgijs Josifa d.; 1918. g. Batumi, Gruzija; 10.03.1945.; ASM+k; nāves sods 30.05.1945. aizstāts ar 20+5 (43 060)
263. Stepiņš Kārlis Mārtiņa d.; 1888. g. Rīgas apr. Aizkraukles pag.; 04.03.1945.; 3; saskaņā ar PSRS APP 07.07.1945. lēmumu tiesā atbrīvots (16 737; 41 190)
264. Stikuts Josifs Pāvella d.; 1907. g. Rēzeknes apr. Andrupenes pag.; 23.05.1945.; 10+3+k (28 634)
265. Strautnieks Vilis Jāņa d.; 1915. g. Bauska; 03.10.1945.; 20+5+k (15 455)
266. Strazdiņš Pēteris Mārtiņa d.; 1907. g. Rīgas apr. Lauberes pag.; 14.01.1945.; 5 (34 205)
267. Stūris Jānis Andreja d.; 1912. g. Rīgas apr. Jumpravas pag.; 09.10.1944.; 15+5+k (16 737)
268. Sudrabs Kārlis Friča d.; 1901. g. Rīgas apr. Madlienas pag.; 25.01.1945.; miris Permas apg. Široklagā pirms tiesas 28.05.1945. (P-10 220)
269. Sūna Staņislavs Franča d.; 1911. g. Liepāja; 26.02.1947.; 20+5+k (20 243)
270. Svarēns Jānis Mārtiņa d.; 1889. g. Rīgas apr. Jumpravas pag.; 22.02.1945.; 3; saskaņā ar PSRS APP 07.07.1945. lēmumu tiesā atbrīvots (16 737; 41 190)
271. Šantars Eduards Vladislava d.; 1928. g. Rēzeknes apr. Rēznas pag.; 16.12.1944.; 5 (33 136)
272. Šķēle Alfrēds Friča d.; 1927. g. Ventspils apr. Zlēku pag.; 20.05.1946.; 10+5+k (8528)

273. Šmiters Jānis Jura d.; 1914. g. Rīgas apr. Lēdmanes pag.; 20.01.1949.; 25+5+k (2695)
274. Špariņš Kārlis Mārtiņa d.; 1896. g. Bauskas apr. Vecsaules pag.; 16.01.1945.; miris cietumā Rīgā pirms tiesas 11.08.1945. (14 858)
275. Štāls Otto Jēkaba d.; 1906. g. Rīgas apr. Skrīveru pag.; 26.10.1944.; 10+5+k (P-10 901)
276. Šteins Kārlis Mārtiņa d.; 1917. g. Cēsu apr. Skujenes pag.; 16.04.1945.; lieta pārtraukta 29.08.1946.; no apcietinājuma atbrīvots (P-3061)
277. Teterovskis Ernests Reiņa d.; 1898. g. Valkas apr. Alūksnes pag.; 16.01.1945.; 10+5+k (14 858)
278. Tilhencs Alberts Aleksandra d.; 1905. g. Rīgas apr. Kokneses pag.; 22.02.1945.; 5 (31 886)
279. Tolens Kristaps Trīnes d.; 1888. g. Kauņas guberņa, Lietuva; 11.01.1946.; 7+3 (41 886)
280. Tomsons Voldemārs Jāņa d.; 1902. g. Rīgas apr. Skrīveru pag.; 18.03.1948.; 25 (29 126)
281. Ulmanis Kārlis Zamela d.; 1904. g. Jelgavas apr. Vircavas pag.; 02.10.1944.; 2 (42 495)
282. Upenieks Kārlis Andreja d.; 1893. g. Rīgas apr. Jumpravas pag.; 04.03.1945.; 5 (16 737; 41 190)
283. Upmalis Alberts Jāņa d.; 1893. g. Jēkabpils apr. Sēlpils pag.; 22.02.1945.; 5 (16 737; 41 190)
284. Uzulniks Jūlijs Grigorija d.; 1925. g. Ludzas apr. Kārsavas pag.; 11.10.1944.; 10+3+k (42 741)
285. Ūdris Vilis Vilhelms Voldemāra d.; 1910. g. Valmieras apr. Idus pag.; 25.01.1945.; 20+5+k (15 930)
286. Ūsiņš Auseklis Jāņa d.; 1915. g. Rīgas apr. Kokneses pag.; 12.10.1944.; 20+5+k (42 740)
287. Ūsiņš Voldemārs Pētera d.; 1904. g. Rīgas apr. Kokneses pag.; 29.07.1949.; 25 (39 948)
288. Vanags Kārlis Jāņa d.; 1900. g. Rīgas apr. Skrīveru pag.; 15.01.1945.; 10+5+k (P-10 901)
289. Vaskis Kārlis Jāņa d.; 1899. g. Rīgas apr. Skrīveru pag.; 16.12.1944.; 10+5+k (P-10 901)
290. Veidemane Anna Pētera m.; 1904. g. Jelgavas apr. Sesavas pag.; 06.12.1944.; 10+3 (P-10 763)

291. Veisbergs Jānis Jāņa d.; 1909. g. Jelgavas apr. Auce; 26.05.1945.;
10+5+k (42 218)
292. Vembris Kārlis Nikolaja d.; 1911. g. Abrenes apr. Tilžas pag.;
18.12.1951.; 25+5+k (6791)
293. Vēzītis Jānis Kārļa d.; 1912. g. Rīgas apr. Skrīveru pag.; 04.06.1952.;
ASM+k; nāves sods izpildīts 19.11.1952. Rīgā (18 101)
294. Vilipsons Vladimirs Vladimira d.; 1903. g. Rīgas apr. Kokneses pag.;
11.01.1945.; lieta pārtraukta 02.03.1946.; no apcietinājuma atbrī-
vots (P-2947)
295. Virsnītis Arvīds Minnas d.; 1901. g. Rīgas apr. Plāteres pag.;
14.01.1945.; 5 (32 360)
296. Virtmanis Valdemārs Ernesta d.; 1912. g. Tukuma apr. Aizupes pag.;
14.05.1945.; 5 (34 122)
297. Viksna Jānis Andreja d.; 1906. g. Rīgas apr. Lēdmanes pag.;
02.03.1950.; 25+5+k (3559)
298. Vītols Pēteris Indriķa d.; 1899. g. Daugavpils apr. Krustpils pag.;
23.05.1947.; 15+5+k (693)
299. Vītols Voldemārs Hugo d.; 1911. g. Rīga; 30.01.1946.; 10+5+k (15 698)
300. Voitāns Jāzeps Donāta d.; 1910. g. Jēkabpils apr. Dignājas pag.;
03.03.1945.; 3 (32 563)
301. Zande Rihards Jūlija d.; 1918. g. Rīgas apr. Skultes pag.; 12.10.1947.;
25 (28 635)
302. Zariņš Andrejs Jāņa d.; 1897. g. Rīgas apr. Skrīveru pag.; 15.12.1944.;
10+5+k (P-10 901)
303. Zālītis Kārlis Jura d.; 1886. g. Rīgas apr. Jumpravas pag.; 18.03.1945.;
3; saskaņā ar PSRS APP 07.07.1945. lēmumu tiesā atbrīvots
(16 737; 41 190)
304. Zālītis Roberts Mārtiņš Jāņa d.; 1904. g. Rīgas apr. Rembates pag.;
17.12.1944.; 10+5+k (P-10 901)
305. Zeļģis Arturs Andreja d.; 1925. g. Rīgas apr. Lēdmanes pag.;
10.04.1950.; 10 (39 989)
306. Zemītis Eduards Jāņa d.; 1918. g. Benderi, Moldova; 12.10.1944.; 8
(P-10 800)
307. Zemulis Jānis Arvīds Jāņa d.; 1912. g. Rīgas apr. Birzgales pag.;
08.12.1946.; 10+5+k (1097)
308. Zilgalvis Jānis Jāņa d.; 1902. g. Rīgas apr. Daugmales pag.; 07.12.1944.;
5 (30 804)

309. Zilmanis Jānis Mārtiņa d.; 1910. g. Rīgas apr. Bebru pag.; 01.02.1945.; ASM+k; nāves sods 15.04.1945. aizstāts ar 15+5+k (43 510)
310. Zjuza Vladimirs Floriana d.; 1909. g. Pēterburgas gub. Luga, Krievija; 16.01.1945.; 5 (37 143)
311. Zods Andrejs Kristafora d.; 1890. g. Rīgas apr. Skrīveru pag.; 25.04.1945.; 5 (37 897)
312. Zods Voldemārs Andreja d.; 1922. g. Rīgas apr. Skrīveru pag.; 14.05.1945.; 10+3+k (25 550)
313. Zuters Augusts Mihaila d.; 1905. g. Rīgas apr. Sidgundas pag.; 11.01.1945.; 4 (36 491)
314. Zvirgzdiņš Mārtiņš Mārtiņa d.; 1905. g. Rīgas apr. Aizkraukles pag.; 12.11.1944.; 10+5+k (14 858)

P. S. Tā kā I. Dišlers, P. Klibiķis, H. Krastiņš un R. Zande apsūdzēti gan par darbību LCP, gan ģenerāļa Kureļa grupā, tad kopējais arestēto skaits ir 454 cilvēki.

Atsauces un piezīmes

- ¹ Visas arestēto LCP aktivistu un viņu atbalstītāju krimināllietas atrodas LVA 1986. fonda 1. un 2. aprakstā. 1. aprakstā ir pamatfonda lietas, bet 2. aprakstā – pārtrauktā fonda lietas, kurām pirms numura rakstīts burts "P". Kopumā ziņas par LCP aktivistiem un viņu atbalstītājiem atrastas 52 krimināllietās.
- ² Visas arestēto Kureļa grupas dalībnieku krimināllietas atrodas LVA 1986. fonda 1. un 2. aprakstā. 1. aprakstā ir pamatfonda lietas, bet 2. aprakstā – pārtrauktā fonda lietas, kurām pirms numura rakstīts burts "P". Kopumā ziņas par kureliešiem atrastas 167 krimināllietās.

Attēlu saraksts

1. nodaļa

1. att. Konstantīns Čakste (Latvijas okupācijas muzeja fondi)
2. att. Jānis Kurelis (Latvijas okupācijas muzeja fondi)
3. att. Kristaps Upelnieks (*Andersons E., Siliņš L. u.c. Latvijas Centrālā padome – LCP: Latviešu nacionālā pretestības kustība, 1943–1945.* – Upsala, 1994. – 240. lpp.)
4. att. Roberts Nikolajs Rubenis (*Andersons E., Siliņš L. u.c. Latvijas Centrālā padome – LCP: Latviešu nacionālā pretestības kustība, 1943–1945.* – Upsala, 1994. – 270. lpp.)
5. att. Olga Veronika Taube un Valentine Jaunzeme (1943. gada uzņēmums; Anna Dagda. Raksti. – Rīga, 2001. – 502. lpp.)

2. nodaļa

6. att. Kārlis Ernests Frišenfelds (1931. gada uzņēmums; Ernas Zivertes personiskais arhīvs)
7. att. Ainas Marijas Hindriksones dzīvoklī Ventspilī, Užavas ielā 3, VDTK konfiscētais Liepājas finansu nodaļas darbinieku sarakstes ar LCP par vērtslietu pārvešanu uz Zviedriju fragments (LVA, 1986. f., 1. apr., 99. l., 7. sēj., 42. lp.)
8. att. Teodors Višķeris (LVA, 1986. f., 1. apr., 99. l., uzraudzības lieta, 2. sēj., 308. lp.)
9. att. Arturs Arnītis (*Andersons E., Siliņš L. u.c. Latvijas Centrālā padome – LCP: Latviešu nacionālā pretestības kustība, 1943–1945.* – Upsala, 1994. – 63. lpp.)
10. att. Eduards Andersons (*Lasmane V. Pāri jūrai 1944./45. g.* – Stokholma, 1993. – 15. lpp.)

11. att. Arturam Arnītim un Jānim Šmitam 1945. gada oktobrī konfiscētās adreses, kas atradās ampulā (LVA, 1986. f., 1. apr., 99. l., 7. sēj., 75. lp.)
12. att. Arturam Arnītim un Jānim Šmitam 1945. gada oktobrī konfiscētie šifri, kas atradās ampulā (LVA, 1986. f., 1. apr., 99. l., 7. sēj., 68. lp.)
13. att. E. Andersona 1945. gada oktobrī rakstītie starptautisko notikumu pārskati plānotajam pirmajam LCP avīzes "Latvju Vairogs" numuram (LVA, 1986. f., 1. apr., 99. l., 7. sēj., 92. lp.)
14. att. Nams Rīgā, Sarkanarmijas (tag. Bruņinieku) ielā 43, kurā 1945. gada 28. oktobrī tikās LCP dalībnieki no Rīgas, Ventspils un Zviedrijas (2003. gada uzņēmums, Dzintara Ērgļa personiskais arhīvs)
15. att. Kārlis Zirnis (LVA, 1986. f., 1. apr., 99. l., uzraudzības lieta, 2. sēj., 306. lp.)
16. att. Zinaīda Gulbe (LVA, 1986. f., 1. apr., 99. l., uzraudzības lieta, 2. sēj., 290. lp.)

3. nodaļa

17. att. Rihards Zande darbā ar rāciju aresta brīdī 1947. gada 12. oktobrī (LVA, 1986. f., 1. apr., 28 635. l., 14. sēj., 3. lp.)
18. att. Ēriks Tomsons (LVA, 1986. f., 1. apr., 28 635. l., 14. sēj., 2. lp.)
19. att. Riharda Zandes fotografētā sagrautā Vecrīga (LVA, 1986. f., 1. apr., 28 635. l., 14. sēj., 36. lp.)
20. att. R. Zandes Rietumvalstu izlūkdienešiem savākto materiālu fragments (LVA, 1986. f., 1. apr., 28 635. l., 14. sēj., 25. lp.)
21. att. Osvalds Bileskalns (*Lasmane V. Pāri jūrai 1944./45. g.* – Stokholma, 1993. – 15. lpp.)
22. att. Verners Tepfers (Latvijas armijas augstākie virsnieki / Sast. Ē. Jēkabsons, V. Ščerbinskis. – Rīga, 1998. – 463. lpp.)
23. att. Rūdolfa Ķīša māja Rīgas Jūrmalā, Bulduros, Vidus prospektā 75, kurā pēc Otrā pasaules kara tikās LCP aktīvisti (2003. gada uzņēmums, Dzintara Ērgļa personiskais arhīvs)
24. att. Nams Rīgā, Dzirnāvu ielā 84, kurā Osvalds Bileskalns un Vidvuds Šveics 1949. gadā sagatavoja instrukciju nacionālās pretošanās kustības dalībniekiem (2003. gada uzņēmums, Dzintara Ērgļa personiskais arhīvs)

25. att. Rūdolfs Ķīsis (*Andersons E., Siliņš L. u.c. Latvijas Centrālā padome – LCP: Latviešu nacionālā pretestības kustība, 1943–1945. – Uppsala, 1994. – 92. lpp.*)
26. att. Miķelis Robs pēc aresta (LVA, 1986. f., 1. apr., 7008. l., 1. sēj., 13. lp.)
27. att. Fricis Zilbers pēc aresta (LVA, 1986. f., 1. apr., 7008. l., 1. sēj., 187. lp.)
28. att. Miķeļa Roba samontētā radiostacija (LVA, 1986. f., 1. apr., 7008. l., 3. sēj., 140. lp.)

Apvāka noformējumam izmantoti attēli:

otrajā rindā no apakšas pirmais attēls kreisajā pusē –
(no kreisās) Laimons Pētersons, Eduards Andersons, Voldemārs Jurjaks, Teodors Krimšķis un Jānis Priedoliņš 1944. gada novembrī Gotlandē pie labojamas laivas (*Andersons E., Siliņš L. u.c. Latvijas Centrālā padome – LCP: Latviešu nacionālā pretestības kustība, 1943–1945. – Uppsala, 1994. – 443. lpp.*);
kā arī 1., 2., 6., 7., 11. un 17. attēls grāmatā.

Personu rādītājs

- Ābele Jānis – 83, 185
Āboliņš Jānis Otto d. – 185
Āboltiņš Jānis Riharda d. – 85, 185
Agens Kārlis – 85, 184
Aide Inese – 38
Aigars Jānis – 184
Aizsilnieks Arnolds Pēteris – 35, 40, 70
Akmentiņš Aleksandrs – 82–84, 109, 184
Akmentiņš Roberts – 109
Albats Ādolfs – 27, 149, 175
Alberts Jēkabs Gustavs – 70, 97, 99, 100, 127
Alksnītis Nikolajs Oskars – 63, 66, 68
Alķe Astrīda – 26, 36, 100
Andersons Ādolfs – 26, 136, 175
Andersons Edgars – 12, 22, 24, 26, 28, 32, 36, 40, 98
Andersons Eduards – 25–28, 33, 62, 97, 108, 110–115, 118–120, 122, 124–126, 128, 130, 133, 134, 144, 165, 175, 203, 204
Andersons Jānis – 184
Andersons Jūlijs – 184
Andriksons Augusts – 185
Anševics Kārlis Alberts – 84, 185
Antoms Hermanis – 27, 161–165, 175
Antons Fricis – 150
Apals Gints – 37, 41
Apkalns Jānis – 176
Apkalns Pēteris – 176
Arājs Viktors – 10
Āre Tāļivaldis – 85, 185
Āriņa Lidija – 84, 185
Āriņš Kārlis – 109, 110
Arklāns B. – 30
Armanis Ignats – 78, 185
Arnītis Arturs – 26–28, 33, 62, 93, 95, 96, 100, 102, 103, 107–113, 115–117, 122, 124, 128, 130, 133, 136, 137, 144, 176, 203, 204
Ašaks Voldemārs – 185
Atvars Voldemārs – 185
Augstkalns Kārlis – 40
Austrums Voldemārs – 185
Auzāns Jānis – 185
Auziņš Kārlis – 185
Auziņš Roberts – 83, 185
Averka Andrejs – 185
Avotnieks Augusts – 185
Avots Jēkabs – 41
Āzis Kārlis – 84, 185

- Bakānovs-Bakāns Joahims – 185
 Baķis Kārlis – 125, 176
 Balabkins Nikolajs Volfgangs – 35
 Balodis Francis – 122
 Balodis Kārlis Eduarda d. – 186
 Balodis Kārlis Kārļa d. – 125, 176
 Balodis Vilis – 186
 Baltausis Jānis – 186
 Bambis (viņš arī Leitmanis) Alfrēds – 85, 186
 Bangerskis Rudolfs – 21, 33, 35, 40, 81, 140
 Bānītis Artūrs – 80, 186
 Bauers (*Bauer*) Jehuda – 17
 Baumane Ilga – 107
 Baumanis Ansis – 27, 142, 176
 Beitāns Jānis – 186
 Bekmanis Normunds – 41
 Benītis Jānis – 85, 186
 Benjamiņš Voldemārs – 176
 Bergmanis Augusts – 26, 27, 100, 102, 103, 107, 115, 126, 130, 136, 137, 166, 176
 Bergs Fricis – 30, 40
 Berjoza Salimons – 85, 186
 Berķis Aleksandrs – 40
 Berķis Krišjānis – 8
 Bērziņa Emma – 106, 118, 132
 Bērziņa Emma Pētera m. – 26, 27, 107, 132, 176
 Bērziņš Ādolfs – 126
 Bērziņš Alfreds Jānis – 41
 Bērziņš Alfreds Jēkabs – 35, 40
 Bērziņš Augusts Elmārs – 186
 Bērziņš Edgars – 43
 Bērziņš Jānis Indriķa d. – 84, 85, 186
 Bērziņš Jānis Jāņa d. – 186
 Bērziņš Kārlis – 150
 Bērzstelis Žanis – 186
 Bickis Jānis – 186
 Bičevskis Jānis – 80, 186
 Biezais Haralds – 12, 33, 40, 41, 81
 Bileskalns Osvalds – 26, 27, 38, 63, 64, 68, 72, 95, 96, 103, 142, 144–150, 152–155, 158, 161–165, 168, 176, 204
 Bīlmanis Alfreds – 73
 Bīlmanis Roberts – 26, 136, 176
 Birziņa Līna – 38, 41
 Blāķis Ādolfs Alfrēds – 35, 40
 Blumbergs Oskars – 109
 Bodnieks Kārlis – 186
 Bodņa (*Bodnia*) Moše – 9
 Bone – 109
 Bošs Arnolds – 85, 186
 Bovers (*Bower*) Toms – 38, 41, 112, 136
 Bracis (viņš arī Roga) Jānis (viņš arī Arnolds) – 85, 186
 Bramanis Kārlis – 186
 Breikšs Jānis – 66
 Brencēns Alfreds – 187
 Briedis Aleksandrs – 128, 176
 Briedis Arvīds – 83, 187
 Briedis Herberts – 85, 187
 Briedis Jānis – 40
 Briģis Jānis – 80, 187
 Brijuns (*Brijunas*) Prons – 27, 136, 176

- Briuks (viņš arī Rašmanis, arī Bajārs) Alberts (viņš arī Leo) – 100, 176
- Brudzinskis Jānis – 80, 187
- Brūvelis Roberts – 26, 100, 176
- Buclers Mārtiņš – 151
- Būda Jānis – 26, 136, 176
- Buka Voldemārs – 80, 187
- Bundulis Alberts – 167
- Bunts Voldemārs – 162, 164
- Buševis Ansis – 7
- Butkus Bronislavs – 26, 96, 142, 144, 176
- Cekulis Jānis – 187
- Celle Ojārs – 40
- Celmiņš Gustavs – 10, 11, 16, 40
- Celmiņš Mārtiņš Arvīds – 187
- Celms Rūdolfs – 150
- Cerbaha Irmgarde Matilde – 134
- Cerbulis Pēteris – 177
- Ceriņš Osvalds – 187
- Cielēns Fēlikss – 25, 33, 108
- Cilinbergs Bruno – 100, 177
- Cīrulis Arturs – 187
- Cīrulis Kārlis – 177
- Čakste Anastasija – 17
- Čakste Jānis – 18, 38, 41
- Čakste Konstantīns – 11–13, 17, 18, 21, 22, 24, 30, 33, 38, 65, 66, 93, 173, 174, 203
- Čakste Mintauts – 66, 68
- Čeksteris Žanis – 85, 187
- Čērčils Vinstons – 13
- Čipots Aloizs – 85, 187
- Daiga Edvīns – 41
- Dāliņš Pēteris – 187
- Damane Milda Marija – 27, 103, 107, 177
- Danemanis Arnolds – 144
- Dankers Oskars – 9
- Danovskis Gvido Alfrēds – 187
- Dātavs Voldemārs – 187
- Dauksts Pēteris – 86, 187
- Dāvis Jānis – 9
- Deksnis Pēteris – 187
- Deķis Krišs – 187
- Detlaus Arvīds – 188
- Detlavs Kārlis – 188
- Diķis Jānis – 188
- Dimants Ainārs – 41
- Dinga Ārijs – 188
- Dinga Jānis Voldemārs – 188
- Dinkins Ignats – 188
- Dišlers (viņš arī Eglīte) Indulis (viņš arī Osvalds) – 29, 38, 39, 41, 43, 55, 63, 66, 68, 72, 77, 82, 100, 128, 177, 188, 102
- Dombrovskis Kārlis Roberts – 188
- Doreds Eižens – 17
- Dovnaroviča-Avota Albertīna – 84, 85, 188
- Dravnieks Arvīds – 35, 40
- Dreimanis – 109
- Dreimanis Aleksandrs – 103, 177
- Dreimanis Andrejs – 188
- Dreimanis Zigurds – 80, 188
- Dreņģeris Jānis – 188
- Dribins Leo – 37
- Driķe Nora – 41
- Dūdiņa Mirdza – 106, 177

- Dunsdorfs Edgars – 13, 33, 40
Dzelzkalējs Pēteris Alberts Volde-
mārs – 78, 188
Dzenis Ēvalds – 85, 188
Dzenītis Augusts – 62
Dzērve Pēteris – 188
Dzilna Pēteris – 30
Dzintars Jānis – 29, 39, 55, 75, 81,
111
Dženkins Rojs – 13
- Eberliņš Aleksandrs – 188
Egle Voldemārs – 100, 177
Eglītis Alberts – 34, 40
Eglītis Pēteris Voldemārs – 84,
188
Eihfūss-Atvars Elmārs – 188
Eisiks Jāzeps – 189
Eizenhauers Dvaitis Deivids – 114
Eliass Kristaps – 26, 177
Elksnis Jānis Georga d. – 189
Elksnis Jānis Miķeļa d. – 189
Elksnītis Roberts – 189
Enkūzens Roberts – 84, 189
Epnars Žanis – 21, 36, 40
Ērglis Dzintars – 12, 204
Ermansons Arturs – 189
Ezergailis Andrievs – 16, 24, 40
Ezergailis Jānis – 40
- Feldmanis Inesis – 37, 41
Fjodorova Veronika – 84, 85, 189
Flugins Jānis – 26, 100, 177
Fogels Fricis – 38
Fonzovs Žanis – 98, 137
Freijs Alberts – 26, 109, 177
Freilihs Reinis – 189
Freivalds Osvalds – 34, 37, 40
Frīdrihsons Jānis – 8
Frišenfelds Kārlis Ernests – 26–28,
31, 37, 38, 96–103, 106–108,
115, 118, 128, 132, 145, 177,
203
Gailis Kārlis – 189
Gailītis Rihards – 125
Galiņš Harijs – 41
Galviņš Jānis – 189
Galviņš Oļģerts – 177
Galviņš Pēteris – 189
Gaspars Antons – 177
Gems Jānis – 189
Gereiša Biruta – 41
Gerge Žanis Edgars – 28, 100, 115,
177
Gersdorfs, fon (*von Gersdorff*) – 73
Gilberts Jānis – 128, 177
Ginters Hugo – 146
Goba Fricis – 177
Gordons Franks (Efraims) – 39
Grafoļskis Miķelis – 189
Grants Kristaps – 84
Grasītis Jānis – 189
Grasmanis Alfrēds Jānis – 189
Grasmanis Teodors – 189
Graube (viņš arī Grigorjevs) Bro-
ņislavs (viņš arī Kārlis) – 86,
189
Graudiņš Andrejs – 190
Grāvītis Vilhelms – 27, 150, 151,
177
Gregors Jānis – 62

- Grigorjevs Jānis – 190
 Grigulis Arvīds – 31, 41
 Griķis Kārlis – 190
 Grīnbergs Kārlis – 26, 95, 136, 178
 Grīnbergs Pēteris – 190
 Grīnbergs Vilis – 149
 Grīnups (viņš arī Priežkalns) Kurts
 Aleksandrs (viņš arī Rolands) –
 38, 41, 82, 87, 190
 Grospiņš Jēkabs – 190
 Gulbe Zinaīda – 128, 129, 178, 204
 Gulbis Alfrēds – 190
 Gulbis Jānis – 190
 Gulbis Kārlis Jēkaba d. – 26, 136,
 178
 Gulbis Kārlis Jurga d. – 190
 Gulbis Žanis – 150

 Ģēgers Jānis – 84, 190
 Ģērmanis Uldis – 35
 Ģinters Valdemārs – 37, 93, 95, 97,
 99, 103, 107–109, 115, 122

 Handraks (*Handrack*) Hans Dīters –
 38, 39, 41
 Hindriksone Aina Marija – 26, 27,
 97, 99, 100, 105, 106, 118, 178,
 203
 Hitlers (*Hitler*) Ādolfs – 14–16, 84,
 93, 174
 Hromovs Vitolds – 86, 190
 Hūvers Herberts – 28

 Ievkalns R. – 30
 Iļjins Artamons – 86, 190
 Ivanovskis Osvalds – 190
 Jakobsons Kārlis – 79, 80, 190
 Jakovļevs Grigorijs – 80, 86, 190
 Jankavs Boriss – 83, 109, 133, 138,
 167
 Jankevics Kārlis – 190
 Jansone Ragni – 27, 107, 178
 Jansons Jānis – 190
 Jansons Pēteris Pauls – 131
 Jansons Ritvars – 36
 Jātniece Anna – 106, 178
 Jēkabsons Alfrēds – 191
 Jēkabsons Augusts – 191
 Jēkabsons Ēriks – 37, 40
 Jēkabsons Kārlis – 80, 191
 Jēkabsons Pēteris – 191
 Jekelns (*Jeckeln*) Frīdrihs – 9, 62, 68,
 72, 73, 131
 Johansons – 107–110
 Jostsons Jānis – 191
 Jurjaks Voldemārs – 95, 98, 205
 Jurjevskis Jānis – 191

 Kabanovs Nikolajs – 41
 Kadiķis Jānis – 178
 Kairis (*Kairys*) Stepons – 27, 136
 Kakliņa Ausma – 27, 178
 Kalamess Augusts – 148
 Kālis Arvīds – 43
 Kalniņš Bruno – 8, 21, 30, 33, 93
 Kalniņš Jānis – 191
 Kalniņš Otto – 191
 Kalniņš Pauls – 7, 8, 135
 Kaminska Valija – 107, 125, 178
 Kammers Teodors – 28, 95
 Kangeris Kārlis – 12, 35, 40
 Kāpostiņš Ernests – 191

- Kāpostiņš Kārlis – 191
Kāpostiņš Mārtiņš – 191
Kapustins Nikolajs – 43
Kārkliņš Jānis – 191
Kauliņš Pēteris – 126
Kaupiņš Hermanis – 26, 136, 178
Kažociņš Aleksandrs – 191
Kažociņš Indulis – 35, 40, 109, 110, 112
Keišs Jānis – 178
Kiršfelds Alfrēds Viktors – 158, 160, 161, 178
Kjapsņa Josifs – 191
Klaikalns (viņš arī Hapkalns) Ādolfs Jūlijs – 191
Klāvs Kārlis – 30
Kleins Abrams – 40
Kleperis (viņš arī Krastiņš) Ernests – 84, 191
Klibiķis Alberts – 25, 100, 102–104, 107, 114, 115, 118, 119, 126, 128, 178
Klibiķis (viņš arī Tercelis) Pēteris – 62, 63, 72, 82, 100, 102, 103, 107, 115, 119, 126–128, 178, 191, 202
Klikuts Jānis – 191
Klīve Ādolfs – 28, 37
Klīve Visvaldis Varnesis – 28
Klupts Mordehajs – 149
Kļaviņš Jānis – 192
Kļaviņš Pāvels – 83, 192
Kociņš Alberts – 192
Kokins Donāts – 86, 192
Kokins Hermīns – 192
Kokins Kārlis – 150
Kokle Lidija – 27, 150, 178
Kokle Rūdolfs – 27, 178
Kokorevičs Nikolajs – 30
Kondratjevs Andrejs – 192
Kononovs Vasilijš – 14
Kopmans Grigorijs – 84, 192
Kozlovskis Kārlis – 192
Krasovskis Ernests – 128, 178
Krastiņš Alberts – 192
Krastiņš Hugo – 178, 192, 202
Krastiņš Jānis – 192
Krastiņš Vladimīrs – 192
Krastiņš Voldemārs – 27, 136, 179
Krasts Arvīds – 80, 88, 192
Krauja Jānis – 179
Krauklis Jānis – 179
Krauklis Kārlis – 192
Krečetņikovs Leonīds – 192
Kreicbergs Helmuts – 30, 38, 40, 41
Krēsliņš Jānis A. – 36, 40
Krieviņš Andrejs – 192
Krievs Kārlis – 26, 179
Krimšķis Teodors – 205
Kriņģelis Fricis – 192
Kronbergs – 164
Krūka Kārlis – 192
Krūklis Ansis – 84, 86, 193
Krūmiņš Augusts – 158
Krūmiņš Jānis – 193
Krūmiņš Kārlis – 144
Krūze Roberts – 193
Krūziņa Milda Melita – 28, 107, 179
Krūziņš Alfrēds – 28, 126, 179

- Kurelis Jānis – 29, 39, 61, 62, 64,
 67, 70, 73, 75, 79, 81, 83, 170,
 203
 Kurpnieks Jānis – 193
 Kursītis Staņislavs – 149
 Kušķis Jānis – 80, 193
 Kuzņecovs Jemeljans – 86, 193
 Kvāle Ieva – 38, 41

 Ķikas Arvīds – 193
 Ķirsis Kārlis Bruno – 26, 95, 100,
 179
 Ķīsis Rūdolfs – 26, 27, 144, 146–152,
 154, 155, 157, 158, 179, 204, 205

 Lablaiks Andrejs – 193
 Lablaiks Ernests – 193
 Lācis Alfrēds – 26, 100, 142, 179
 Lācis Andrejs – 193
 Lācis Augusts – 40
 Lācis Miķelis – 26, 100, 179
 Lācis Visvaldis – 38
 Lapsa Jānis – 30
 Lapsa Jānis Jorģa d. – 80, 193
 Lapsa Roberts Mārtiņš – 193
 Lasmane (dzim. Jaunzeme) Valen-
 tine – 28, 32, 33, 37, 40, 64,
 70, 72, 74, 99, 100, 132, 133,
 203
 Lasmanis Aleksandrs – 35, 40
 Launags Fredis Ziedonis – 36,
 106, 107, 109, 127, 128, 140,
 146
 Lavenieks Andrejs – 193
 Lavrinovičs Pēteris – 85, 193
 Lazdāns Pēteris – 193
 Lazdiņš Alfrēds – 193
 Lazdiņš Kārlis – 193
 Lāse Kārlis – 193
 Leduskukainis Ernests – 28, 38,
 179
 Legzdiņa Līna – 179
 Legzdiņš Arturs Alberts – 194
 Legzdiņš Kristaps – 179
 Leite Eleonora – 106, 127, 179
 Leitītis Jēkabs – 35, 40
 Lejietis Aleksandrs – 84, 194
 Lejiņa Alise – 27, 100, 179
 Lerhis Ainārs – 37
 Leske Ivanda – 179
 Lībergs Edgars – 194
 Lībers Elmārs – 194
 Libtāls Kārlis – 100, 128, 179
 Līcis Jānis – 194
 Līdaka Laima – 106
 Līdaks Aleksandrs – 84, 194
 Liepa J. – 79
 Liepiņa Ādolfīne – 180
 Liepiņa Dzidra Biruta – 84, 194
 Liepiņš Arturs – 38
 Liepiņš Pēteris – 194
 Liepkalns Roberts Ernests – 194
 Liepnieks Bronislavs – 194
 Līģeris Pēteris – 194
 Linde Vilhelms Elmārs – 194
 Liniņa Marta – 97, 127
 Linkovičs Jānis – 77, 194
 Lipše Jānis – 84, 194
 Līventāls Teodors – 26, 136, 180
 Ločmelis Jānis – 194
 Lode Arnolds – 194
 Logins Henriks – 41

- Logins Romualds – 194
 Lorencs Klāvs – 26, 109, 136, 180
 Lotiņš Jānis – 27, 150, 151, 165, 180
 Luciņš Jānis – 194
 Lukaševičš Jānis – 136, 137
 Lukins – 60
 Lukstiņš Jānis – 84, 195
 Lure Marija – 84, 195
 Lūsis Arnolds – 40
 Ļeņins Vladimirs – 135

 Mačiņš Kārlis – 43
 Maģitis Jānis – 195
 Makužs Donāts – 195
 Mangolds Boriss – 62
 Mangulis Jānis – 85, 195
 Marga Arnolds Valdemārs – 195
 Marga Kondrāts – 195
 Marka-Zemurs Jānis – 195
 Matisons Alfrēds – 84, 195
 Mednis Edvīns – 62
 Mednis Jānis – 195
 Melbārdis (viņš arī Rūmnieks) Fēlikss – 27, 28, 138, 140, 142, 144, 145, 166, 167, 180
 Melbārds Kārlis – 195
 Melberga Anita – 124, 127, 180
 Melbergs Alfrēds – 128, 180
 Melderis Rihards – 85, 195
 Melngailis Jānis – 195
 Meļņikovs Teodors – 86, 195
 Memenis Arvids – 38, 40
 Mende Hermanis – 27, 158, 180
 Menders Fricis – 7, 26, 37, 135, 136, 180
 Mežaks Voldemārs – 63, 100, 102–104, 106, 107, 112, 114, 115, 118, 119, 122, 124–128, 180
 Mežbārdis Jānis – 195
 Mežgailis A. – 41
 Mihelsons Hugo – 96
 Mihelsons Izraels – 37, 39
 Millersons Roberts – 80, 195
 Milliniemi (*Myllyniemi*) Sepo – 39
 Misjuns (*Misiunas*) Romualds J. – 39
 Moisejs Augusts – 195
 Morics Ernests – 26, 135, 136, 180
 Mucenieks Jānis – 195
 Mucinieks Pēteris – 109, 133
 Musolīni (*Mussolini*) Benito – 16

 Nadoļskis Antons – 96
 Nagle Gunita – 41
 Neiburgs Uldis – 12, 22, 26, 36, 40, 87
 Nemmiķis Aleksandrs – 196
 Neparts Arturs – 61, 87
 Niedre Ojārs – 12, 37, 41
 Nīgals Tāivaldis – 84, 196

 Oga Alfrēds Valdemārs – 196
 Ormanis Uldis – 196
 Osis Fricis – 95, 97, 180
 Osis Jānis – 43
 Osis Roberts – 10, 73, 138, 142, 144

- Ozoliņa Rasma – 27, 126, 180
 Ozoliņa Viktorija – 106, 107, 180
 Ozoliņš Jānis Andreja d. – 196
 Ozoliņš Jānis Jāņa d. – 196
 Ozoliņš Pēteris – 196
 Ozols Ēvalds – 196
 Ozols Haralds – 62, 87
 Ozols Jānis – 43, 85, 91, 92, 196

 Palejs Jānis – 196
 Pancis Leons (Leonīds) – 17
 Pankratjevs Aleksandrs – 196
 Pankulis Jānis – 196
 Pārups Eriks Ādolfs Aleksandrs –
 35, 40, 43
 Pavārs Paulis – 28, 97, 100, 132,
 180
 Pāvulāne Anna – 43
 Pāvulāns Vilis – 33, 41, 43, 60, 62, 68
 Pazare Anna – 40
 Pečenka Aleksandrs – 86, 196
 Peikste Augusts – 196
 Pelkovs Jānis – 196
 Petēns (*Petaïn*) Anrī – 15
 Peters Jānis – 38, 41
 Petersens Magnuss, of – 138
 Pētersons Jānis – 196
 Pētersons Kārlis Jāņa d. – 196
 Pētersons Kārlis Kārļa d. – 196
 Pētersons Laimons – 24, 28, 108,
 110–112, 114, 118, 125–128,
 133, 180, 205
 Pikše Elizabete – 180
 Pīlmanis Jānis – 62
 Piņķis Mārtiņš – 197
 Pīternieks Aleksandrs – 197
 Plauciņš Aleksandrs – 150
 Plauciņš Leons – 150
 Plensners Aleksandrs – 10
 Plūme Jānis – 197
 Plūme Kārlis – 197
 Počs Jūlijs – 40
 Podnieks Kārlis – 197
 Pope Arvis – 38, 41
 Porietis Alfrēds – 88, 197
 Porietis Jānis Eduards – 85, 197
 Pormalis Jānis – 27, 181
 Press Bernhards – 27, 181
 Priedīte Alfonss – 62
 Priedītis Ernests – 95, 104, 106, 118,
 119, 122, 124, 126–128, 181
 Priedoliņš Jānis – 205
 Prize Voldemārs – 85, 197
 Prūsis Jūlijs – 26, 136, 181
 Pūciņš Kārlis Arvīds – 197
 Puhks Voldemārs – 86, 197
 Purenš Jānis Voldemārs – 197
 Puriņš Paulis – 197
 Puriņš Teodors – 197
 Purniņš Andrejs – 197
 Putniņš Pēteris – 197

 Radziņš Klāvs – 41
 Raibarte Alma – 150
 Raita Elza – 181
 Rancāns Jāzezs (Jezups) – 33
 Rārs Kārlis – 96, 97, 100, 103, 128,
 181
 Raškevics Alfrēds – 39
 Rauhs (*von Rauch*) Georgs, fon –
 39
 Rekšņa Francis – 41

- Rende – 109
Riekstiņš Jānis – 30, 40
Rīmanis Kārlis – 197
Robezis Ādams – 100, 181
Robežnieks Arvīds – 86, 197
Robs Miķelis – 26, 27, 149, 150, 152, 154, 156–161, 181, 205
Rode Gunārs – 40
Rolmane Vineta – 38, 41
Romancs Jānis – 197
Romanovskis Jāzeps – 115
Ronis Indulis – 37
Roze Jānis – 198
Rozenbergs Arvīds – 198
Rubenis – 68
Rubenis Jānis – 41
Rubenis Jānis Kristapa d. – 84, 85, 90, 198
Rubenis Jūlijs – 198
Rubenis Roberts Nikolajs – 43, 68, 71, 85, 90, 203
Rubens Andrejs – 198
Rubīns Rihards – 41
Ruciņš Augusts – 181
Rudevics Ansis – 7
Rudzītis Jānis – 43
Rufs (*Ruff*) Zigfrīds – 131
Rūja Edgars – 9
Runce Zigrīda – 95
Rūse Līna – 107
Rutkis Miervaldis – 162–164, 181
Rutkovskis Vasilijš – 198
Sakne Krišjānis – 84, 86, 198
Sala Laimonis – 9
Salli – 138
Salmanis Bronislavs – 85, 198
Salnais Voldemārs – 19, 24, 25, 73
Samsons Augusts Ivars – 27, 136, 181
Samsons Pēteris – 26, 27, 97, 102, 115, 181
Samsons Vilis – 25, 30, 39, 40, 43
Sapietis Kārlis – 198
Saturiņš Arturs – 198
Saturiņš Augusts – 198
Sebris Roberts – 97
Sēja Kārlis Ludvigs – 33, 73
Sikais Jānis – 198
Silabriedis J. – 30
Silgailis Arturs – 10, 40
Siliņa Valija – 106, 115, 118, 126, 127, 130
Siliņš Alberts – 198
Siliņš Arvīds – 198
Siliņš Leonids – 12, 19, 21, 22, 24, 26, 32, 38, 40, 42, 62, 63, 68, 95, 97, 98
Siliņš Rudolfs – 198
Sinkevičs Donāts – 198
Skārds Vilis – 119, 122, 124
Skriblis Nikolajs – 43, 85, 198
Skroders – 164
Skujiņš Kārlis – 198
Slavinska Natālija – 151, 181
Smalkais Arnolds – 85, 199
Smalkais Vilis – 199
Smons Arnis Vilis – 142, 181
Sniedze Arturs – 80, 199
Spārniņš Jānis – 199
Spīgulis Ernests – 109

- Sproģis Arnolds Jānis – 26, 181
 Sproģis Edgars – 27, 181
 Sproģis Uldis – 85, 199
 Stabulnieks Pēteris – 199
 Staļins Josifs – 14, 114
 Stankevičs (viņš arī Smirnovs)
 Georgijs – 85, 86, 199
 Stepiņš Kārlis – 199
 Stikuts Josifs – 86, 199
 Stiķe V. – 41
 Stradiņš Jānis – 37, 41
 Stranga Aivars – 15, 37
 Strante Pauls – 34
 Straume Milda – 127
 Strautnieks Vilis – 82, 199
 Strazdiņš Pēteris – 80, 199
 Strods Heinrihs – 12, 16, 37, 41
 Stūris Jānis – 199
 Stūrmanis Valdis – 38, 40
 Sudrabs Kārlis – 80, 199
 Sukatniece Valentīna – 106, 127,
 181
 Sūna Staņislavs – 199
 Sužedelis (*Sužiedelis*) Šauļus –
 16
 Svarēns Jānis – 199
 Sviķis Jānis (Žanis) – 108–110, 115,
 124
 Šāberts Oļģerts – 162–164
 Šantars Eduards – 199
 Šerners (*Schörner*) Ferdinands –
 93
 Šinķis Arnolds – 40
 Širants Rūdolfs – 150, 151
 Šķēle Alfrēds – 199
 Šmiters Jānis – 200
 Šmits Jānis – 28, 95, 96, 108–112,
 116, 117, 128, 181, 204
 Šmits Uldis – 41
 Šnore Rauls – 26, 95, 182
 Špariņš Kārlis – 200
 Štāls Otto – 200
 Šteins Kārlis – 200
 Štiglics Roberts – 10
 Šulmeistere Berta – 182
 Šulmeisters Fricis – 182
 Švābe Arveds – 36, 41
 Šveicers Alfrēds – 112
 Šveics Vidvuds – 125, 140, 142, 144–
 149, 155, 161, 165, 167, 168,
 204
 Tāgepera Reins – 39
 Taimiņš Antons – 182
 Tamanis Jānis – 9
 Tanenbergs Ralfs – 182
 Tašmanis Ādolfs – 102, 182
 Taube Olga Veronika (Anna Dag-
 da) – 33, 37, 74, 203
 Taurēns Jānis – 37, 41
 Teilors (*Taylor*) Alans Dž. P. – 14
 Temmere Rasma – 118, 122,
 124
 Tepfers Verners – 21, 63, 93, 99,
 108, 109, 138, 140, 145–149,
 153, 166, 204
 Teterovskis Ernests – 200
 Tihovskis Heronims – 35
 Tilhencs Alberts – 200
 Tizenberga Raisa – 40
 Tolens Kristaps – 82, 200

- Tomaševiča Vanda – 41
Tomsone Marta – 182
Tomsons Ēriks – 26–28, 31, 38,
110, 137, 138, 141, 173, 182,
204
Tomsons Voldemārs – 200
Treimane Velta – 182
Trops Jānis – 41
Trumars Jānis – 100, 182
Tunnis Fricis – 100, 102–104, 128,
182
Turks Rūdolfs – 34, 40

Ūdre Aurora – 37
Ūdris Jānis – 124, 128, 182
Ūdris Vilis Vilhelms – 85, 200
Ulmanis Kārlis – 7, 20
Ulmanis Kārlis Zamela d. – 88,
200
Unāms Žanis – 40
Upelniēks Egils – 41
Upelniēks Kristaps – 33, 39, 61–64,
66, 69, 72, 73, 75, 77, 82, 170, 203
Upeniēks Kārlis – 200
Upmalis Alberts – 200
Upmane Ārija – 164
Upmanis Juris – 27, 164, 165, 182
Ūsiņš Auseklis – 200
Ūsiņš Voldemārs – 200
Uzulniks Jūlijs – 200

Vaderlejs – 138
Vagulāns Mārtiņš – 10
Vaivars Jānis – 96
Valdmanis Alfrēds (Boriss Zem-
gals) – 35
Valtmanis Arvīds Andrejs – 100,
182
Vanags Jānis – 150
Vanags Kārlis – 200
Vaskis Kārlis – 200
Vecmanis Emīls – 28, 100, 102, 103,
126, 128, 182
Veide Jānis – 41, 58, 61, 62, 95,
131
Veidemane Anna – 84, 200
Veisbergs Jānis – 82–84, 201
Veiss Voldemārs – 10
Velde Helmārs – 182
Veldre Kārlis – 26, 100, 144, 149,
182
Vembris Kārlis – 201
Vernere Marta – 27, 183
Vērsis Jānis – 27, 183
Vesmanis Jānis, jun. – 146, 150–152,
154, 156, 158, 160, 161
Vesmanis Jānis, sen. – 150
Vestermanis Margers – 37, 39
Vētra Mariss – 163
Vēvers Jānis – 30, 40
Vēzītis Jānis – 80, 201
Vīksna Ingrīda – 37, 41
Vīksna Jānis – 80, 83, 201
Vīksne Rudīte – 12
Vilciņš Tālivaldis – 28, 41
Vilciņš Vilis – 99, 128, 183
Vilipsons Vladimirs – 83, 201
Vilsone Zenta Jautrīte – 100, 183
Virsnītis Arvīds – 201
Virtmanis Valdemārs – 201
Višķeris Teodors – 100, 105, 126,
183, 203

- Vitenbergs (viņš arī Vītols) Augusts Matīss – 26, 95, 97, 183
- Vītoļņa Baiba – 33
- Vītoļņš Arvīds – 183
- Vītoļņš Margēris – 165
- Vītols Jānis (pulkvedis) – 62
- Vītols Jānis (emigrācijas publicists) – 40
- Vītols Kārlis – 150
- Vītols Pēteris – 201
- Vītols Voldemārs – 84, 85, 201
- Voitāns Jāzeps – 201
- Volters (*Wolters*) Gustavs – 94
- Vosa Hilda – 106, 107, 115, 118, 183
- Zalcmanis Zigfrīds – 183
- Zālite Indulis – 36
- Zālītis Kārlis – 201
- Zālītis Roberts Mārtiņš – 201
- Zaļakmens Pēteris – 43
- Zande Jūliuss – 183
- Zande Rihards – 26–28, 62, 63, 82, 137–139, 141, 143, 144, 151, 154, 173, 183, 201, 202, 204
- Zande Valda – 183
- Zariņa Gresa – 126
- Zariņš Andrejs – 201
- Zariņš Kārlis Reinholds – 24, 73, 163
- Zelče Vita – 37
- Zelģis Arturs – 85, 201
- Zembahs Ernests – 183
- Zemītis Eduards – 201
- Zemulis Jānis Arvīds – 85, 201
- Zepa Emīlija – 183
- Zigolde Aline – 26, 27, 95, 96, 100, 144, 183
- Zigolde Renāte – 144
- Zilbers Fricis – 26, 27, 149–152, 154, 156–158, 160, 161, 183, 205
- Zilgalvis Jānis – 201
- Zilmanis Jānis – 202
- Zirnis Kārlis – 126, 128, 129, 183, 204
- Ziverte Erna – 203
- Ziverts Kārlis – 70
- Zjuza Vladimirs – 202
- Zods Andrejs – 202
- Zods Voldemārs – 85, 202
- Zunda Antonijs – 37
- Zuters Augusts – 202
- Zvanītājs – 106
- Zveja Jorens – 26, 100, 183
- Zvirgzdiņš Mārtiņš – 202
- Žukovs Georgijs – 114

Dzintars Ērglis

THE UNKNOWN PAGES OF THE HISTORY OF THE CENTRAL COUNCIL OF LATVIA

Summary

Great changes have taken place on the political map of Europe since early 1990s. Thanks to the collapse of the USSR and the entire communist system, many nations have gained or restored their national independence that they had failed to achieve after World War II. The road back to the lost freedom led the people of Latvia through half a century of difficult trials, sacrifices and sufferings. At the beginning of this road, along with other organisations of the nationalist resistance movement there stood the Central Council of Latvia (CCL), to the pages of the tragic and little-known history of which this book is dedicated.

During World War II the resistance movement in Europe carried a generally democratic character. It was at the same time nationalist and international movement since all occupied nations shared one goal: the defeat of Nazi Germany and its allies and the liberation of their territories. But to the Baltic States and peoples the end of World War II, regrettably, brought only one more change of an occupation regime instead of the longed-for freedom.

In July 1941, about a year after the beginning of the Soviet occupation (17 June 1940), the troops of the Nazi Germany occupied Latvia. The Soviet regime ceased to exist, yet the independence of our state was not restored. Nazi Germany, same as the USSR, was interested only in the establishment of its rule on the Baltic coast and the eradication of the notion of the statehood of Latvia from public consciousness. The nationalist resistance movement emerged in Latvia as early as late 1941 and continued to oppose the invaders during the whole Nazi occupation period. Many members of the nationalist resistance movement found themselves in Nazi prisons

and concentration camps and in the aftermath of the war a proportion of these people were repressed again, this time by the Soviet regime.

One of the largest and most influential organisations of the resistance movement, the Central Council of Latvia, chaired by Konstantīns Čakste (1901–1945), Professor of the University of Latvia and son of the first President of Latvia Jānis Čakste (1859–1927), strove to become a united centre of the nationalist resistance movement in the Nazi-occupied Latvia. This underground organisation was established in Riga on 13 August 1943 by representatives of the four largest political parties elected to the fourth, the last pre-war Saeima (Parliament): the Latvian Social Democrat Workers' Party (LSDWP), the Farmers' Union, the Democratic Centre and Latgale Christian Farmers. The goal of the Organisation was to restore the parliamentary system that had existed in Latvia before the coup d'état of 1934 and to co-ordinate resistance against the Nazi and possible Soviet occupation whose restoration in the future could have been expected.

Due to objective reasons CCL failed to become the centre of the entire nationalist resistance movement in Latvia and to reach its goals. Yet it presented a force oriented at Western European democracies and fighting for the restoration of the independence of this country under the two occupations: the Nazi German and the communist Soviet, and therefore was repressed by both of these regimes.

CCL consisted entirely of ethnic Latvians due to the specific situation in Latvia during World War II: by 1943 the active circle of the largest ethnic minorities had been broken. The Baltic Germans had left their homeland between 1939 and 1941; almost all Jews had been murdered by the Nazi occupation rule in 1941 and the ethnic Russian political leaders had been arrested by the Soviet repression authorities in 1940 and 1941.

In terms of its structure, CCL, unlike other groups of the nationalist resistance movement, was divided into commissions, such structure reflecting the directions of its activities. There were seven commissions in CCL working underground during the Nazi occupation within the limits of their capacities: one for foreign affairs,

military affairs, information, legal affairs, economy, collection of funds and maintenance of contacts respectively. Apart from Riga the largest centres of operation were Ventspils and Jelgava.

It should be underlined that under the wartime conditions CCL, same as the other groups of the nationalist resistance movement in Latvia, firmly distanced themselves from the communist resistance and did not commit any acts of terror, neither did it intend to commit any in the future. CCL found itself in opposition to the Latvian Self-Administration established by the Nazis, that completely obeyed the dictate of its Nazi masters and, speaking on behalf of the Latvian people without any right to do so, announced mobilisation and shipped off Latvian men to fight for the victory of Nazi Germany – an action that would have resulted in an influx of German colonisers and either Germanisation or deportation to Russia of the local population. CCL, on the other hand, took a firm stand against the formation of the Latvian SS Legion and mobilisation, but was unable to hamper it in practice.

CCL was the only organisation of the nationalist resistance movement in Latvia that maintained regular contacts with the former Latvian diplomats abroad and with the organisations of the nationalist resistance in Lithuania and Estonia as well as informed the Western countries of the atrocious murdering of almost the entire Jewish population in Latvia and refuted the assumption that had spread abroad that Latvians as if voluntarily co-operated with the Nazi German occupation rule and supported its political goals.

One of the most successful activities of CCL was helping people to flee to Sweden from the two occupation rules. In January 1944, CCL launched boat traffic between Sweden and Latvia and altogether shipped 2541 refugees. Moreover, unlike the owners of the private fishing boats, CCL provided transfer for refugees to Sweden in their boats free of charge.

In April 1944, the persecution of CCL began and lasted during the rest of the German occupation period. When the Nazis arrested K. Čakste on 29 April 1944, the chairmanship of CCL passed over to Bruno Kalniņš (1899–1990) and after his arrest on 12 July 1944, Verners

Tepfers (1893–1958) was elected the chairman of CCL. On 8 September 1944, CCL held its last meeting on the Latvian ground in Riga after which the leadership of the organisation left their native country.

The members of CCL who had remained in Latvia after World War II continued the struggle against the Soviet regime. The CCL membership in exile split into two parts: the Swedish and the German CCL that operated to a large extent independently from each other until early 1950s when CCL ceased to exist.

In Soviet Latvian historiography CCL was very seldom mentioned and was disparaged due to political considerations without looking for any evidence. Only one official view existed at that time, one that did not at all recognise CCL and the rest of the non-communist resistance movement in Latvia.

In exile historiography the organisation was viewed from either of the two completely opposite standpoints being either glorified or belittled completely. To begin with the authors who have assessed the organisation positively, we should mention first of all the contribution of Leonids Siliņš (1916), philologist and the former CCL activist, who now lives in Sweden. Jointly with US historian Edgars Andersons (1920–1989) he has written the monograph "The Central Council of Latvia (CCL). The Latvian Nationalist Resistance Movement 1943–1945", published in 1994. Without any doubt this is the most comprehensive study of CCL, but, regrettably, it exaggerates the role of CCL in the nationalist resistance movement in Latvia during World War II. Apart from this work L. Siliņš has also written books "The Nazi German Occupants: the Great Expectations and the Bitter Disappointment of Our People" and "Latvians in Stuthoff Concentration Camp 1942–1945". On the whole L. Siliņš' works have contributed greatly to the research into not only CCL but also the entire Latvia's history of World War II. Among other exile authors who have contributed significantly to the study of CCL one should also mention former CCL members Valentine Lasmane (1916) and Fēlikss Cielēns (1888–1964) and other authors.

A large proportion of the exile publicists came from those Latvian circles that had closely co-operated with the Nazi occupation rule

during World War II both taking active part in the work of the Latvian Self-Administration, writing articles for the Latvian Nazi-oriented press and participating at the formation of the Latvian SS Legion, which explains their negative attitude towards CCL. In exile they tried to justify their passivity and failure to resist the Nazi occupation regime or even open collaboration with it by attacking CCL in press and in this way continued to reproduce the stereotypes of the Nazi way of thinking.

Despite the sharp internal controversies and the fact that the authors did not have access to archives in Latvia, the Latvian exile historical literature has made the largest contribution to the study of CCL.

After the restoration of the independence of the Republic of Latvia, historians of this country also were able to begin impartial research into CCL as well as other historical issues on which only one-sided view had been tolerated under the Soviet regime. The nationalist resistance movement in Latvia during World War II has been most seriously addressed by historian Uldis Neiburgs (1972) who has done impartial assessment of the role of CCL as well.

The author of the present study has done research into several pages of CCL history, primarily regarding the repression of the members and supporters of the Organisation in Latvia after World War II, that until now has not been studied at all or studied little.

Due to the specific conditions, under which the Organisation operated, very little documented material on the activities of CCL after World War II in Latvia has survived. Thus, on many occasions the research has to be based on the documents from the former Archives of the State Security Committee of the Council of Ministers of the Latvian SSR, that despite its various shortcomings, in terms of information is the largest source of materials on this particular phase of CCL activities.

The Military Commission of CCL hoped that the unit led by General Kurelis, that had been formed by Germans in 1944, would become the core of the future army for the liberation of Latvia. Although General Jānis Kurelis (1882–1954) and Captain Kristaps

Upelniēks (1891–1944) co-chaired the Military Commission of CCL, there was no subordination between CCL and General Kurelis' group. Kurelis' group cannot be regarded as an armed force entirely at the disposal of CCL; at the same time one cannot also deny the fact of close co-operation between the two entities that found the most direct expression in the aspect of maintenance of contacts with Sweden. In the situation when all leadership of CCL had left Kurzeme for Sweden, K. Upelniēks was forced to act independently. In November 1944, when circumstances changed rapidly, officers of the headquarters of Kurelis' group had to take decisions on the spot, without prior consultations on further activities with the headquarters of CCL; moreover, the need to maintain the contacts further hampered the Organisation's work.

Kurelis' group was crushed and its members were persecuted first by the National Socialist German regime and then by the communist Soviet occupation regime that found any aspirations of the Latvian people to restore their independence unacceptable. Kurelians had no way to escape the sufferings of imprisonment and had to immerse themselves in the desperate struggle for their physical survival.

CCL had striven for the restoration of independent democratic Republic of Latvia and the Latvian Soviet Socialist Republic had not been part of its goals. Therefore after the collapse of the Nazi occupation regime it continued underground struggle against the Soviet rule.

At the end of the war the majority of CCL activists found themselves in Kurzeme port city Ventspils or its environs. After the capitulation of Nazi Germany, some of them tried to reach Sweden, but the Soviet military ships detained many boats in the Baltic Sea. In a situation, when any attempt of resistance could end in tragedy, CCL chose to continue the transfer of civilians to Sweden. After 8 May 1945, a large group of people led by CCL member Kārlis Ernests Frišēnfēlds (1912–2001) gathered on the coast of the Baltic Sea near Sārnate parish in Užava *pagasts*, not far from Ventspils, that had not been reached by Soviet troops yet, and until 14 May waited in vain for boats to come from Sweden.

After the capitulation of Nazi Germany all male residents of Kurzeme of 16 to 60 years of age were forced to go through a checking procedure at local filtration junctures and the authorities carrying out the checking could detain any person on the basis of suspicion. Those who had been waiting for the boats also found themselves in these filtration stations. Some of these were transferred to filtration camps in Russia and the rest were arrested soon after release. The Soviet repression bodies did not regard it as an extenuating circumstance that during World War II members of CCL had fought against the common enemy of the USSR and the Western allies, Nazi Germany.

To vindicate its benevolent policy towards Nazi Germany during World War II in the eyes of the Soviet Union, the Swedish government yielded to the demands of its eastern neighbour. The large fleet of refugee boats, whose owners resided in Sweden, was transferred to the Soviet Union. In a situation, when a large proportion of the Swedish public thought that Latvian refugees had come in search for a higher living standard and failed to understand that from the perspective of the Baltic nations Soviet occupation was a replacement for the Nazi occupation, it became practically impossible for CCL to continue boat traffic to Kurzeme. After the capitulation of the Nazi Germany these people had no choice but to try desperately to sail from Latvia to Sweden on their own. Due to the shortage of boats and the strict control of the coastline, very few refugee boats reached the Swedish coast after May 1945.

In 1945, a large proportion of the Latvian population still hoped that the USA and UK would help to restore Latvia's independence. They were convinced that the co-operation between the Western democracies and the communist Soviet Union was only an unstable temporary arrangement that was bound to change soon. Such belief was consolidated by the Soviet propaganda itself that through newspapers and radio broadcasts with increasing harshness attacked the leaders of Western countries, accusing them of preparing another war against the USSR.

The first arrests carried out by the Peoples' Commissariat for State Security in the summer of 1945 did not completely stop the activities

of CCL in Latvia and its members in Riga and Venstpils continued non-violent resistance against the Soviet regime, tried to restore the lost contacts with the headquarters of CCL in Sweden and awaited the so-called X-hour when, as they believed, the international situation would change and Latvia would be able to restore its national independence with the help of Western countries. In Latvia in the aftermath of the war the only group of CCL to survive was the one in Ventpils led by Voldemārs Mežaks (1914–1985). It was unable, though, to restore radio communication with the CCL headquarters in Sweden to report on the arrests of the Organisation's activists in Latvia and receive instruction on further steps. Having waited in vain for CCL messengers from Sweden, several members of the Organisation began to look for opportunities to go to Sweden themselves. Preparation for the trip dragged on, as members of CCL could not find a motor boat.

On 14 October 1945, a group of four members of CCL led by Arturs Arnītis (1909–1986) arrived in Latvia from Sweden. Two days later A. Arnītis and Jānis Šmits (1909–1955) were arrested, but the other two members of the group Eduards Andersons (1919–1947?) and Laimonis Pētersons (1919) managed to establish contacts with CCL members in Ventpils and Riga.

On 28 October 1945, V. Mežaks, E. Andersons and Ernests Priedītis (1916) met in an apartment in 43-4 Sarkanarmijas street in Riga. This meeting is significant because this was the first attempt for CCL representatives from Sweden, Ventpils and Riga to try to co-ordinate their activities after the war. One of the most important issues to discuss was the publication of underground CCL newspaper "Latvju Vairogs" ("The Latvians' Shield"). The participants of the meeting analysed the situation of CCL in Latvia and set goals for the Organisation: to form a group of CCL in Riga under the leadership of E. Priedītis, to establish radio communications between Ventpils group and CCL headquarters in Sweden in order to inform the latter of the economic and political situation in Latvia as well as to establish contacts with other groups of the nationalist resistance movement in Latvia.

CCL members had no practical opportunity to accomplish anything since in late October 1945 the People's Commissariat for State Security carried out mass arrests and thus destroyed the Organisation.

Many persons, who after the capitulation of Nazi Germany had ceased to maintain their contacts with the Organisation and discontinued their activities, primarily for this very reason were not arrested during the operation against CCL in late 1945. As long as 1950s the Soviet repression authorities, as they arrested people for what the Soviet authorities regarded as grave crimes against the state, incriminated them also their membership in CCL during World War II. Several of them were CCL members who had remained in Latvia and were thus hit hard by the wave of repressions in late 1940s and early 1950s.

In order to have control over concrete channels through which foreign intelligence agents could arrive in Latvia, Soviet security bodies began an operational game with intelligence services of Western countries (primarily the UK, USA and Sweden) with the help of radio equipment and codes confiscated from A. Arnītis' group. All CCL activists and supporters who had remained in Latvia fell in this "cobweb of the red spider", as English publicist Tom Bower referred to the games of the Soviet intelligence service. The Soviet intelligence service recruited radio operator Augusts Bergmanis (1922–1977) who together with many other CCL activists had been arrested in late 1945. In 1946, A. Bergmanis was released from prison in exchange for his agreement to co-operate and launch radio broadcasts to Sweden.

In early August 1946, two members of CCL Rihards Zande (1918–1997) and Ēriks Tomsons (1918) secretly put in to Vidzeme shore at Skulte in a motor boat from Sweden. The goal of their visit was to find out what had happened to A. Arnītis' group and to gather information for foreign intelligence services on the situation in the Soviet-occupied Latvia. A few months after their arrival R. Zande and E. Tomsons established contacts with A. Bergmanis and thus came into the focus of KGB. The Soviet repression bodies abstained from arresting the two men right after establishing their whereabouts and for

a whole year kept them under control, successfully used them in their games with the Western intelligence services and arrested them in October 1947. Together with R. Zande and E. Tomsons 29 their supporters were arrested and sentenced.

Fēlikss Melbārdis (1914) was another agent of Western intelligence services associated with CCL to come to Latvia from Sweden after 1945. Unlike R. Zande and E. Tomson he was "transferred" to Latvia by legal means as a repatriate. Right after his arrival from Sweden E. Melbārdis in Riga "met" activist of CCL Vidvuds Šveics (1919–1963) who at that time already was a KGB agent. E. Melbārdis established an underground group in Riga with V. Šveics acting as his assistant. F. Melbārdis promised V. Šveics that they both would go on a return trip to Sweden to receive instructions on how to proceed with Secret Intelligence Service (SIS) task. At a later date the Soviet intelligence service arranged this trip for V. Šveics without involving F. Melbārdis. In October 1947, F. Melbārdis began arrangements for his secret escape to Sweden from the Gulf of Riga in order to submit the collected information on the situation in Latvia and was arrested together with other members of his group.

Some members of CCL, who after 1945 had remained in freedom or returned from filtration camps in Russia, continued their activities in Riga and its environs. Oskars Bileskalns (1910–1951), Rūdolfs Ķīsis (1897–1963), Miķelis Robs (1911–?), Fricis Zilbers (1912–1952) and others unsuccessfully tried to restore the Organisation's activities in Riga and to establish contacts with CCL headquarters in Sweden.

O. Bileskalns, same as F. Melbārdis before him, "accidentally run into" V. Šveics in Riga in 1948. In the summer of 1948, O. Bileskalns wrote a letter of recommendation for V. Šveics addressed to CCL chairman in Sweden V. Tepfers and in October 1948 V. Šveics on the instructions from the Soviet intelligence service went to Gotland in a motor boat. In Sweden he passed off as a nationalist partisan, met V. Tepfers, Fredis Ziedonis Launags (1919–1991) and other representatives of Latvian exile organisations and became an agent of UK SIS and Swedish intelligence service. The letter of recommendation from O. Bileskalns helped V. Šveics to establish contacts with

V. Tēpfers and deceive both CCL and the Western intelligence services. Another very important fact should be mentioned: it was so easy for V. Šveics to infiltrate in the Western intelligence services because he was a close friend of F. Z. Launags who on his part was closely associated with these services. They both joined a group of agents that SIS and the Swedish intelligence service in the period between January and March 1949 was preparing for operation in the Baltic. In the night on 1 May 1949 V. Šveics put in to the shore near Palanga in Lithuania together with five real SIS agents whom he right away turned in to the local Soviet security bodies.

After V. Šveics' return from Sweden O. Bileskalns supplied him with various information of economic, political and military character and on 29 May 1951 when he had become unnecessary in the "game" of the intelligence services, he was arrested. On 6 September 1951, O. Bileskalns was sentenced to death and executed in Riga on 5 November 1951.

The activities of CCL members R. Ķīsis, M. Robs and F. Zilbers were reported to the State Security Ministry by agent Jānis Vesmanis (1923-?).

R. Ķīsis was arrested on 6 July 1949. He surmised that J. Vesmanis had betrayed him but was unable to pass the warning from the prison to CCL members outside.

In 1950, J. Vesmanis together with M. Robs and F. Zilbers established a group which they named "The Latvian National Democrat Party". In August 1950, they wrote a proclamation which they wanted to broadcast to Latvian exile circles in London through a radio station mantled by M. Robs, in order to inform them of the existence of such party fighting against the Soviet rule in Latvia and ask for help. To make people in London believe them, the group also intended to require from the Council of Ministers of the Latvian SSR and from the Central Committee of the Latvian Communist (Bolshevik) Party democratic elections in Latvia and from the Council of Ministers of the USSR the withdrawal of the occupation troops from Latvia. The group failed to achieve anything because in November 1950 all members, except for J. Vesmanis were arrested.

All activists and supporters of CCL who were not agents of the Soviet repression bodies were also arrested. The arrests continued as long as March 1953.

In the post-war period CCL eagerly but in vain hoped for assistance from the Western countries whose intelligence services only used the resistance movement in Latvia for their own goals. The People's Commissariat for State Security (in March 1946 replaced by the State Security Ministry) of the Latvian SSR kept under control the operation of Western (mainly the British) intelligence services in Latvia thus at the same time paralysing the contacts between the nationalist resistance movement, including CCL and the West and preventing the former from receiving any material or moral assistance from the West. CCL activists came under complete control of the Soviet repression system and for a while were used in its "game" against the Western intelligence services and after that arrested one after the other as the operative situation permitted.

Under the conditions of all-embracing terror that raged in Latvia after the war the leadership of CCL in Sweden had almost no opportunity at all to assist the members of the Organisation back at home. Neither Ventspils nor Riga groups of CCL, nor the activists who came from Sweden had sufficient skills to operate under the conditions of such total and all-embracing control that the Soviet regime had established in Latvia after the war and thus their activities failed.

The names of CCL activists and supporters, who were arrested and sentenced to many years in prison, deserve to be remembered. The author of the present paper has established that after the capitulation of Nazi Germany the Soviet repression bodies in Latvia arrested at least 144 activists and supporters of CCL and 314 members of General Kurelis' group. These figures are not final and the actual number is certainly much larger because the research of archive materials is still in the process. Regretfully, it is impossible to build a monument for each of these persons, therefore a monument to K. Čakste will symbolically be dedicated to all of them.

The goals of CCL may seem unrealistic because the balance of forces in its struggle against the two occupation rules was too uneven.

However, the sacrifice that this Organisation made cannot be compared to the huge and unnecessary loss of the human resources, that our nation incurred fighting in the armed forces of the occupation regime, that did not brought Latvia a single step closer to the restoration of our national independence.

In the period when violence was raging all over Latvia, CCL made perhaps, the only correct decision: that of non-violent resistance to the two occupation rules and with such method of struggle showed the way in which national independence could be restored. We must not forget that Latvia regained its national independence in 1991 not through acts of terror and sabotage but by means of non-violent resistance and waiting for benevolent change in international situation, like the Central Council of Latvia had intended to do half a century earlier.

Dzintars Ērglis

THE UNKNOWN PAGES
OF THE HISTORY
OF THE CENTRAL COUNCIL OF LATVIA

Institute of the History of Latvia Publishers
Riga 2003

Redaktore *Ilze Antēna*
Māksliniece *Ināra Jēgere*
Korektores *Brigita Vārpa, Vija Stabulniece*
Datormaketētāja *Margarita Stoka*
Tulkojums angļu valodā *Eva Eihmane*

Latvijas vēstures institūta apgāds,
Akadēmijas laukumā 1, Rīgā, LV-1050.
Reģistrācijas apliecība nr. 2-1095.
Iespiesta Valsts zemes dienesta
poligrāfijas daļā "Latvijas karte",
O. Vācieša iela 43, Rīga, LV-1004.
Iesieta a/s "Paraugtipogrāfija",
Puškina iela 12, Rīga, LV-1050

Ērglis Dz.

Er 343 Latvijas Centrālās padomes vēstures nezināmās lappuses. –
Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 2003. – 231 lpp., il.
ISBN 9984-601-66-8

UDK 94(474.3)

**OBLIGĀTAIS
EKSEMPLĀRS**

5

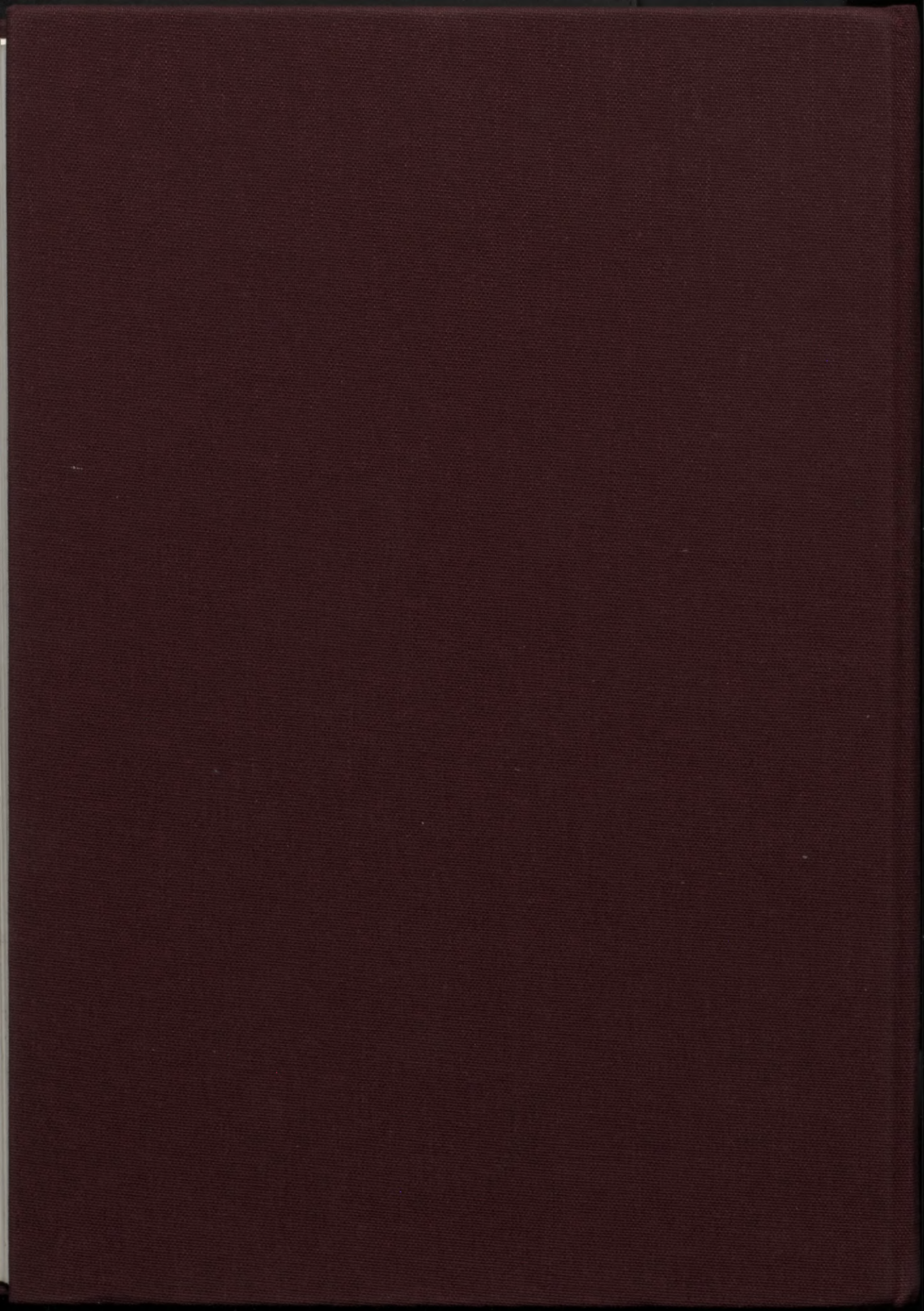
5,7

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0303044162

2003-5
96

Dzintars Ērglis – Latvijas vēstures institūta asistents

Dzimis 1967. gadā Talsu rajona Dundagā. 1992. gadā beidzis Latvijas Universitātes (LU) Vēstures un filozofijas fakultāti vēstures specialitātē un sācis strādāt LU Latvijas vēstures institūtā. Pētniecības tēma: nacionālās pretošanās kustības organizācijas – Latvijas Centrālās padomes – darbība pēc Otrā pasaules kara Latvijā padomju režīma apstākļos.

Līdzautors grāmatām “No NKVD līdz KGB. Politiskās prāvas Latvijā, 1940–1986: Noziegumos pret padomju valsti apsūdzēto Latvijas iedzīvotāju rādītājs” (1999) un “Latvija padomju režīma varā, 1945–1986: Dokumentu krājums” (2001).

Otrā pasaules kara laikā nacistu okupētajā Latvijā par vienu no lielākajām un ietekmīgākajām nacionālās pretošanās kustības organizācijām kļuva Latvijas Centrālā padome (LCP), kuras priekšsēdis bija Latvijas Universitātes profesors Konstantīns Čakste (1901–1945). Šo nelegālo organizāciju 1943. gada 13. augustā Rīgā nodibināja Latvijas Republikas pirmskara laika pēdējās – Ceturtās – Saeimas četru lielāko politisko partiju pārstāvji. LCP bija uz Rietumeiropas demokrātiskajām valstīm orientēts spēks. Tas saliedēja cilvēkus, kuriem bija drosme nacistiskās Vācijas un komunistiskās Padomju Savienības okupācijas apstākļos cīnīties par demokrātiskas Latvijas Republikas atjaunošanu.

Grāmata iepazīstina ar vairākiem līdz šim nezināmiem faktiem LCP vēsturē, kas galvenokārt saistīti ar padomju režīma represijām pret organizācijas locekļiem un viņu atbalstītājiem Latvijā pēc Otrā pasaules kara. LCP vadībai Zviedrijā nebija gandrīz nekādu iespēju sniegt palīdzību organizācijas aktivistiem dzimtenē. Savukārt Latvijā palikušie LCP dalībnieki Ventpīli un Rīgā, kā arī no Zviedrijas atbraukušie kustības aktivisti nebija sagatavoti darboties tik totālas un visaptverošas cilvēku izspiegošanas un kontroles apstākļos, kādus Latvijā radīja padomju režīms, tāpēc viņu pasākumi cieta neveiksmi. Daudzi no viņiem atdeva savu dzīvību vai arī izgāja ērkšķainu mocekļa ceļu čekas pagrabos un padomju soda nometnēs. Līdz 1991. gadam par šiem mūsu valsts neatkarības cīnītājiem plašākai sabiedrībai nekas nebija zināms. Izpētot bijušajā VDK arhīvā glabātās notiesāto lietas, autors varējis patiesi atainot šos notikumus un saukt vārdā varonīgos Latvijas dēlus un meitas.